

ILDEFONSO FALKONES

PISAC
BESTSELERA
*Katedrala
na moru*

Posonoga
KRALJICA
I DEO

Ildefonso Falkones

Bosonoga kraljica

I deo

Naslov originala

Ildefonso Falcones

La reina descalza

Copyright © 2013, Ildefonso Falcones de Sierra

Translated from the original edition of Random House Mondadori,
Barcelona, 2013

Translation Copyright © 2013 za srpsko izdanje, LAGUNA

U spomen na moje roditelje

*A biti flamenko znači ovo:
imati drugačije meso,
dušu, strasti, kožu, nagone i želje;
drugačije gledati na svet,
osećati ga celim srcem;
osećati kob svesti,
muziku u damarima,
divljinu i nezavisnost,
radost i suze,
i tugu, život
i ljubav kako gasnu;
mrzeti ustaljeno,
postupke što uškopljuju;
opijati se pesmom,
vinom i poljupcima;
načiniti od života
prefinjenu umetnost,
hirovitu i slobodnu;
ne prihvatati okove osrednjosti;
staviti sve na kocku;
osećati ukus, dati se, osetiti se,
živeti!*

Tomas Boras

„Elegija pevača flamenka“

I

VELIČANSTVENA BOGINJA

1

*Luka Kadis,
7. januar 1748.*

U trenutku kad je trebalo da spusti nogu na dok pristaništa u Kadisu, Karidad je zastala. Stajala je na samom kraju mostića feluke na koju su se iskricali s *Kraljice*, ratnog broda koji je prevezio novac, u pratnji šest registrovanih trgovačkih brodova s dragocenom prekookeanskom robom. Digla je pogled ka zimskom suncu što je obasjavalo vrevu i užurbanost u luci: s jednog od trgovačkih brodova pristiglih s njima iz Havane istovaran je teret. Sunce se uvuklo kroz pukotine na njenom iznošenom slamnatom šeširu i zaslepilo je. Prepavši se od galame, uplašeno se skupila, kao da viču na nju.

– Garavušo, ne zastajkuj! – dobacio joj je mornar iza nje i bezobzirno je zaobišao.

Karidadi se omakla noga i samo što nije upala u vodu. Još jedan čovek iza njenih leđa pošao je da je pretekne, ali ona je nespretno skočila na dok, odmakla se i ponovo zaustavila dok je deo mornara i dalje istovarao brodski tovar uz smeh, pošalice i najraznoraznije nepristojne opklade oko toga koja će im ženska pomoći da zaborave dugu plovidbu okeanom.

– Uživaj u slobodi, crnkinjo! – uzviknuo je opet jedan muškarac prolazeći pored nje, i dopustio sebi da je pljesne rukom po zadnjici. Udarac je muklo odjeknuo.

Neki su se na to nasmejali. Karidad se nije ni pomerila, zureći u dug i prljav perčin što je poigravao na leđima mornara dotičući mu poderanu košulju dok je koračao teturavo, udaljavajući se prema Morskoj kapiji.

„Slobodna?“, zapitala se. Kakva je to sloboda? Pogledala je iza pristaništa, zidine, tamo gde se od Morske kapije prolazilo u grad: veliki deo posade *Kraljice*, više od pet stotina ljudi, sjatio se u gomili ispred ulaza, gde ih je vojska službenika – čuvara tvrđave, desetara i inspektora – pretresala tražeći zabranjenu robu i ispitivala o gubitku brodova, za slučaj da se neki od njih odvojio od konvoja i maršrute da bi krijumčario i tako izigrao kraljevsku blagajnu. Ljudi su nestrpljivo čekali da se završi uobičajena procedura; oni najudaljeniji od službenika, zaklonjeni ruljom, vikali su zahtevajući da ih puste da prođu, ali inspektori nisu popuštali. *Kraljica*, veličanstveno usidrena u kanalu Trokadero,

prevezla je u svojim skladištima više od dva miliona pesosa i gotovo isto toliko maraka od kovanog srebra, još jednog blaga iz Indija, pored Karidad i don Hosea, njenog gospodara.

Prokleti don Hose! Karidad ga je negovala za vreme plovidbe. „Brodaska kuga“, kazali su da od toga boluje. „Umreće“, takođe su je uveravali. I zaista, kucnuo mu je sudnji čas nakon sporih samrtnih muka kada mu je telo dan za danom kopnilo od strašnih otekline, gnojnica i krvarenja. Mesec dana su gospodar i robinja proveli zatvoreni u maloj i zagušljivoj kabini sa samo jednom visećom ležaljkom, na krmu, za koju je don Hose dobro platio kapetanu da je ovaj napravi od dasaka, oduzimajući od zajedničkog prostora za oficire. „Elegva, neka mu duša nikad ne nađe počinka, neka zauvek luta“, poželela je Karidad opažajući u tesnom prostoru moćno prisustvo Vrhovnog bića, Boga koji upravlja ljudskim sudbinama. I kao da ju je gospodar čuo, grozničavim očima, punim žuču, zamolio ju je da se sažali na njega pružajući u isti mah ruku i tražeći toplinu života za koji je znao da ističe iz njega. Sama s njim u kabini, Karidad je odbila da mu pruži tu utehu. Zar nije i ona pružila ruku kad su je odvojili od njenog malog Marsela? A šta je tada uradio gospodar? Naredio nadzorniku plantaže da je drži i doviknuo crnom robu da odvede mališana.

– I učutkaj ga! – dodao je na zaravni ispred velike kuće, gde su se robovi okupili da vide ko će im biti novi gospodar i kakva ih sudbina čeka od tog trenutka. – Ne mogu da podnesem...

Don Hose je namah začutao. Iznenadenje na licima robova bilo je očigledno. Karidad se nesvesnim udarcem ruke otrgla od nadzornika i pošla da potrči ka sinu, ali je odmah shvatila da se nesmotreno ponela i stala je. Nekoliko časaka se čula samo Marselova prodorna i očajna vriska.

– Hoćete li da je izbičujem, don Hose? – upitao je nadzornik ponovo hvatajući Karidad za ruku.

– Ne – odlučio je ovaj porazmislivši malo. – Ne želim da je vodim u Španiju obogaljenu.

I onaj veliki crnac, Sesilio se zvao, pustio ju je i odvuкао dečaka do kolibe pošto mu je nadzornik strogim pokretom dao znak. Karidad je pala na kolena a njen plač se pomešao s detinjim. Tada je poslednji put videla sina. Nisu je pustili da se oprost s njim, nisu joj dozvolili...

– Karidad! Ženo, što stojiš tu?

Čuvši svoje ime, vratila se u stvarnost i u metežu prepoznala glas don Damijana, starog kapelana s *Kraljice*, koji se takođe iskrcao. Smesta je spustila zavežljaj sa

stvarima, skinula šešir, oborila pogled i uperila ga u iznošeni slamnati šešir počevši da ga gužva u rukama.

– Ne možeš da ostaneš na doku – nastavio je sveštenik prilazeći joj i hvatajući je za ruku. Dodir je potrajao samo trenutak; sveštenik ga je prekinuo u neprilici. – Hajde – pozvao ju je pomalo nervozno – pođi sa mnom.

Prešli su razdaljinu do Morske kapije: don Damijan je nosio kovčežić, Karidad zavežljaj i šešir u rukama, ne skidajući pogled s kapelanovih sandala.

– Prolaz za slugu božjeg – zatražio je sveštenik od mornara što su se gurali ispred kapije.

Malo-pomalo i gomila se razmakla da im oslobodi prolaz. Karidad je išla za njim, vukući bose noge, crna kao abonos, pognute glave. Jednostavna duga i pepeljasta košulja koju je nosila umesto haljine, od debelog i grubog platna, nije mogla sakriti da je snažna i dobro građena, visoka koliko i neki mornari što su digli oči i zagledali se u crnkinjinu bujnu i kovrdžavu crnu kosu, a drugi u grudi, velike i čvrste, ili u podatne kukove. Ne prestajući da hoda, kapelan je samo podigao ruku kad je začuo zvižduke, bezobrazna dobacivanja i poneki drski poziv.

– Ja sam otac Damijan Garsija – predstavio se pružajući papire jednom čuvaru tvrđave kad su se probili između mornara – kapelan ratnog broda *Kraljica*, iz armade Njegovog veličanstva.

Čuvar je preleteo pogledom preko dokumenata.

– Oče, da li biste dozvolili da pregledam vaš kovčeg?

– To je lični prtljag – odvratio je sveštenik otvarajući ga – roba je uredno upisana u dokumentima.

Čuvar je klimnuo glavom preturajući po kovčegu.

– Neka nezgoda na putu? – upitao je ne gledajući sveštenika, odmeravajući rukom koliko je teška jedna šipčica duvana. – Da li ste sreli neprijateljske ili neke druge brodove?

– Nijedan. Sve je prošlo kao što je i bilo predviđeno.

Čuvar je opet klimnuo glavom.

– Je li to vaša robinja? – upitao je pokazujući na Karidad kad je završio pregled.

– To ne piše u dokumentima.

– Ona? Ne. Ona je slobodna žena.

– Ne izgleda tako – izjavio je čuvar i stao pred Karidad, a ona je još jače stegla

zavežljaj i slamnati šešir. – Pogledaj me, crnkinjo! – procedio je kroz zube. – Šta kriješ?

Neki drugi službenici koji su pregledali mornare prekinuli su posao i okrenuli se ka čuvaru i ženi što je i dalje stajala pred njim oborene glave. Mornari što su ih propustili da prođu sad su prišli.

– Ništa. Ništa ne krije – skočio je don Damijan.

– Ćutite, oče. Svi koji ne smeju da pogledaju čuvaru tvrđave u lice nešto kriju.

– Šta može kriti ova jadnica? – nije odustajao sveštenik. – Karidad, daj mu svoje papire.

Žena je uzela da pretura po zavežljaju tražeći dokumente dobijene od broskog pisara a don Damijan je produžio.

– Ukrcala se u Havani zajedno s gospodarem, don Hoseom Idalgom. On je hteo da se vrati u rodnu zemlju pre smrti, ali umro je na putu, Gospod mu podario večno blaženstvo.

Karidad je predala izgužvane dokumente čuvaru.

– Pre nego što je preminuo – nastavio je don Damijan – kao što je običaj na brodovima Njegovog veličanstva, don Hose je sačinio testament i naredio da robinja Karidad bude oslobođena. Tu imate potvrdu o oslobađanju koju je izdao pisar na zapovedničkom brodu.

„Karidad Idalgo“, napisao je pisar uzimajući prezime mrtvog gospodara, „poznata i kao Kačita; robinja crna kao abonos svuda po telu, zdrava i snažne građe, kovrdžave crne kose i stara oko dvadeset pet godina.“

– Šta imaš u toj torbi? – upitao je čuvar pročitavši dokumente koji su potvrđivali Karidadinu slobodu.

Otvorila je zavežljaj i pokazala mu. Staro ćebe i jakna od grube vunene tkanine... Sve što je imala, odeća koju joj je gospodar dao poslednjih godina: jaknu, prošle zime; ćebe, pre dve zime. U odeći je bilo skriveno nekoliko cigara koje je uspela da rasporedi tako da joj potraju na brodu, pošto ih je ukrala od don Hosea. „A šta ako ih otkriju?“, pobjerala se. Čuvar je pošao da pretrese zavežljaj, ali kad je video staru odeću, namrštio se.

– Pogledaj me, crnkinjo – zapovedio je.

Karidadino telo je protresao drhtaj i to su primetili svi koji su prisustvovali tom prizoru. Nikada pre toga nije pogledala u oči belog čoveka kad joj se obraćao.

– Uplašena je – zauzeo se za nju don Damijan.

- Kazao sam da me pogleda.
- Uradi kako ti je rekao – zamolio je kapelan.

Karidad je podigla okruglasto lice, s punim i mesnatim usnama, pljosnatim nosom i sitnim sivosmeđim očima što su pokušale da gledaju iza čuvara, ka gradu.

Čuvar je nabrao čelo i bezuspešno potražio ženin plašljiv pogled.

- Sledeći! – popustio je iznebuha, razbijajući napetost i izazivajući obrušavanje lavine mornara.

Don Damijan, s Karidad koja ga je pratila u stopu, prošao je kroz Morsku kapiju, uzan prolaz s čije je i leve i desne strane stajala kula sa zupčastim kruništima, i ušao u grad. Iza njih, u Trokaderu, ostali su *Kraljica*, brod s dva mosta i više od sedamdeset topova kojim su doplovili iz Havane, i šest trgovačkih brodova u čijoj je pratnji bio, sa skladištima prepunim proizvoda iz Indija: šećera, duvana, kakaoa, đumbira, saporine, indiga, košenila, svile, bisera, kornjačevine... srebra. Plovidba je bila uspešna i Kadis ih je dočekaao zvonjavom zvona. Španija je bila u ratu s Engleskom; indijske flote, koje su do pre neku godinu prelazile okean pod jakom pratnjom brodova kraljevske armade, prestale su da plove, pa je trgovina obavljana registrovanim brodovima, privatnim trgovačkim lađama koje su dobijale kraljevsku dozvolu za plovidbu. Zbog toga je prispeće robe i blaga, tako potrebnog sanducima španske blagajne, probudilo praznično raspoloženje u gradu što se osećalo u svakom kutku.

Stigavši do Ulice loptanja, pošto je ostavio za sobom Crkvu Naše Gospe od Naroda i Morsku kapiju, don Damijan se odvojio od buljuka mornara, vojnika i trgovaca, i zaustavio se.

- Neka te Bog prati i štiti, Karidad – poželeo je nakon što je spustio kovčeg na zemlju i okrenuo se prema njoj.

Nije ništa odgovorila. Natukla je slamnati šešir do ušiju i kapelan nije mogao da joj vidi oči, ali je zamislio kako netremice zijaju u kovčeg, ili u njegove sandale, ili...

- Imam obaveze, shvataš li? – pokušao je da se izvini. – Idi i potraži neki posao. Ovo je veoma bogat grad.

Dok je to govorio, ispružio je desnu ruku i dodirnuo Karidadinu podlakticu; tada

je on na časak oborio oči. Kad ih je digao, sreo se s upornim pogledom Karidadinih sivosmeđih okica, kao noću dok su bili na brodu, i kada je on nakon smrti njenog gospodara preuzeo brigu o robinji i sakrio je od mornara po kapetanovom naređenju. Prevrnuo mu se želudac. „Nisam je ni pipnuo“, ponovio je po stoti put. Nikad je nije dodirnuo, ali Karidad ga je pogledala svojim bezizražajnim očima i on... On nije mogao da se obuzda i masturbirao je ispod odeće gledajući to zamamno žensko telo.

Čim je don Hose umro, obavljen je pogrebni obred: izmoljene su tri molitve za mrtve a leš je bačen preko palube, u džaku i s dve testije vode vezane za noge. Onda je kapetan naredio da se kabina razmontira a da pisar obezbedi pokojnikovu imovinu. Don Hose je bio jedini putnik na zapovedničkom brodu; Karidad, jedina žena.

– Velečasni – izdao je kapetan naređenje kapelanu – vi ste sad odgovorni da držite crnkinju dalje od posade.

– Ali ja... – pokušao je da se usprotivi don Damijan.

– Iako nije vaša, možete da iskoristite hranu koju je ukrcao gospodin Idalgo i da je hranite njome – presudio je oficir ne obazirući se na negodovanje.

Don Damijan je držao Karidad zatvorenu u svojoj maleckoj kabini, gde je bilo mesta samo za ležaljku koja je visila od zida do zida a on ju je preko dana skidao i urolavao. Žena je spavala na podu, podno njegovih nogu, ispod ležaljke. Prvih noći kapelan je pribegao čitanju svetih knjiga, ali pogled mu je malo-pomalo sledio zrake uljane lampe a oni su, kao da imaju sopstvenu volju, skretali od stranica teških svezaka i uporno se trudili da osvetle ženu sklupčanu tako blizu njega.

Borio se protiv slika iz mašte koje su ga saletale pri pogledu na Karidadine noge, kad bi izvirile ispod ćebeta kojim se pokrivala, na crnkinjine grudi, dok su se dizale i spuštale u ritmu disanja, na njenu zadnjicu. I gotovo protiv svoje volje, počeo je da dirka svoju muškost. Možda zbog škripanja greda na kojima je visila ležaljka, možda zbog napetosti nakupljene u tom uzanom prostoru, no Karidad je otvorila oči i sva se svetlost iz uljanice usmerila na njih. Don Damijan je osetio kako crveni i na trenutak se ukočio, ali njegova požuda je mnogostruko porasla pred Karidadinim pogledom, istim bezizražajnim pogledom kojim je sad dočekala njegove reči.

– Poslušaj me, Karidad – ponovio je. – Potraži posao.

Uzeo je kovčeg, okrenuo joj leđa i opet krenuo.

„Zašto se osećam krivim?“, zapitao se zastajući da promeni ruku kojom je držao

kovčeg. Mogao je da je siluje, pronašao je izgovor kao i uvek kad bi ga pritisla krivica. Ona je obična robinja. Možda... možda ne bi bilo potrebno ni da pribegne nasilju. Zar nisu sve crne robinje raskalašne? Don Hose, njen gospodar, priznao mu je to na ispovesti: spavao je sa svima njima.

– S Karidad sam dobio sina – otkrio mu je – možda i dvojicu, ali ne, ne verujem; drugi dečak, onaj mentalno zaostao i tupav, bio je crn kao ona.

– Da li se kajete? – upitao je sveštenik.

– Što imam decu s crnkinjama? – okrenuo se plantažer. – Oče, prodavao sam kreolčice u obližnjem mlinu za šećernu trsku u vlasništvu sveštenika. Oni se nijednom nisu zabrinuli za moju grešnu dušu kad su ih kupovali od mene.

Don Damijan je pošao u Katedralu Svetog krsta, na drugoj strani uzanog jezička zemlje na kome je podignut grad utvrđen zidinama, zatvarajući zaliv. Pre nego što je skrenuo u jednu sporednu ulicu, okrenuo je glavu i izdaleka nazreo Karidadinu priliku dok je rulja prolazila pored nje: izmakla se dok nije leđima udarila u zid i stajala tu mirno, ne hajući za svet oko sebe.

„Snaći će se ona“, kazao je sebi ubrzavajući korak i skrećući u ulicu. Kadis je bio bogat grad u kome su se mogli sresti trgovci i prodavci iz cele Evrope i gde je novca bilo u izobilju. Slobodna je žena i prema tome treba da nauči da živi slobodno i da radi. Dosta je odmakao a kad je stigao do mesta gde su se jasno videli radovi na novoj katedrali, u blizini Katedrale Svetog krsta, zaustavio se. Šta će da radi ta jadnica? Ne ume da obavlja nikakav posao, osim na plantaži duvana, gde je živela od svoje desete godine kad su je u kraljevstvu Lukumija, u Gvinejskom zalivu, engleski liferanti robova kupili za bednih pet lakata tkanine i preprodali na uvek gladnom i potrebitom kubanskom tržištu. To je kapelanu ispričao sam don Hose Idalgo kad ga je pitao zašto je odabrao nju za taj put.

– Snažna je i poželjna – dodao je plantažer i namignuo mu. – I izgleda da više nije plodna, a to je uvek prednost kad čovek nije na plantaži. Pošto je rodila onog mentalno zaostalog dečaka...

Don Hose mu je objasnio i da je udovac i da mu je sin završio fakultet u Madridu, gde je pošao da proživi poslednje dane. Na Kubi je imao unosnu plantažu duvana u dolini blizu Havane, koju je obrađivao sam uz pomoć dvadesetak robova. Samoća, starost i pritisci proizvođača šećera da dođu do zemlje za tu sve uspešniju industriju naveli su ga da proda imanje i vrati se u otadžbinu, ali posle dvadeset dana plovidbe napala ga je kuga i iskalila bes na njegovom slabom i istrošenom telu. Groznica, otoci, flekava koža i krvave desni naveli su lekara da otpiše pacijenta.

Tada je, kao što je bilo obavezno na kraljevskim brodovima, kapetan *Kraljice* naredio pisaru da ode u don Hoseovu kabinu i zapiše njegovu poslednju volju.

– Dajem slobodu svojoj robinji Karidad – prošaputao je bolesnik naloživši nekoliko službi u crkvi a celokupnu imovinu je ostavio sinu kog više neće videti.

Ta žena nije ni pomerila svoje pune usne da se radosno osmehne doznajući da je slobodna, setio se sveštenik dok je stajao na ulici.

„Nije progovarala!“ Don Damijan se setio kako je čuljio uši da čuje Karidad među stotinama glasova što su se molili na palubi na nedeljnoj misi, ili njen stidljiv šapat uveče, pre spavanja, kad ju je terao da se pomoli. Šta će da radi ta žena? Kapelan je bio svestan da gotovo svi oslobođeni robovi završe radeći za bivše gospodare i primajući mizernu platu. Tim novcem su jedva zadovoljavali potrebe koje su im ranije, dok su bili robovi, bile zagarantovane, ili su pak bili osuđeni da mole za milostinju na ulici, boreći se s hiljadama prosjaka. A oni su se rodili u Španiji, poznaju zemlju i ljude, neki su bistri i pametni. Kako će se Karidad snaći u velikom gradu kakav je Kadis?

Uzdahnuo je i nekoliko puta prešao rukom preko brade i ono malo preostale kose. Onda se okrenuo, zabrektao podigavši opet kovčeg, uprtio ga na leđa i spremio se da se vrati natrag istim putem. „Šta sad da radim?“, zapitao se. Može... može da se zauzme i zaposli je u fabrici duvana, to zna da radi. „Odlična je s listovima; dodiruje ih nežno i blago, kao što i treba, ume da prepozna najbolje i da savije dobre cigare“, kazao mu je don Hose, ali to bi značilo da mora da moli za uslugu i da bi se doznalo da on... Ne sme rizikovati da Karidad ispriča za ono na brodu. U fabričkim halama radilo je blizu dve stotine žena neprekidno se sašaptavajući i prigovarajući dok su savijale male kadiske cigare.

Našao je Karidad još naslonjenu uza zid, nepomičnu, bespomoćnu. Grupa derana joj se rugala a ljudi što su ulazili u luku i izlazili iz nje nisu reagovali na to. Don Damijan je prišao upravo kad se jedan dečak spremao da baci kamen na nju.

– Stani! – uzviknuo je.

Momčić je zaustavio ruku; devojka je skinula šešir i ponikla pogledom u zemlju.

Karidad se odmakla od grupe od sedam putnika što su se ukrcali na brod koji će ploviti uzvodno rekom Gvadalkivir do Sevilje. Umorna, pokušala je da se smesti negde između gomile paketa na palubi. Brod je bio tartan sa samo jednim jarbolom i velike nosivosti, i uplovio je u Kadis dovozeći tovar izvrsnog ulja iz seviljske doline.

Iz kadiskog zaliva su plovili uz obalu do Sanlukar de Baramede, gde je ušće Gvadalkivira. Ispred obala Čipione, zajedno s ostalim tartanima i čarangama,

stali su da sačekaju plimu i povoljne vetrove da bi prošli opasne sprudove kod Sanlukara, jeziva lida zbog kojih se ta oblast pretvorila u groblje brodova. Samo kad bi se stekle sve okolnosti potrebne da se krene preko sprudova, kapetani su se usuđivali da to učine. Zatim su plovili uz reku iskorišćavajući plimski talas, a on se osećao sve do blizu Sevilje.

– U jednom slučaju brodovi su morali da čekaju čak sto dana da prođu sprudove – pričao je jedan mornar razgovarajući s raskošno odevenim putnikom, a ovaj je smesta zabrinuto pogledao ka Sanlukaru i njegovim spektakularnim baruštinama, kao da preklinje da ga ne snađe ista sudbina.

Karidad je sedela između džakova, naslonjena na brodsku ogradu, prepuštajući se njihanju tartana. More je bilo mirno i napeto, a isti taj napeti mir se mogao zapaziti na svim licima na brodu, kao i na ostalim lađama. Nije to bilo samo zbog čekanja nego i zbog straha da ih ne napadnu Englezi ili gusari. Sunce je počelo da zalazi, voda poprimila preteću metalnu boju, a uznemireno čavrljanje članova posade i putnika utišalo se i prešlo u šapat. Zimska studen se sa zalaskom sunca pojačala a vlaga se uvukla u Karidad, povećavajući osećaj hladnoće. Bila je gladna i umorna. Navukla je jaknu, sivu i izbledelu kao njena haljina, obe od grube vunene tkanine, odudarajući od ostalih putnika koji su se ukricali s njom i na sebi imali, kako se njoj činilo, bogatu odeću živih boja. Opazila je da joj zubi cvokoću i da joj se koža naježila, pa je uvukla ruku u zavežljaj da uzme ćebe. Prstima je dotakla jednu cigaru i blago ju je opipala sećajući se kako miriše, i kako utiče na nju. Bila joj je potrebna, žarko je želela da joj čula otupe, da zaboravi na umor, glad... pa i na svoju slobodu.

Umotala se u ćebe. Slobodna? Don Damijan ju je ukrcao na taj brod, prvi koji je našao da se sprema da isplovi iz luke u Kadisu.

– Idi u Sevilju – kazao je pošto se dogovorio za cenu s kapetanom i platio iz svog džepa – u Trijanu. Kad stigneš tamo, potraži Samostan najnižih časnih sestara i kaži da sam te ja poslao.

Karidad bi volela da je imala hrabrosti da pita šta je to Trijana ili kako da nađe taj samostan, ali on ju je gotovo ugurao u brod, nervozno se osvrćući levo-desno, kao da se plaši da će ih neko videti zajedno.

Omirisala je cigaru i njen miris ju je preneo na Kubu. Ona je znala jedino gde je njena koliba, i plantaža, i mlin za šećernu trsku u koji je odlazila svake nedelje s ostalim robovima na misu a zatim pevala i igrala do iznemoglosti. Iz kolibe na plantažu i s plantaže u kolibu, dan za danom, mesec za mesecom, godinu za godinom. Kako će da nađe samostan? Šćućurila se uz ogradu i pritislula leđima drvo tražeći dodir sa stvarnošću koje više nije bilo. Ko su ti neznanci? A

Marselo? Šta je bilo s njim? Kako je njena drugarica Marija, mulatkinja s kojom je pevala zajedno? A ostali? Šta ona radi tu po noći na tuđinskom brodu, u nepoznatoj zemlji, na putu za grad za koji nije ni znala da postoji? Trijana? Nikad se nije usudila da nešto pita bele ljude. Uvek je znala šta treba da radi! Nije bilo potrebe da pita.

Sećanje na Marsela nateralo joj je suze na oči. Potražila je u zavežljaju kremen, kresivo i trud da upali vatru. Da li će joj dozvolili da puši? Na plantaži je mogla, to je bilo nešto sasvim uobičajeno. Plakala je za Marselom dok su plovili brodom. Čak... čak je došla u iskušenje da skoči u more i okonča tu neprestanu patnju. „Skloni se odatle, garavušo! Hoćeš li da padneš u vodu?“, opomenuo ju je jedan mornar. I ona je poslušala i odmakla se od ograde.

Da li bi imala hrabrosti da se baci da se nije pojavio taj mornar? Nije želela više da lupa glavu time; umesto toga, osmotrila je ljude na tartanu: videlo se da su nervozni. Plima je počela da nadolazi, ali nije bilo vetrova. Neki su pušili. Spretno je udarila kresivom o kremen i trud se ubrzo upalio. Gde će sad naći drveće od čije će kore i gljivica praviti trud? Zapalila je cigaru, duboko uvukla i pomislila da ne zna ni gde će naći duvan. Prvi dim joj je umirio um. Od naredna dva su joj se opustili mišići i osetila je slabu mučninu.

– Garavušo, hoćeš li mi dati neki dim?

Jedan mali od palube čučnuo je pored nje. Lice mu je bilo prljavo ali bistro i prijatno. Pustila je da je nekoliko trenutaka greje toplina osmeha s kojim je čekao njen odgovor i videla je jedino njegove bele zube, iste kao Marselove, kad bi joj se bacio u naručje. Rodila je još jednog sina, malog mulata čiji je otac bio gospodar, ali don Hose ga je prodao čim više nije bilo potrebno da na njega paze dve starice koje su brinule o deci robinja dok su one radile. Sve ih je čekala ista sudbina: gospodar nije želeo da izdržava crnčad. Marselo, njen drugi sin, začet s jednim crncem iz mlina za šećernu trsku, bio je drugačiji: težak porođaj; dete sa smetnjama. „Niko ga neće kupiti“, izjavio je gospodar kad je mali poodrastao i kad su se ispoljili njegovi nedostaci i maloumnost. Dozvoljeno mu je da ostane na plantaži kao da je obično pseto, kokoš ili jedna od svinja što su ih gajili iza kolibe. „Umreće“, predskazivali su svi. Ali Karidad nije dopustila da se to dogodi, mnogo je udaraca štapom i bičem zaradila kad bi je uhvatili kako mu daje da jede. „Hranimo te da bi radila, a ne da bi gajila idiota“, ponavljao je nadzornik.

– Garavušo, hoćeš li mi dati neki dim? – opet je upitao mali od palube.

„Što da ne?“, zapitala se Karidad. Imao je osmeh isti kao Marselov. Pružila mu je cigaru.

– Auh! Odakle tebi ova divota? – uzviknuo je momčić pošto ju je probao i zakašljao se. – S Kube?

– Da – čula je Karidad sebe kako odgovara dok je ponovo uzimala cigaru i prinosila je usnama.

– Kako se zoveš?

– Karidad – odgovorila je u oblaku dima.

– Sviđa mi se tvoj šešir.

Dečko se nemirno klatio s noge na nogu. Čekao je sledeći dim i najzad ga je dočekao.

– Duva!

Uzvik kapetana tartana prekinuo je mir i tišinu. S ostalih brodova su se začuli slični povici. Zaduvao je južni vetar, pogodan da se prođu sprudovi. Mali od palube joj je vratio cigaru i potrčao da se pridruži ostalim mornarima.

– Hvala, garavušo – kazao je navrat-nanos.

Za razliku od ostalih putnika, Karidad nije posmatrala težak pomorski manevar za koji je bilo potrebno da se tri puta promeni pravac u uzanom kanalu. Duž ušća Gvadalkivira, na kopnu ili na baržama privezanim uz obale, upaljeni su svetlosni signali da navode brodove. I nije je obuzela ista napetost s kojom su svi dočekali plovidbu: ako vetar izgubi snagu i stan u pola puta, postojala je velika mogućnost da se nasuču. Ostala je da sedi naslonjena na ogradu, i pušila, uživajući u prijatnom golicanju u svim mišićima i puštajući da joj duvan otupi čula. U trenutku kad je tartan ušao u strašni Kanal Engleza, a Toranj San Hasinta mu s leve strane osvetljavao put, Karidad je zapevušila po taktu uspomena s nedeljnih proslava, kad bi se, posle mise u obližnjoj šećerani koja je imala sveštenika, crni robovi s raznih poseda okupili u velikoj zgradi za smeštaj na plantaži gde su došli s gospodarima. Tu su im belci dozvoljavali da pevaju i igraju, kao da su mala deca i da im treba da daju sebi oduška i zaborave na mukotrpan rad. Ali sa svakim zvukom i svakim korakom plesa, dok su govorili bubnjevi *bate*, majka svih njih, veliki bubanj *ija*, *itotele* ili najmanji *okonkolo*, crnci su se klanjali svojim bogovima, prurušenim u hrišćanske device i svece, i sa setom se sećali svog afričkog porekla.

Nastavila je da pevuši, ne slušajući kapetanova odlučna naređenja i ne primećujući kako posada trčkara i posluje, kao kad je uspavljivala Marsela. Učinilo joj se da ponovo dodiruje njegovu kosu, da čuje kako diše, da oseća njegov miris... Poslala je poljubac u vazduh. Dečak je preživeo. Gospodar i nadzornik su i dalje vikali na njega i šamarali ga, ali zadobio je naklonost crnaca

na plantaži. Uvek se smeškao! I bio je ljubak i drag prema svima. Marselo nije znao šta su robovi i gospodari. Živeo je slobodno, i ponekad bi pogledao robove pravo u oči kao da razume njihov bol i bodri ih da se oslobode lanaca. Neki su mu se osmehivali tužno, neki plakali pred dečakovom bezazlenošću.

Snažno je povukla dim. Dobro će brinuti o njemu, nije sumnjala. Marija, s kojom je zajedno pevala, postaraće se za njega. I Sesilio, mada je bio primoran da joj otrgne dečaka iz ruku... Svi robovi prodati zajedno sa zemljom vodiće računa o njemu. I njen sin će biti srećan, slutila je. Ali gospodar... „Don Hose, dabogda vam duša nikad ne našla počinka“, poželela je.

2

Seviljska četvrt Trijana nalazila se na drugoj strani reke Gvadalkivir, izvan gradskih zidina. S gradom ju je povezivao stari muslimanski most izgrađen na deset barži pričvršćenih za rečno korito i spojenih dvama debelim gvozdenim lancima i užadima što su se pružala od jedne do druge obale. To predgrađe, nazvano „Čuvar Sevilje“, zbog odbrambene uloge koju je oduvek imalo, dostiglo je zlatno doba kad je Sevilja držala monopol na trgovinu s Indijama; otežana plovidba rekom uzrokovala je da početkom veka Trgovačka komora bude premeštena u Kadis, usled čega se broj stanovnika znatno smanjio a mnoge građevine ostale su napuštene. Deset hiljada žitelja bilo je skoncentrisano na ograničenoj površini duguljastog oblika na desnoj obali reke, s druge strane omeđenoj Kavom, nekadašnjim jarkom koji je u ratna vremena predstavljao prvu liniju odbrane grada i bio plavljen vodom iz Gvadalkivira, što je pretvaralo predgrađe u ostrvo. Iza Kave su se tu i tamo mogli videti poneki samostan, isposnička kapela, kuća i prostrana i plodna trijanska dolina.

Jedan od tih manastira u Novoj Kavi, posvećen Našoj Gospi od Zdravlja, pripadao je najnižim časnim sestrama, skromnoj zajednici redovnica posvećenih razmišljanju i molitvi, kroz svakodnevno ćutanje i post. Iza tog samostana, prema Ulici San Hasinta, u slepom Sokaku San Migela, bilo je načičkano trinaest koralaa za stanovanje* a u njima se tiskalo dvadeset pet porodica. Dvadeset jedna je bila ciganska, i sastojala se od baba i deda, sinova i kćeri, tetaka, strina i ujni, braće i sestara, nećaka, unuka i ponekog praunuka; dvadeset ih se bavilo kovanjem. Postojale su i druge kovačnice u Trijani, većinom u rukama Cigana, istim onim rukama što su još u Indiji ili u jermenskim planinama, vekovima pre nego što će se iseliti u Evropu, od svog zanata načinile umetnost. Sokak San Migela, međutim, bio je žila kucavica kovačkog zanata i kotlarstva u Trijani. Na taj sokak su izlazili stari koralaa za stanovanje izgrađeni u zlatno doba predgrađa u XVI veku: neki su bili najobičnije slepe uličice s bednim kućicama poređanim u nizu i jedna preko puta druge, prizemnim ili jednospratnim; neki su se sastojali od zgrada, često sa silnim budžacima i zavijucima, od jednog ili dva sprata, raspoređenih oko središnjeg dvorišta, a ti gornji spratovi su se otvarali prema dvorištu preko visokih prolaza i ograda od kovanog gvožđa ili drveta. U svima njima, gotovo bez izuzetka, nalazili su se

skromni stanovi od jedne ili u najboljem slučaju dve odaje a u jednoj od njih, kad se nije nalazila u samom dvorištu ili sokaku kao zajednička uslužna prostorija za sve stanare korala, postojala je mala niša za kuvanje na uglju. Korita za pranje i nužnici, ako su uopšte postojali, bili su smešteni u dvorištu, na raspolaganju svima.

Za razliku od ostalih seviljskih korala gde su preko dana boravili samo žene i deca što su se igrala u dvorištima, korali trijanskih kovača bili su puni celog radnog dana, pošto su kovačnice bile smeštene u prizemlju. Neprestana zvonjava udaranja čekića o nakovanj izbijala je iz svake kovačnice i stapala se na ulici u neobičnu metalnu graju; miris uglja s ognjišta, izlazeći često iz dvorišta korala ili na sama vrata tih skromnih radionica bez dimnjaka, video se odasvud iz Trijane. A duž celog sokaka, usred larme i dima, muškarci, žene i deca išli su tamo-ovamo, igrali se, smejali, ćeretali, vikali ili se svađali. Ipak, uprkos gunguli, mnogi od njih bi zanemeli i zastali ganuti pred vratima tih kovačnica. Ponekad se mogao videti otac kako drži sina za ramena, starac skupljenih očiju ili nekoliko žena što se suzdržavaju da ne zaplešu čuvši muziku čekića: tužnu i usamljenu pesmu pratili su jednolični udarci dajući takt; ta izvorna, ciganska pesma pratila ih je uvek i svuda. I tada, dok je kovač dubokim glasom pevao „aj, aj, aj“, bat mlata je postajao čudesna simfonija od koje se ježila koža.

Tog 2. februara 1748. godine, na praznik Svećnice, Cigani nisu radili u kovačnicama. Malo njih će otići u Crkvu Svetog Hasinta i Gospe od Kandelarije da blagoslove sveće kojima su osvetljavali svoja ognjišta, no bez obzira na to nisu želeli nevolje s pobožnim žiteljima Trijane a još manje sa sveštenicima, fratrima i inkvizitorima; tog dana je praznovanje bilo obavezno.

– Čuvaj devojkicu od želja paja* – začuo se jedan promukao glas.

Reči izgovorene na kalou, romskom jeziku, odjeknule su dvorištem što je izlazilo na sokak. Majka i ćerka su zastale. Nijedna od njih nije pokazala da je iznenađena, mada nisu znale odakle glas dolazi. Preletele su pogledom preko dvorišta dok Milagros u jednom polumračnom uglu nije opazila srebrni odsjaj dugmadi na dedinom jarkoplavom kratkom kaputiću. Stajao je tamo, uspravan i nepomičan, namršten i izgubljenog pogleda, kao što je bilo uobičajeno za njega; izrekao je to ne vadeći iz usta malu, ugašenu cigaru. Devojkicu, od četrnaest blistavih leta, nasmešila mu se i ljupko zavrtela ukrug; duga plava suknja i podsuknje, zelene marame, zalepršale su u vazduhu uz zveckanje đerdana i ogrlica što su joj visili oko vrata.

– Svi u Trijani znaju da sam vam unuka. – Nasmejala se. Beli zubi su blesnuli na crnpurom licu, istom kao u majke, istom kao u dede. – Ko bi se usudio?

– Pohota je slepa i smela, dete moje. Mnogi bi rizikovali život da te se domognu. Ja bih mogao samo da te osvetim, a ne bi bilo dovoljno krvi da se zaleči taj bol. Uvek to imaj na umu – dodao je obraćajući se devojčinoj majci.

– Da, oče – odgovorila je ona.

Obe su čekale da se pozdravi, da napravi neki pokret, da dâ neki znak, ali Ciganin je stajao u uglu kamenog lica, ne izustivši ni reč više. Naposletku je Ana uhvatila ćerku za ruku i izašle su iz kuće. Jutro je bilo hladno. Nebo se namračilo i pretilo je da će pasti kiša, ali to kao da nije bila prepreka da se ljudi iz Trijane zapute u Crkvu Svetog Hasinta na proslavu blagosiljanja sveća. I mnogi Seviljci su želeli da se pridruže tom obredu, i sa svećama u rukama prelazili su Most brodica ili preplovljavali Gvadalkivir na nekom od više od dvadeset brodića što su prevozili ljude s jedne obale na drugu. Najezda ljudi obećava berićetan dan, pomislila je Ana pre nego što se setila očevih bojazni. Okrenula je glavu prema Milagrosi i videla kako hoda uzdignute glave, gorda, zagledajući sve i svakoga. „Kakva i treba da bude prava Ciganka“, priznala je sebi, i protiv volje zadovoljnog lica. Kako da se ljudi ne zagledaju u njenu devojčicu? Bujna kestenjasta kosa joj je padala niz leđa i mešala se s dugačkim zelenim resama marame koju je prebacila preko ramena. Tu i tamo u kosu joj je bila upletena šarena vrpca ili perla; veliki srebrni kolutovi visili su iz ušiju a đerdani ili srebrni lančići poskakivali na mladim grudima, utegnutim u širok i smeo dekolte bele košulje. Plava suknja je stezala devojčin tanak struk padajući gotovo do zemlje, na kojoj su izvirivale i nestajale njene bose noge. Jedan muškarac ju je pogledao krajičkom oka. Milagros je to istog časa zapazila, poput mačke, i okrenula lice ka njemu; kao izvajane, crte devojčinog lica su omekšale a guste veđe kao da su se izvile u osmeh. „Počinjemo dan“, pomislila je majka.

– Momčino, da ti gledam u dlan?

Kršni čovek je hteo da nastavi dalje svojim putem, ali Milagros je razvukla usne u širok osmeh i prišla mu tako blizu da ga je gotovo okrznula grudima.

– Vidim da te jedna žena želi – dodala je gledajući ga netremice.

Ana je sustigla ćerku na vreme da čuje šta je poslednje kazala. Žena... Šta bi još mogao poželeti jedan takav rmpalija, krupan i zdrav ali očigledno usamljen, sa svećicom u rukama? Čovek je oklevao nekoliko časaka a onda video da mu je prišla još jedna Ciganka: starija, ali privlačna i gorda kao devojka.

– Zar ne želiš da doznaš još nešto? – Milagros mu je opet privukla pažnju zagledajući se u dubine očiju u kojima je uočila zanimanje. Pokušala je da ga uhvati za ruku. – I ti želiš tu ženu, zar ne?

Osetila je da je njen plen počeo da popušta. Majka i ćerka su nemo došle do istog zaključka: lak posao. Slaba i stidljiva narav – pokušao je da sakrije pogled – u nezgrapnoj telesini. Svakako postoji neka žena, ona uvek postoji. Samo treba da ga ohrabre, da traže da savlada stid što ga sputava.

Milagros je bila briljantna, ubedljiva: prevukla je prstom preko linija na muškarčevom dlanu kao da je u njima zaista zapisana budućnost te naivčine. Majka ju je posmatrala ponosno i s uživanjem. Za svoje savete su dobile dva bakrenjaka. Onda je Ana pokušala da mu proda neku krijumčarenu cigaru.

– Upola jeftinije nego u državnim duvandžinicama u Sevilji – nutkala ga je. – Ako nećeš cigare, imam i prvoklasan duvan za užmrkivanje, čist, bez zemlje. – Pokušala je da ga ubedi raskriljujući mantilju* što joj je prekrivala glavu i ramena da bi mu pokazala skrivenu robu, ali čovek joj se samo glupavo nasmešio, kao da se u mislima već udvara onoj kojoj se nikad nije usudio da se obrati.

Celog dana majka i ćerka su se kretale u gomili od Altosana, u okolini zamka inkvizicije, i Crkve Svetog Hasinta, koja se još gradila na temeljima bivše isposničke kapele Gospe od Kandelarije, gatajući u dlan i prodajući duvan, budno motreći na čuvare zakona i Ciganke što su krale od neopreznih, od kojih su mnoge pripadale njihovoj porodici. Ana i njena kći nisu bile primorane na takav rizik, i nisu želele da budu uvučene u neku od brojnih prepirki do kojih je dolazilo kad bi neku uhvatili na delu: duvan im je donosio dovoljno prihoda.

Zato su pokušale da se odvoje od mase kad je fra Hoakin, iz reda propovednika,* otpočeo svoj govor pod vedrim nebom, ispred onoga što će s vremenom postati portal buduće crkve. U tom času, pobožnim Seviljcima što su se okupili na zaravni nije bilo do gledanja u dlan ili duvana; mnogi od njih su došli u Trijanu baš zato da čuju još jednu od osporavanih propovedi mladog dominikanca, sina doba u kome je razum pokušavao da prokrči sebi put kroz tminu neznanja. S improvizovane predikaonice, izvan hrama božjeg, iznosio je još smelije ideje nego fra Benito Heronimo Feihoo; glasno, na kastiljanskom jeziku, ne posežući za latinskim, fra Hoakin je kudio od predaka nasleđene predrasude Španaca i podbunjivao ljude braneći delotvornost rada, čak i mehaničkog ili zanatlijskog, naspram loše shvaćenog pojma časti koji je nagonio Špance da budu lenji i dokoni; podstrekivao je ženski ponos suprotstavljajući se školovanju u samostanu i zagovarao novu ulogu žene u društvu i u porodici; tvrdio je da one imaju pravo na obrazovanje i na zakonitu težnju da razvijaju um na dobrobit i napredak kraljevstva. Žena više nije čovekova sluškinja, niti može biti smatrana nesavršenim muškarcem. Nema pokvarenu prirodu! Brak treba da se zasniva na

jednakosti i poštovanju. U našem veku, govorio je fra Hoakin navodeći reči velikih mislilaca, duša više nema pol: nije ni muško ni žensko. Ljudi su se gurali da ga čuju i Ciganke su upravo tada, Ana i Milagros su to znale, iskorišćavale omađijanost da krađu iz njihovih kesa.

Prišle su najbliže što su mogle mestu odakle se fra Hoakin obraćao mnoštvu. Oko njega je stajalo nešto više od dvadeset fratara propovednika koji su živeli u Samostanu Svetog Hasinta. Mnogi od njih su s vremena na vreme dizali pogled ka olovnosivom nebu što srećom nije htelo da sruči pljusak na njih; kiša bi upropastila svečanost.

– Ja sam svetlo ovoga sveta! – vikao je fra Hoakin da bi ga ljudi čuli. – To nam je objavio Gospod naš Isus Hrist. On je naše svetlo!, svetlo prisutno u svim tim svećama koje nosite i koje treba da osvetle...

Milagros nije slušala propoved. Upiljila se u fratra, a on je ubrzo otkrio da su majka i ćerka u njegovoj blizini. Šarene haljine Ciganki upadale su u oči pored ostalih prisutnih. Fra Hoakin je zastao; njegove reči su nakratko izgubile tečnost a pokreti prestali da zaokupljaju pažnju vernika. Milagros je opazila kako se upinje da je ne gleda, ali bezuspešno; naprotiv, u jednom trenutku je nehotice zadržao pogled na njoj sekundu duže nego što je trebalo. Pošto se to ponavljalo, devojka mu je jednom namignula i fra Hoakin je zamucnuo; drugi put mu je isplazila jezik.

– Dete! – izgrdila ju je majka gurnuvši je laktom. Mimikom lica se izvinila fratra.

Kao što je rulja i želela, propoved je nastavljena. Oslobođen Milagrosinog opsedanja, Fra Hoakin je opet zablistao. Kad je završio, vernici su zapalili sveće na vatri što su je fratri podložili. Ljudi su se razišli a dve žene su se vratile svojim sitnim trikovima.

– Šta si htela da postigneš onim? – upitala je majka.

– Volim... – odvrtila je Milagros, koketno zamahujući rukama – volim kad pogreši, kad zamucne, kad pocrveni.

– Zašto? On je sveštenik.

Devojka kao da je malo porazmislila.

– Ne znam – odgovorila je sležući ramenima i simpatično se iskreveljila majci.

– Fra Hoakin poštuje tvog dedu i zato će poštovati i tebe, ali ne igraj se s muškarcima... makar oni bili i sveštena lica – upozorila ju je mati na kraju.

Kao što se moglo i očekivati, dan je bio unosan i Ana je prodala sve zalihe krijumčarenog duvana skrivenog u odeći. Seviljci su počeli da prelaze most ili da se brodićima vraćaju u grad. Mogle bi da gledaju u dlan još ponekome, ali pored sve manje okupljenog sveta izbilo je na videlo koliko tu ima Ciganki, vremešnih starica i mladih žena, kao i mnogih dečaka i devojčica, polugolih i odevenih u prnje, što su kamčili novac od ljudi. Ana i Milagros su prepoznale žene iz Sokaka San Migela, rođake kovača, ali i priličan broj onih što su živele u ubogim kolibama pored vrta Kartuhe,^{*} već u trijanskoj dolini. Da bi im udelili milostinju, uporno su proganjale građane, presretale ih i hvatale za odeću glasno zazivajući Boga u koga nisu verovala i ređajući čitav spisak mučenika i svetaca, naučen napamet.

– Mislim da je dosta za danas, Milagros – objavila je majka sklonivši se s puta muškarcu i ženi koji su bežali od grupe prosjakinja.

Jedan dečačić musavog lica i crnih očiju što je jurio za Seviljcima udario je u nju još izvikujući vrline Svete Rufine.

– Uzmi – kazala je Ana i dala mu bakrenjak.

Pošle su natrag dok je Cigančetova majka zahtevala od deteta novčić. U sokaku je vrvelo kao u košnici. Dan je bio uspešan za sve; verski praznici omekšaju dušu ljudima. Grupe muškaraca su divanile pred vratima kuća pijući vino, pušeci i igrajući karte. Jedna žena je prišla mužu da mu pokaže koliko je zaradila i posvađali su se kad je pokušao da prisvoji novac. Milagros se pozdravila s majkom i pridružila skupini devojaka. Ana je trebalo da sredi račune oko prodaje duvana s ocem. Potražila ga je među muškarcima. No nije ga bilo.

– Oče? – uzviknula je ušavši u dvorište kuće u kojoj su živeli.

– Nije ovde.

Ana se okrenula i u do vratku ugledala Hosea, svoga muža.

– Gde je?

Hose je slegnuo ramenima i otvorio jednu šaku; u drugoj je držao vrč vina. Oči su mu se caklile.

– Nestao je malo pošto ste vas dve otišle. Sigurno je otišao u cigansku mahalu kod vrta Kartuhe da vidi rodbinu, kao i obično.

Ana je odmahнула glavom. Da li je zbilja u ciganskoj mahali? Ponekad je odlazila tamo da ga traži i nije ga nalazila. Da li će se vratiti te noći ili posle

nekoliko dana, kao toliko puta dosad? I u kakvom stanju?

Uzdahnula je.

– Uvek se vraća – pakosno je rekao Hose.

Njegova žena se uspravila, lice joj je otvrdnulo a čelo se nabralo.

– Ne kači se s njim – promrmljala je preteći. – Mnogo puta sam te opomenula.

Hose je samo iskrivio lice i okrenuo joj leđa.

Obično se vraća, jeste; Hose je u pravu, ali šta radi za vreme svojih izbivanja kad ne odlazi u cigansku mahaldu? Nikad ne priča o tome, a čim ona krene da ga saleće pitanjima, zatvori se u onaj svoj nedostižni svet. Kakva razlika u odnosu na oca kog pamti iz detinjstva! Ana se sećala da je bio ponosan, gord, neuništiv, i da je pored njega uvek nalazila utočište. A onda, u to vreme je imala oko deset godina, uhvatila ga je „duvanska patrola“, čuvari zakona zaduženi za krijumčare. Imao je kod sebe samo nekoliko funti listova duvana i uhvaćen je prvi put; trebalo je da se izvuče s manjom kaznom, ali Melčor Vega je bio Ciganin i uhapšen je van naselja u kojima je kralj odredio da treba da žive pripadnici njegove rase; bio je odeven kao Ciganin, u skupom i upadljivom ruhu, prepunom metalnih ili srebrnih kuglica; nosio je štap, nož, minđuše u ušima, a pored toga nekoliko svedoka je izjavilo da su ga čuli kako govori kalo. Sve je to bilo zabranjeno, i više od neplaćanja poreza kraljevskoj blagajni. Deset godina prinudnog veslanja na galiji. Ta kazna je dosuđena Ciganinu.

Ana je osetila kako joj se steže želudac dok se sećala koliko je propatila s majkom za vreme suđenja, a naročito tokom gotovo četiri godine od donošenja prve presude pa dok oca nisu zaista odveli u Puerto de Santa Mariju da ga ukrcaju na neku kraljevsku galiju. Majka nije prestajala da se trudi ni jednog jedinog dana, ni jednog jedinog sata, ni jednog jedinog minuta. I to ju je koštalo života. Ovlažile su joj se oči, kao i uvek kad bi ponovo proživljavala te trenutke. Opet ju je videla kako moli za milost, ponižena, kako preklinje sudije, službenike i posetioce zatvora za pomilovanje. Molile su popove i fratre da se zauzmu za njega, desetine njih što nisu hteli ni da im se jave u prolazu. Založile su ono što nisu imale... krale su, podvaljivale i varale da bi platile pisarima i braniocima. Prestale su da jedu kako bi mogle da odnesu parče hleba u zatvor u kome je njen otac čekao, kao i mnogi drugi, da se završi suđenje i da ga negde pošalju. Za vreme tog strašnog čekanja neki zatvorenici su odsekli sebi šaku, pa i celu ruku, da ne bi otišli na galiju i suočili se sa sporom i sigurnom, bolnom i bednom smrću, što je bila sudbina većine galijota stalno vezanih lancima za klupe na brodovima.

Međutim, Melčor Vega je preživeo muke. Ana je otrla oči rukavom košulje. Da, preživeo je. I jednog dana, kad ga niko nije očekivao, pojavio se u Trijani, sav usukan, u dronjcima, slomljen, iskidan, vukući noge, ali gord kao nekad. Nikad više nije bio onaj otac što joj je mrsio kosu kad bi otrčala do njega posle neke dečje prepirke. To je radio: zamrsio bi joj kosu a onda bi je nežno pogledao nemo je podsećajući ko je ona, jedna Vega, Ciganka! Kao da je jedino to bilo važno na ovome svetu. Isti taj ponos ciganske rase trudio se da usadi unuci Milagros. Ubrzo nakon povratka, kad je devojčica bila stara samo nekoliko meseci, otac je očekivao da Ana rodi muško dete. „Kad će dečak?“, zapitkivao je. I Hose, njen muž, povazdan se raspitivao: „Jesi li trudna?“ Kao da je ceo Sokak San Migela želeo muško dete. Hoseova majka, strine, sestre... čak i žene iz familije Vega iz ciganske mahale! Sve su je spopadale, ali uzalud.

Ana je okrenula glavu ka mestu gde je nestao Hose nakon kratke razmene reči o Melčoru. Za razliku od njenog oca, njen muž nije bio u stanju da se izdigne iznad nečega što je za njega predstavljalo poraz, porugu, a ono malo ljubavi i poštovanja što je postojalo u braku dogovorenom između dve porodice, Vega i Karmona, lagano je nestalo i zamenila ga je pritajena mržnja koja se ispoljavala u grubom međusobnom ophođenju. Melčor je svu svoju ljubav usmerio na Milagros, a kad se Hose pomirio s tim da neće dobiti dečaćića, i on je tako učinio. Ana je postala svedok suparništva dvojice muškaraca, uvek na očevoj strani, pošto ga je volela i poštovala više nego muža.

Pao je mrak, šta li radi Melčor?

Prebiranje po žicama gitare vratilo ju je u stvarnost. Iza nje, u sokaku, čulo se kako ljudi trčkaraju levo-desno, kako dovlače stolice i klupe.

– Slavlje! – povikao je neki dečak.

Prvoj gitari se pridružila i druga, pokušavajući da podražava njene note. Ubrzo se začulo i šuplje lupkanje kastanjeta, pa još jednih, i još jednih, i jednog starog metalnog krotala,* pripremali su se, bez reda i sklada, kao da hoće da probude prste koji će kasnije pratiti ples i pesme. Još gitara. Jedna žena je pročistila grlo; starački, treperav glas. Daire. Ana je pomislila na oca i na to koliko voli ples. „Uvek se vraća“, pokušala je da ubedi sebe. Zar to nije istina? I on je Vega!

Kad je izašla na sokak, Cigani su se poredali ukrug oko vatre.

– Hajde! – začulo se bodrenje jednog starca na stolici ispred plamena.

Svi instrumenti su zamukli. Samo je jedna gitara, u rukama mladića gotovo crne puti i čvrsto vezanog perčina, odsvirala prve taktove fandanga.

Otpratio ju je mali od palube kome je dala da povuče neki dim. Pristali su na

molu u Trijani, prošavši luku lovaca na škampe, da istovare robu namenjenu predgrađu.

– Garavušo, ti ovde izlaziš – naredio je kapetan tartana.

Momčić se osmehnuo Karidadi. Pušili su zajedno još dva puta tokom plovidbe. Zbog dejstva duvana, ona je čak odgovarala s ponekim stidljivim da ili ne na sva pitanja koja joj je postavljao momak, o glasinama što su kolale po luci o toj dalekoj zemlji Kubi. Da li je istina da je bogata kao što se priča? Ima li mnogo šećerana? A robova, da li ih je tako mnogo kao što ljudi vele?

– Jednog dana ću ploviti na jednom od onih velikih brodova – tvrdio je puštajući mašti na volju. – I biću kapetan! Preploviću okean i videću Kubu.

Kad se tartan usidrio, Karidad je, isto kao u Kadisu, zastala snebivajući se na veoma uzanom pojasu zemlje između obale reke i prvog reda trijanskih zgrada. Temelji nekih od njih bili su ogoljeni pošto su u njih, budući da su bili veoma blizu, udarale vode Gvadalkivira. Jedan nosač joj je doviknuo da se pomeri da bi istovario neki veliki džak. Taj uzvik je privukao kapetanovu pažnju, i on je odmahnuo glavom stojeći pored brodske ograde. Pogled mu se susreo s pogledom malog od palube, koji je takođe posmatrao Karidad; obojica su znala koje joj je odredište.

– Imaš pet minuta – dao mu je.

Dečak je osmehom zahvalio na dozvoli, iskočio na kopno i povukao Karidad.

– Trči. Za mnom – pozvao ju je. Bio je svestan da će ga kapetan ostaviti na kopnu ako ne požuri.

Prošli su prvi red zgrada i stigli do Crkve Svete Ane: nastavili su udaljavajući se još dva bloka kuća od reke. Mali od palube je nervozno teglio Karidad, provlačeći se između ljudi koji su ih začuđeno gledali, dok nisu stigli ispred Kave.

– Ono je Samostan najnižih sestara – rekao je pokazujući rukom zgradu na suprotnoj strani.

Karidad je pogledala u pravcu koji je pokazivao njegov prst: niska, u belo okrečena zgrada, sa skromnom crkvom; onda je digla pogled ka bivšem odbrambenom jarku što joj se isprečio na putu, utonuo u zemlju, na mnogim mestima prepun đubreta, na drugima privremeno poravnat.

– Možeš da pređeš na nekoliko mesta – dodao je momak, pogađajući šta se mota po Karidadinoj glavi – jedno je kod Svetog Hasinta, ali to je malo dalje. Ljudi prelaze svuda, vidiš li? – I upro je rukom u nekoliko njih što su silazili ili se peli

niz zidove jarka. – Moram da se vratim na brod – opomenuo ju je videvši da ne reaguje. – Srećno, garavušo.

Karidad nije ništa kazala.

Pošto je ostala sama, zagledala se u samostan, mesto na koje ju je poslao don Damijan. Prešla je jarak stazicom probijenom kroz đubre. Na plantaži duvana nije bilo smeća, ali u Havani jeste; imala je priliku da ga vidi kad ju je gospodar odveo u grad da odnese listove duvana u lučko skladište. Kako belci mogu da bacaju sve to? Stigla je do samostana i gurnula jedna vrata. Zatvorena. Pokucala je. Sačekala. Bez odgovora. Ponovo je pokucala, bojažljivo, kao da ne želi da smeta.

– Ne tako, garavušo – kazala je jedna žena prolazeći pored. Gotovo ne zastajući, povukla je lanac i zazvonilo je zvonice.

Na jednim vratima se ubrzo otvorilo viriokno s rešetkama.

– Mir gospodnji s tobom – čula je kako kaže vratarka; po glasu, starija žena. – Šta te dovodi u našu kuću?

Karidad je skinula slamnati šešir. Mada nije videla monahinju, oborila je oči ka zemlji.

– Don Damijan mi je rekao da dođem ovde – šapnula je.

– Ne razumem te.

Karidad je prethodne reči izgovorila brzo, zbrda-zdola, kao novopridošli kubanski crnci kad se obraćaju belcima.

– Don Damijan... – naterala je sebe da ponovi – on mi je rekao da dođem ovamo.

– Ko je don Damijan? – upitala je vratarka posle nekoliko trenutaka ćutanja.

– Don Damijan... sveštenik na brodu, na *Kraljici*.

– Kraljici? Šta to govoriš za kraljicu? – uzviknula je kaluđerica.

– *Kraljici*, brodu sa Kube.

– Aha! To je brod, a ne Njeno veličanstvo. Pa... ne znam. Kazala si don Damijan? Sačekaj malo.

Kad se viriokno opet otvorilo, glas sa druge strane bio je zapovednički, čvrst.

– Dobra ženo, šta ti je rekao taj sveštenik, zašto treba da dođeš ovde?

– Samo mi je kazao da dođem.

Monahinja se opet oglasila tek nakon nekoliko sekundi. Prozborila je blagim glasom.

– Mi smo siromašna zajednica. Posvećene smo molitvi, uzdržavanju, misaonom posmatranju i pokajanju, a ne dobročinstvima. Šta bi ti mogla da radiš ovde?

Karidad nije odgovorila.

– Odakle dolaziš?

– S Kube.

– Jesi li robinja? Gde su ti gospodari?

– Ja sam... slobodna. Osim toga, umem da se molim. – Don Damijan je više puta zatražio od nje da to kaže.

Karidad nije spazila monahinjin skrušen osmeh.

– Slušaj – rekla je časna sestra – treba da odeš do Bratstva Naše Gospe od Anđela, razumeš li?

Karidad je ćutala. „Zašto me je don Damijan poslao ovde?“, zapitala se.

– To je Bratstvo crnaca – objasnila je kaluđerica – tvojih ljudi. Oni će ti pomoći... ili će te posavetovati. Slušaj dobro: idi do Crkve Naše Gospe od Anđela, blizu Poljskog krsta. Koračaj sve vreme pored Kave ka severu, do Svetog Hasinta. Tamo ćeš preći Kavu, onda skreni desno i nastavi Ulicom Svetog Dominga dok ne dođeš do Mosta brodica, pređi ga a zatim...

Karidad je napustila Samostan najnižih sestara trudeći se da zapamti put. „Anđela.“ Rečeno joj je da treba da ide tamo. „Anđela.“ Tamo će joj pomoći. „Kod Poljskog krsta“, recitovala je tiho.

Utonula u misli, hodala je ne obraćajući pažnju na ljude: sladostrasna crnkinja, u pepeljastim ritama i s malim zavežljajem u ruci, što neprekidno mrmlja. Na Altosanu, prepavši se od ogromnog Zamka San Horhea na početku mosta, sudarila se s jednom ženom. Pokušala je da se izvini, ali reči nisu silazile s usana; žena ju je opsovala a Karidad je uprla pogled u Sevilju, na suprotnoj obali. Desetine kola i jahaćih životinja prelazile su most s jedne na drugu stranu; drvo je škripalo iznad brodica.

– Kud si pošla, garavušo?

Prestrašio ju je čovek što joj je zaprečio prolaz.

– U Crkvu Anđela – odgovorila je.

– Čestitam – kazao je zajedljivo. – Tamo su crna braća. Ali da bi stigla do svojih, prvo ćeš morati da mi platiš.

Karidad je od iznenađenja pogledala ubirača mostarine pravo u oči. Smušena, promenila je držanje, skinula šešir i oborila pogled.

– Ne... nemam para – promucala je.

– U tom slučaju ništa od crne braće. Odlazi odavde. Imam mnogo posla. – Pošao je da naplati mostarinu od jednog goniča mula što je čekao iza Karidad, ali videvši da se ona ukopala u mestu, ponovo se okrenuo prema njoj. – Gubi se ili ću zvati pozornike!

Ostavivši most za sobom, osetila je da je posmatraju. Nema novca da pređe u Sevilju. Dakle, šta da radi? Čovek na mostu joj nije rekao kako da nabavi pare. Sa svojih dvadeset pet godina, nikad nije zaradila ni paru. Najviše što je dobila, osim hrane, odeće i zgrade za smeštaj u kojoj je spavala, bio je „cigar“, duvan koji im je gospodar poklanjao za ličnu upotrebu. Kako da zaradi novac? Ne ume da radi ništa sem da gaji duvan...

Odvojila se od ljudi, otišla do reke i sela na obalu. Slobodna je, jeste, ali od slabe je vajde ta sloboda ako ne može ni most da pređe. Uvek su joj govorili šta treba da radi. Uvek je znala šta treba da radi od izlaska do zalaska sunca, dan za danom, godinu za godinom. Šta će sad?

Mnogo je Trijanaca prolazeći pored reke videlo crnkinju kako sedi na obali, nepomična, pogleda izgubljenog... u reci, u Sevilji, možda u svojim uspomename ili u neizvesnoj budućnosti što ju je čekala. Poneko je ponovo prošao tuda posle sat vremena, neki posle dva sata, pa i posle tri ili četiri, a crna žena je i dalje sedela tu.

U smiraj dana Karidad je ogladnela i ožednela. Poslednji put je jela i pila s malim od palube, koji je podelio s njom tvrd i ubuđao dvopek i malo vode. Odlučila je da popuši cigaru da zamaskira potrebu za hranom i pićem, kao što su radili svi robovi na plantaži kad ih skole glad ili žeđ. Možda je zbog toga gospodar bio izdašan s „cigarom“: što su više pušili, to je manje hrane morao da im dâ. Duvan je bio zamena za mnoga dobra i za njega su se čak mogli dobiti novi robovi. Miris cigare je privukao dvojicu ljudi koji su koračali obalom. Zatražili su da im dâ da puše. Karidad je poslušala i dala im svoju cigaru. Duvanili su. Čavrljali su između sebe dodajući cigaru jedan drugome, obojica stojeći. Karidad, koja je još sedela, pružila je ruku tražeći cigaru.

– Želiš da staviš nešto u usta, garavušo? – kazao je jedan muškarac kroz smeh.

Drugi se nasmejao grohotom i povukao Karidad za kosu da joj podigne glavu, dok je prvi spuštao čakšire.

Karidad se nije opirala i stavila je polni ud u usta.

– Izgleda da joj se sviđa – nervozno je rekao onaj što ju je pograbio za kosu. – Sviđa li ti se, crnkinjo? – upitao je pritiskajući njenu glavu o penis svog druga.

Zatim su je povalili jedan za drugim i ostavili tu da leži.

Karidad je namestila košulju. Gde li je ostatak cigare? Videla je kad ga je jedan od njih bacio pre nego što su je uhvatili za kosu. Možda nije pao u vodu. Puzala je kroz travu i rogoz, opipavajući zemlju, gledajući da li opušak još gori... I jeste! Uzela ga je i potrbuške, dotičući vodu, povukla dim iz sve snage. Ponovo je sela i pustila da joj se noge skvase na obali. Bilo je hladno, ali ona to u tom trenutku nije primećivala; nije osećala ništa. Da li je trebalo da joj se sviđi? To ju je pitao jedan od njih. Koliko puta su je pitali isto? Gospodar ju je to pitao kad je tek stigla na Kubu, devojčica netom otrgnuta od rodne zemlje. Tada nije ni shvatila šta je pita taj čovek što ju je pipkao rukama i slinio po njoj pre nego što ju je razderao. Kasnije, pošto se to mnogo puta ponovilo, nakon njene trudnoće, zamenio ju je drugom devojčicom, i onda su je dahćući to isto pitali nadzornik i ostali crni robovi na plantaži. Jednog dana je opet rodila... Marsela. Bol koji je tada osetila, kad joj se trbuh rascepio posle višesatnog porođaja, upozorio ju je da nikad više neće dobiti dete. „Sviđa li ti se?“, pitali su je nedeljom, na igranci, kad bi je neki rob uhvatio za ruku i izveo iz zgrade za smeštaj, tamo gde su drugi parovi takođe polno opštiti. Zatim su opet razuzdano pevali i igrali, čekajući da im neko od njihovih bogova zaposedne telo. Povremeno bi to ponovili i opet izašli iz zgrade. Ne, nije joj se sviđalo, ali nije ništa ni osećala; osećanja su joj ukradena, jedno po jedno, počev od prve noći kad ju je gospodar silovao.

Nije prošao ni sat vremena a jedan od one dvojice muškaraca vratio se i prekinuo je iz razmišljanja.

– Hoćeš li da radiš u mojoj radionici? – upitao je osvetljavajući je uljanicom. – Ja sam grnčar.

„Šta je to grnčar?“, zapitala se Karidad pokušavajući da razabere obrise njegovog tela u mraku. Ona želi samo...

– Hoćeš li mi dati pare da pređem most? – zatražila je.

Čovek je po njenom licu primetio da se dvoumi.

– Pođi sa mnom – naredio je.

To je lepo razumela: naređenje, kao kad bi je neki crnac uhvatio za ruku i izveo iz zgrade. Pošla je za njim u pravcu Stare Kave. Kad su stigli do zamka inkvizicije, grnčar ju je upitao ne okrećući se:

– Jesi li pobegla?

– Slobodna sam.

Na svetlosti svetiljki iz zamka, Karidad je videla da čovek klima glavom.

Radionica je bila mala, sa stanom na spratu, u Ulici grnčara. Ušli su i čovek joj je pokazao slamaricu u jednom uglu radionice, pored cepanica i peći. Karidad je sela na nju.

– Sutra ćeš početi. Sad spavaj.

Toplina žara u peći uspravala je Karidad promrzlu do kostiju od vlage Gvadalkivira, i ona je zaspala.

Još od muslimanskih vremena, Trijana je bila poznata po izrađevinama od pečene gline, naročito po gleđosanim pločicama od majolike, udubljenim ili reljefnim, na kojima su vešti majstori utiskivali konopac u svežu glinu i dobijali izvanredne šare. Međutim, još pre nekog vremena ta zanatska keramika se izrodila u štancovanje jednakih i neprivlačnih pločica, čemu je trebalo dodati i konkurenciju engleskog fajansa od čvrstog kvarca i promenu ukusa ljudi, sad sklonijih istočnjačkom porcelanu. Prema tome, u predgrađu je to zanimanje bilo u opadanju.

Sutradan u zoru, Karidad je počela da radi s čovekom od sinoć, momčićem koji mu je verovatno bio sin i šegrtom koji nije skidao oka s nje. Donosila je drva, prenosila glinu, mela pod bezbroj puta i iznosila pepeo iz peći. Tako su prolazili dani. Grnčar je – Karidad nikad nije videla neku ženu da silazi sa sprata – noću dolazio kod nje.

„Moram da pređem most i odem u Crkvu Anđela, tamo gde su crna braća“, poželela je da mu kaže jednom kad se grnčar, nakon što ju je obljubio, spremao da krene. Umesto toga samo je propetljala:

– A moje pare?

– Pare! Hoćeš pare? Jedeš više nego što zaradiš i imaš gde da spavaš – odgovorio je grnčar. – Šta bi još mogla poželeći jedna takva crnkinja? Da li bi radije da dreždiš na ulici i prosiš kao većina slobodnih crnaca?

Tih dana robovi su gotovo bili nestali iz Sevilje: kriza stanovništva i privrede, rat 1640. godine s Portugalijom, velikim snabdevačem seviljskog tržišta robovima, bubonska kuga koja je protutnjala gradom nekoliko godina kasnije, koseći crne robove kao snoplje, uz neprestana i brojna oslobađanja robova što su ih pobožni Seviljci nalagali u svojim oporukama, imali su za posledicu značajno smanjenje njihovog broja. Sevilja je izgubila robove istom brzinom kojom je izgubila ekonomsku prevlast.

„Jedeš više nego što zaradiš“, odzvanjalo je u Karidadinim ušima. U sećanje joj je navrla uvek ista pesmica nadzornika gospodara Hosea na plantaži: „Ne zaradite koliko pojedete“, grdio ih je pre nego što bi ošinuo bičem po leđima

nekoga od njih. Malo joj se promenio život, čemu joj služi što je slobodna?

Jedne noći grnčar nije sišao odozgo. Nije ni naredne. Treće noći jeste, ali umesto da krene ka njoj, otišao je do vrata radionice. Otvorio ih je i pustio unutra nekog čoveka, a zatim mu pokazao gde je Karidad. Sačekao je pored vrata da čovek zadovolji požudu, naplatio i zatvorio vrata za njim.

Od te noći Karidad više nije radila u radionici. Grnčar ju je zatvorio u jedan sobičak u prizemlju, gde vazduh nije strujao, i stavio slamaricu i noćnu posudu pored nekoliko neupotrebljivih starudija.

– Ako budeš pravila nevolje, ako budeš vikala ili pokušala da pobegneš, ubiću te
– zapretio je prvi put kad joj je odneo hranu. – Nikome nećeš nedostajati.

„To je istina“, gorko je pomislila Karidad slušajući kako čovek zaključava vrata: kome će ona nedostajati? Sela je na slamaricu s čankom variva od povrća u rukama. Nikad ranije niko joj nije pretio smrću; gospodari nisu ubijali robove, vredeli su mnogo. Rob je služio celog života. Kad ih obuče, kao što je Karidad obučena od malih nogu, crnci su doživljavali starost na plantažama duvana, u mlinovima šećerne trske ili šećeranama. Zakon je zabranjivao da rob bude prodat po višoj ceni nego što je kupljen, i zato nijedan gospodar, pošto bi ih naučio poslu koji će obavljati, nije puštao robove iz šaka; izgubio bi pare. Mogli su ih zlostavljati ili silovati do iznemoglosti, ali dobar nadzornik je znao gde je granica života i smrti. Robovi su bili ti koji su dizali ruku na sebe; jednog jutra kad se čovek tome najmanje nadao, svetlost bi obasjala konture nepomičnog tela nekog crnca što je visilo s drveta... ili možda više njih koji su odlučili da zajedno preduzmu konačni beg. Tada bi gospodar poludeo od besa, kao kad bi neka majka ubila novorođenče da ga oslobodi ropstva ili kad bi se crnac osakatio da ne mora da radi. Sledeće nedelje na misi, sveštenik iz mlina za šećernu trsku vikao je na njih govoreći da je to greh, da će otići u pakao, kao da bi mogao postojati gori pakao od tog. Umreti? „Možda da“, pomislila je Karidad, „možda je kucnuo čas da pobegnem s ovoga sveta gde me niko ne čeka.“

Iste te noći obljubila su je dvojica muškaraca. Zatim je grnčar zatvorio vrata i Karidad je ostala u najcrnjoj tami. Nije se premišljala. Pevušila je preostali deo noći, a kad su se prvi zraci svetlosti probili unutra kroz procepe između dasaka u sobičku, uzela je da pretura po starim stvarima dok nije pronašla jedan stari konopac. „Mogao bi da posluži“, zaključila je povlačeći ga da vidi u kakvom je stanju. Vezala ga je oko vrata i popela se na neki rasklimatan sanduk. Prebacila je uže preko jedne grede, iznad glave, zategla ga i vezala drugi kraj u čvor. Pokatkad je zavidela tim crnim prilikama što su visile s drveća narušavajući krajolik kubanske plantaže duvana, oslobođene patnji.

– Bog je najveći među kraljevima – zavapila je. – Jedino ne želim da mi duša bude osuđena da večno luta.

Skočila je sa sanduka. Konopac je izdržao njenu težinu, ali ne i greda, ona se slomila i pala na nju. Štropot je bio veoma glasan i grnčar se ubrzo pojavio u Karidadinoj tamnici. Vezao ju je lancima i od tog dana je prestala da jede i pije, preklinjući da smrt dođe po nju čak i kad su je grnčar i njegov sin hranili na silu.

Nastavili su se dolasci ljudi s ulice, najčešće je to bio jedan čovek, ponekad više njih, sve dok jednom neki starac što je nespretno pokušavao da uđe u nju nije ustao i odmaknuo se od nje iznenađujuće okretno.

– Ova crnkinja gori! – uzviknuo je. – Ima groznicu. Hoćeš li da me zarazi nekom neobičnom bolešću?!

Grnčar je prišao Karidadi i položio ruku na njeno oznojeno čelo.

– Odlazi – naredio je šutirajući je nogom u rebra dok se upinjao da otključa i skloni lance kojima ju je držao vezanu – ovog časa, smesta! – povikao je kad mu je to pošlo za rukom. Ne čekajući da ona ustane, uzeo je Karidadin zavežljaj i izbacio ga na ulicu.

Da li je moguće da je čuo pesmu? Bio je to samo mrmor što se mešao s ostalim noćnim zvucima. Melčor je načuljio uši. Eto ga opet!

– *Yemayá asesú...*

Ciganin se ukipio u mraku, nasred trijanske doline, okružen vrtovima i voćnjacima. Hućanje voda Gvadalkivira dopiralo je do njega kristalno jasno, kao i zviždanje vetra u rastinju, ali...

– *Asesú yemayá.*

Ličilo je na razgovor: taj što je pevao najpre je šaputao a zatim odgovarao sebi nalik na hor. Okrenuo se u pravcu odakle je dolazio glas; zvecnulo je nekoliko kuglica na njegovom kaputiću. Bio je gotovo mrkli mrak, razbijale su ga jedino baklje iz Kartuzijanskog samostana, nešto dalje od mesta na kome se nalazio.

– *Yemayá oloddo.*

Melčor je skrenuo s puta i ušao u zasad pomorandži. Gazio je kamenje i suvo lišće, nekoliko puta se sapleo glasno psujući sve svece a ipak, mada je to usred noći zagrmelo kao grom, tužno pevušenje nije prestalo. Zaustavio se između nekoliko stabala. Tu je, upravo tu.

– *Oloddo yemayá. Oloddo...*

Melčor je zaškiljio. Jedan od onih upornih oblaka što su se celog dana nadvijali

nad Seviljom propustio je slabašan tračak mesečine. Uto je spazio pepeljastu mrlju na tlu, ispred sebe, svega dva koraka dalje. Prišao je i čučnuo, dok nije prepoznao ženu crnu kao noć, odevenu u sivo. Sedela je leđa naslonjenih na drvo pomorandže, kao da u drvetu traži utočište. Pogled joj je lutao, ne primećujući da je on tu, i nastavila je da pevuši, tiho, jednolično, neprekidno ponavljajući isti refren. Melčor je video da joj je čelo, uprkos hladnoći, orošeno graškama znoja. Cvokotala je.

Seo je pored nje. Nije razumeo šta govori, ali taj umoran glas, njegova boja, jednoličnost, predaja kojom je bio prožet dopuštali su da se nazre neizmeran bol. Melčor je zažmurio, obgrlio kolena rukama i pustio da ga pesma odnese negde daleko.

– Vode.

Karidadina molba je prekinula noćnu tišinu. Već neko vreme se nije čulo kako pevuši; pesma se ugasila polako poput žeravice. Melčor je otvorio oči. Tuga i seta u toj pesmi prenele su ga, još jednom, na klupu na galiji. Vode. Koliko puta je i sam morao da traži vode? Učinilo mu se da oseća kako mu se mišići na nogama, na rukama i na leđima zatežu kao kad je nadzornik galijota pojačavao ritam veslanja u poteri za nekim saracenskim brodom. Mučni nadzornikovi zvižduci svrdlali su mu u ušima dok su mu udarci biča kidali kožu na golim leđima da bi veslao snažnije. Ta kazna je mogla da traje satima. Naposletku, kad je malo nedostajalo da mišići na celom telu prsnu, iz redova klupa se čula samo jedna molba iz sasušenih usta: vode!

– Znam ja šta je žed – promrmljao je sebi u bradu.

– Vode – opet je zamolila Karidad.

– Pođi sa mnom. – Melčor je ustao s naporom, udova utrnulih od gotovo sat vremena sedenja uz pomorandžino drvo.

Protegao se i pokušao da vidi gde je da bi našao put do Kartuhe. Bio je krenuo do samostanskih vrtova, gde su živeli mnogi Cigani iz Trijane, kad mu je pevušenje privuklo pažnju.

– Ideš li ili ne? – upitao je Karidad.

Pokušala je da ustane pridržavajući se za stablo pomorandže. Imala je groznicu. Bila je gladna i žedna. Ali iznad svega je bila žedna, veoma žedna. Uspela je da se podigne kad je Melčor već bio krenuo. Da li će joj dati vode ako pođe za njim ili će je prevariti kao i svi drugi tih dana u Trijani? Koračala je iza njega. U glavi joj se vrtelo. Gotovo svi su tako postupili; gotovo svi su je iskoristili.

Svetla iz koliba načičkanih pored puta obasjala su Ciganinov jarkoplav svileni

kaputić. Karidad se naprezala da prati njegov korak. Melčor se nije obazirao na nju. Hodao je polako ali uspravno, gordo, oslanjajući se nepotrebno na štap s dva vrška kakav su nosili poglavari familija; ponekad se čulo kako nešto govori u noći. Žena je vukla bose noge za njim. Što su se više približavali ciganskoj mahali, metalni ukrasi na Melčorovoj odeći i srebrni paspuli na njegovim čakširama sve su više blistali. Karidad je te odsjaje protumačila kao dobar predznak: taj čovek nije spustio ruku na nju. Daće joj vode.

3

Iste te noći slavlje u Sokaku San Migela potrajalo je do duboko u noć. Kao da su na takmičenju, svaka porodica kovača se potrudila da pokaže koliko je obdarena za pesmu i igru, da svira gitaru, da udara u kastanjete ili u daire. Bile su to familije Garsija, Kamačo, Flores, Rejes, Karmona, Vargas i još mnoge od dvadeset i jedne koliko ih je živelo u sokaku. Romansa, sarabanda, čakona, hakara, fandango, segidilja ili sarambeke, sve te vrste pesama su svirane i uz njih se igralo na svetlosti vatre koju su žene ložile dok su sati prolazili. Oko vatre, u prvom redu, sedeli su Cigani od kojih se sastojalo veće staraca, na čijem je čelu bio Rafael Garsija, čovek od šezdesetak godina, suvonjav, ozbiljan i osoran, koga su zvali Grof.

Pilo se vino i pušio duvan. Žene su dale svoj doprinos donevši hranu od kuće: hleb, sir, sardine i škampe, piletinu i zečtinu, lešnike, žir, dunje i ostalo voće. U veseljima su učestvovali svi: kad se pevalo i igralo, zaboravljane su zavade i davnašnja neprijateljstva, a prisutni starci su garantovali za to. Trijanski Cigani kovači nisu bili bogati. I dalje su pripadali istom onom narodu što je od vremena Katoličkih kraljeva* progonjen u Španiji: nisu smeli da nose šarenu odeću i govore svojim jezikom, da hodaju putevima, proriču sudbinu ili trguju jahaćim životinjama. Zabranjeno im je da pevaju i igraju, nije im bilo dozvoljeno ni da žive u Trijani ili da rade kao kovači. U više navrata su neciganski cehovi seviljskih kovača pokušali da postignu da se Romima zabrani da rade u svojim jednostavnim kovačnicama, a kraljevski ukazi i naredbe su to neprestano nalagali, ali sve uzalud: ciganski kovači su bili garancija da će biti napravljene hiljade potkovica, neophodnih jahaćim životinjama pomoću kojih su obrađivana polja u provinciji Sevilji, pa su nastavili da kuju i prodaju svoje proizvode istim tim kovačima pajima koji su nastojali da im zatvore radionice, ali nisu bili u stanju da zadovolje ogromnu potražnju.

Dok su se deca, bezmalo gola, trudila da se ugledaju na roditelje na kraju sokaka, Ana i Milagros su zaigrale veselu sarabandu s dvojicom rođaka iz Hoseove porodice, Karmona. Majka i ćerka, jedna pokraj druge, osmehujući se kad su im se pogledi susretali, izvijale su se u struku i poigravale čulnošću svojih tela uz zvuke gitare i pesmu. Kao i mnogi drugi, Hose ih je gledao, pljeskao i bodrio. Svakim pokretom u igri, kao da ih love, žene su podsticale muškarce,

proždirale ih očima predlažući nemoguću romansu. Primicale su se i odmicale, vrtele oko njih bestidno vrckajući kukovima, isturajući grudi, majčine bujne a ćerkine mlade. Obe su plesale uspravnog tela, dižući ruke iznad glave ili lepršajući njima pored bokova; marame koje je Milagros nosila vezane na ručnim zglavcima u vazduhu su zadobijale sopstveni život. Neke žene su u horu pratile zvuke gitara kastanjetama ili dairama, mnogi Cigani su udarali dlanom o dlan i bodrili čulnost dveju žena; nekolicina muškaraca nije mogla da zaustavi pohotan pogled kad je Ana desnom rukom uhvatila porub suknje i nastavila da pleše pokazujući bose listove i stopala.

– Gledajte u nebo, Cigani, Bog želi da siđe na zemlju i igra s mojom ćerkom! – uzviknuo je Hose Karmona.

Uzvici odobravanja su se prolomili jedan za drugim.

– Ole!

– Igraj! Igraj!

– Ole, ole, ole!

Milagros, osokoljena očevim komplimentom, povela se za Anom, zadigla suknju i obe su nekoliko puta obišle oko svojih plesnih partnera, obavijajući ih oreolom strasti, dok je muzika dostizala krešendo. Po završetku sarabande, prolomili su se aplauzi i klicanje. Majka i ćerka su istog časa pustile suknje i zagladile ih rukama. Nasmehile su se. Zasvirala je jedna gitara, udešavajući strune, spremajući se za novi ples, novu pesmu. Ana je pomilovala ćerku po obrazu i kad je prišla da je poljubi, zvuci gitare su utihnuli. Rafael Garsija, Grof, držao je dopola podignutu ruku ka gitaristi. Cigani su zažagorili a čak su i deca prišla. Rejes Trijanka, Grofova supruga, debela žena koja se bližila šezdesetoj godini, čije je lice bakarne puti bilo izbrazdano hiljadama bora, podigla je nekog starca sa stolice jednostavnim i žustrim klimanjem brade i sela na nju.

Na svetlosti vatre, samo je Ana primetila kako ju je Trijanka pogledala. To je trajalo sekundu, možda i kraće. Pogled jedne Ciganke: hladan i tvrd, kadar da prodre u dušu. Uspravila se, spremna da se suoči sa izazovom, ali sreća je Grofov pogled. „Slušaj i uči!“, govorilo je njegovo lice.

Trijanka je pevala bez pratnje, bez muzike, bez ikoga ko bi vikao, pljeskao ili je bodrio. Pevala je deblu: pesmu ciganskim boginjama. Njen glas, promukao i star, slab, nemilozvučan, ipak je prodro do najvećih dubina svih koji su je slušali. Pevala je držeći poluotvorene i drhtave šake na grudima, kao da joj to udahnuje snagu, o mnogim ciganskim jadima: o nepravdama, o zatvoru, o ljubavi koje više nema... stihovi se nisu rimovali a smisao im je davao jedino ritam koji je

Trijankin glas želeo da im dâ i uvek su se završavali pohvalom na romskom jeziku. „Deblika barea“, veličanstvena boginja.

Činilo se da se debbla nikad neće završiti. Trijanka je mogla da je produži koliko joj to mašta ili uspomene dozvoljavaju, ali napokon je spustila šake na kolena i podigla glavu, koju je držala spuštenu dok je pevala. Cigani, i Ana među njima, stegnutog grla, još jednom su vatreno zapljeskali; mnogima su oči bile prepune suza. I Milagros je aplaudirala, gledajući majku ispod oka.

U tom trenutku, dok je pljeskala Trijanki i videvši da i njena kći aplaudira, Ana se obradovala što Melčor nije tu. Poslednji put je nehajno udarila dlanom o dlan i iskoristila opšte odobravanje da se iskrade u gomili. Pohitala je osećajući da joj se pogledi Grofa i Trijanke zarivaju u leđa, i zamislila ih kako se smeše oholo, oni i svi njihovi. Progurala se između Cigana što su još otpozdravljali pesmi, a kad je izašla iz gomile, otišla je do ulaza svoje kuće i naslonila se na okvir jednih vrata.

Garsije! Rafael Garsija! Njen otac je pljuvao kad čuje to ime. A majka... majka je umrla dve godine pošto je Melčor okovan lancima za klupu na galiji, ispustila je dušu proklinjući Rafaela Garsiju i klela se da će ga njena osveta stići s onoga sveta.

„To je bio on!“, mrmljala je sve vreme dok su prosile na ulicama Malage, ispred zatvora gde je Melčor čekao da bude odveden u Puerto de Santa Mariju i ukrcao na galiju. „Rafael ga je prijavio naredniku iz duvanske patrole. Bednik. Prekršio je ciganski zakon. Kopile! Bitanga! Pseto šugavo...!“

A kad bi mala Ana videla da se ljudi sklanjaju od njih, ćušnula bi je laktom da ne plaši meštane svojom vikom.

– Zašto ga je prijavio? – upitala je devojčica jednog dana.

Majka je prvo zaškiljila i prezrivo iskrivila usta, pa onda odgovorila:

– Omraza između Vega i Garsija potiče od davnina. Niko ne zna zbog čega tačno. Jedni vele da je to zbog nekog magarca, drugi da je zbog žene. Zbog novca? Možda. Više se ne zna. Istina je da se te dve porodice oduvek mrze.

– Samo zbog...?

– Ne prekidaj me, dete. – Dok je to govorila, majka je snažno uštinula ćerku. – I dobro slušaj šta ću ti sad reći, ti si Vega i moraćeš da živiš kao Vega. Mi Cigani smo oduvek slobodni. Svi kraljevi i vladari iz celog sveta pokušali su da nam saviju kičmu i nisu uspeli. Nikad neće stati na put našoj rasi; bolji smo od svih njih, pametniji. Malo nam treba. Uzimamo šta nam odgovara: ono što je Stvoritelj podario ovome svetu nije ničija svojina, plodovi zemlje pripadaju svim

ljudima, i ako nam se neko mesto ne dopadne, mi odemo na drugo. Niko i ništa nas ne vezuje. Ne marimo za rizik, šta nas briga za zakone ili ukaze? Za to su se oduvek zalagali Vege i svi koji sebe smatraju pravim Ciganima. Tako smo oduvek živeli. – Zastala je, pa nastavila: – Malo pre nego što su uhapsili tvog oca, umro je starešina veća staraca. Porodica Garsija je izvršila pritisak na ostale da bude izabran neko od njihovih a tvoj otac se usprotivio. Skresao im je u lice da više ne žive kao Cigani, da rade u kovačnicama kao paji, u dogovoru s njima, da poslušaju s njima, da se venčavaju u crkvi i krste decu. Da su se odrekli slobode.

„Jednog dana Rafael se pojavio u bašti kod Kartuhe; tražio je tvog oca.“ Ana je pomislila da se seća tog dana. Majka i strine su joj naredile da ode, kao i ostaloj dečici, i ona je otišla... ali se kradomice vratila tamo gde je stao Rafael, preteći, opkoljen članovima porodice Vega. „Došao je naoružan nožem i hteo je borbu, ali tvoj otac nije bio tu. Neko mu je rekao da je otišao u Portugaliju po duvan. Osmeh na licu te vucibatine dovoljno ga je odao.“

U Sokaku San Migela, kad su starci poustajali sa stolica, muškarci i žene su počeli da se razilaze. Neki su otišli svojim kućama a drugi su se raštrkali po unutrašnjim dvorištima koralu, u grupama, ćeretajući i pijući. I dalje su se čule gitare, kastanjete i daire, ali sad u rukama omladine; devojke i momci su preuzeli slavlje i prisvojili ga.

Ana je preletela pogledom preko sokaka: Milagros je razdragano igrala pored devojaka svojih godina. Kako je lepa! Isto je rekao i njen deda kad su mu je prvi put pokazali. Nije protekao ni dan otkako joj se otac vratio s galije – za samo nekoliko sati Melčor je doznao za ženinu smrt i upoznao četvorogodišnju unuku ne usuđujući se da je dotakne, strahujući da bi onako prljav i ispucalih ruku mogao da je povredi – kad je Melčor Vega dohvatio veliki nož i pošao, još u ritama i slab, da nađe čoveka koji ga je potkazao. Čerka je htela da ga spreči, ali nije se usudila.

Rafael mu je izašao u susret, i on naoružan, u pratnji svojih. Nisu ni reč rekli jedan drugome; znali su šta je na kocki i zašto. Ljudi su iskušali jedni druge noževima, ispruženih ruku, s oštricama kao pukim produžecima tela. Rafael snažno i gipko, čvrste ruke. Melčorova je, naprotiv, blago podrhtavala. Napravili su krug jedan oko drugog, a članovi porodica su ih ćutke posmatrali. Malo ko je obratio pažnju na nož što je treperio u Melčorovoj šaci: većina je gledala njegovo lice, govor tela, žarku želju i odlučnost što su izbijali iz cele njegove pojave. Želi da ubije! I ubiće! Nije važno u kakvom je stanju, što je slab, izranjavljen, u dronjcima, štrokav ili što se trese; predosećaj... sigurnost da će

Melčor ubiti Rafaela postala je očigledna.

Ta sigurnost je navela Antonija Garsiju, Rafaelovog strica i tadašnjeg glavešinu veća, da se postavi između dvojice suparnika pre nego što jedan od njih zada prvi udarac. Držeći Milagros u naručju i privijajući je na grudi, Ana je odahnula od olakšanja. Na poziv Antonija Garsije umešali su se starci; od muškaraca iz porodice Vega zatraženo je da se pozabave slučajem pre nego što bude rešen prolivanjem krvi. Uz protivljenje porodice Vega i predstavnika još dve familije koje su živele u vrtu kod Kartuhe, veće je donelo odluku da ne postoji nijedan dokaz da je Rafael potkazao Melčora i ako on ubije Rafaela, svi će stati u odbranu Garsija i otpočeće rat protiv Vega. Takođe je odlučeno, ako Melčor ubije Rafaela, da svaki Ciganin može da se osveti nekom članu porodice Vega i da ga ubije; u tom slučaju ciganski zakon neće biti protiv njega, i veće će se držati po strani.

Predveče je čiča Basilio Vega otišao do Melčora i njegovih. Milagros je spavala u majčinom naručju.

– Melčore – kazao je saopštivši mu odluke veća – znaš da ćemo svi podržati tvoju odluku. – Niko nas neće zaplašiti!

I pružio mu je devojčicu, a ona se probudila kad ju je deda dotaknuo. Milagros se nije pomerila, kao da je svesna važnosti tog trenutka. „Nasmeši se!“, molila je Ana u sebi, isprepletenih, ukočenih šaka, ali devojčica se nije osmehnula. Prošlo je nekoliko časaka dok Basilio i Ana nisu opazili kako Melčor stiska usne i čvrstom rukom miluje devojčicu po kosi. Tada su shvatili kakvu je odluku doneo: poštovaće presudu veća radi dobrobiti porodice.

Ta devojčica zbog koje je izbegnuto krvoproliće sad igra i peva u Sokaku San Migela. S vrata kuće, Ana je uživala gledajući ćerku; posmatrala je njenu lepotu, gordost, odlučnost, predanost, dok se poigravala kao da nudi telo jednom momku... Najednom, žena je silovito odmahнула glavom i zbunjeno se odmakla od vrata. Momak je dočekivao korake njene kćeri nezainteresovano, ne hajući što se ona predaje, ravnodušno, gotovo joj se izrugujući. Zar Milagros to ne primećuje? Taj momak... Ana je zaškiljila da ga bolje vidi. Momak je stariji od njene kćeri, crnpurast, privlačan, snažan, gibak. A Milagros je plesala ne mareći što je partner omalovažava; osmehivala se, oči su joj blistale, zračile čulnošću. Uto je ugledala Trijanku kako stoji iza stolica oko vatre od koje je ostala samo žeravica, i tapše uz posprdnu, pobedničku grimasu, zbog očigledne i javno iskazane želje devojke iz porodice Vega, Melčorove unuke, prema jednom njenom unuku: Pedru Garsiji.

– Milagros! – vrisnula je majka i potrčala ka njoj.

Dograbila je ćerku za rame i drmusala je dok nije prestala da igra. Trijankina podrugljiva grimasa je prešla u osmeh. Kad je Milagros pošla da odgovori, majka je ućutkala svaku žalbu prodrnavši je još dva-tri puta. Gitaristi su gotovo bili prestali da sviraju kad ih je Trijanka pozvala da nastave. Nekoliko muškaraca je prišlo. Mladi Pedro Garsija, ohrabren babinim ponašanjem, hteo je da još više ponizi žene iz porodice Vega i nastavio je da pleše obigravajući oko Milagros kao da je opomena njene majke tek beznačajna smetnja. Ana je videla da se on približava, pustila je ćerku, i kad je prišao, ošamarila ga nadlanicom šake. Pedro Garsija je posrnuo. Milagros je otvorila usta, ali iz njih nije izašla nijedna reč. Gitare su zamukle. Trijanka je ustala. Ostale Ciganke iz raznih porodica požurile su da se umešaju.

Pre nego što su stigle da se potuku, muškarci su stali između njih.

– Kurvo!

– Kučko!

– Bednice!

– Profuknjačo!

Vređale su jedna drugu upinjući se da se oslobode iz ruku muškaraca, odgurujući ih da bi se bacile jedna na drugu, Ana više od svih. Došlo je još Cigana, među njima i Hose Karmona, i uspeali su da ovladaju situacijom. Hose je prodrmao ženu kao što je ona drmusala ćerku; zatim ju je uz pomoć dvojice rođaka odvuкао na drugu stranu sokaka.

– Krmačo! – još je vikala Ana došavši do pola puta, silom okrećući glavu da pogleda u pravcu Trijanke.

Ciganska mahala kod vrta Kartuhe bila je skupina trošnih koliba izgrađenih od gline i dasaka – neke su bile najobičnije šupe napravljene od trske i platna – koja se proširila od udžerica prvobitno naslonjenih na zid što je omeđivao zemlju monaha, između samostana i Trijane. Melčora su ljudi lepo dočekali. Mnogi su ga pozdravili na ulici dok je prolazio; drugi su se pomaljali na vratima tih koliba bez prozora. Slabašan sjaj sveća što su obasjavale unutrašnjost i poneka vatra upaljena duž ulice borili su se s pomrčinom u mahali.

– Melčore, imam magare s kojim te nikad neće uhvatiti duvanska patrola. Zanima li te? – uzviknuo je jedan stari Ciganin sedeći na stolici ispred vrata kolibe i pokazujući na jednu od mnogih jahaćih životinja privezanih ili sapetih na ulici.

Melčor nije ni pogledao magarca.

– Za to bi trebalo da sjašem s njega i nosim ga na ramenima – odgovorio je odmahujući rukom.

Obojica su se nasmejala.

Karidad je išla za Melčorom; to zemljište je bilo obična kaljuga i njene bose noge su upadale unutra. Na trenutak je pomislila da neće imati dovoljno snage da korača po blatu; mučila ju je groznica, grlo ju je peklo a u grudima joj je gorelo. Da li je taj čovek zatražio da joj daju vode? Čula ga je, ali nije razumela ni reč razgovora o magaretu. Cigani su razgovarali na svom jeziku.

– Melčore! – uzviknula je jedna žena dojeći bebu, razgolićenih dojki. – Za tobom ide jedna crnkinja, crna kao noć. Bože, što je crna! Valjda mi se od nje neće zgrušati mleko.

– Žedna je – samo to je odgovorio Ciganin.

Kad su prošli pored još dve-tri kolibe, čekala ih je grupa ljudi, saznajući za njihov dolazak.

– Brate – pozdravio je Melčor muškarca mlađeg od sebe i uhvatili su jedan drugog za podlaktice.

Jedan gotovo go deran dotrčao je da mu otme iz ruku štap s dva vrška, i već se pravio važan s njim pred ostalom decom.

– Melčore – uzvratio je pozdrav drugi Ciganin, stežući mu podlaktice.

Osećajući da će se svakog trenutka onesvestiti, Karidad je gledala kako se čovek kog je pratila javlja Ciganima i Cigankama i mrsi kosu deci što su prilazila. A njena voda? Jedna žena je zaustavila pogled na njoj.

– A šta je s tom crnkinjom? – upitala je.

– Hoće vode.

U tom trenutku Karidadina kolena su klecnula i srušila se na zemlju. Cigani su se okrenuli i videli je kako kleči u blatu.

Ista žena što je pitala za Karidad, baba Marija, othuknula je.

– Reklo bi se da njoj treba još nešto osim vode, sinovče.

– Samo mi je tražila vode.

Karidad je pokušavala da zadrži pogled na grupi Cigana; pred očima joj se zamaglilo; nije razumela šta pričaju.

– Ja ne mogu sama da je podignem – kazala je baba Marija. – Devojčice! – uzviknula je dozivajući mlađe žene. – Pomozite mi da podignem ovu crnkinju i

da je smestim u palatu!

Čim su Ciganke okružile Karidad, muškarci su prestali da mare za problem.

– Hoćeš li čašicu vina, striče? – ponudio je Melčoru jedan mladić.

Melčor mu je prebacio ruku preko ramena i stegnuo ga.

– Poslednji put kad sam pio tvoje vino... – počeo je dok su išli do sledeće kolibe

– sirće i so kojima su nam lečili rane na galiji bili su blaži od tog tvog bučkuriša!

– Magarcima se sviđa.

Kikoćući se, ušli su u kolibu. Morali su da se sagnu da ne udare glavom u vrata. Unutra je bila samo jedna prostorija i služila je za sve: kao spavaća soba za mladićevu porodicu, kuhinja i trpezarija. Na njoj nije bilo prozora i imala je samo običnu rupu na plafonu umesto dimnjaka. Melčor je seo za jedan okrnjen sto. Najstariji su posedali na preostale stolice ili klupice a ostali su stajali, više od dvanaest njih što su došli do samih vrata.

– Ti se to ophodiš prema meni kao da sam magarac? – nastavio je Melčor razgovor kad je sinovac stavio nekoliko čaša na sto. Poziv se ograničavao na najstarije.

– Prema vama, striče, u najmanju ruku kao da ste krilati at. Pre neki dan, na pijaci u Alkali – produžio je Ciganin točeći vino u čaše – uspeo sam da prodam onog sivca što ste ga videli kad ste poslednji put bili ovde, sećate li se? Onog što su ga bolele i uši. – Melčor je potvrdio uz osmeh. – E pa, sasuo sam mu flašu vina u grlo i ne možete ni da zamislite kako je jedna životinja trčala, kao da je najčistokrvnije ždrebe!

– A i ti si sigurno trčao da što pre pobegneš iz Alkale – oglasio se čiča Huan, sedeći za stolom.

– Kao da mi je sam đavo za petama, čiča – priznao je mladi rođak – ali s lepim paricama, a njih ne mislim da vraćam ni đavolu koliko god morao da podbrusim pete.

Melčor je podigao čašu vina i kad su se ostali pridružili zdravici, popio ju je naskap.

– Otvorite četvore oči – čulo se s vrata – da nam čiča Melčor ne pobegne trčeći kao ždrebe!

– Mogli bismo lepo da ga prodamo! – odvalio je drugi.

Melčor se nasmejao i dao znak sinovcu da mu sipa još vina.

Nakon dve ture pića, šala i opaski, ostali su samo najstariji: Melčor, njegov brat

Tomas, čiča Huan, čiča Basilio i čiča Mateo, svi iz familije Vega, svi tamnopusi, svi lica izbrazdanog dubokim borama, s gustim obrvama sastavljenim iznad nosa i prodornog pogleda. Ostali su ćaskali napolju. Melčor je raskopčao plavi kaputić i ukazali su se bela košulja i blistavocrven svileni pojas. Gurnuo je ruku u jedan unutrašnji džep, izvukao svežanj od desetak cigara srednje veličine i položio ga na sto, pored vrča vina koji im je ostavio sinovac.

– Čist havanski duvan – objavio je i pozvao ih rukom da svako uzme po jednu.

– Hvala – čulo se iz usta nekolicine.

– U tvoje zdravlje – promrmljao je jedan.

Za nekoliko minuta koliba se ispunila mirisnim plavičastim dimom koji je ublažio svaki drugi miris unutra.

– Imam poveću količinu duvana za ušmrkivanje – izjavio je čiča Basilio izbacivši dim u vazduh. – Iz seviljske fabrike, španski, veoma sitno mleven. Šta kažeš na to?

– Basilio... – ukorio ga je Melčor umornim glasom, otežući slogove.

– Izvrsnog je kvaliteta! – branio se ovaj. – Ti možeš da postigneš bolju cenu nego ja. Popovi će ti ga oteti iz ruku. Nama mnogo zakidaju na ceni. Šta te briga odakle dolazi?

Melčor se nasmejao.

– Nije mene briga odakle dolazi, nego kako je došao. Znaš ti. Ne želim da trgujem duvanom koji je neko nosio sakriven u dupetu. Od same pomisli na to naježim se...

– Dobro je umotan u svinjsko crevo – oglasio se Melčorov brat Tomas u odbranu posla.

Ostali su potvrdili. Znali su da će popustiti; uvek je popuštao, nikad nije odbijao molbu nekoga iz familije, ali prethodno je morao da otkuka, da produži razgovor, da ih natera da ga mole.

– Sve i da jeste tako. Neko ga je nosio u dupetu! Jednog dana će vas uhvatiti...

– To je jedini način da se izigraju stražari u fabrici – prekinuo ga je Basilio. – Svakog dana, po završetku posla, skinu dogola nekoliko nasumice odabranih radnika.

– I ne gledaju im u dupe? – nasmejao se Melčor.

– Možeš li da zamisliš nekoga od tih vojnika kako gura prst u dupe nekom Ciganinu da vidi nosi li duvan? Ne pada im na pamet!

Melčor je odmahnuo glavom, ali pošto je to učinio popustljivo, shvatili su da je dogovor pao.

– Jednog dana će neki od tih umetaka pući i onda...

– Paji će otkriti drugi način da uzimaju duvan za ušmrkivanje – izjavio je čiča Huan. – Usisavaće ga dupetom!

– Svakako će mnogi više voleti to nego da ga ušmrkuju na nos – pretpostavio je Basilio.

Nekoliko trenutaka su se gledali iznad stola i prasnuli u smeh.

Razgovor je potrajao do sitnih sati. Sinovac, njegova žena i troje male dece ušli su unutra kad se žagor na ulici stišao. Deca su legla na dve slamarice u jednom uglu kolibe. Njihov otac je spazio da je vrč s vinom prazan i požurio je da ga napuni.

– Tvoja crnkinja je popila... – počela je da priča žena sa slamarice.

– Nije moja – prekinuo ju je Melčor.

– Pa, čija je da je, ti si je doveo – produžila je. – Tetka Marija joj je dala napitak od kivanog ječma s belancima da joj skine temperaturu.

Muž i žena su legli pored dece. Muškarci su nastavili razgovor, uz vino i cigare. Melčor je želeo da čuje šta ima novo u familiji, i ostali su mu potanko ispričali: Hulijan, oženjen jednom Vegom, putujući kovač, uhapšen je blizu Antekere dok je popravljao alat za obradu zemlje nekim ratarima. „Nije imao lične isprave!“, procedio je kroz zube čiča Huan. Cigani nisu smeli da rade kao kovači, ni da napuštaju mesto stanovanja. Hulijan leži u zatvoru u Antekeri a oni su pokrenuli veze da ga oslobode. „Treba li vam nešto?“, ponudio je Melčor. Ne. Ne treba im. Pre ili kasnije će ga pustiti; jede od milosrdnih priloga a ništa ne nervira kraljeve činovnike više od toga. A i zamolili su jednog plemića iz Antekere da se zauzme za njega i on je obećao da će isposlovati Hulijanovo oslobađanje. Tomas se nasmešio, Melčor takođe: uvek ih neki plemić izvlači iz neprilike. Vole da ih štite. Zašto to rade? Često su razgovarali o tome: kao da se te ličnosti visokog roda osećaju pomalo Ciganima čineći im usluge, kao da time žele da pokažu da oni nisu kao običan svet i prisvajaju žarku želju za slobodom rase u čijim venama teče crna krv; kao da imaju ponešto od ciganskog duha, od načina života koji njima zabranjuju svakodnevnica i kruti običaji. Jednog dana će naplatiti uslugu i tražiće im da pevaju ili igraju za njih na zabavi u nekoj raskošnoj palati, pozvaće prijatelje i druge plemiće da bi se hvalisali tim zabranjenim vezama.

– Dobili smo vesti da je pre otprilike mesec dana – prozborio je čiča Mateo – u

blizini Ronde, Bratstvo* oduzelo životinje Izboranome...

– Ko je Izborani? – upitao je Melčor.

– Onaj što se uvek skvrči kad ide, sin Hosefe, sestre od tetke...

– Dobro, dobro – prekinuo ga je Melčor.

– Uzeli su mu konja i dva magarca.

– Je li ih povratio?

– Magarce nije. Vojnici su ih zadržali i prodali. I konja su prodali, ali Izborani je pratio kupca i uzeo ga natrag druge noći. Priča se da je to izveo dosta lako: pajo koji ga je kupio ostavio ga je puštenog u ograđenom dvorištu, trebalo je samo da uđe i da ga uzme. Izborani je voleo tog konja.

– Tako je dobar? – zanimalo je Melčora da čuje nakon novog gutljaja vina.

– Ma kakvi! – odgovorio je njegov brat. – To bedno kljuse je stegnuto i ukočeno, ali pošto je on isti takav, skvrčen, njemu... njemu je po volji.

Drugi članovi familije, objasnili su zatim Melčoru, našli su прибежиште u jednoj isposničkoj crkvi na putu iz Osune pre više od sedam dana. Progoni ih korehidor* Malage po prijavi nekih gradskih paja.

– I sad, kao i obično, svi se svađaju i raspravljaju – dodao je čiča Basilio. – Korehidor ih želi za sebe; Sveto bratstvo se pojavilo u crkvi i tvrdi da su Cigani njihovi; pop kaže da on ne želi da zna ništa o tome, a vikar, koga je on pozvao, tvrdi da čuvari zakona ne smeju da ih isteruju sa svetog tla i upućuje ih na biskupa.

– Uvek isto – zaključio je Melčor sećajući se koliko je puta i sam morao da traži прибежиште po crkvama ili samostanima. – Da li će ih isterati?

– Nije važno – odgovorio je čiča Basilio. – Trenutno puštaju da im dojade međusobne rasprave. Svi imaju hladni imunitet, odnosno kad izađu pozvaće se na njega i moraće da ih oslobode. Ostaće bez oružja i bez konja, ali slabo šta još.

Svitalo je. Melčor je zevnuo. Sinovac i njegova porodica su spavali na slamaricama a u ciganskoj mahali je vladala tišina.

– Da nastavimo sutra pre podne? – predložio je.

Ostali su se složili i poustajali. Melčor je samo digao nogu na sto i odgurnuo se unazad dok se stolica, na samo dva nogara, nije naslonila na zid kolibe. Zažmurio je slušajući kako rođaci izlaze. „Hladni imunitet“, osmehnuo se sebi u bradu pre nego što ga je san savladao. Paji uvek upadaju u iste zamke, i to je jedina mogućnost preživljavanja za njegov narod, progonjen i odbačen u celoj

zemlji. Ponekad, kad neki Ciganin koji se sklonio na svetom tlu zna da će, ako ga isteraju odatle, kazna biti sasvim mala ili je neće biti uopšte, dogovori se s gradonačelnikom mesta da ga izvede silom, i na taj način prekrši pravila azila u crkvenom objektu. Nakon toga, ako ga gradonačelnik ili čuvari zakona ne vrate na isto mesto odakle je isteran, pripada mu nešto poznato kao hladni imunitet. A oni to nisu radili; nikad ih nisu vraćali. Sledeći put kad ga uhapse, možda zbog nekog većeg prekršaja, kao što je onaj da jednostavno slobodno hoda putevima, moći će da kaže da prošli put nije vraćen na sveto tlo, i tako se osloboditi kazne. „Hladni imunitet“, ponavljao je uljuljujući se u san.

Sutradan je proveo prepodne u ciganskoj mahali, pušeci, sedeći na hoklici na ulici, pored nekih žena što su pravile korpe od trske odsečene na obalama reke, zagledan u te vešte ruke što su plele i davale oblik košarama koje će zatim pokušati da prodaju na ulicama i pijacama. Slušao je njihove razgovore ne progovarajući ništa; sve one su poznavale Melčora. S vremena na vreme, neka bi nestala i ubrzo se vratila s malo vina za čiču. Ručao je kod brata Tomasa, paprikaš s pomalo trulim kokošnjim mesom, i ponovo se izvalio u stolicu da malo odspava. Čim se probudio, spremio se da se vrati u Sokak San Migela.

– Hvala na ručku, brate.

– Nema na čemu – odvratio je Tomas. – Nemoj zaboraviti ovo – rekao je dajući mu „umetak“ o kome su sinoć pričali: svinjsko crevo napunjeno duvanom za ušmrkivanje. – Čiča Basilio se uzda da će lepo zaraditi.

Melčor je uzeo „umetak“ s gadljivom grimasom na licu, spustio ga u jedan unutrašnji džep na kaputiću i izašao iz kolibe. Pošao je ulicom koja je vodila pored zida vrta Kartuzijanskog samostana. Voleo bi da živi tu, sa svojim, ali njegova ćerka i unuka, najvoljenija bića na svetu, žive s porodicom Karmona, u sokaku, i on ne može da se udaljava od najrođenijih.

– Sinovče! – ženski uzvik ga je prenuo iz misli. Okrenuo se ka baba Mariji, koja je stajala na vratima kolibe. – Ostavio si svoju crnkinju – dodala je.

– Nije moja.

Odgovorio je s dosadom u glasu; kazao je to već nekoliko puta.

– A ni moja – požalila se žena. – Spava na mojoj slamarici, i noge joj izviruju iz nje. Šta ću ja s njom? Vodi je! Ti si je doveo, ti je i odvedi.

„Da je vodim?“, pomislio je Melčor. Šta da radi s crnkinjom?

– Ne... – počeo je.

– Kako to misliš ne? – prekinula ga je baba Marija podbočivši se. – Rekla sam

da ide s tobom i tako će i biti, je l' jasno?

Nekoliko Cigana se sjatilo pored njih čuvši da će pući bruka. Melčor je pogledao staricu, malu, suhu i smežuranu, što je stajala na vratima kolibe sa šarenom keceljom na sebi, izazivajući ga. On... njega poštuju svi u ciganskoj mahali, ali sad pred sobom ima nikog drugog do baba Mariju. A kad se jedna takva Ciganka kao što je baba Marija podboči i ošine te pogledom...

– Šta ja da radim s njom?

– Šta god hoćeš – odgovorila je znajući da je odnela pobeđu.

Nekoliko Ciganki se nasmešilo; jedan čovek je othuknuo, drugi okrenuo glavu u stranu kreveljeći se a dvojica su krišom opsovala.

– Nije mogla da hoda... – pravdao se Melčor pokazujući blato na ulici – pala je ovde...

– Sad može. Ta žena je snažna.

Baba Marija je kazala da se crkinja zove Karidad i dala je Melčoru mešinu s ostatkom napitka od ječma i jaja koji je bolesnica trebalo da pije dok groznica ne prođe sasvim.

– Vrati mi mešinu kad budeš sledeći put dolazio – opomenula ga je. – I brini o njoj! – zamolila je kad su već pošli.

Melčor se začuđeno okrenuo prema starici i upitno je pogledao. Šta nju briga? Zašto...

– Njene suze su tužne koliko i naše – preduhitrila ga je baba Marija pročitavši mu misli.

I tako, s vidno oporavljenom Karidad iza sebe i s mešinom što je visila na štapu koji je zabacio preko ramena kao motku, Melčor se pojavio u Sokaku San Migela, preplavljenom dimom, zaglušenom odzvanjanjem čekića o nakovanj.

– Ko ti je ta? – kiselo ga je upitao zet Hose čim ga je video da ulazi na vrata korala. Još je držao čekić u ruci a golo i znojavo telo opasivala je kožna pregača.

Melčor se uspravio još držeći štap s mešinom na ramenu, Karidad je nepomično stajala iza njega, ne razumejući romski jezik. Ko je taj nabusiti Hose Karmona da on njemu polaže račune? Namerno je odgovorio tek posle nekoliko časaka.

– Lepo peva – jedino to je napokon izgovorio.

4

Kovačnica porodice Karmona nalazila se u prizemlju jednog korala u Sokaku San Migela. Bila je to pravougaona, dvospratna zgrada, podignuta oko sićušnog dvorišta. Na sredini dvorišta bio je bunar čiju su vodu koristile radionica i porodice na gornjim spratovima. Međutim, često je bilo teško doći do tog bunara, pošto su i dvorište i hodnici oko njega korišćeni kao skladište uglja za kovačnicu ili otpadaka gvožđa koje su Cigani sakupljali i obrađivali: mnoštvo iskrivljenih i zarđalih komada nagomilanih u dvorištu. Za razliku od seviljskih paja koji su sirovinu za svoje kovačnice morali da kupuju u Baskiji, ljudi „starog gvožđa“, Cigani, nisu bili prinuđeni da se pridržavaju bilo kakvih propisa i da trpe nadzornike koji bi kontrolisali kvalitet njihovih proizvoda. Iza dvorišta s bunarom, idući uzan hodnikom natkrovljenim prvim spratom, stizalo se do avlijice gde je stajao nužnik, a pored njega jedna mala prostorija prvobitno namenjena da bude praonica; u to odeljenje se uselio Melčor Vega po povratku s galije.

– Ti možeš da ostaneš ovde. – Ciganin je pokazao Karidadi zemlju u avlijici, između nužnika i ulaza u njegovu sobu. – Treba i dalje da piješ napitak dok ne ozdraviš; onda ćeš moći da ideš – dodao je pružajući joj mešinu. – Taman posla da baba Marija pomisli da nisam brinuo o tebi!

Ušao je u svoju sobu i zatvorio vrata. Karidad je sela na zemlju, leđa naslonjenih na zid, i pažljivo poređala ono malo svojih stvari: zavežljaj desno, mešinu levo, slamnati šešir u ruke.

Telo joj više nisu potresali drhtaji i groznica je popustila. Nejasno se sećala prvih trenutaka svog boravka u kolibi u ciganskoj mahali: najpre su joj dali vode, ali joj nisu dozvolili da utoli žeđ od koje je gorela. Na čelo su joj stavili hladne krpe dok baba Marija nije kleknula pored slamarice i naterala je da proguta gust napitak od kuvanog ječma. Iza nje, dve žene su se glasno molile upadajući jedna drugoj u reč i preporučivale se bezbrojnim devicama i svecima praveći rukom znak krsta u vazduhu.

– Ostavite te uroke za paje! – naredila im je baba Marija.

Onda je Karidad utonula u dubok san, nemiran i zbrkan, i on ju je preneo do radnog dana na plantaži, do fijuka biča, do orgijanja prazničnim danima, i

ukazali su joj se svi oni stari bogovi kojima su pevali i molili se. U glavi su joj pomamnim ritmom odzvanjali bubnjevi joruba, isto kao u zgradi za smeštaj. Na jednom poselu koje joj se u snovima učinilo jezivo, dok je igrala nasred zgrade, opet je ugledala crnce kako udaraju u membrane talambasa, njihov smeh i skaredne pokrete, kao i smeh i pokrete onih drugih robova, što su ih pratili s klavima* i marakasima,* njihova lica dok su mahnito vrištali samo pedalj udaljena od njenog, svi iščekujući da boginja siđe i zaposedne Karidadino telo. I Ošun, njena oriša, napokon je sišla i ušla u nju, ali u Karidadinom snu ona nije zaplesala s njom veselo i čulno, kakva je boginja bila, i kao što je činila ranije, nego je silom upravljala njenim pokretima i gestovima dok je nije uvela u pakao u kome su se borili svi svemirski bogovi.

Probudila se iznebuha, prestrašena, oblivena znojem, i dočekaio ju je muk u ciganskoj mahali u gluvo doba noći.

– Devojko – kazala je naposletku baba Marija – ne znam šta si sanjala, ali strah me je i da zamislim.

Tada je Karidad primetila da Ciganka sedi kraj nje i drži je za ruku. Umirio ju je dodir te grube i izborane šake. Odavno je niko nije držao za ruku da je uteši... Marselo... Ona je pevala uspavanke mališanu. Ne. Nije to. Možda... možda otkako su je ukrali i odvojili od majke, u Africi. Gotovo da nije mogla da se seti njenog lica. Kako je izgledala? Starica je sigurno osetila njenu uznemirenost i stegla joj ruku. Karidad je pustila da na nju pređe Cigankina toplina, osećaj koji je htela da joj prenese, ali i dalje je pokušavala da se seti majke. Šta li je bilo s njom i s njenom braćom i sestrama? Kakve su bile zemlja i sloboda iz njenog detinjstva? Pamti da se napregla da prizove crte majčinog lica u sećanje...

Ali nije uspela.

Na svetlosti što se provlačila u avliju u sumrak, Karidad se obazrela oko sebe, tu gde se nakupila prljavština i gde je smrdelo na otpatke. Predosetila je da je neko tu i unervozila se: dve žene su stajale u hodniku zauzimajući ga celom širinom i radoznalo zevale u nju.

– I prosto kaže da lepo peva? – Milagros je iznenađeno upitala majku šapatom, ne skidajući pogled s Karidad.

– Tako mi je rekao tvoj otac – odgovorila je Ana sa simpatičnim izrazom neshvatanja na licu, koje se uozbiljilo kad se setila kako je Hose vikao i mlatarao rukama. „Lepo peva, kaže! Samo nam je još falila crnkinja!“, zaurloao je uvukavši ženu u kovačnicu. „Ti se posvađaš s Trijankom, ošamariš joj unuka, a tvoj otac nam dovede crnkinju. Smestio ju je u avlijicu! Šta želi? Da hranim još

jedna gladna usta? Hoću da ta crnkinja leti iz ove kuće...” Ali Ana je prekinula tu pridiku kao i uvek kad je iz njenog muža izbijala mržnja dok se žalio na tasta: „Ako moj otac kaže da lepo peva, to znači da lepo peva, razumeš? Uzgred, on plaća svoju hranu, i ako želi da plaća hranu i crnkinji koja lepo peva, platiće.“

– A šta će ona dedi? – upitala je Milagros tiho.

– Nemam pojma.

Prestale su da šapuću i obe, kao da su se dogovorile, uprle pogled u Karidad, a ona je oborila oči i dalje sedeći na zemlji. Majka i ćerka su osmotrile staru košulju od izbledelog pepeljastog platna na njoj, slamnati šešir u crnkinjinim rukama, zavežljaj levo i mešinu desno od nje.

– Ko si ti? – upitala je Ana.

– Karidad – odvratila je žena pognute glave.

Cigani su uvek gledali sve ljude pravo u oči, koliko god da je njihov sagovornik bio uvažen ili visokog roda. Izdržali bi pogled plemića tamo gde ni njihovi najbliži saradnici to nisu smeli; slušali su sudije kako izriču presude uvek uspravni, gordi, i svima njima se obraćali smelo. Zar nije Ciganin, samo zato što se rodio kao Ciganin, plemenitiji od najboljeg paja? Obe su sačekale nekoliko trenutaka da Karidad digne pogled. „Šta da radimo?“, upitno je pogledala majku Milagros pred tvrdoglavom stidljivošću te žene.

Ana je slegla ramenima.

Naposletku je devojkica odlučila da probije led. Karidad je ličila na uplašenu i bespomoćnu životinju, a na kraju krajeva, „Ako ju je deda doveo...“, kazala je sebi. Prišla joj je, pomerila mešinu, sela pored nje, nagnula trup i okrenula glavu da pokuša da joj vidi lice. Sekunde su lagano proticale dok se Karidad nije osmelila da se okrene prema njoj.

– Karidad – promrmljala je devojkica umilnim glasom – moj deda kaže da veoma lepo pevaš.

Ana se nasmešila, raširila šake i otišla ostavljajući ih da sede tu.

Isprva je Karidad kriomice gledala devojkicu, šturo odgovarajući na njena bezazlena pitanja: šta radiš u Trijani?, šta te je dovelo ovamo?, odakle si? Što je vreme više odmicalo, Milagros je osećala da Karidad zadržava pogled na njoj. Potražila je neki sjaj u tim očima, blesak, makar i vlažan odraz suza, ali nije pronašla ništa. A ipak... Najednom kao da je Karidad konačno našla nekoga kome može da se poveri, i što je više pričala o svom životu, devojkica je u svojoj nutrini osećala bol kojim su bila prožeta njena objašnjenja.

– Lepa? – tužno je odvratila Karidad kad ju je Milagros zamolila da joj priča o toj Kubi, za koju kažu da je veoma lepa. – Ne postoji ništa lepo za robinju.

– Ali... – zaustila je opet Ciganka. No ućutala je pred Karidadinim pogledom. – Jesi li imala porodicu? – upitala je pokušavajući da skrene razgovor na nešto drugo.

– Marsela.

– Marsela? Ko je Marselo? Nisi imala nikoga više?

– Ne, nikoga više. Samo Marsela.

– Ko je on?

– Moj sin.

– Onda... imaš dece... A tvoj čovek?

Karidad je gotovo neprimetno odmahнула glavom, kao da devojčina naivnost prevazilazi njene snage; zar ona ne zna šta je ropstvo?

– Nemam čoveka ni muža – objasnila je umorno. – Robovi nemaju ništa, Milagros. Odvojili su me od majke kad sam bila veoma mala, a kasnije i od sinova; jednog je gospodar prodao.

– A Marselo? – usudila se Milagros da pita posle kraćeg ćutanja. – Gde je? Nisu te odvojili od njega?

– Ostao je na Kubi. – Njemu ona jeste lepa, pomislila je.

Razvukla je usta u osmeh i izgubila se u uspomenama.

– Nisu te odvojili od njega? – Milagros je naposletku ponovila pitanje.

– Ne. Marselo nije bio od koristi belcima.

Ciganka se ustručavala. Nije smela da navaljuje.

– Da li ti nedostaje? – upitala je umesto toga.

Suza je skliznula niz Karidadin obraz pre nego što je stigla da potvrdi. Milagros se obisnula o nju i osetila kako plače; bio je to neobičan plač: prigušen, tih, potajan.

Sutradan ujutro, izašavši iz svoje sobe, Melčor je naleteo na Karidad.

– Tako mi svih đavola! – opsovao je. Crnkinja! Zaboravio je na nju.

Karidad je pognula glavu pred muškarcem u jarkoplavom svilenom kaputiću obrubljenom srebrom. Razdanjivalo se, čekići još nisu počeli da odzvanjaju, premda se već čulo kako ljudi idu tamo-ovamo oko dvorišta s bunarom, iza natkrovljenog hodnika. Odavno nije spavala tako čvrsto kao te noći, uprkos

silesiji ljudi što su je preskočili da bi ušli u nužnik. Ono što je ranije čula od mlade Ciganke umirilo ju je: obećala je da će joj pomoći da pređe most.

– Da se plati? – Milagros se nasmejala slatko i zvonko.

Karidad se osećala bolje nego juče i drznula se da pogleda Melčora; njegova izuzetno tamna put dozvolila joj je da to učini donekle spontano, kao da gleda nekog drugog crnog roba s plantaže. Ima oko pedeset godina, procenila je upoređujući ga s crncima te dobi koje je upoznala na Kubi, vitak je i žilav. Osmotrla je to mršavo lice i opazila na njemu tragove dugih godina patnji i zlostavljanja, iste kao kod crnih robova.

– Jesi li popila baba Marijin napitak? – upitao je Ciganin prenuvši je iz misli; začudio se kad je ugledao šareni pokrivač preko nje i madrac na kome je ležala, ali njega se nije ticalo kako je došla do njih.

– Da – odgovorila je.

– Pij i dalje – dodao je Melčor, okrenuo joj leđa da uđe u uzani hodnik i izgubio se u pravcu izlazne kapije koralala.

„I to je sve?“, zapitala se Karidad. Neće je terati da radi ili je povaliti? Taj čovek, „deda“, kako ga je više puta nazvala Milagros, kazao je da lepo peva. Koliko puta u životu joj je neko rekao neku lepu reč? „Lepo pevam“, rekla je sebi zadovoljno. „Niko te neće uznemiravati ako te deda bude štitio“, takođe ju je uveravala devojka. Topli sunčevi zraci što su se uvlačili u avlijicu okrepili su je. Ima mali madrac, divan šareni pokrivač koji joj je dala Milagros i preći će most! Zatvorila je oči i dopustila sebi da utone u prijatan, dubok san.

U to doba u Sokaku San Migela još je bilo mirno. Melčor je prošao sokakom i kad je stigao do Samostana najnižih sestara, kao da je izašao iz okrilja Cigana i obreo se na neprijateljskoj teritoriji, opipao je paket u unutrašnjem džepu kaputića. Duvan za ušmrkivanje što mu ga je dao čiča Basilio zaista je dobar. Juče, čim je ušao u svoju sobu, ostavivši Karidad u avlijici, izvukao ga je iz svinjskog creva u koje je bio uvijen, ne bez gađenja na licu, stavio mrvicu na nadlanicu desne ruke i snažno udahnuo: sitan i lepo samleven. On je više voleo cigare, ali umeo je da prepozna dobar, kvalitetan duvan za ušmrkivanje. Verovatno „trava iz Indija“, pomislio je, neobrađen prah koji se donosi iz Indija, pere i prečišćava u seviljskoj fabrici duvana. U rukama je imao veliku količinu. Čiča Basilio će lepo zaraditi... mada bi mogao da zaradi i više kad bi... uzeo je da pretura po svojim stvarima. Bio je siguran da je tu negde. Poslednji put kad je trgovao duvanom za ušmrkivanje upotrebio je... Eto ga! Teglica crvenog okera, sitne crvenkaste zemlje. S večeri, na svetlu sveće, počeo je da meša duvan i zemlju, veoma oprezno, trudeći se da ne pretera.

Ugledavši Samostan Svetog Hasinta, Melčor je opet zadovoljno opipao paket sakriven u džepu: povećao mu je težinu a kvalitet kao da se nije previše smanjio.

– Dobar dan, oče – kazao je prvom fratrau na kog je naišao u okolini crkve u izgradnji. – Tražim fra Hoakina.

– Čita gramatiku dečacima – odgovorio je dominikanac gotovo se i ne okrećući, prateći pokrete jednog drvodjelje. – Zašto ti je potreban?

„Da mu prodam duvan za ušmrkivanje koji je jedan Ciganin ukrao iz fabrike stavljajući ga sebi u dupe i u kome ćete vi sigurno uživati stavljajući ga sebi pod nos“, pomislio je Melčor. Nasmehio se fratrau iza leđa.

– Sačekaću – slagao je.

Fratar je rasejano odmahnuo rukom u znak pristanka, još usredsređen na daske koje su se prenosile na gradilište.

Melčor se okrenuo ka nekadašnjoj Bolnici Gospe od Kandelarije, u produžetku isposnice na kojoj se gradila nova crkva. Bolnicu su propovednici sad koristili kao samostan.

– Onaj vaš brat tamo – upozorio je vratara samostana, upirući rukom u gradilište – kaže da požurite. Izgleda da će se nova crkva svakog časa srušiti.

Čim je vratar brže-bolje istrčao napolje, Melčor se krišom uvukao u mali manastir. Jednolični zvuci čitanja na latinskom jeziku odveli su ga do odaje u kojoj se nalazio fra Hoakin s petoricom dečaka koji su monotono ponavljali lekcije.

Sveštenik nije pokazao da ga je Melčorov upad iznenadio; dečaci jesu. Buljeći u Ciganina sa svojih stolica, jedan je prestao da deklamuje, drugi je zamucnuo a ostali su pogrešno izgovorili tekst.

– Nastavite, nastavite. Glasnije! – naredio im je mladi fratar krećući ka Melčoru.

– Pitam se kako si se snašao da uđeš ovde – šapnuo je stigavši do njega, dok su dečaci galamili.

– Ubrzo ćete doznati.

– Toga se i bojim. – Fratar je odmahnuo glavom.

– Imam poveću količinu duvana za ušmrkivanje. Prvoklasnog. Po povoljnoj ceni.

– U redu. Ponestaje nam duvana, a braća se veoma unerveže ako nemaju dovoljno. Naći ćemo se na starom mestu, u podne. – Ciganin se složio. – Melčore, zašto nisi sačekao? Zašto si prekinuo...?

Nije imao vremena da dovrši pitanje. Vrtar, fratar što je nadzirao radove na gradilištu i još dvojica sveštenika upali su u prostoriju.

– Šta ćeš ti ovde? – uzviknuo je vrtar.

Melčor je ispružio ruke raširenih dlanova, kao da hoće da zaustavi bujicu što se obrušila na njega. Fra Hoakin ga je znatiželjno posmatrao. Kako će se sad izvući?

– Dozvolite da objasnim – zamolio je Ciganin staloženo. Sveštenici su zastali na korak od njega. – Morao sam da ispričam fra Hoakinu za jedan greh, veoma veliki greh – izvinio se. Fra Hoakin je pritvorio oči i zadržao uzdah. – Od onih što vode pravo u pakao – produžio je Ciganin – od onih od kojih čoveku nema spasenja ni kad izmoli hiljadu molitvi za duše u čistilištu.

– I nisi mogao da sačekaš? – prekinuo ga je jedan fratar.

Petorica dečaka su zabezegnuto gledala.

– S tako velikim grehom? Takav greh ne može da čeka – branio se Melčor.

– Mogao si da kažeš na ulazu...

– Da li biste me saslušali?

Fratri su se zgledali.

– Dobro – oglasio se najstariji – i? Jesi li se ispovedio?

– Ja? – Melčor je odglumio iznenađenje. – Ne ja, vaša eminencijo! Ja sam dobar hrišćanin. Greh je jednog mog prijatelja. On sad striže magarce, shvatate, a pošto je veoma zabrinut, zamolio me je da svratim ovde i vidim mogu li da se ispovedim u njegovo ime.

Jedan dečak se grohotom nasmejao. Fra Hoakin je nemoćno pogledao ostalu braću a fratar što je maločas zatražio objašnjenje od Ciganina sad je eksplodirao, crven u licu.

– Napolje! – uzviknuo je pokazujući prema vratima. – Šta ste vi umislili...?

– Cigani!

– Bestidnici!

– Trebalo bi sve da vas pohapse! – začuo je Melčor iza sebe.

– Ovaj duvan je pomešan s crvenim okerom, Melčore! – pobunio se fra Hoakin čim je uočio crvenu boju zemlje koju je Ciganin pomešao s duvanom. Stajali su na obali Gvadalkivira, u blizini pristaništa lovaca na škampe. – Rekao si mi...

– Prvoklasan je, fra Hoakine – odvratio je Melčor – tek pristigao iz fabrike...

– Ali poznaje se crvena boja!

– Verovatno je loše osušen.

Melčor je pokušao da baci pogled na duvan u fratrovim rukama. Zar je toliko preterao? Možda mladi fratar stiče sve više iskustva.

– Melčore...

– Kunem vam se svojom unukom! – Ciganin je ukrstio palac i kažiprst, napravio krst, prineo ga usnama i poljubio. – Prvoklasan.

– Nemoj se džabe kleti. I o Milagrosi treba da porazgovaramo – istakao je fra Hoakin. – Pre neki dan, na Svećnicu, rugala mi se dok sam propovedao...

– Hoćete da je izgrdim?

– Znaš da neću.

Fratrove misli su se vratile na te trenutke: jeste, devojka ga je dovela u nepriliku; znao je da mu je glas zadrhtao i da je izgubio nit govora, i to je tačno, ali to lice, kao izvajano, gordo, lepo kao malo koje drugo, to devičansko telo...

– Fra Hoakine – trgnuo ga je Ciganin iz sanjarenja. Otezao je reči, namrgođen. Sveštenik se nakašljao.

– Ovaj duvan je pomešan s crvenim okerom – ponovio je da bi promenio temu.

– Ne zaboravite da mi je unuka – nije se dao prevariti Ciganin.

– Znam.

– Ne bih hteo da se loše rastanemo.

– Šta hoćeš da kažeš? Ti to meni pre...?

– Ubio bih za nju – prekinuo ga je Melčor. – Vi ste pajo... i fratar. Za ovo drugo bi se našlo leka, ali za prvo ne.

Pogledi su im se susreli. Sveštenik je bio svestan da bi ostavio redovničku mantiju i zakleo se na vernost ciganskoj rasi na samo jedan Milagrosin znak.

– Fra Hoakine... – prekinuo ga je iz razmišljanja Melčor, znajući šta se mota po fratrovij glavi.

Sveštenik je podigao ruku i ućutkao Melčora. Ciganin je pravi problem: nikad neće prihvatiti tu vezu, zaključio je. Potisnuo je svoje želje.

– Sve to ti ne daje za pravo da pokušaš da mi prodaš ovaj duvan kao dobar – prebacio mu je.

– Kunem vam se...!

– Ne kuni se džabe. Zašto mi ne kažeš istinu?

Melčor je odgovorio tek posle nekog vremena. Prebacio je ruku preko fra Hoakinovog ramena i povukao ga nekoliko koraka po obali.

– Znae šta? – Fra Hoakin je potvrdio promrmljavši nešto nečujno. – Reći ću to samo vama zato što je tajna: ako Ciganin kaže istinu... onda ona ode! Oстане bez nje.

– Melčore! – uzviknuo je fratar otržući se iz zagrljaja.

– Ali ovaj duvan u prahu jeste prvoklasan.

Fra Hoakin je coknuo jezikom, prihvatajući poraz.

– U redu. Ionako mislim da ostali fratri neće ništa primetiti.

– Zato što nije crven, fra Hoakine. Vidite li? Pogrešili ste.

– Nemoj više o tome. Koliko tražiš?

S crvenim okerom ili ne, Melčor je za duvan dobio dobre pare; čiča Basilio će biti zadovoljan.

– Jesi li čuo za neku novu isporuku krijumčarenog duvana? – upitao je fra Hoakin na rastanku.

– Niko mi ništa nije javio. Verovatno ih ima, kao i uvek, ali to ne rade moji prijatelji. Uzdám se da će sad, početkom marta, kad otopli, posao opet krenuti.

– Obaveštavaj me.

Melčor se osmehnuo.

– Naravno, oče.

Nakon sklapanja unosnog posla, Melčor je odlučio da najpre popije neku čašu vina u Hoakininjoj krčmi pa da tek onda ode u cigansku mahalú i odnese novac čiča Basiliju. „Neobičan je taj fratar!“, razmišljao je usput. Ispod propovedničke mantije, iza opštehvaljenog talenta i rečitosti, krio se veseo mlad čovek, željan života i novih iskustava. Melčor se u to uverio prošle godine, kad je fra Hoakin navalio da ide s njim u Portugaliju da preuzmu tovar duvana. Ciganin se isprva dvoumio, ali bio je primoran da pristane: sveštenici su finansirali njegove krijumčarske poduhvate i uostalom, koliko njih je radilo kao šverceri i čovek ih je mogao sresti natovarene duvanom na granicama ili na putevima? Svi sveštenici su učestvovali u krijumčarenju duvana, ili neposredno ili kupovinom tog proizvoda. Do te mere su voleli duvan, do te mere su ga trošili, da je papa morao da zabrani da sveštenici ušmrkuju duvan u crkvi za vreme službe. Međutim, oni nisu bili raspoloženi da plate visoke cene koje je kralj odredio

preko državnih duvandžinica; samo je kraljevska blagajna mogla da trguje duvanom, i stoga je Crkva postala najveći utajivač poreza u kraljevstvu: učestvovala je u kontrabandi, kupovala, finansirala, krila krijumčareni duvan u hramovima božjim i čak držala ilegalne zasade iza neprobojnih zidova samostana i crkava.

Mozgajući o tome, dok je sedeo za jednim stolom u Hoakininoj krčmi, Melčor je ispio prvu čašu naiskap.

– Dobro vino! – doviknuo je svima koji su hteli da čuju.

Poručio je i drugu čašu, i treću. Ispijao je četvrtu kad mu je iza leđa prišla jedna žena i spustila ruku na rame umiljavajući se. Digao je glavu i ugledao lice čije prave crte je trebalo da sakrije ustajala i razmazana šminka. Međutim, ženine bujne dojke su htele da ispadnu iz dekoltea. Melčor je poručio čašu vina i za nju, snažno zarivajući prste desne ruke u njen guz. Usprotivila se napućenih usta izigravajući preteranu čednost, ali je sela i ture su zaređale jedna za drugom.

Melčor se dva dana nije pojavljivao u Sokaku San Migela.

– Možeš li da pripaziš na crnkinju? – zamolila je Ana ćerku videvši da se otac tog dana neće vratiti. – Po svemu sudeći, deda je odlučio da se opet izgubi. Videćemo koliko dugo ovog puta.

– A šta da radim s njom, da joj kažem da ide?

Ana je uzdahnula.

– Ne znam. Ne znam šta je nameravao... šta namerava tvoj deda – ispravila se.

– Ona je zapela da pređe Most brodica.

Milagros je veliki deo prepodneva opet provela u avlijici. Žurno je otišla čim joj je majka dozvolila, s bezbroj pitanja na usnama, koja je smišljala tokom noći o onome što joj je Karidad ispričala. Osećala je da je privlači ta crnkinja, i njen melodični govor, duboka pomirenost sa sudbinom što je izbijala iz nje, sasvim drugačiji od gordog i ponosnog karaktera Cigana.

– Zašto? – upitala je majka prekidajući je iz razmišljanja.

Milagros se zbunjeno okrenula. Nalazile su se u jednom od dva mala odeljenja od kojih se sastojao stan u kome su živele, na prvom spratu korala. Ana je kovala ručak na šporetiću na ugajl u niši probijenoj u zidu.

– Šta?

– Zašto želi da pređe most?

– A to! Želi da ode do Bratstva crnaca.

– Da li je ozdravila od groznice? – upitala je Ana.

– Mislim da jeste.

– Onda je odvedi posle ručka.

Devojka je klimnula glavom. Ani je došlo da joj kaže da je ostavi u Sevilji, s crnom braćom, ali se savladala.

– I onda je dovedi natrag. Ne želim da deda dođe i vidi da nema njegove crnkinje. Samo mi je još to trebalo!

Ana je bila srdita: nešto ranije se prepirala s Hoseom. Muž ju je dobro izgrdio što se posvađala s Trijankom, ali prvenstveno joj je prigovorio zato što je ošamarila njenog unuka.

– Da žena udari muškarca. Ko je to još video? I to unuka glavešine veća staraca!
– vikao je na nju. – Znaš koliko zlopamtilo može da bude Rejes.

– Što se tog prvog tiče, udariću sve koji uvrede moju kćer, bili oni unuci Trijanke ili samog kralja Španije. U suprotnom, ti pazi na nju i otvori oči. A što se ostalog tiče, šta ti ima meni da pričaš o naravi familije Garsija...

– Dosta više Vega i Garsija! Ne želim više da slušam o tome. Udala si se za Karmonu, a nas ne zanimaju vaše svade. Garsije su glavni među Ciganima i imaju uticaja kod paja. Ne možemo da dozvolimo sebi da se ispizme na nas... pogotovo ne zbog starih zaševica ludaka kakav je tvoj otac. Dozlogrdilo mi je da mi porodica to baca u lice!

Ana se ugrizla za usnu da ne odgovori.

Večita rasprava! Uvek ista pesma! Otkako se njen otac vratio s galije pre deset godina, odnosi s mužem bili su sve lošiji. Hose Karmona, mladi Ciganin koji je poklekao pred njenim čarima, bio je kadar da se odrekne svadbe u crkvi da bi je se domogao. „Nikad neću saviti kičmu pred tim džukelama što nisu ni prstom mrdnule za mog oca“, usprotivila se, jer su joj u pamćenju usijanim železom bili utisnuti prezir i poniženje s kojim su ih dočekivali sveštenici. Međutim, isti taj čovek nije mogao da podnese Melčorovo prisustvo, optužujući ga da mu je ukrao ćerkinu ljubav. Milagros je u dedi videla neuništivog čoveka koji je preživeo prisilno veslanje na galiji, krijumčara što je izigravao vojnike i vlasti, slobodnog i nemarnog Ciganina, a Hose je osećao da mu je slab takmac: običan kovač primoran da radi dan za danom po naređenju glave familije Karmona, koji ne može ni da se ponosi time da ima sina.

Hose je bio zavidan zbog ljubavi koju su deda i unuka osećali jedno prema drugom. Neizmerna Milagrosina zahvalnost kad bi joj Melčor poklonio

narukvicu, kuglicu ili najobičniju vrpču za kosu u boji, zadivljen pogled dok je slušala njegove priče... Dok su godine proticale, Hose je mržnju i ljubomoru što su ga izjedale iskaljivao na ženi, bacajući krivicu na nju. „Zašto to ne kažeš njemu?“, odgovorila mu je Ana jednog dana. „Možda se ne usuđuješ?“ Nije imala vremena da se pokaje zbog tih drskih reči. Hose ju je udario šakom po licu.

I sada, dok je razgovarala s ćerkom o crnkinji koju je njenom ocu naspelo da dovede, Ana je kuvala na tom malom i nezgodnom šporetu ručak za četvoro: za njih troje iz porodice i za mladog Alehandra Vargasa. Nakon što se suzdržala i oćutala kad joj je muž opet bacio u lice svađe između familija Vega i Garsija, iznenadila se koliko je lako bilo ubediti ga da se Milagrosin problem sastoji u tome što više nije mala devojčica. Majka je mislila da će se, ako obećaju njenu ruku, devojka izlečiti od naklonosti prema Pedru Garsiji, pošto je bila sigurna da Garsije nikad neće zaprositi jednu Vegu. Otac je kazao sebi da će s pojavom muža nestati čvrste spone između Milagros i njenog dede, i podržao je tu zamisao: odavno je već familija Vargas pokazala zanimanje za Milagros, pa Hose nije gubio vreme i Alehandro je koliko sutradan pozvan na ručak. „Za sada nije reč ni o kakvoj veridbi, samo hoću da malo bolje upoznam momka“, najavio je ženi. „Njegovi roditelji su dali pristanak.“

– Idi kod čika Inosensija da ti dâ jednu stolicu – naredila je Ana ćerki, prekidajući je iz misli što su se kretale od Mosta brodica koji je želela da pređe Karidad do Bratstva crnaca do kog je želela da stigne.

– Stolicu? Za koga? Ko...?

– Idi po nju – ponovila je majka; nije htela da joj unapred kaže za Alehandrovu posetu i da pre vremena s ćerkom započne svađu koja će sigurno uslediti.

Kad je došlo vreme ručku, Milagros je shvatila koji je razlog Alehandrovog prisustva i dočekala je gosta nabusito: nije joj se dopadao, bio je stidljiv i igrao je trapavo, mada kao da je jedino Ana primetila da je devojka neotesana prema njemu. Hose je razgovarao s njim kao da nijedna od njih dve nije tu. Kad je devojka po treći put odgovorila oštro, Ana je iskrivila lice, ali Milagros je istrpela taj nemi prekor i pogledala je mršteći se. „Vi znate ko mi se dopada!“, govorio je njen pogled. Hose Karmona se smejao i udarao po stolu kao da je nakovanj u kovačnici. Alehandro se trudio da ne zaostane za njim, ali njegov glasni smeh je bio bojažljiv i nervozan. „Nemoguće“, gotovo nećujno je majka promrmljala ćerki. Milagros je stisla usne. Pedro Garsija. Nju zanima jedino Pedro... I kakve veze ima ona sa starim dedinim ili majčinim zavadama?

– Nikad, kćeri. Nikad – procedila je Ana kroz zube.

– Šta si rekla? – upitao je Hose.

– Ništa. Samo...

– Kaže da se neću udati za ovog... – Milagros je zamahnula rukom prema Alehandru, koji se zaprepastio čuvši te reči, kao da tera muvu – za njega – dovršila je rečenicu da ne bi izgovorila uvredu što joj je bila navrh jezika.

– Milagros! – uzviknula je Ana.

– Uradićeš kako ti se naredi – izjavio je Hose ozbiljno.

– Deda... – počela je devojka, ali majka ju je prekinula.

– Da li bi ti deda dozvolio i da priđeš nekom Garsiji? – oštro je upitala.

Milagros je naglo ustala i oborila stolicu na pod. Stajala je tako, gušeći se od besa, preteći majci desnom rukom stisnutom u pesnicu. Promucala je nekoliko nerazumljivih reči, no kad se spremala da drekne koliko je grlo nosi, susrela je pogled dvojice Cigana, uperen u nju. Progundala je nešto, okrenula se i otišla.

– Vidiš da je ždrebica i da je treba ukrotiti čvrstom rukom – čula je oca kako se smeje.

Ali nije čula Anin odgovor, kad je umesto pozdrava zalupila vrata dok se Alehandro glupavo kikotao iza njenih leđa.

– Momče, iskopaću ti oči ako jednog dana samo pipneš moju ćerku. – Obojica muškaraca su se uozbiljila. – Časna reč jedne Vege – dodala je prinoseći ukrštene prste usnama i poljubila ih, kao njen otac kad je hteo nekog da ubedi.

Karidad je hodala ukočeno, pogleda uprtog u ubirača mostarine koji je uzimao novac od ljudi na ulasku na Most brodica. Bio je to isti onaj čovek što je onomad nije pustio da prođe.

– Hajdemo – doviknula joj je vrištavim glasom Milagros iz hodnika, s ulaza u avlijicu.

Karidad je smesta ustala. Natukla je na glavu slamnati šešir i uzela zavežljaj.

– Ostavi to! – požurivala ju je devojka videvši kako se trudi da uredno namesti baba Marijinu ispražnjenu mešinu, šareni pokrivač i slamaricu. – Posle ćemo se vratiti.

I sad se opet približavala prometnom mostu, koračajući iza ćutljive i odlučne devojke.

– Ona je sa mnom – požurila je da objasni Milagros, pokazujući iza sebe, kad je videla da se ubirač okreće prema Karidadi.

– Nije Ciganka – pobunio se.

– To upada u oči.

Čovek je zinuo da odgovori na Cigančin bezobrazluk, ali se uplašio. Znao je ko je ona: unuka Melčora Galijota. Cigani su uvek odbijali da plate mostarinu, zar Ciganin da plati da bi prešao reku? Još pre mnogo godina je zakupca prava na Most brodica posetilo nekoliko Cigana, smrknutih lica, naoružanih noževima i raspoloženih da reše to pitanje na svoj način. Nije bilo mesta raspravama, zapravo je bilo nevažno što nekoliko odrpanaca prelazi iz Trijane u Sevilju i obratno pored tri hiljade jahaćih životinja što su ga prelazile svakodnevno.

– Šta kažeš? – opet je upitala Milagros.

Svi Cigani su opasni, ali Melčor Vega je najopasniji. A devojka je Vega.

– Prođite – popustio je.

Karidad je isпустиła vazduh što ga je nesvesno zadržavala u plućima i pošla za devojkom.

Nekoliko koraka dalje, u krkljancu magaraca i mula, goniča marve, vozara i trgovaca, Milagros se okrenula i osmehnula s pobedonosnim izrazom lica. Zaboravila je svađu s ocem i majkom i oraspoložila se.

– Zašto hoćeš da ideš kod crne braće?

Karidad je pružila korak i ubrzo je stigla.

– Časne sestre su rekle da će mi oni pomoći.

– Časne sestre i fratri, sve sami lažljivci – izjavila je Ciganka.

Karidad ju je pogledala začuđeno.

– Neće mi pomoći?

– Ne verujem. Kako će da ti pomognu? Ne mogu da pomognu ni sebi. Deda kaže da je ranije bilo mnogo crnaca, ali da ih je sad ostalo malo i da sav dobijeni novac troše na budalaštine: na crkvu i kipove svetaca. Nekada je postojalo još jedno crnačko bratstvo u Trijani, ali ostalo je bez članova i ugasilo se.

Karidad je opet zaostala razmišljajući o devojčinim rečima što su za nju predstavljale razočaranje a Milagros se, prešavši most, odlučno zaputila ka jugu i prošla pored zidina u pravcu četvrti San Roko.

Kad su stigle do Zlatnog tornja, devojka je stala i iznebuha se okrenula.

– Kakvu pomoć želiš od njih?

Karidad je zbunjeno raširila ruke ispred sebe.

- Šta misliš da će učiniti za tebe? – opet je upitala Ciganka.
- Ne znam... Časne sestre su rekle... Oni su crnci, zar ne?
- Da. Jesu – odgovorila je Milagros predajući se i opet krenula.

Ako su crnci, pomislila je Karidad ponovo prateći Ciganku u stopu i ne odvajajući pogled od lepih šarenih vrpca u njenoj kosi i raznobojnih marama vezanih za ručne zglavke što su lepršale u vazduhu, onda to mesto mora biti nalik na zgrade za smeštaj na Kubi, kad su se okupljali prazničnim danima. Tamo su svi bili prijatelji, sadruzi u nesreći i kad se nisu poznavali, i kad se nisu ni razumeli: Lukumi, Mandinga, Kongo, Arara, Karabali... Zar nije bilo svejedno kojim jezikom govore? Tamo su pevali, igrali i uživali, ali i pokušavali da se pomažu međusobno. Šta bi drugo radili na okupljanju crnaca?

Milagros nije htela da uđe s njom u crkvu.

- Izbaciće me naglavačke – izjavila je.

Jedan beli sveštenik i jedan stari crnac, koji je ponosno kazao za sebe da je najstariji član bratstva i da se on stara o Kapelici Anđela, odmerili su je od glave do pete ne skrivajući gađenje na licu pri pogledu na njenu prljavu robovsku odeću, tako neprikladnu u odnosu na raskoš kakvu su oni želeli za svoj hram. Šta hoćeš?, hladno ju je upitao najstariji brat. Na treperavom svetlu sveća u kapeli, Karidad je zgužvala slamnati šešir u rukama i pogledala crnca kao da mu je ravna, ali i njeno raspoloženje i njen glas su se lagano ugasili pred surovim ispitivanjem kome je bila podvrgnuta. Časne sestre?, nastavio je najstariji brat, i samo što nije digao glas. Kakve veze imaju s tim časne sestre iz Trijane? Šta ume da radi? Ništa? Ne. Duvan ne. U Sevilji samo muškarci rade u fabrici duvana. U Kadisu da. U fabrici u Kadisu rade žene, ali ovo je Sevilja. Ume li da radi još nešto? Ne? U tom slučaju... Bratstvo? Ima li novca da uđe u bratstvo? Nije znala da treba da se plati? Da. Naravno. Treba da se plati da se postane član bratstva. Ima li novca? Ne. Naravno. Da li je slobodna ili je robinja? Jer ako je robinja mora da donese gospodarevu dozvolu...

- Slobodna – jedva je izustila Karidad zureći u crnčeve oči. – Slobodna sam – ponovila je razvlačeći slogove, uzalud se trudeći da u tim očima nađe razumevanje brata po krvi.

- Onda, kćeri moja... – Karidad je oborila pogled kad se oglasio sveštenik, koji je do tog trenutka ćutao. – Šta hoćeš od nas?

Šta je htela?

Suza joj se skotrljala niz obraz.

Istrčala je iz crkve.

Milagros je videla kad je Karidad prešla Široku ulicu San Roka i ušla u pustopoljinu iza parohijske crkve u pravcu potoka Tagarete. Trčala je obnevidelo, zaslepljena suzama. Ciganka je odmahнула glavom, osećajući da je žiga u stomaku. „Džukele!“, promrsila je. Pohitala je za njom. Nekoliko koraka dalje morala je da stane i dohvati sa zemlje Karidadin slamnati šešir. Našla ju je na obali Tagaretea, gde je pala na kolena, ne obraćajući pažnju na smrad iz potoka u koji su se ulivale otpadne vode iz celog kraja: plakala je ćutke, kao juće po podne, kao da nema prava na to. Sad je prekrila lice rukama i njihala se napred-nazad, pevušeći isprekidano nekakvu tužnu jednoličnu melodiju. Milagros je oterala nekoliko odrpanih derana što su se radoznalo motali okolo. Prinela je ruku Karidadinoj crnoj kovrdžavoj kosi, ali nije smela da je dodirne. Celo telo joj je protresao snažan drhtaj. Ta melodija... Još držeći ispruženu ruku, primetila je kako joj se koža ježi od dubine tog glasa. Osetila je da joj suze naviru na oči. Klekla je pored nje, nespretno je zagrlila i zaplakala zajedno s njom.

– Deda.

Duže od jednog dana je motrila, čekajući da se Melčor vrati u sokak. Bila je otrčala do ciganske mahale kod Kartuhe da vidi je li tamo, ali nisu znali gde je. Vratila se i zauzela busiju kod kapije korala; htela je da razgovara s njim pre bilo kog drugog. Melčoru je bilo dovoljno da čuje samo boju unukinog glasa pa da se nasmeši i zavrti glavom..

– Šta hoćeš ovog puta, dete moje? – upitao je, dohvatio je za rame i odvojio od zgrade, udaljavajući je od Karmona koji su se kretali tuda.

– Šta ćete da uradite s Karidad... sa crnkinjom? – pojasnila je videvši da Ciganin ne zna na koga misli.

– Ja? Umorio sam se više govoreći da nije moja. Ne znam... nek radi šta hoće.

– Da li bi mogla da ostane s nama?

– S tvojim ocem?

– Ne. S vama.

Melčor je stisnuo Milagros uz sebe. Nekoliko koraka su prešli ćutke.

– Ti želiš da ostane? – upitao je napokon.

– Da.

– A ona, želi li da ostane?

– Karidad ne zna šta želi. Nema gde da ode, ne poznaje nikoga, nema novca... Crna braća...

– Tražili su novac od nje – preduhitrio ju je.

– Da – potvrdila je Milagros. – Obećala sam joj da ću razgovarati s vama.

– Zašto želiš da ostane?

Odgovorila je posle nekoliko časaka.

– Pati.

– Mnogo ljudi pati u današnje vreme.

– Da, ali ona je drugačija. Ona je... starija je od mene a ipak kao da je devojčica koja ništa ne zna i ne razume. Kad govori... kad plače ili kad peva, to je tako osećajno... I sami ste rekli da lepo peva. Bila je robinja, znate li?

– Pretpostavljao sam – potvrdio je Melčor.

– Svi su se loše ponašali prema njoj, deda. Odvojili su je od majke i od sinova. Jednog su prodali! Onda...

– A od čega će da živi? – prekinuo ju je Melčor.

Milagros je ćutala. Prešli su još nekoliko koraka, Ciganin je i dalje stiskao unukino rame.

– Moraće da nauči da radi nešto – popustio je najzad.

– Ja ću je naučiti! – radosno je uskliknula devojka, okrećući se prema dedi da ga zagrlj. – Dajte mi malo vremena.

Karidad se tek kroz pet meseci vratila u Crkvu Naše Gospe od Anđela i opet sreća najstarijeg brata Bratstva crnaca. Bilo je to uoči praznika zaštitnice crkve, prvog avgusta 1748. godine. U predvečerje toga dana, u velikoj grupi bučnih Ciganki, među kojima su bile Milagros i njena mati, dečica što su radosno larmala pa i poneki muškarac s gitarom, Karidad je prešla Most brodica i zaputila se u četvrt San Roko.

Još je čuvala stari slamnati šešir pokušavajući, uprkos brojnim rupama i poderotinama, da se zaštiti kad upeče andaluzijsko sunce. Međutim, već neko vreme nije imala na sebi odeću od izbledeleg pepeljastog platna. Deda joj je poklonio crvenu košulju i široku suknju, još crveniju, boje rumene krvi, obe od perkala, i ona ih je brižljivo čuvala i s ponosom nosila. Ciganke nisu umele da šiju; kupovale su svoju divnu odeću, mada nijedna nije odbacila pomisao da su crnkinjine košulja i suknja plod nečijeg nemara za vreme nekog dedinog lutanja.

Ana i Milagros nisu mogle da sakriju divljenje pred iznenadnom promenom na Karidadi. Stajala je pred svima njima, stidljiva i posramljena, ali sivosmeđe okice su blistale crvenim odsjajem nove odeće, a osmeh na okruglastom licu i mesnatim usnama bio je sušta slika zahvalnosti. Ipak, nije Karidadin osmeh izazvao divljenje Ciganki, nego čulnost kojom je zračila; obline lepo građenog tela; velike grudi što su htele da izađu iz košulje i povlačile je ostavljajući tanku crtu kao abonos crnog mesa između suknje i košulje...

– Oče! – prekorno je uzviknula Ana uočivši da upravo Melčor ushićeno blene u tu crtu.

– Šta? – okrenuo se.

– Čarobna je! – umešala se u razgovor Milagros oduševljeno pljeskajući rukama.

– Danas će se cela Sevilja okupiti na zaravni ispred Crkve Anđela – objasnila je Milagros Karidadi ranije istog tog dana. – Biće mnogo prilika da se proda duvan ili gleda u dlan; ljudi se odlično zabavljaju na ovoj proslavi, a kad se oni dobro provode... zaradićemo dobre pare.

– Zašto? – upitala je Karidad.

– Kačita – odgovorila je devojka oslovljavajući je nadimkom kojim joj je

Karidad rekla da su je zvali na Kubi – danas je trka gusana! Videćeš – prekinula je crnkinju kad je zinula da zatraži objašnjenje.

Dok je išla ka crkvi, okružena Cigankama, ističući se među njima visinom, i dodatno upadajući u oči zbog starog slamnatog šešira koji je odbijala da baci, Karidad je pogledala Milagros. Išla je malo ispred nje, s devojkama. „Mora biti da je lepa proslava ta trka gusana“, pomislila je, pošto se devojka smejala i šalila s drugaricama kao da je ostavila za sobom tugu što ju je skolila otkako je, pre manje-više mesec dana, Hose Karmona objavio ćerkinu veridbu s Alehandrom Vargasom i da će svadba biti kroz godinu dana. Pošto je Melčor želeo da mu se unuka uda za nekoga iz familije Vega, nestao je na duže od deset dana, i vratio se u tako jadnom stanju da se Ana zabrinula i poslala poruku baba Mariji da dođe da ga leči. Ipak, ni sama Ana nije stala na Melčorovu stranu: na devojčinom ocu je bilo da odluči.

Dok su prolazili pored gradskih zidina i ulazili na kapije, grupi Cigana su se priključivali i buljuci glasnih Seviljaca. U blizini ledine, između potoka Tagarete i Crkve crne braće, ljudi su morali da uspore hod. Čekajući da proslava počne, prisutni su stajali u grupicama, razgovarali i smejali se. Tu i tamo, okruženi posmatračima, muškarci i žene su pevali i igrali. Jedan Ciganin je, ne prestajući da korača, zaszvirao gitaru. Nekoliko žena je veselo otplesalo dva-tri koraka uz zvižduke i aplauze najbližih, a Cigani su nastavili da hodaju i sviraju kao da su družina uličnih muzikanata. Karidad je zverala oko sebe: vodonoše i prodavci vina; sladoledžije i prodavci slatkih puževa, krofni i svakojakih slatkiša; trgovci najneobičnijom robom, neki su izvikivali svoje proizvode, drugi su ih prodavali krišom, motreći na čuvare zakona i vojnike koji su šetkali tuda; pelivani su hodali i skakali po konopcima razapetim u vazduhu; akrobate; ukrotitelji pasa su zabavljali ljude; fratri i viši sveštenici, stotine njih...

„Sevilja je provincija s najviše sveštenika“, čula je Karidad ranije više puta, i neki od njih su učestvovali u proslavi pijujući, plešući ili pevajući nimalo dostojanstveno; drugi su, naprotiv, propovedali ljudima koji se nisu ni obazirali na njih. Da, gotovo svi su ušmrkivali duvan u prahu, kao da je to put ka večnom spasenju. Karidad je spazila i nekoliko fićfirića kako šetkaju među svetom: izveštačeni mladi ljudi obučeni po dvorskoj, francuskoj modi, pažljivo su prekrivali usta i nos vezenim maramicama dok su ušmrkivali duvan.

Dvojica tih uobraženih i pofrancuženih mladića zapazila su da ih Karidad ljubopitljivo posmatra, ali su to spomenuli jedan drugome kao običnu malu neprijatnost. Karidad je istog časa smeteno odvrtila pogled. Kad je opet digla oči, videla je da su se Cigani razdvojili i pomešali s ostalima. Okretala je glavu

levo-desno tražeći ih.

– Ovde. Ovde sam – čula je kako govori Milagros iza njenih leđa. Okrenula se prema devojci. – Uživaj u svojoj proslavi, Kačita.

– Šta...?

– Oni iz bratstva – prekinula ju je devojka – oni što su bili oholi prema tebi. Danas ćeš videti šta biva na kraju s tom gordošču.

– Ali...

– Hajde, pođi za mnom – pozvala ju je Ciganka pokušavajući da se probije tamo gde su ljudi bili najzbijeniji, ispred crkve. – Gospodo! – uzviknula je. – Vaše visosti! Evo jedna crnkinja dolazi na svoju proslavu.

Ljudi su okretali glavu i propuštali dve žene. Kad su stigle do prvih redova, Karidad se iznenadila koliko se crnaca tu okupilo.

– Imam posla – pozdravila se Milagros. – Slušaj, Kačita – dodala je utišavajući glas: – Ti nisi kao oni, ti si sa mnom, s dedom, sa Ciganima.

Pre nego što je crnkinja stigla i da zucne, devojka je nestala u gomili i Karidad se obrela, ovog puta zbilja sama, u prvom redu mnoštva okupljenog ispred zadnjeg pročelja Parohijske crkve San Roka. Između nje i podijuma podignutog iza bogomolje pružao se širok pojas praznog zemljišta. Kakva je to proslava? Zašto joj je Milagros došapnula da ona nije kao ostali? Ljudi su postali nestrpljivi i poneki uzvik požurivanja proneo se kroz gomilu. Karidad je upravila pažnju ka podijumu: seviljski plemići i poglavari, raskošno odeveni, crkveni velikodostojnici u najkićenijim odeždama, stajali su ćeretajući i smejući se, i nisu hajali za nezadovoljstvo građana.

Prošlo je prilično vremena i negodovanje Seviljaca se pojačalo dok se nije začulo bubnjanje doboša iza Parohijske crkve San Roka, gde se nalazila Crkva crne braće. Prisutni koji su prekraćivali vreme plesom i zabavom sjatili su se iza onih što su već čekali, dok su se vojnici i čuvari zakona iz petnih žila trudili da rulja ne preskoči nestabilne drvene ograde.

Kad su se dvojica jahača, uz zvuke frula i doboša i uz aplauze okupljenih, promolila iza ćoška Crkve San Roka, Karidad je primetila da ljudi pokušavaju da se proguraju do prvog reda. Još pet parova jahača pojavilo se iza prvog, a u svakom paru jedan konjanik je bio crnac i jahao je s desne, bolje strane, u neudobnom raskošnom odelu, s belim rukavima i blistavom perjanicom na šeširu. Konji koje su jahali crnci takođe su bili gizdavo opremljeni: dobro sedlo, praporci i raznobojne vrpce na grivi i repu. Konjanici pokraj crnaca su, naprotiv, stupali u paradnom maršu u prostoju odeći: spuštenih visokih okovratnika i s

običnim šeširima na glavi. Njihovi konji su išli kasom, bez ikakvog ukrasa.

Pozdravivši gradske vlasti, parovi konjanika su počeli da galopiraju ukруг po ledini. Karidad je prepoznala najstarijeg brata iz bratstva u trećem paru; silno se upinjao da se održi u sedlu, kao i drugi pripadnici njegove rase. Ljudi su se smejali i pokazivali rukom na njih. Muškarci i žene su vikali rugajući im se a crnci su se opasno ljuljali, iako su se trudili da ostanu ozbiljni i uzdržani.

Muzika je i dalje svirala. U jednom trenutku, konjanik pored najstarijeg člana bratstva, muškarac negovane sede brade, držeći se dostojanstveno i neusiljeno u sedlu, pružio je ruku crncu da ne padne.

– Pusti ga da padne! – povikala je jedna žena.

– Crnče, ostavićeš sve zube na zemlji! – dodao je drugi.

– I tvoj crni rep! – zaurlao je treći i svi okupljeni su se slatko nasmejali.

„Šta znači ova maskarada i urnebes?“, zapitala se Karidad.

– To su gospoda iz konjičkog društva – začula je odgovor iza svojih leđa.

Okrenula se i ugledala nasmešenog fra Hoakina. Došao je do nje prepoznavši u svetini njenu crvenu odeću. Sakrila je pogled.

– Karidad – prigovorio joj je mladi fratar – rekao sam ti mnogo puta da smo svi mi božja deca, nema razloga da obaraš pogled, nema razloga da se ponižavaš ni pred kim...

Uto je Karidad digla glavu i klimnula prema crncima što su i dalje galopirali uz sprdnje i poruge ljudi. Fra Hoakin je shvatio šta hoće.

– Možda oni – odgovorio je dižući obrve – pokušavaju da budu nešto što nisu. Seviljski kraljevski plemićki konjički red pokrovitelj je Bratstva crnaca; to čini svake godine. Na ovaj dan, crnci i plemići, najviši i najniži stalež u gradu, zamenjuju mesta. Ali u svakom slučaju bratstvo dobije nešto novca od gusana koje im pokloni konjičko društvo.

– Kakvih gusana? – upitala je Karidad.

– Onih tamo – pokazao je fratar.

Šest parova je prestalo da paradira i okupili su se ispred predstavnika vlasti. Nešto dalje, na jednom kraju ledine, tamo kuda je fra Hoakin upirao rukom, nekoliko ljudi se trudilo da zategne konopac između dve dugačke pritke pobodene u zemlju na krajevima ledine. Na pola konopca, s glavom okrenutom nadole, snažno se koprcio krupan gusan nogu vezanih za uža. Kad su ljudi okačili gusana, gradonačelnik Sevilje, sa svoje udobne stolice na podijumu,

naredio je prvom crncu da odgalopira do životinje.

Uz zaglušujuću galamu rulje, Karidad i fra Hoakin su gledali kako crnac nespretno galopira i, prolazeći ispod gusana, desnom rukom pokušava da dohvati krivudavu šiju životinje, ali bezuspešno. Sledio ga je član konjičkog društva, njegov par. Plemić je mamuznuo konja i ovaj je krenuo punim galopom dok je jahač urlao stojeći u stremenu. Kad je prolazio ispod gusana, član konjičkog društva ga je dograbio za šiju i jednim potezom mu otkinuo glavu. Seviljci su oduševljeno pljeskali i klicali dok se gusanovo telo cimalo obešeno o konopac. Malobrojni su to приметili, ali gradonačelnik i još neki plemići na podijumu su mimikom lica ukorili ostale članove društva: imali su samo šest gusana a trebalo je zabaviti narod.

S tim uputstvima, trka gusana se tog predvečerja odužila na zadovoljstvo građana. Nijedan crnac nije uspeo da otkine glavu životinji. Jedan ju je uhvatio za šiju, ali nedovoljno brzo, i gusan ga je, braneći se, ubo kljunom u glavu, što je izazvalo bujicu najgorih pogrda kod gledalaca. Sva šestorica crnaca su u nekom trenutku pala, galopirajući na sve uznemirenijim konjima ili kad bi pustili jednu ruku i okrenuli se u stranu stojeći u stremenu da dohvate gusana. Gusani su pak umirali kad bi gradonačelnik dao znak članovima konjičkog društva.

– Posle će ih crna braća prodati i bratstvu će ostati novac – objasnio je fra Hoakin.

Karidad je usredsređeno posmatrala predstavu. Od urlanja svetine i pogleda na te šepRTLje od crnaca što su pokušavale da otkinu glavu gusanima obuzimala su je protivrečna osećanja. Nije prepoznala bliskost zbog pripadnosti istoj rasi u očima najstarijeg brata, zajedništvo, čak ni razumevanje, kad već nije bilo sažaljenja, koje nijedan crnac sa Kube ne bi uskratio bratu po krvi.

Za vreme svečanog mimohoda na kraju, nakon što je ubijen poslednji gusan, ljudi su počeli da se razilaze a plemići i sveštena lica što su upravljali proslavom poustajali su sa stolica. „Ti nisi kao oni“, bila joj je kazala Milagros. „Ti si sa Ciganima“, dodala je s ponosom koji se uvek pojavljivao na usnama svih njih kad su govorili o svojoj rasi. Da li je ona s Ciganima? S Milagros jeste. Prijateljstvo i poverenje koje je devojkа pokazivala prema njoj zapečaćeno je čim joj je saopštila da može da ostane s Melčorom i učvršćeno kad je devojkаin otac objavio veridbu s Alehandrom. Od tada je Milagros pokušavala da podeli svoj bol s Karidad kao da je ona, bivša robinja, kadra da je razume bolje nego iko drugi. Ali šta je Karidad znala o neostvarenim ljubavima? Hose Karmona, Milagrosin otac, gledao ju je s odstojanja, kao da je levo smetalo, a Ana, majka, počela je da je trpi kao da je u pitanju nekakav prolazni hir njene kćeri. A što se

Melčora tiče... ko bi znao šta Ciganin misli ili oseća? Jednom joj daruje crvenu suknu i bluzu a drugi put prođe pored nje i ne pogleda je, ili danima ne prozbori ni reč s njom. Isprva je Melčor, na molbu unuke, dopustio da Karidad i dalje boravi u ćošku u avlijici, a s vremenom je postala jedina osoba koja može slobodno da uđe u dedino svetište.

Jednog majskog popodneva, kad je s proleća sve procvetalo u Trijani, Ciganin je sedeo u blizini bunara, u dvorištu kod ulaza, skriven između iskrivljenih komada starog gvožđa, pušeci cigaru i ubijajući vreme, izgubljen u onim nedokučivim svetovima u kojima je nalazio utočište. Karidad je prošla pored njega na putu do izlazne kapije. Od mirisa duvana je zastala. Koliko dugo nije pušila? Duboko je udahnula dim što je obavijao Ciganina u uzaludnom pokušaju da on dopre do njenih pluća i mozga. Žudela je da ponovo oseti olakšanje koje joj je donosio duvan! Zažmurila je, malo podigla glavu, kao da pokušava da prati uzlaznu putanju dima, i udahnula još jednom. U tom trenutku Melčor se probudio iz obamrlosti.

– Uzmi, garavušo – iznenadio ju je pružajući joj cigaru.

Karidad nije oklevala: uzela je cigaru, prinela je usnama i povukla dim s uživanjem. Kroz nekoliko časaka osetila je blago golicanje u rukama i nogama i opuštajuću vrtoglavicu; sivosmeđe okice su zaiskrile. Pošla je da vrati cigaru Ciganinu, ali on joj je nehajnim pokretom ruke dao znak da puši i dalje.

– Iz tvoje je zemlje – oglasio se posmatrajući je kako puši. – Dobar duvan!

Karidad se već vinula u nebo; mozak joj je bio potpuno opušten, bludeo je.

– Nije kubanski – začula je svoje reči.

Melčor je nabrao čelo. Kako nije kubanski? On ga plaća kao čist kubanski duvan! Tog dana je Karidad prvi put ušla u Ciganinovu sobu.

Ljudi nisu hteli da napuste četvrt San Roko i ledinu gde je održana proslava. Tu i tamo čuli su se zvuci gitara, kastanjeta, daira i pesma; muško i žensko, staro i mlado, igrali su veselo u grupama oko vatri.

– Gde je Milagros? – upitao je fratar Karidad dok su tumarali u masi.

– Ne znam.

– Nije ti rekla gde...?

Fra Hoakin je zastao u pola reči. Karidad više nije bilo pored njega. Okrenuo se i ugledao je nekoliko koraka iza, kako nepomično stoji ispred tezge sa slatkišima. Prišao je i nehotice se osećajući zbunjeno: ta crnkinja u crvenom, u košulji pripijenoj uz telo, bila je predmet pohotnih pogleda i dobacivanja svih oko sebe,

a fratra je ipak izgledala poput velike devojčice kojoj teče voda na usta dok oseća miris slatkiša i gleda ih: pužice, krofne, seviljske galette s anisom, pestinjose,* polee...*

– Dajte mi nekoliko gurabija – naredio je sveštenik poslastičaru preletevši pogledom preko slatkiša izloženih na tezgi. – Videćeš, Karidad, tope se u ustima.

Platio je i produžili su da hodaju besciljno, ćutke. Fratar je ispod oka gledao kako se Karidad naslađuje ovalnim kolačićima od badema, masti, šećera i cimeta, plašeći se da prekine očigledno uživanje. „Da li ih je nekad probala?“, zapitao se. Verovatno nije, zaključio je po osećanjima koja je pokazivala. Kao..., pomislio je, kao kad se Melčor pojavio u samostanu vukući za sobom Karidad, tom prilikom uz dozvolu brata vratara, koji ih je pustio da prođu prestrašen gnevom što je sukljao iz Ciganinovih očiju. „Prevareni smo!“, zaurlao je Melčor čim je ugledao fra Hoakina. „Duvan nije čist kubanski!“ Sveštenik je pokušao da smiri Ciganina i odveo je Karidad u podrum koji su fratri koristili kao ostavu i skladište vina. Iza nekih dasaka bile su sakrivene dve kožne vreće s listovima duvana – jedna od njih bila je Melčorova, kao plata za njegov rad – iz tek okončanog pohoda u Barankos, kad se pređe granica s Portugalijom.

Melčor je silovito presekao kanape kojima je bio vezan jedan zavežljaj, i ne prestajući da huli, pozvao je Karidad da priđe i pogleda duvan. Fra Hoakin se sećao tog trenutka: Karidad je instinktivno pritvorila oči i ovlažila usne, kao da se sprema da uživa u izvanrednoj poslastici. Unutar vreće, duvan je bio vezan u svežnjeve, ali Karidad je na prvi pogled zapazila da to nije učinjeno pomoću jagvi, savitljivih traka kubanske kraljevske palme. Pokazala je Ciganinu da preseče konopce svežnja i pažljivo uzela u ruku jedan list; obojicu muškaraca su iznenadili njeni dugi i spretni prsti. Detaljno je pregledala list duvana: podigla ga je naspram uljanice koju je nosio fra Hoakin da pogleda tamne, svetle ili crvene pigmente, zrele, lagane ili suve koji su duvanu davali boju; pogladila ga je i pažljivo opipala da vidi kakav je na dodir i koliko je vlažan; zagrizla je list i omirisala ga, trudeći se da po zrelosti, mirisu i ukusu nikotina odredi pre koliko godina je ubran. Melčor ju je sve ljuće požurivao, ali fratra je očarao obred koji je izvodila, osećanja što su joj se ogledala na licu i stanke pošto bi omirisala ili dodirnula list, sigurna da će kroz nekoliko sekundi pronaći rešenje.

Isti takav obred je i sad, hodajući blizu Tagaretea, posmatrao kradomice dok je Karidad jela gurabije: prestala bi da žvaće, pritvorila oči i pustila da prođe neko vreme, skupljajući usne, lučeći pljuvačku pre nego što bi zagrizla sledeći kolačić.

Nije kubanski duvan, ni čist ni pomešan, setio se da je onog dana presudila.

Odakle je? Ona to ne može znati, odgovorila je Ciganinu neobično mirno, kao da joj je dodir listova duvana dao sigurnost; ona poznaje jedino kubanski. Mlad je..., izjavila je, veoma malo prevreo, možda... možda šest meseci, najviše godinu dana. I preterano slab, premalo je bio na suncu.

Fra Hoakin je gledao kako Karidad prinosi ustima novu gurabiju, pažljivo, kao da je list duvana...

– Kačita!

Oboje su se iznenadili začuvši Milagrosin glas. Još nisu stigli ni da shvate odakle se čuje kad je Cigančica nastavila:

– Ti si Kubanka! Razumeš se u duvan...

– Milagros – propetljao je fratar trudeći se da je prepozna među ljudima, u mraku.

– Reci im da su ove cigare od čistog kubanskog duvana! – nagovarala ju je Cigančica. – Hajde!

Prvi je fra Hoakin nazreo šarene vrpce u Cigankinoj kosi i marame na zglavcima ruku što su lepršale u vazduhu, dok je mahala okružena grupom muškaraca.

– Kako se usuđujete da kažete da nisu kubanske? – bunila se na sav glas. – Kačita, dođi! Ovamo! – Fra Hoakin i Karidad su prišli. – Pokušavaju da iskoriste jednu devojčicu! Hoće da me opljačkaju! Kaži im da su kubanske! – zatražila je dajući joj jednu od cigara što ih je sama Karidad napravila od istog onog slabog duvana koji je sveštenik krio u manastiru. – Kaži im! Ona se razume u duvan! Kaži im da je kubanski!

Karidad se kolebala. Milagros zna da nisu kubanske! Kako će ona da...?

– Naravno da su kubanske, gospodo – pritekao joj je u pomoć fra Hoakin. U mraku koji je razbijao samo slabašan odsjaj obližnje vatre, niko nije opazio da su sveštenik i Ciganka razmenili saučesničke osmehe. – I ja sam kupio dve danas pre podne...

– Fra Hoakin – prošaputao je jedan od okupljenih prepoznavši slavnog propovednika iz Svetog Hasinta.

Petorica muškaraca što su opkolila Milagros okrenula su se ka svešteniku.

– Ako fra Hoakin kaže da su kubanske... – počeo je drugi.

– Naravno da su kubanske! – prekinula ga je Milagros.

U tom času treperavo svetlo vatre obasjalo je lice poslednjeg čoveka koji je govorio. I Karidad je zadrhtala. A cigara joj je iskliznula iz ruku i pala na zemlju.

– Kačita! – prekorno je uzviknula Milagros i krenula da se sagne da dohvati cigaru. Ali zastala je: Karidad se i dalje tresla, oborenog pogleda i ubrzano dišući. – Šta...? – zaustila je da pita Ciganka okrećući glavu ka muškarcu.

I na prigušenom svjetlu, videla je da se muškarac mršti i postaje napet, ali skrenuo je pogled prema fratra i obuzdao se.

– Idemo! – naredio je drugovima.

– Ali... – pobunio se jedan od njih.

– Idemo!

– Kačita. – Milagros ju je obgrlila a grupica muškaraca im je okrenula leđa i izgubila se u svetini. – Šta ti je?

Karidad je uprla prstom u čovekova leđa. Bio je to grnčar iz Trijane.

– Šta je s tim čovekom? – upitao je fra Hoakin.

Karidad se nežno otrgla iz devojčinog zagrljaja i dok su joj se suze slivale niz lice, sagnula se da pokupi cigaru koja je ostala na zemlji. Zašto uvek mora da plače tu, blizu Tagaretea, u četvrti San Roko?

Ciganka i sveštenik su se zgledali zbunjeno a Karidad je uzela da čisti zemlju prilepljenu za cigaru. Kad su zapazili da ona jeca i čisti pesak koji postoji samo u njenoj mašti, fratar je neprimetno dao mig Milagrosi da ponovi pitanje.

– Šta je bilo s tim čovekom? – upitala je devojka nežno.

Karidad je i dalje gladila cigaru dugim i spretnim prstima. Kako da im ispriča? Šta će Ciganka misliti o njoj? Milagros joj je često govorila o muškarcima. S četrnaest godina, nije upoznala muško telo niti će ga upoznati dok ne sklopi brak. „Mi Ciganke smo čedne a zatim verne“, izjavila je. „U celom kraljevstvu nećeš naći nijednu da se bavi prostitucijom!“, ponosno je dodala malo kasnije.

– Ispričaj mi, Karidad – navaljivala je Milagros.

A ako joj okrene leđa? Njeno prijateljstvo je jedino što ima u životu i...

– Ispričaj mi! – naredila je devojka na fra Hoakinovo zaprepašćenje.

Ali Karidad ovog puta nije poslušala; uporno je zurila u cigaru koju je još držala u rukama.

– Da li te je taj čovek povredio? – obazrivo je upitao fra Hoakin.

Da li ju je povredio? Naposletku je klimnula glavom.

I na taj način, postavljajući jedno po jedno pitanje, fra Hoakin i Milagros su doznali priču o Karidadinom dolasku u Trijanu.

6

Milagrosi je nedostajala Karidad. Ubrzo nakon trke gusana, dedu je posetio galijot koji je nekoliko godina veslao s njim. Kao i svi kažnjenici što su preživeli užasne muke na galiji, pojavio se usukan kao Melčor, a kao i svi preživeli, poznao je luke i pomorce, iste takve kao oni: švercere, krijumčare i najraznoraznije prestupnike. Bernardo, tako se zvao galijot, obavestio je dedu o prispeću značajne pošiljke duvana virdžinija u luku Gibraltar, veliku stenu na španskoj obali pod engleskom vlašću. Odatle su obično noću, na brodovima pod engleskom, venecijanskom, denovljanskom, dubrovačkom ili portugalskom zastavom, kad je duvao jak vetar, da ih ne bi otkrili španski stražarski brodići, duvan i druga roba, tkanine ili začini, iskravani na raznim tačkama na obali između Gibraltara i Malage. Bernardo se već dogovorio za poveću količinu duvana virdžinija, samo mu je bio potreban novac da ga plati i nosači s naprtnjačama da ga preuzmu na plažama.

– Za nekoliko dana ćemo poći po tovar duvana – najavio je Melčor Karidadi nakon što je sklopio dogovor s Bernardom u Hoakininoj krčmi, uz buteljku dobrog vina.

Karidad je sedela u Ciganinovoj sobi za nestabilnom drvenom pločom na kojoj je i dalje pravila cigare od slabog duvana iz fratrovog podruma, i samo je klimnula glavom ne prestajući da vrti rukom iznad one koju je u tom trenu savijala.

Ali zato se iznenadila Milagros, koja je volela da gleda kako njena drugarica radi s listovima duvana.

– Vodite Kačitu? – upitala je dedu.

– Tako sam rekao. Želim da nabavim najbolji duvan, a ona ume da ga prepozna – odgovorio je na romskom jeziku.

– Zar... zar neće biti opasno?

– Biće, dete. Uvek je opasno – kazao je Ciganin s vrata, spremajući se da izađe iz prostorije gde nije moglo da stane troje ljudi.

Deda i unuka su se z gledali. „Zar nisi znala?“, kao da je Melčor upitao unuku, a ona je posramljeno oborila pogled, svesna narednog pitanja prodornih dedinih

očiju: „Kad si me to pitala?“

Melčor je bez poteškoća našao ljude s naprtnjačama i druge nosače: članovi porodice Vega i njegovi rođaci iz ciganske mahale kod vrta Kartuhe uvek su bili spremni da pođu s njim: bili su grubi, odvažni, i iznad svega odani. Bez poteškoća je došao i do para: fra Hoakin ih je odmah nabavio. Polazak je najviše kasnio, kao što se najčešće i dešavalo, zbog jahaćih životinja: bili su mu potrebni uškopljeni, ćutljivi i poslušni konji, koji neće zarzati noću kad namirišu kobilu. Ali porodica Vega se pozabavila time i za samo nekoliko dana, pročešljavši dvatri puta polja u okolini Sevilje, nabavili su ih dovoljno.

– Čuvaj se, Kačita – pozdravila se Milagros s crnkinjom na polasku, dok su stajale u ciganskoj mahali kod vrta Kartuhe, malo izdvojene od ljudi i konja.

Karidadi je bilo nezgodno da se kreće ispod dugačkog plašta, muškog i tamnog, kojim ju je Melčor ogrnuo da sakrije njenu crvenu odeću. Umesto slamnatog šešira, glava joj je bila pokrivena crnim šeširom sa zvonastom kupom i mekanim i širokim obodom. Oko vrata joj je visio magnet vezan konopcem. Milagros je pružila ruku da vidi koliko je težak kamen. Cigani su verovali u njegove moći: krijumčari, šverceri i kradljivci konja i magaraca tvrdili su da će, ako se pojave patrola vojnika, magneti izazvati jake oluje prašine i peska i da će ih one sakriti. No Ciganka nije znala da i kubanski robovi veruju u moći magneta: „Hrist je sišao na zemlju s magnetom“, tvrdili su. Karidad će morati da ga krsti i nadene mu ime, kao što je bio običaj u njenoj zemlji.

Milagros se nasmešila; Karidad je uzvratila grimasom na licu znojavom od nenasno letnje vrućine u Sevilji. I na Kubi je sunce žarilo i palilo, ali nikad nije imala toliko odeće na sebi.

– Ne odvajaj se od dede – posavetovala ju je Ciganka, prišla i poljubila je u obraz.

Karidad je bila u neprilici zbog iznenadnog izliva devojčine naklonosti; međutim, razvukla je debele i mesnate usne i prvobitni usiljen smešak je prešao u osmeh iskrene zahvalnosti.

– Volim kad se osmehuješ – kazala je Milagros, i poljubila je i u drugi obraz. – To je retko kod tebe.

Karidad je opet razvukla usta. Tačno, priznala je u sebi: trebalo joj je vremena da otvori dušu drugarici, ali njen život je malo-pomalo uhvatio korena s Ciganima, i dok su uznemirenost i brige polako iščezavale, sve joj se više poveravala. Ipak, istinski uzročnik promene bio je niko drugi do Melčor. Ciganin ju je zadužio da radi s duvanom. „Ne treba više da prodaješ cigare na ulici s devojčicom i njenom

majkom“, kazao je videvši da se Milagros trudi da je nauči da radi nešto da bi doprinela svom izdržavanju. „Radije bih da ih ti praviš a one prodaju.“ I Karidad se osetila korisno i zahvalno.

– I ti se čuvaj – dala je savet drugarici. – Ne svađaj se s majkom.

Milagros je zaustila da odgovori, ali dedin uzvik ju je sprečio.

– Hajde, garavušo, polazimo!

Sad je ona poljubila Milagros.

Nakon Karidadinog odlaska, devojka se osećala usamljeno. Otkako je veridba objavljena, crkinja je bila ta koja je strpljivo slušala njene jadikovke. No nije bila u stanju da posluša njen savet.

– Neću se udati za Alehandra – uveravala je majku svakog drugog dana.

– Hoćeš – odgovarala je ona i ne gledajući je.

– Zašto Alehandro – upitala bi drugi put – zašto ne...?

– Zato što je tvoj otac tako odlučio – ponavljala je majka umornim glasom.

– Radije ću pobeći! – zapretila je Milagros jednog jutra.

Toga dana, Ana se okrenula ka ćerki. Milagros je predosetila šta će ugledati: zgrčeno, ozbiljno, ledeno lice. Tako je i bilo.

– Tvoj otac je dao reč – procedila je majka kroz zube. – Dobro se čuvaj da on ne čuje da si to rekla; bio bi kadar da te okuje u lance do dana svadbe.

Vreme je proticalo polako; majka i ćerka, ljute jedna na drugu, neprestano su se svađale.

Milagros nije našla utočište ni kod drugarica iz Sokaka San Migela, od kojih su mnoge takođe bile pred udajom. Kako da prizna pred Rosario, Marijom, Dolores ili nekom drugom da joj se ne dopada muškarac kog su joj našli? Ni one to nisu htele, mada najveći broj njih, pre nego što su doznale kakva ih sudbina čeka, nisu štedele kritike na račun mladića za koje se potom ispostavilo da će im biti muževi. Ni Milagros nije bila lišena krivice. Koliko puta se narugala Alehandru? Sad su sve bile licemerne jedna prema drugoj, pomalo uzdržane, kao da im je naprečac oduzeta nevinost. Nije tu bila u pitanju priroda ili godine, nego prosto-naprosto roditeljska odluka; jedna reč, obično obećanje dato njima iza leđa i ono što je još koliko sinoć važilo, s izlaskom sunca više nema značaja. Milagros je čeznula za spontanim devojačkim razgovorima, šaputanjima, smehom, saučesničkim pogledima, snovima... Pa čak i za svađama. Poslednji put su se posvađale one noći kad je plesala s Pedrom Garsijom. Većina drugarica ju je

napala kad je izrazila nameru da to učini. Ona je Vega, unuka Melčora Galijota, taj momak nikad neće biti njen, sve one to znaju, prema tome... zašto da pokušava? Ali Milagros ih nije poslušala i zaigrala je s njim dok se njena majka nije umešala i ošamarila mladića. Koja Cigančica iz sokaka nije uzdisala za Pedrom Garsijom, Grofovim unukom? Uzdisale su sve! A ipak sad, posle veridbe, bila bi teška uvreda za porodicu Vargas da Milagros ohrabri Pedra Garsiju. Alejandro bi morao da je brani, a posle njega otac i stričevi; Garsije bi uzvratili i muškarci bi povadili noževe... Međutim Milagros nije mogla da odoli i krišom je posmatrala mladića svaki put kad je koračao Sokakom San Migela, nemaran, sporih pokreta, kao pravi Ciganin, gord, ohol, nadmen. Tada je čeznula za Karidad, jer je njoj mogla slobodno da poveri svoje želje i jade. O mladiću se pričalo da je nasledio hiljadugodišnje cigansko umeće obrade gvožđa: da oseća kad treba otpočeti svaki proces obrade, da nagonski opaža kad je gvožđe spremno za kovanje, kaljenje, varenje... Do te mere da ga i starci ponekad pitaju za savet. A ona je uprkos tome vezana za Alejandra. Čak joj je i fra Hoakin poželeo sve najbolje čuvši za veridbu! Fratar se lecnuo kad mu je Ana to pomenula u okolini Svetog Hasinta. „Zar već?“, omaklo mu se. I Milagros je, stojeći pored majke, čula pognute glave kako je taj jasni i zvonki glas kojim je izgovarao propovedi malo zatreperio kad joj je čestitao.

„Karidad, potrebna si mi“, prošaputala je devojka sebi u nedra.

Nije dovoljno pažljiva! Iza grupe devojaka, stojeći pored grofice, Ana je ošinula ćerku pogledom. Šta ona to radi? Zašto okleva? „Rastresena je!“, pomislila je kad je Milagros ispustila nežnu, belu ruku koju joj je pružila grofičina ćerka glumeći napad kašlja. Nije mogla da se seti šta joj je predskazala poslednji put kad joj je gatala u dlan. Mlađa grofica i dve drugarice što su okruživale Ciganku odmakle su se s izrazom gađenja na licu od devojke koja se iskašljavala pokušavajući da dobije na vremenu.

– Je li ti dobro, kćeri? – pohitala je majka u pomoć. Samo je Milagros zapazila koliko joj je glas tvrd. – Izvinite, Vaša visosti – kazala je grofici polazeći do grupe devojaka – ćerka mi kašlje u poslednje vreme. Da vidimo, lepotice – dodala je stajući na ćerkino mesto i hvatajući bez predomišljanja devojku za ruku.

Šuštanje široke i razapete svilene suknje jasno se začulo u velikom salonu kad je grofica, vođena radoznalošću, odlučila da priđe. Dve drugarice mlađe grofice zatvorile su krug a Milagros se odmakla nekoliko koraka. Odatle je, prisiljavajući sebe da se s vremena na vreme nakašlje, slušala kako njena mati vešto obmanjuje mlađu groficu i njene dve drugarice.

Muškarci? Njima će se oženiti prinčevi! Novac, naravno da će ga biti. Deca i sreća. Poneki problem, poneka bolest, što da ne?, ali ništa što ne bi savladale pobožnošću i uz pomoć Isusa Hrista i Naše Gospe. S rukom na ustima, dok joj je u ušima odzvanjala majčina dobro poznata pesmica, Milagros je svratila pogled na grofičinu glavnu sluškinju, koja se nije odmicala od ulaznih vrata salona, pazeći da nijedna Ciganka ne posegne za nekim predmetom; kasnije, u kuhinjama, i njoj će morati da gledaju u dlan. Zatim je pogledala skupinu žena: njena mati, bosonoga, tamnoputa, gotovo crna, u šarenoj odeći i sa srebrnim kuglicama oko struka; iz ušiju su joj visile velike alke a ogrlice i narukvice zveckale dok je gestikulirala i vatreno proricala budućnost ženama belim kao mleko, u svilenim haljinama sa širokim i razapetim suknjama, od kojih je svaka bila ukrašena bezbrojnim vezovima, mašnjama, karnerima, vrpcama... Koliko su samo raskošni ta odeća, nameštaj i vaze, ogledala i satovi, stolice s pozlaćenim rukohvatima, slike, bleštavi srebrni predmeti raspoređeni posvuda!

Grofica od Fuentevijehe bila je dobra mušterija Ane Vege. Povremeno ju je pozivala: volela je da sluša njena gatanja, kupovala je od nje duvan pa i poneku od korpi što su ih plele Ciganke kod vrta Kartuhe.

Milagros je čula nervozan kikot jedne drugarice mlađe grofice, kome su se istog trena pridružili uzdržani i izveštačeni radosni uzvici druge dve devojke i grofičino učtivo pljeskanje. Linije dlana kao da su devojci obećavale lepu budućnost, i Ana je razvezla o tome: dobar muž, bogat, privlačan, zdrav i veran. A zašto isto to ne kaže njoj, svojoj ćerki? Zašto je osuđuje da se uda za nespretnjakovića, pa neka je i sto puta Vargas? Stojeći pored ogromnih vrata, sluškinja je ustuknula kad je Milagros stegla pesnice, namrštila se i zatoptala nogom.

– Da li ti je bolje? – upitala ju je majka s mrvicom ironije u glasu.

Devojka je odgovorila novim i glasnim napadom kašlja.

Popodne joj se oteglo nepodnošljivo dugo. Ana Vega nije hajala za vreme i isprobala je sva svoja ciganska lukavstva na tri devojke. Kad su se one povukle, zadovoljne, sašaptavajući se, posvetila se grofici.

– Ne – usprotivila se kad je plemkinja predložila da Milagros sačeka u kuhinji, gde će je poslužiti. – Bolje da ostane ovde, dalje od ostalih, da ne zarazi sluge Vaše visosti.

Ta nova zajedljivost je razbesnela Milagros, ali istrpela je. Izdržala je beskonačno dug sat koliko je majka razgovarala s groficom; izdržala je rastanak i isplatu novca, a podnela je i usluge koje je kasnije morala da pruži glavnoj sluškinji i još nekima od posluge, koji su nešto hrane ukradene iz grofovske

ostave zamenili za duvan i gatanje.

– Da li ti je bolje? – upitala je majka na ulici, na povratku u Trijanu, zadirkujući je, dok su zraci letnjeg sunca još pojačavali šarenilo njihovih haljina. Milagros je frknula. – Nadam se da jeste – dodala je Ana ne pokazujući da je primetila taj ispad – jer sutra uveče ćemo pevati i plesati za grofa i groficu. U gostima im je nekoliko putnika... neki Englezi, ne znam... Francuzi ili Nemci, đavo bi ga znao odakle! I hoće da ih zabave.

Milagros je opet frknula, ovog puta jače i s mrvicom omalovažavanja. Majka se i dalje nije obazirala na nju i ostatak puta su prešle ćutke.

Zatražila je od nje da se osmehne. Ne zbog grofa i grofice od Fuentevijehe ili zbog desetak gostiju koje su doveli sa sobom i koji su stajali iščekujući u vrtu što se spuštao do reke, u jednoj od glavnih kuća u Trijani, gde je plemić odlučio da priredi zabavu. Ana se nasmešila ćerki izvivši ruke u luk iznad glave i zanjihala kukovima čim je začula prve akorde gitare, dok ples još nije počeo, pripremajući se da zaigra kad muškarci budu spremni. Milagros je izdržala izazov i ne trepnuvši, stojeći pred njom nepomično, ruku opuštenih niz bokove.

– Lepotice! – dobacio je jedan Ciganin majci.

„Hajde!“, kao da je majka pozvala ćerku nežno napućivši usne. Milagros je skupila svoje, terajući je da je moli. Neko je štimovao žice na drugoj gitari. Jedna Ciganka je zalupkala kastanjetama. „Napred!“, ohrabрила je Ana ćerku, ponovo dižući ruke.

– Boginje! – prolomilo se u gomili.

– Lutkice! – doviknula je majka ćerki.

Gitare su zasvirale uglas. Zalupkalo je nekoliko parova kastanjeta a Ana se ispravila ispred Milagros, udarajući dlanom o dlan.

– Hajde, kćeri! – bodrila ju je.

Obe su zaigrale istovremeno, okrenule se ukrug vrteći suknjama u vazduhu, a kad su ponovo stale licem u lice, Milagrosine oči su iskrile a zubi bleštali dok se osmehivala od uva do uva.

– Igrajte, majko! – ciknula je devojka. – Mrdnite telom! Šta je s kukovima?! Ne vidim da se gibaju!

Članovi familije Karmona, koji su došli na zabavu, propratili su devojčine reči bodrenjem. Grofovi gosti, Francuzi ili Englezi, svejedno, zapanjili su se kad je Ana prihvatila ćerkin izazov i sladostrasno se previla u struku. Milagros se nasmejala i izvila telo i ona. Te večeri, dok su vode Gvadalkivira svetlucale

srebrnim sjajem, na svetlosti baklji raspoređenih u vrtu u Trijani, među orlovim noktima i noćurcima, stablima pomorandži i limuna, gitare su se trudile da prilagode svoj ritam pomami što su je nametnule žene; pljeskanje je odjekivalo silovito a igrače su preplavile čulnost i smelost s kojima su majka i ćerka igrale sarabandu.

Naposletku, obe znojave, Ana i Milagros su pale jedna drugoj u zagrljaj. Zagrlile su se ćutke, znajući da je to samo primirje, da ih ples i muzika prenose u jedan drugi svet, u onaj kosmos u kome Cigani nalaze utočište od svojih nevolja.

Jedan grofov lakej ih je razdvojio.

– Njihove visosti žele da vam čestitaju.

Majka i ćerka su pošle do stolica s kojih su grofovski par i njihovi gosti gledali ples, dok su gitare prebirale po žicama pripremajući se za narednu igru. Odajući im počast kao da su mu ravne, don Alfonso, grof, ustao je sa sedišta i dočekaio ih ućtivim aplauzima, praćen ostalim gostima.

– Izvanredno! – uzviknuo je kad su došle do njega.

Kao da su se stvorili niotkud, Hose Karmona, Alehandro Vargas i još neki muškarci iz dveju familija stali su im iza leđa. Pre nego što je otpočelo predstavljanje, grof je Ciganki dao nekoliko novčića, a ona ih je zadovoljno odmerila u ruci. I Ani i Milagrosi kosa se zamrsila, dahtale su, a znojava tela su blistala na treperavoj svetlosti baklji.

– Gospodin Majkl Blok, putnik i ućenjak iz Engleske – predstavio je grof visokog i doteranog muškarca, izrazito ružičastog lica tamo gde nije bilo negovane sede brade.

Englez nije mogao da odvrati pogled od ženinih vlažnih i blistavih grudi što su se dizale i spuštale dok je još isprekidano disala, pa je promucaio nekoliko reći i pružio Ciganki ruku. Pozdravljanje je potrajalo duže nego što je strogo uzev bilo potrebno. Ana je opazila da se muškarci iz familije Karmona, iza njenih leđa, nemirno vrpolje; grof takođe.

– Majkle – pokušao je don Alfonso da prekine stisak ruke. – Ovo je Milagros, ćerka Ane Vege.

Putnik se pokolebao, ali nije ispustio Cigankinu ruku. Ana je pritvorila oči i neprimetno odmahнула glavom primetivši da je Hose, njen muž, iskoračio napred.

– Gospodine Majkle – kazala je uspevujući da privuće Englezovu pažnju – to za čim vi izgarate već ima vlasnika.

– Molim? – jedva je izgovorio pitanje putnik.

– Kao što sam rekla. – Ciganka je ispruženim palcem leve ruke pokazala iza sebe, sigurna da je Hose izvukao svoj ogromni nož.

Englezove ružičaste jagodice pobebele su kao kreč i pustio joj je ruku.

– Milagros Karmona! – brže-bolje je objavio grof.

Devojka se ravnodušno osmehnula strancu. Iza nje, Hose Karmona je digao obrve i dalje držeći nož tako da ga svi vide.

– Ćerka onog gospodina pozadi – objasnila je Ana, ponovo pokazujući prema Hoseu. Englez je pogledao tamo gde mu je pokazala. – Njegova ćerka, razumete li, gospodine Majkle? Ćeerka – ponovila je polako, naglašavajući slogove.

Englez je valjda razumeo, pošto je završio pozdravljanje naklonivši se Milagrosi vrtoglavo brzo. Grof i grofica i ostali gosti su se osmehnuli. Bili su ga upozorili: „Majkle, Ciganke igraju kao bludne đavolice, ali ne varajte se, istog trena kad muzika prestane, čedne su kao gospođica što najusrdnije čuva svoju vrlinu.“ Međutim, uprkos opomenama – grof je to znao, gosti su znali, Cigani takođe – ta muzika i ples, ponekad veseo, ponekad tužan ali uvek čulan, uticali su na gledaoce tako da izgube i poslednju trunku razuma; česte su bile tuče s pajima koji su, raspaljeni sladostrasnom igrom, pokušali da pređu granicu pristojnosti s Cigankama dok nisu ugledali te noževe iz mnogo veće blizine nego Englez.

Ovoga puta je don Majkl, obazrivo se odmaknuvši od Milagros, dok mu se u obraze vraćala prirodna ružičasta boja, uzeo da traži po kesi i dao devojci dva srebrnjaka od po osam reala.*

– Bog vam pomogao! – oprostio se Hose Karmona u ćerkino ime.

Čim su grof, grofica i njihovi gosti opet posedali, gitare, daire i kastanjete opet su zasvirale u noći.

– Hoćeš li cigaru?

Milagros se okrenula. Alehandro Vargas joj je pružao jednu. Ciganka ga je drsko odmerila pogledom od glave do pete: otprilike šesnaest godina, tamnopus i gordog držanja kao svi Vargasi, ali nešto je nedostajalo... Njegove oči? Sigurno je to u pitanju. Nije mogao da izdrži nečiji pogled kao svaki drugi Ciganin. I loše je igrao, možda zato što je bio suviše krupan. Iza njega, malo podalje, spazila je majku kako je uhodi.

– Čist kubanski duvan – nutkao ju je Alehandro da bi se oslobodio odmeravanja.

– Odakle ti? – upitala je devojka zureći u cigaru u Alehandrovoj ruci.

– Otac je kupio nekoliko.

Milagros se grohotom nasmejala. Jedna od Karidadinih cigara! Prepoznala ju je po niti zelene boje što ju je njena drugarica stavljala na kraj koji ide u usta.

– Šta ti je tako smešno? – upitao je mladić.

Ali Milagros na njega uopšte nije obraćala pažnju. Namrštila se majci, koja ju je sad gledala ne krijući se, začuđena njenim glasnim smehom. „Da li je ona to učinila?“, zapitala se devojka. Ne. Nemoguće. Njena majka se ne bi usudila da prevari nekog Vargasa i proda im kao čist kubanski duvan nešto što to nije. To je mogao biti samo...

– Deda, vi ste car! – izgovorila je s osmehom na usnama.

– Šta kažeš?

– Ništa.

Alejandro joj je i dalje pružao cigaru. Napravila ju je Karidad, svojim rukama! Možda je ona posmatrala dok ju je motala.

– Daj tu cigaru!

Podigla ju je do visine očiju i pokazala majci izdaleka.

– Čist kubanski duvan – izjavila je i stegla lice u smešnu grimasu.

– Da – čula je kako kaže Alejandro.

Ana je odmahнула glavom i zamahnula rukom.

– Sigurno je dobra – poigrala se devojka okrećući se ka Ciganinu.

– Izvrsna je.

„Dabome“, pomislila je. „Napravila ju je Kačita.“

– Hoćeš li vatre? – prekinuo ju je iz razmišljanja.

Milagros je i protiv volje uzdahnula predajući se.

– Vatre? Naravno da hoću vatre! Kako ću da pušim bez nje? Da ne vidiš slučajno da držim vatru u ruci?

Alejandro je nespretno izvukao kremen i kresivo iz torbe.

– A trud? – zatražila je Milagros.

Mrmljao je uzalud preturajući po torbi.

– Batali! – prekinula ga je devojka. – Dosad bi ga našao u toj torbici. Zar ne vidiš da ga nisi poneo? Uzmi. Idi i upali cigaru na baklji.

„I ti ćeš da ukrotiš ždrebicu?“, pomislila je gledajući ga kako poslušno korača ka

jednoj zublji. Koračao je kao pravi Ciganin, sporo, ispravivši se koliko je dug, ali taj ne bi bio kadar da ukroti ni magarence. Ona... Pogledom je potražila majku: tapšala je dlanom o dlan iza jednog gitariste, rasejana, u ritmu plesa. Ona hoće pravog muškarca!

Preostali deo večeri nije uspela da se otrese Alehandra. Zajedno su popušili cigaru. „Zar nemaš još jednu za sebe?“, pobunila se. Ali otac mu je dao samo jednu. I pili su. Dobro vino, grof ga je doneo mnogo da bi zabava bila što veselija. Milagros je opet zaplesala veselu segidilju, dok su žene pevale živahnim glasovima. Igrala je s ostalim momcima i devojkama, među njima i s Alehandom, koji je davao sve od sebe.

– Nikad te nisam čuo da pevaš – kazao je po završetku plesa.

Milagros je primetila da joj se vrti u glavi: vino, duvan, zabava...

– Nisi dobro slušao – slagala je zaplićući jezikom. – I tako ti kažeš da te ja zanimam?

Prava istina je bila da nikad nije zapevala mada ju je otac nagovarao na to; pevala je u horu, prikrivajući svoj jad što ne peva dobro, među glasovima ostalih žena. „Ne brini“, umirivala ju je majka. „Igraj, zavodi telom, ima vremena, propevaćeš.“

Alejandro je opazio tu novu drskost.

– Ja... – promućao je.

Milagros je videla kad je oborio pogled. Ciganin nikad ne skriva oči. Pred očima joj je iskrsla slika Karidad. Osim vrtoglavice, uhvatila ju je i smetenost pred mladićem kog su joj odabrali za muža.

– Kako to držiš bradu! – uzviknula je. – Digni je!

Međutim Alejandro joj se ponovo obratio, stidljivo.

– Jeste, zanimaš me. Naravno da me zanimaš. – Govorio je isto kao Karidad kad je došla u sokak, pogleda uprtog u zemlju. – Za tebe bih uradio sve, baš sve...

Milagros ga je pogledala zamišljeno: sve?

– Ima jedan grnčar u Trijani... – izgovorila je ne razmišljajući.

Milagros je prethodno razgovarala o tome s majkom, ogorčena, razjarena, nakon što su fra Hoakin i ona izvukli od Karidad šta joj se dogodilo s grnčarom, postavivši joj bezbroj pitanja na koja je odgovarala između jecaja.

– To se nas Cigana ne tiče – prekinula ju je Ana.

– Ali, majko!

– Milagros, imamo dovoljno nevolja. Vlasti nas progone. Nemoj nas uvlačiti u novu nepriliku! Znaš da nam je zabranjeno čak i da se oblačimo ovako; mogli bi da nas uhapse samo zbog odeće.

Devojka je raširila ruke i pokazala na svoju plavu suknju dajući do znanja da ne shvata.

– Ne – objasnila je Ana. – Ovde u Trijani, u Sevilji, uživamo zaštitu nekih velikaša i kupujemo ćutanje sudija i čuvara zakona, ali izvan Sevilje nas hapse. I šalju na prisilno veslanje na galiji samo zato što smo Cigani, što idemo putevima, što kujemo kotlove, popravljamo ratarske alatke ili potkivamo konje i mule. Naša rasa je odavno progonjena; misle da smo protuve samo zato što smo drugačiji. Da je Karidad Ciganka... onda bez sumnje! Ali ne treba da tovarimo sebi na vrat te probleme. Tvoj otac to nikad ne bi dozvolio...

– Otac mrzi Karidad.

– Moguće je, ali to ne umanjuje činjenicu da nije Ciganka. Nije naša. Žao mi je zbog nje... Zaista mi je žao – ponovila je videvši ćerkin očaj. – Milagros, ja sam žena i mogu bolje od tebe da zamislim kroz kakve je muke prošla crnkinja, ali ne možemo ništa da učinimo, zbilja.

Ni fra Hoakin nije bio od veće pomoći iako se Milagros sećala kako je besno reagovao saslušavši Karidadinu priču, one večeri kad je održana trka gusana.

„I šta hoćeš da uradim, Milagros?“, pravdao se. „Da ga prijavim? Da prijavim poštenog zanatliju koji godinama radi u Trijani zbog izjave tek oslobođene crnkinje, koja je maltene juče došla ovamo? Ko bi svedočio u njenu korist? Znam“, dodao je brzo da bi je sprečio da odgovori, „ti bi to učinila i ja bih ti poverovao, ali ti si Ciganka, a oni, čuvari zakona i sudije, ne bi ni dopustili da svedočiš. Sve zanatlije bi stale na njegovu stranu. To bi bila Karidadina propast, Milagros. Ne bi to podnela, skočili bi na nju kao besni psi. Teši je, druži se s njom, pomoz joj u novom životu... i zaboravi ovo.“

Međutim, sledeće nedelje, kad su ga pozvali da održi propoved u Parohijskoj crkvi Svete Ane, fra Hoakin je sa predikaonice progovorio jasno i glasno, znajući da su mnogi od onih koji ga slušaju iskoristili Karidad. Potražio je pogledom grnčara što ju je naveo na blud. Upirao je prstom levo i desno preteći. Vikao je i vrištao. Dizao je ruke ka nebu ukočenih prstiju i vapio protiv podvodača i protiv svih što su počinili blud, pogotovo s bespomoćnim ženama! Uz saglasnost paroha iz Crkve Svete Ane koji su ga pozvali da održi propoved i pred uplašanim parohijanima, manjim od makovog zrna, svima im je predskazao da će večno goreti u paklu. Zatim je gledao kako izlaze iz crkve šapćući.

I nikom ništa!, progundao je kad se hram ispraznio, u muku koji je narušavao jedino bat njegovih koraka. Sve se svodi na licemernu igru! U Sevilji postoji više desetina načina da se dobije potpuni oprost od greha. Svako od tih ljudi, ako samo ode u određenu crkvu određenog dana: u Crkvu Svetog Antonija Portugalskog svakog utorka, na primer, dobiće potpuni oprost i biće oslobođen svakog greha, nevin i čist kao da se tek rodio. Fra Hoakin se i protiv svoje volje pakosno nasmejavao i njegov smeh je odjeknuo Crkvom Svete Ane. Šta njih briga za pokajanje ili nečiju nameru da ih popravi? Pohitaće da dobiju oprost, da očiste dušu i vратиće se ubeđeni da su izbegli đavola, spremni da počine neko drugo divljaštvo.

Milagros i Alehandro su stajali blizu radionice za izradu sapuna, pored zamka inkvizicije; prodoran miris ulja i potaše od kojih je pravljen trijanski beli sapun počeo je da ih štipa za oči kad je, na svetlu baklji iz Zamka San Horhea, devojka primetila da njen verenik korača držeći jednom rukom dršku bodeža za pojasom. Pokušala je da učvrsti svoj teturavi korak kao nepovrediva kraljica u društvu trojice Cigana: Alehandra, njegovog mlađeg brata i jednog brata od strica, koji su se takođe poigrali drškama svojih noževa.

Pre toga su pili, udaljeni od muzike koja je svirala na zadovoljstvo plemića i gostiju, dok je Milagros objašnjavala momku koji je bio spreman da učini sve za nju šta se dogodilo Karidadi kad je došla u Trijanu. Govorila je uzbuđeno, s još većom odvratnošću, ako je to uopšte bilo moguće, nego što joj je izbijala iz glasa kad je ispričala majci. Alehandro je poznao Karidad, bilo je nemoguće ne zapaziti crnkinju što je živela u koralu pored Melčora Galijota. „Džukela“, promrsio je nekoliko puta dok je Ciganka podrobno objašnjavala tuđa nepočinstva.

– Pseto šugavo! – uzviknuo je čuvši kako ju je vezao. Milagros je začutala i pokušala da usmeri pogled u njega. Alehandru, na koga je piće takođe uticalo, učinilo se da je u tim staklastim očima opazio nagoveštaj ljubavi. – Svinja! – dodao je.

– Perverznejak! – procedila je Milagros kroz zube pre nego što je nastavila priču.

Ciganka je kod Alehandra pronašla razumevanje koje nije dobila ni od majke ni od fra Hoakina. Govorila je strasno. Momak je osećao da mu je sve bliža, da traži njegovu podršku, da mu se predaje. Vino je učinilo ostalo.

– Zaslužuje smrt – presudio je kad je Milagros završila priču.

Od tog časa sve se odvijalo brzo.

– Idemo – pozvao ju je.

– Gde?

– Da osvetimo tvoju drugaricu.

Alejandro je vukao devojkicu. Običan dodir s Milagrosinom rukom ulivao mu je hrabrost. Na tremu na izlazu iz kuće gde je bila priređena zabava, sreo je mlađeg brata i rođaka.

– Treba da se razračunam s nekim – rekao je dotičući prstima dršku bodeža. – Hoćete li sa mnom?

Obojica su pristala, da li da bi se povinivali ciganskom zakonu, da li zbog uzbuđenja izazvanog zabavom i vinom. Posle, dok su koračali, Alejandro im je ispričao za Karidad i grnčara. Milagros nije ni pomislila na majčina upozorenja.

Četvrt je bila pusta. Bio je mrkli mrak. Devojka je pokazala Alejandro jednu kuću u ulici gotovo neprimetnim trzajem brade. Karidad je pristala da joj je pokaže izdaleka, prestrašena.

– Ova – kazao je Ciganin. – Vi čuvajte stražu.

Odmah, ne razmišljajući, zalupao je na vrata radionice. Udarci su odjeknuli gromoglasno.

– Grnčaru! – uzviknuo je. – Otvaraj, grnčaru!

Druga dvojica su špartala ulicom gore-dole tako smireno da se Milagros oduševila. To su Cigani! Alejandro je ponovo zalupao na vrata. Kapak na prozoru jedne kuće preko puta otvorio se i na njemu se pomolilo blede svetlo sveće. Alejandrov mlađi brat je okrenuo glavu ka svetlu, kao da ga je iznenadila tolika ljubopitljivost. „Nema ni petnaest godina“, pomislila je Milagros. Kapak se zatvorio uz mukli udarac.

– Grnčaru, otvaraj!

Milagros je opet pogledala Alejandro i zbunila se primetivši kako joj se koža ježi od njegove smelosti; jeza joj je sišla niz leđa i počela je da se trezni od pijanstva.

– Ko je to? Šta hoćeš u ovo doba?

Glas je dolazio s jednog prozora na spratu.

– Otvaraj!

Milagros je i dalje bila omađijana.

– Ne uznemiravaj me više ili ću pozvati patrolu!

– Pre nego što dođu, spaliću ti kuću – zapretio je momak. – Otvaraj!

– Ovamo! Upomoć! Pozornici! Upomoć! – povikao je grnčar.

Alejandro je još jednom zalupao na vrata ne hajući za uzvike upomoć koji su se u noćnoj tišini mešali s njegovim udarcima. Najednom, Milagros se trgla: u šta su se oni to uvalili? Preletela je pogledom preko ulice. Iz obližnje radionice je izašao neki čovek u noćnoj košulji sa starom kremenjačom u ruci. Otvorila su se još dvojica vrata. Grnčar je i dalje vikao a Alejandro lupao na vrata.

– Alejandro... – jedva je izustila Milagros oklevajući.

Nije je čuo.

– To je samo nekoliko Cigančića! – uzviknuo je čovek u noćnoj košulji.

– Alejandro – ponovo je pozvala Milagros.

– Četvorica prosjaka!

Alejandrov brat i rođak Vargas počeli su da uzmiču pred ljudima što su izlazili iz susednih kuća, svi naoružani: kremenjače, motke, sekire, noževi... Jedan od njih je prasnuo u smeh opazivši strah na licima momaka.

– Alejandro! – vrisnula je Milagros tačno u trenutku kad su se otvorila vrata radionice.

Sve se zbilo brzo. Milagros ga je samo nazrela, ali to je ipak bilo dovoljno da prepozna muškarca kome je pokušala da proda cigare u četvrti San Roko na dan trke gusana. Stajao je van otvora vrata, u iznošenim čakširama i golih grudima; iza njega je bio sin sa starim mačem u ruci. Grnčar je držao kremenjaču čiji se zjapeći okrugli otvor cevi Ciganki učinio ogroman. Alejandro je izvukao nož iz pojasa i kad je zakoračio da napadne grnčara, on je opalio. Bezbroy rasutih olovnih kuglica smrskalo je mladiću glavu i vrat, i on je poleteo od siline udara.

Ljudi na ulici su se skamenili. Cigani, zabezeknuti, zamuckujući, neprestano su okretali glavu čas prema unakaženom telu na zemlji čas prema grnčarima koji su došli da pomognu kolegi. Milagros je zbunjeno gledala svoje ruke i odeću, poprskane Alejandrovom krvlju i drobom.

– Ubili ste jednog Vargasu – s mukom je izgovorio stariji Ciganin.

Muškarci su se zgedali, kao da vagaju koliko je pretnja teška. U radionici, grnčar je drhtavim rukama pokušavao da ponovo napuni kremenjaču.

– Hajde da ih smaknemo! – predložio je jedan zanatlija.

– Da. Tako niko neće saznati! – dodao je drugi.

Dvojica Vargasu su držala noževe ispred sebe, okružujući Milagros, pored Alejandrovog leša, nasuprot ljudima poređanim oko njih u polukrug. Dvojica su

odmahnula glavom.

– To su samo mladići. Kako ćemo da...?

– Trčite!

Stariji od dvojice Cigana iskoristio je tu neodlučnost: uhvatio je Milagros za ruku i naterao je da potrči upravo prema muškarcu koji je pokazao da se koleba, a Alehandrov brat se takođe dao u trk. Sudarili su se s grnčarovim susedom, on je pao na zemlju, i preskočili su ga pre nego što je završio rečenicu. Jedan čovek je uperio kremenjaču u leđa momaka, ali zanatlija pored njega je odgurnuo cev u vazduh.

– Hoćeš li da raniš nekoga od naših? – upitao je videvši da im se približavaju ostali radoznalci što su izašli iz kuća.

Kad su opet pogledali, Cigani su se izgubili u noćnoj tami. Čutke su okrenuli glave ka truplu što je ležalo u lokvi krvi ispred vrata radionice. „Ubili smo jednog Vargasa“, kao da su govorili jedni drugima.

Tomas Vega se pridružio grupi Cigana čiji je zapovednik bio njegov brat Melčor, i koja se zaputila do obala u blizini Malage da preuzme duvan s Gibraltara. Njih dvojica su stupala na čelu povorke i čavrljala naizgled bezbrižno, dok su im zapravo sva čula bila na oprezu osluškujući i najmanji znak mogućeg prisustva patrola vojnika ili članova Svetog bratstva; iza njih su išla četvorica mladića iz familije Vega, vodeći za ular četiri konja s punom opremom za nošenje tereta: samarima, remenjem s kopčama i grudnim kaiševima; kralj je zabranio da se teret prevozi na konjima – to je bilo dozvoljeno jedino na magarcima, mulama ženkama ili mužjacima s praporcima – ali Sevilju je izuzeo od te zabrane. Momci su se šalili i smejali, kao da im prisustvo stričeva garantuje bezbednost. Na kraju kolone je išla Karidad, obličena znojem ispod tamnog ogrtača i s crnim šeširom na glavi, pazeći sve vreme da ni delić njene crvene odeće ne izviri napolje, kao što ju je Melčor upozorio pre polaska. „Mora da je to zbog crvene boje“, pomislila je, pošto su Cigani bez problema išli tamo-ovamo u svojim šarenim nošnjama. Osećala se nelagodno u starim sandalama s tankim kožnim đonom koje joj je Melčor nabavio u ciganskoj mahali kod vrta Kartuhe; nikad ranije nije štitila stopala. Putovali su četiri dana i počeli da se penju na planinski venac kod Ronde. Prvog dana, na jednom odmoru, odrešila je kožne kaiševe sandala da joj ne bi doticali gležnjeve. Melčor je, sedeći na velikom kamenu ukraj puta, pogledao u nju i slegnuo ramenima kad su im se pogledi sreli, kao da joj daje dozvolu da ih izuje. Zatim je otpio dobar gutljaj vina iz mešine koju su poneli.

Ciganin nije promenio držanje ni kad se sutradan, posle noći prespavane na otvorenom, Karidad predomislila i pre polaska vezala sandale. Umela je da hoda bosa. Na Kubi, naročito posle berbe šećerne trske, morala je da pazi da se ne nabode na neki oštar okrajak skriven u travi, ali seviljski putevi nisu nimalo nalik stazama na kubanskim plantažama i tamošnjim poljima: ovi su kameniti, suvi, prašnjavi i prže po andaluzijskoj pasjoj žegi, toliko da, čini se, vrlo malo ljudi pokazuje žarku želju da se kreće njima, i putovanje je prošlo bez ijedne nezgode.

Mada ih je Melčor vodio vrletnim kozjim stazama, uspon uz planinu im je doneo nešto svežine, premda je najvažnije bilo to što su se dvojica braće Vega opustila.

Na putu po ravnici svaki susret s predstavnicima vlasti značio bi zaplenu oružja, konja i sigurno bacanje u tamnicu, ali planine su bile njihove; to je teritorija krijumčara, razbojnika, lopova i svih drugih begunaca od zakona. Tu su Cigani bili kao svoj na svome.

– Garavušo! – uzviknuo je Melčor dok su se u vrsti peli kroz šikaru, i ne okrećući se prema njoj. – Sad možeš da otkriješ svoje boje, možda oteraš neku živuljku.

Ostali su se nasmejali. Karidad je iskoristila priliku da skine plašt i šešir i snažno udahnula.

– Ja ne bih dao da crnkinja pokazuje to svoje čudesno čvrsto telo – napomenuo je Tomas bratu – ili ćemo imati neprijatnosti s ostalim ljudima.

– U Gausinu ćemo je opet prekriti plaštom.

Tomas je odmahnuo glavom.

– Džabe se trudiš da je prekriješ, i slep čovek bi je video.

– To bi bilo lepo buđenje – našalio se Melčor.

– Muškarci će skočiti na nju. Može biti da se razume u duvan, ali da li je bilo toliko važno povesti je?

Melčor je nekoliko trenutaka ćutao.

– Lepo peva – samo to je izustio naposletku.

Tomas nije odgovorio i nastavili su da se penju, ali Melčor ga je čuo kako ispotiha psuje.

– Garavušo, pevaj! – uzviknuo je.

„Pevaj, crnjo!“, setila se Karidad. To su uzvikivali nadzornici robova u mlinovima za šećernu trsku pre nego što bi ih ošinuli bičem po leđima. „Dok crnac peva, ne razmišlja“, čula je u brojnim prilikama da kažu beli ljudi, a robovi su pevali uvek: u trščacima i u šećeranama, kad nadglednik zatraži od njih, ali i kad su pokušavali da se sporazumeju između sebe ili kad su hteli da se požale gospodaru; pevali su da izraze tugu ili retke trenutke radosti; pevali su i kad nisu morali da rade.

Karidad je zapevala jednoličnu melodiju dubokim i hrapavim glasom. Zvuci su se ponavljali i mešali s kuckanjem konjskih potkovic o kamenje i uvukli se Ciganima u dušu.

Tomas je klimnuo glavom primetivši da njegove noge pokušavaju da se prilagode ritmu afričke pesme. Jedan mladić se okrenuo prema njoj iznenađenog

lica.

„Pevaj, garavušo“, prisećala se za to vreme Karidad. Naređenje nije bilo isto kao kod nadzornika na Kubi. Ciganin kao da je uživao u njenom glasu. Onih noći kad je dolazio u koral da spava i nailazio na nju kako radi s duvanom na drvenoj ploči, prućio bi se na madrac skinuvši odeću i zamolio je da peva. „Pevaj, garavušo“, šaputao je. I ne prestajući da radi na svetlu sveća, da seče listove duvana ili da ih umotava jedne preko drugih, Karidad je pevala dok je Melčor ležao iza nje. Nikad se nije osmelila da okrene glavu, ni kad bi joj Ciganinovo hrkanje ili sporo disanje govorili da spava. Šta li je mislio dok ju je slušao? Nije je prekidao, nije pevušio s njom; samo je pažljivo slušao, nepomično, uljuljkan Karidadinom tužnom uspavankom. Nije je ni taknuo, nikad, mada poneki put kao da je primetila nešto nalik pohoti s kojom su mnogi drugi klizili pogledom niz njeno telo. Da li bi volela da je to uradio, da ju je dirao, da ju je na kraju povalio? „Ne“, odgovarala je sebi. Postao bi još jedan u nizu, jer sad je bio prvi muškarac koga je poznavala, s kojim se sretala, a da je nije ni pipnuo prstom. Celog života, otkako je otrgnuta od rodne zemlje i porodice, radila je s duvanom pa ipak, tih noći dok je savijala cigare a Melčor ležao iza njenih leđa, miris biljke je poprimao nijanse kakve nikad ranije nije osetila; tada je, slušajući svoju pesmu i gledajući kako njeni dugi prsti savijaju osetljive listove, otkrila osećanja kakva nikad ranije nije iskusila, i disala je teško. Ponekad je čak morala da prekine posao dok ruke ne prestanu da joj drhte, kad bi je ophrvala zebnja zbog osećanja koja nije umela da prepozna i shvati.

– Sloboda – objasnila je jednog dana Milagros razmislivši nekoliko trenutaka, kad joj je Karidad ispričala za to. – To se zove sloboda, Kačita – ponovila je s ozbiljnošću nesvojstvenom za nju.

– Gledaj, garavušo, ono je zemlja gde si se rodila: Afrika.

Karidad je osmotrila obzorje u pravcu u kom je pokazivao Melčor, i u daljini ugledala crtu nejasnih obrisa iza mora. Ponovo se zaogrнула plaštom i natukla šešir do ušiju; međutim, Ciganin pored nje je blistao na suncu u svom jarkoplavom svilenom kaputiću i čakširama sa srebrnim paspulima. U desnoj ruci je držao musketu na kremen izvukavši je iz bisaga na jednom konju čim su prispeli u Gausin posle tri dana hoda neprohodnim stazama i putićima.

– A ona velika stena tamo, pored mora – pokazao je Melčor okrećući cev puške, obraćajući se svima – to je Gibraltar.

Vlastelinska varoš Gausin, smeštena na carskom drumu od Gibraltara do Ronde, bila je važna naseobina u planinskoj oblasti. Imala je blizu hiljadu stanovnika a iznad nje, na teško pristupačnoj litici, uzdizao se Orlov zamak. Cigani i Karidad

su nekoliko časaka uživali u pogledu, dok Melčor nije naredio da se pođe do gausinskog svratišta, udaljenog od varoši jednu milju, pokraj puta: prizemna zgrada izgrađena je na ledini, okružena štalama i pojatama za seno.

Bilo je vreme ručku, i miris jarećeg pečenja ih je podsetio koliko dugo nisu ništa jeli; dugačak stub dima peo se uvis kroz dimnjak velike peći čiji je svod štrčao iz jednog zida svratišta. Dvojica derana su dotrčala iz štala da preuzmu konje. Sinovci su uzeli svoje stvari, predali konje dečacima i požurili za Melčorom, Tomasom i Karidad, koji su već ulazili na vrata gostionice.

– Pobojavao sam se da su vas uhapsili na putu! – dopro je uzvik od jednog grubo izdeljanog stola.

Svetlost je ulazila u gostionicu u talasima. Melčor je prepoznao Bernarda, svog kompanjona s galije, ispred koga su stajali tanjir pun mesa, hleb i buteljka vina.

– Odavno te nisam video ovde, Melčore – pozdravio ga je gostioničar i pružio mu ruku a Ciganin ju je snažno stegnuo. – Rekli su mi da više voliš da radiš na granici s Portugalijom.

Pre nego što je odgovorio, Ciganin je preleteo pogledom po unutrašnjosti svratišta: samo su još dva stola bila zauzeta, i za njima je sedelo više muškaraca. Jeli su držeći oružje na astalu, pri ruci: krijumčari. Neki su pozdravili Melčora klimanjem glave, drugi su pomno zagledali Karidad.

– Bog vam pomogao, gospodo! – javio im se Ciganin. Zatim se okrenuo ka gostioničaru, koji je takođe piljio u ženu. – Hose, radi se gde se može – povisio je glas da bi mu privukao pažnju. – Juče s Portugalcima, danas s Englezima. Jesu li tvoji dobro?

– Sve nas je više. – Gostioničar je pokazao na ženu i dve devojke što su poslovale ispred velike furune na drva.

Cigani, Karidad i gostioničar su pošli do dugačkog stola za kojim ih je čekao Bernardo.

– Već stižu? – upitao je Melčor videvši kako žene trčkaraju oko peći i šta se sve u njoj peče kad unutra ima tako malo gostiju.

– Nedavno su viđeni kako prolaze kroz Algatosin – odgovorio je Hose. – Milju puta odavde. Ubrzo će doći. Iskoristite i jedite i pijte pre nego što se ovde sve okrene naglavačke.

– Koliko ih je?

– Više od stotinu.

Ciganin je nabrao čelo. To je velika družina. Još stojeći, upitno je pogledao

Bernarda.

– Kazao sam ti da je u Gibraltar uplovilo nekoliko brodova – objasnio je ovaj okrećući u ruci jareću nožicu, kao da ne pridaje tome nikakvu važnost. – Ima mnogo robe. Ne brini, naš deo je zagarantovan.

Pre nego što je seo, gledajući ka ulaznim vratima, Melčor je položio musketu na sto celom dužinom, udarivši njome o drvo malo jače nego što je trebalo, kao da želi da stavi do znanja da jedino oružje može da mu garantuje posao.

– Sedi pored mene, garavušo – pozvao je Karidad udarajući rukom po klupi oko stola.

Gostioničar je radoznalo okrenuo bradu prema ženi.

– To je moja crnkinja – izjavio je Ciganin. – Pobrini se da svi to doznaju i donesi nam da jedemo. Ti – rekao je Karidadi – čula si: ovde si moja crnkinja, pripadaš mi. – Karidad je klimnula glavom setivši se Milagrosinih reči: „Ne odvajaj se od dede.“ Zapazila je da su Cigani napeti. – Gledaj da budeš dobro prekrivena plaštom, a šešir možeš da skineš. A ostali... – Ciganin se osmehnuo Bernardu, sipao sebi vino do vrha čaše i ispio je gotovo nadušak. – Ostali, ne preterujte s vinom! – opomenuo ih je otirući usne nadlanicom ruke. – Hoću da budete bistre glave kad dođu ovi iz Kraljevskih Dubrava.

Kraljevske Dubrave, Gornje Pećine i Donje Pećine bila su tri mala sela nedaleko jedno od drugog, u starim pograničnim zemljama, pored reke Henil, udaljena trideset milja od Gausina. Sva tri su postala skrovište krijumčara i oni su radili potpuno nekažnjeno. Velika većina seoskih žitelja bavila se tim poslom, krijumčareći pre svega duvan, a oni koji nisu, ili su ih prikrivali ili su izvlačili korist od kontrabande. U selima su žene i sveštenici pomagali u tom poslu, a vlasti, koliko god da su pokušavale, nisu uspevale da zavedu red u zajednicama grubih, nasilnih i iskusnih ljudi među kojima je vladao zakon ćutanja i uzajamne zaštite. Ljudi iz sva tri mesta stalno su išli u pohode, nekad u Portugaliju, putem od Palma del Rija i Habuga, odakle su prelazili granicu u pravcu Barankosa ili Serpe, a drugi put na Gibraltar, preko Ronde i njenog planinskog venca. Da bi bili sigurni u tim mnogoljudnim bandama, pridruživali su im se nosači i drugi prestupnici iz Rutea, Lusene, Kabre, Prijega, i na taj način su nastajale male i opasne vojske, brojnije i jače od svake patrole kraljevih vojnika, većinom potkupljenih, kad nisu bili loše plaćeni, stari ili obogaljeni.

U svratištu kod Gausina jedino Karidad nije čula halabuku koju su pravili krijumčari dok vika i glasan smeh nisu preplavili okolinu gostionice; ostali su imali priliku da primete kako žamor što se čuo u daljini postepeno prelazi u galamu dok su se muškarci i konji približavali. Četvorica mladih Cigana Vega

postali su napeti i unervozili su se zgzledajući se između sebe, tražeći u Tomasu smirenost koju im njihovo neiskustvo nije donosilo. Melčor i Bernardo su, naprotiv, dočekali ljude iz Kraljevskih Dubrava utolivši glad, s dobrim cigarama u rukama, ispijajući s uživanjem mlado planinsko vino, oporo i jako, kao da sa svakim gutljajem, dok su gledali jedan u drugog ćutke i u savršenom skladu, žele da povrate deo onih užasnih godina što su ih proveli okovani za vesla kraljevskih galija.

Za razliku od svih njih i od ostalih gostiju u krćmi koji su se nemirno meškoljili na klupama, Karidad je oduševljeno glodala kosti jaretine pečene u furuni na drva i začinjene mirisnim travama. Nije se sećala da je ikad ranije jela nešto tako ukusno! Ni plavičast dim što ga je ispuštao Ciganin pored nje nije joj odvlaćio pažnju, a kamoli gungula koju je nadizala sve bliža družina krijumčara. Cigani obićno nisu dobro jeli: meso je često bilo na ivici da istruli a povrće i voće bajati, ali sve je to bar bilo raznovrsnije od palente s bakalarom kojom je gospodar dan za danom hranio robove na plantaži. Čašicu rakije, to su im davali ujutro da se razbude i pripreme za posao. Ne, hrana svakako nije bila jedan od razloga što je Karidad ostala s Ciganima, mada jelo i mesto gde može da spava... „Kaćita, možeš da odeš odavde kad hoćeš, slobodna si, shvataš li?, slobodna“, neprestano je ponavljala Milagros. A šta bi ona bez Milagros? Dva-tri dana pre polaska na krijumčarski put s njenim dedom, u jedan lenj smiraj dana što kao da se opirao da prestane da obasjava Sevilju, devojka je opet pokazala koliko pati zbog budućeg braka s Alehandrom Vargasom. Volela je Pedra Garsiju; „volim ga“, jecala je, dok su obe sedele na obali Gvadalkivira, gledajući u daljinu. Milagros je naslonila glavu na Karidadino rame, isto kao Marselo, a ona ju je pomilovala po kosi trudeći se da je uteši. Kuda bi išla bez Milagros? I od same pomisli na ono što joj se dogodilo s grnčarom zamutilo joj se u glavi; u mislima se prenela u dan kad je sela da saćeka smrt ispod onog stabla pomorandže. Te večeri je videla da joj prilazi Elegva, Bog što upravlja sudbinama ljudi, onaj što po svom ćefu raspolaže ljudskim životima. Koliko dugo – pomislila je u tom ćasu – nije razgovarala s orišama, nije im prinosila darove i oni nisu ulazili u nju? Tada se napregla i zapevala mu, a ćudljivi Elegva se vrteo i vrteo oko nje pušćći veliku cigaru dok se nije zadovoljio tim skromnim darom i poslao joj Ciganina da joj pomogne da živi. Melčor ju je poštovao. On ju je i odveo u Crkvu Svetog Hasinta i upoznao je sa fra Hoakinom. Tamo, u crkvi u izgradnji, nalazila se Gospa od Kandelarije: Oja za kubanske robove. Oja nije bila njena oriša, nego Ošun, Gospa od Milosrđa, ali uvek se govorilo da nema Oje bez Ošun i Ošun bez Oje, i od tada je Karidad odlazila u Crkvu Gospe od Kandelarije da se moli, klekla bi na kolena pred njom, i kad niko nije gledao,

umesto Zdravomarija tiho bi otpevala nekoliko pesama oriši koja je predstavljala Devicu, njišući se napred-nazad. Pre odlaska, spustila bi na pod komad ukradenog lista duvana, nije imala šta drugo da joj ponudi. Za to vreme koliko je živela u Sevilji, viđala je slobodne crnce po gradu: većinom su bili obični bednici i prosili su po ulicama, pomešani sa stotinama prosjaka od kojih je vrvela prestonica, i tukli se međusobno za jedan novčić. Dobro joj je s Ciganima, zaključila je Karidad, voli Milagros, a Melčor brine o njoj.

– Garavušo, sve si koske oglodala.

Ciganinove reči su je vratile u stvarnost a s njom i u larmu što se čula napolju. Videla je da u rukama drži oglodano rebarce. Spustila ga je na tanjir upravo u trenutku kad su se vrata svratišta otvorila i bujica naoružanih, prljavih i bučnih ljudi ušla unutra. Spazila je nekoliko mulata pa čak i dvojicu fratara. Gostioničar se potrudio da ih smesti, ali nije bilo moguće da svi sednu. Krijumčari su vikali i smejali se; neki su bez pardona podigli druge koji su već sedeli za stolovima, namećući autoritet očigledan po pokornosti ljudi koji su ustali. Ušlo je i nekoliko žena, prostitutki koje su ih pratile, i bezobrazno su prišle da prodaju svoje draži muškarcima koji su izgledali kao zapovednici raznih grupa od kojih se sastojala družina. Gostioničar i njegovi su počeli da raznose do stolova buteljke vina i rakije i poslužavnik pre pune jarećeg pečenja; on se trudio da usluži one najglasnije, a žena i dve mlade kćeri da izbegnu pljeskanje rukom po zadnjici i neželjene zagrljaje.

Četvorica muškaraca su pošla da sednu na preostala slobodna mesta na dugačkim klupama oko stola s Ciganima, ali još se nisu spustili na sedišta kad su se pojavila druga trojica i oterala ih.

– Brišite odavde – naredio im je visokim glasom jedan nizak i debeo čovek, okruglog i ćosavog lica. Kaputić na njemu samo što nije popucao, kao i crveni pojas kojim je bio stegnut ogroman trbuh i iz kog su izvirivale drške noža i pištolja.

Karidad se, kao i mladi Cigani, naježila videvši kako su ta četvorica grubih krijumčara što su se oholo zaputili prema njima ustala s poslušnošću koja je bila na granici ropske pokornosti. Debeljko se tromo sručio na klupu pored Bernarda, preko puta Melčora; druga dvojica su sela na preostala slobodna mesta. Dve prostitutke su pohitale da prošetaju pored pridošlica. Debeljko je iz pojasa izvukao veliki lovački nož s duplim sečivom i pištolj s udarnom iglom čija je cev bila lepo izgravirana pozlaćenim arabeskama. Karidad je zapazila da kratkim i debelim prstima brižljivo spušta oba komada oružja na sto, pored Melčorove puške. Kad je izgledalo da je zadovoljan, opet je progovorio, obraćajući se ovog

puta Ciganinu.

– Nisam znao da si i ti u ovom poslu, Galijote.

Nije bilo potrebno da se više i maše, gostioničar se hitro stvorio pored stola za kojim su sedeli Cigani, da usluži nove goste. Melčor je sačekao da završi pa onda odgovorio.

– Čuo sam da si ti jedan od zapovednika pa sam požurio da dođem. Ako ide Debeli, rekao sam sebi, onda sigurno ima dobrog duvana.

Jedan čovek u zapovednikovoj pratnji uznemireno se pomerio na klupi: odavno, otkako je postao vođa sopstvene bande, više niko nije smeo da koristi taj nadimak kad se obraćao debeljku; mnogi su skupo platili takvu omašku. Sad su ga zvali Opasani.

Debeli je coknuo jezikom.

– Zašto si nepristojan prema meni, Melčore? – upitao je. – Zar sam ja bio prema tebi?

Ciganin je zaškiljio okrećući se prema njemu.

– Zameniću sve funte sala na tvom trbuhu za moje godine robijanja na galiji.

Debeli je gotovo neprimetno izvio uvis debeli vrat, malo razmislio i osmehnuo se pokazujući pocrnele zube.

– Ništa od tog posla, Galijote, milije mi je moje salo. Nek ti bude ovom prilikom, ali nemoj više da me zoveš tako pred mojim ljudima.

Cigani iz familije Vega su zategli leđa na klupama pitajući se kako će Melčor odgovoriti na tu pretnju.

– Onda će biti bolje da nam se putevi ne ukrštaju – predložio je on.

– Bolje će biti – potvrdio je debeljko klimnuvši glavom. – Sad ti crnkinja nosi naprtnjaču? – upitao je pokazujući na Karidad, koja je prisustvovala okršaju rečima otvorenih usta i iskolačenih očiju.

– Koja crnkinja? – upitao je Ciganin, nepomičan, kamenog lica.

Debeli je krenuo da upre rukom u nju, ali je zastao na pola puta. Odmahnuo je glavom i dohvatio jareće rebarce. To je bio znak drugoj dvojici da navale na hranu i da prostitutke priđu ulagujući se pridošlicama.

Svratište kod Gausina odabrano je da se tu sačekaju vesti o iskrcavanju krijumčarene robe s Gibraltara na obalu Manilve, malog naselja udaljenog pet milja od svratišta. Selo je pripadalo varošici Kasares, gde su ljudi išli u ribolov i gajili vinovu lozu i šećernu trsku. Preko različitih dobavljača – Melčor je to

učinio uz Bernardovu pomoć – sve družine krijumčara nabavile su željenu robu u engleskoj enklavi, po niskoj ceni, zaobilazeći španski monopol. Po sklapanju dogovora, proizvodi su deponovani i prikladno osigurani u skladištima gibraltarskih brodara u iščekivanju povoljnih atmosferskih prilika da budu prevezeni sa stene do španskih obala.

Na Gibraltar su poslate dve poruke: družine su se okupile u Gausinu. Preostalo je samo da se sačeka da brodari što su radili na Gibraltaru pod različitim stegovima potvrde koje će noći tovar biti iskrčan. Za to vreme, svirka gitara, flauta i daira odzvanjala je u svratištu i na ledini oko njega, sve življe što su buteljke i mešine vina brže prelazile iz ruke u ruku. Muškarci, okupljeni u grupe, ulagali su buduće zarade kartajući se ili bacajući kockice. Tu i tamo dolazilo je do zavada za koje su se zapovednici trudili da se ne izrode u nešto gore: bili su im potrebni njihovi nosači. Trgovci i prodavci iz okoline, pored prostitutki i ponekog prestupnika, dolazili su tu očekujući laku dobit.

Melčor, Bernardo i njihovi pratioci šetkali su u tom mravinjaku osećajući svežinu nadolazeće noći. Cigani neće spavati na podu pored furune, kao zapovednici i njihovi zamenici, a ni u štalama ili u pojatama za seno; nisu hteli da spavaju pored paja, takav je bio njihov zakon. Otići će dalje da nađu zaklon među drvećem i spavaće pod vedrim nebom; ali do tada, Melčor je na čelu povorke zastajao da čuje muziku u jednom uglu, da pogleda kockanje u drugom i da razmeni neku reč ovde i onde s poznanicima iz krijumčarskog posla.

– Galijote, hoćeš li da baciš kockice sa mnom u crnkinju? – predložio mu je zapovednik jedne male družine iz Donjih Pećina, tiskajući se s drugim ljudima oko drvene table.

Karidad je prestrašeno okrenula glavu ka krijumčaru. „Da li bi bio u stanju da prihvati opkladu?“, proletelo joj je kroz glavu.

– Zašto hoćeš da igraš kad ćeš svakako izgubiti, Drozde? – Tako su zvali zapovednika. – Izgubićeš pare ako pobedim, ili zdravlje ako izgubim. Šta bi ti radio s ovakvom ženskom?

Drozd je malo razmišljao šta da odgovori, ali naposljetku se pridružio grohotnom smehtu ljudi što su se kockali s njim smeškajući se usiljeno.

Melčor je ostavio za sobom improvizovanu tablu za bacanje kockica i poruge što su se još čule oko nje i nastavio da šetka.

– Melčore, jesi li ti poludeo? Na kraju ćemo upasti u nevolju – šapnuo je Tomas pokazujući ka Karidadi.

Uprkos plaštu kojim je bila ogrnuta, žena nije mogla da sakrije bujne grudi i

oble, podatne kukove, i oni su raspaljivali maštu svih što su je posmatrali dok je hodala.

– Znam, brate – odgovorio je Melčor dižući glas da ga čuju i ostali Cigani. – Baš zato. Što pre upadnemo u tu nevolju, pre ćemo moći da se odmorimo. Osim toga, ovako ću ja odabrati s kim ćemo ih imati.

– Crnkinja te toliko zanima? – začudio se Tomas.

Karidad je načuljila uši.

– Zar nisi čuo kako peva? – odvratio je Ciganin.

I Melčor je odabrao: jednog nosača određenih godina, starog taman toliko da bude primoran da brani svoju muškost, tu vrlinu koja mu je donosila mesto u prećutnom starešinstvu zločinaca, smrknutog, prljave brade, čije su oči podlivene krvlju bile dokaz velike količine popijenog vina ili rakije. Pričao je s ostalima iz grupe, ali pažnju je usmerio na Karidad.

– Budite spremni, sinovci – tiho ih je upozorio dodajući musketu Bernardu. – Šta gledaš, svinjo? – doviknuo je nosaču.

Reakcija je usledila smesta. Čovek je posegao za bodežom a njegovi drugovi su to takođe pokušali, ali pre nego što su stigli da izvuku noževe četvorica sinovaca Vega nasrnula su na njih s ispruženim sečivima. Melčor je stajao nepomično ispred nosača, praznih ruku, izazivajući ga samo pogledom.

Oko grupe je nastao muk. Tomas je stajao korak iza brata s rukom na dršci svog noža, još zadetog za pojas. Karidad je drhtala, malo odvojena od njih, pogleda uprtog u Ciganina. Bernardo se osmehivao. Podalje, na ledini, neko je pozvao Debelog, i on je pogledao tamo gde su mu pokazivali. „Baš ima kuraži!“, priznao je.

– To je moja crnkinja – procedio je Melčor kroz zube. Nosač je preteći zamahivao bodežom isukanim u Ciganinovom pravcu. – Kako se usuđuješ da je gledaš, fukaro?

Nova uvreda je nagnala čoveka da kidiše na Melčora, ali Ciganin je držao situaciju pod kontrolom: već je zapazio da su nosačevi pokreti nespretni pošto je pijan, a zbog okupljenih ljudi mogao je da se kreće samo pravolinijski, ka njemu. Melčor se okretno izmakao i nosač je proleteo pored njega, posrćući, glupavo ispružene ruke. Tomas je okončao megdan: neobično brzo je izvukao nož iz pojasa i ubo napadača u ručni zglavak, i ovaj je pao na zemlju razoružan.

Melčor je prišao ranjeniku i nagazio njegov okrvavljen ručni zglavak.

– Crnkinja je moja! – uzviknuo je. – Da li još neko hoće da je zamisli u svom

naručju?

Preleteo je skupljenim očima preko svratišta. Niko nije odgovorio. Olabavio je pritisak noge, a Tomas je šutnuo nosačev nož da ovaj ne može da ga dohvati. Na Melčorov mig sinovci su prestali da prete ostalim krijumčarima i svi oni, kao jedan, opet su se utopili u masu. Karidad je osećala da joj klecaju kolena, još uplašena, ali iznad svega zbunjena: Melčor se borio zbog nje!

Nekoliko koraka dalje od mesta svade, Bernardo je vratio musketu drugu.

– Tolike godine provedene na galiji – kazao je – tolke godine borbe da ostanemo živi, gledajući kako pored nas svaki čas neko pada, pa i s naših klupa, posle užasnih smrtnih muka, i ti stavljaš život na kocku zbog jedne crkinje. I ne govori mi da lepo peva! – predupredio je odgovor. – Ja je nisam čuo.

Melčor se osmehnuo prijatelju.

– Je li bolja od tebe? – upitao je Bernardo. – Peva li lepše nego ti?

Obojica su utonula u sećanja kako je Ciganin, dok su veslali na pučini, u tišini i bez daška vetra, počinjao da peva beskonačno dugu i tužnu žalopojku, kao izašlu iz duše svih nesrećnika što su ostavili život na galiji. Čak je i nadzornik prestajao da bičuje veslače! I Melčor je pevao bez reči, plač je prelazio iz tona u ton i razlegao se lelek tužbalice ljudi kojima je suđeno da umru i da im duša ostane pored mnogih zauvek okovanih za vesla i drvo galije.

– Bolja od mene? – zapitao se Ciganin naglas naposletku. – Ne znam, Bernardo. Ali budi siguran da peva s istim bolom.

Kula podignuta na rtu Čuljera radi nadzora i odbrane obale upotrebljena je, kao i mnogo puta do tada, kao improvizovani svetionik da noću navodi krijumčarske brodove s Gibraltara. Stražar iz osmatračnice više je brinuo o bašti oko kule, i zadovoljno je primio novac od krijumčara, kao i kmetovi, desetari i čuvari zakona iz obližnjih sela i garnizona.

I dok je jedan čovek mahaio velikim fenjerom s vrha kule, podno nje, na obali, stotinak krijumčara pristiglih iz Gausina s jahaćim životinjama čekalo je strepeći u noćnoj tami da stignu brodovi. Proveli su dva dana u svratištu, kockali se, pevali, pili i tukli se iščekujući vesti s Gibraltara, i u tom času, na plaži, najveći deo njih motrio je crno obzorje, jer iako su na kopnu mogli da prođu nekažnjeno, nije tako bilo i na moru, gde su brodovi španske Obalske straže nadgledali obale. Došao je najosetljiviji trenutak u celom poslu i svi su to znali.

Karidad je pored šapata i povremenog rzanja konja slušala šum talasa dok su udarali u obalu i više puta ponovila sebi Ciganinova uputstva: „Doploviće nekoliko feluka“, rekao je, „možda, pošto ima mnogo ljudi, čak i neki šambek...“

„Feluka?“, pitala je ona. „Brodića“, objasnio je Melčor oštro, nervozno. Nije smela ništa više da pita i nastavila je da sluša: „Iskrcaće vreće s duvanom na obali. Naših je osam, dve na svakog konja. Problem je što će sa svakog brodića iskrcati mnogo više, i moraćemo da ih razdelimo između sebe na obali. Tu ti stupaš na scenu, garavušo. Želim da odabereš one s najkvalitetnijim duvanom. Da li si me dobro razumela?“ „Jesam“, odgovorila je, iako nije bila sasvim sigurna. Koliko će vremena imati da omiriše i opipa listove? „Koliko ću vremena imati...“, počela je pitanje. Jedan ciganski konj je ritnuo drugog pošto mu je grizao sapi. „Momče!“, promrmljao je Melčor. „Pobrini se za životinje!“ Karidad je prestala da blene u konje kad su ih sinovci odveli dovoljno daleko. „Nešto si rekla, garavušo?“ Nije ga čula. A kako će da zagleda boju i razne nijanse na listovima? Bio je mrkli mrak, nije se video ni prst pred okom. Osim toga, tu su i svi ti muškarci što su nestrpljivo čekali pored njih. Osećala je suzdržanu napetost na obali. Hoće li joj dati dovoljno vremena da odabere duvan? Bila je svesna da ume da prepozna najbolje biljke. Don Hose ju je uvek zvao da bira i tada je čak i gospodar ćutao koliko je trebalo dok je ona, u tom času gospodarica plantaže, uživala u mirisima, tkanju listova i bojama.

– Melčore... – pokušala je da otkloni sumnje.

– Idemo! – prekinuo ju je ne saslušavši je.

Naređenje je dočekala nespremna.

– Požuri, garavušo! – zatražio je.

Karidad je pošla za njima.

Jedan sinovac je ostao pozadi, da čuva konje, kao i kod ostalih družina. Samo su muškarci silazili do obale, zato što je bio pravi rusvaj i konji su se plašili, ritali međusobno i rasipali robu.

Najednom se duž plaže upalilo mnoštvo fenjera. Više niko nije bio predostrožan; svetla su mogla da ih odaju nekom brodu Obalske straže u toj oblasti. Jedini spas je bio da pohitaju. Hodajući iza Cigana, okružena krijumčarima, Karidad je u daljini ugledala nekoliko čamaca oko kojih su se sjatili najbrži. Zaustavila se pored Melčora, nekoliko koraka od obale, odakle su se čuli povici i pljuskanje po vodi. Bernardo se kretao brzo, tražeći svoju robu. Pozvao ih je mašući fenjerom i svi su se stuštili tamo, gde su na gomilu istovarane vreće s jednog od nekoliko čamaca koji su se primakli obali.

– Počni, garavušo! – zatražio je Melčor, odgurujući nekoliko krijumčara i presecajući nožem konopce na jednom džaku. – Šta čekaš? – podviknuo je pošto je uzeo da seče veze i na drugom džaku a Karidad se još nije ni pomerila.

Zaštićena telima Tomasa i preostale trojice sinovaca, koji su se trudili da spreče ostale da uzmu duvan pre nego što ona vidi kakav je, pokušala je da priđe prvoj vreći. Nije ništa videla. Galama joj je odvrćala pažnju a guranje joj je smetalo. Ipak, zavukla je ruku u prvi kožni džak. Očekivala je da će napipati listove, uzeti neki od njih i... To je brazilski duvan! Prvi put ga je videla u Trijani, mada je i ranije čula za njega. Duvan u obliku užeta: listovi crnog brazilskog duvana uvijeni u velike rolne. Mogla je da namiriše slatkast miris sirupa od melase kojim su listovi premazivani da bi posle bili umotavani. Špancima se dopada: oni seckaju uže i umotavaju ga u novi list duvana; može i da se žvaće, ali ne može da se uporedi s dobrim duvanom...

– Garavušo! – ovog puta ju je pozvao Tomas, leđa priljubljenih uz njena, odupirući se nasrtajima ostalih ljudi. – Požuri ili će te neko od ovih pobrkati s vrećom duvana i natovariti na konja.

Karidad je odbacila taj prvi džak i dvojica krijumčara su se ustremila na njega. Na svetlosti fenjera, u opštoj zbrci, sinovci Vega su iznenađeno pogledali strica Tomasa, a on je slegnuo ramenima: brazilski duvan, najtraženiji za pušenje na tržištu!

Pogledavši šta se nalazi u još dva džaka, Karidad je našla listove. Ni oni nisu poticali s Kube; u pitanju je bio duvan virdžinija. Bilo joj je žao što istrže listove bez imalo nežnosti, ali Tomas i Melčor su je sve vreme požurivali dok je Bernardo pokušavao da smiri dobavljača koji ih je iskrcao. Odbacila je one koji su joj se učinili previše suvi ili vlažni; brzo ih je omirisala pokušavajući da proceni pre koliko vremena su ubrani, podigla ih je prema slabom svetlu da vidi boju i počela da bira: jedna, dve, tri... A sinovci su odvajali vreće u stranu.

– Ne! – ispravila se. – Ne ovu. Onu.

– Sto mu muka! – doviknuo je jedan od njih. – Odluči se već jednom.

Primetila je da joj se oči pune suzama. Zastala je. Koji list je poslednji odabrala?

– Garavušo! – Melčor ju je prodrmao ali ona se nije sećala.

– Tu! – pokazala je iako nije bila sigurna, očiju prepunih suza.

Nešto dalje odatle, s jedne dine, dok su njegovi ljudi pakovali robu, Debeli i dvojica zamenika su sa zanimanjem posmatrali užasnu pometnju koju su napravili Cigani. Karidad je i dalje birala, stišćući listove duvana u rukama i ne znajući iz kog su džaka. Sinovci su odabrane džakove odvajali u stranu a ostali krijumčari uzimali odbačene. Melčor i Tomas su požurivali Karidad, a Bernardo se raspravljao s dobavljačem koji je mlatarao rukama prema ostalim čamcima, koji su već napuštali plažu, budno motreći obzorje, pazeći da se ne pojave svetla

nekeg broda Obalske straže.

Cigani su napokon sakupili svojih osam vreća. Dobavljač i Bernardo su se rukovali i dobavljač je potrčao do čamca što je već krenuo do feluke. Oko duvana koji je odbacila Karidad i dalje je vladao metež. Uto je Debeli zaškiljio. Svaka vreća bila je teška više od sto funti a bilo je samo šest muškaraca: petorica Cigana i Bernardo. Pogledao je ka mestu gde ih je čekao još jedan Ciganin s konjima: moraće da pređu dobar komad obale, svaki s po jednim džakom, neće moći da ponesu više. Okrenuo se ka zamenicima i oni su ga razumeli bez reči.

– Sačekaj ovde, garavušo – naredio je Melčor Karidadi zabacujući s naporom džak na leđa i pridružio se povorci na čijem je čelu išao Tomas, gde je svako nosio svoj svežanj.

Karidad je nervozno jecala. Telo joj je bilo obliveno znojem a crvena odeća je izvirivala ispod raskriljenog plašta. Noge su joj se tresle a u rukama je još stiskala komadiće listova duvana. Debeli je osmotrio kako Cigani kreću u koloni, a zatim skrenuo pogled ka svojim zamenicima: jedan od njih, uz pomoć još dvojice krijumčara, terao je konja bez tovara da uđe u more, Karidadi iza leđa; drugi se zaputio ka njoj.

– Zamajavaj je – bio mu je naredio Debeli. – Nema potrebe da je povrediš – dodao je videvši čovekovo začuđeno lice.

Međutim, videvši kako njegov potčinjeni prilazi Karidadi a fenjeri se lagano gase dok družine napuštaju plažu s robom, shvatio je da će to upozorenje biti uzaludno ako ona primeti smicalicu i suprotstavi se. Kad je trebalo da krijumčar pređe samo još dva-tri koraka pa da stigne do Karidad, Debeli je opet proračunao vreme: Cigani još nisu stigli do svojih konja. Nasmehio se. Samo što se nije grohotom nasmejao: hodali su polako, uspravno koliko je to bilo moguće prteći vreće, gordi i oholi kao da šetaju glavnom ulicom nekog sela. Ljudi koji su terali konja u more nestali su u mraku; prema tome, sad su sigurno veoma blizu svežnjeva s duvanom. Imaju malo vremena, ali protrljao je debele ruke: predosećao je da će biti jednostavno.

– Garavušo!

Karidad se trgla. Krijumčar koji je uzviknuo takođe: njene dojke, velike i čvrste, samo što nisu pokidale crvenu košulju dok je isprekidano disala. Zaboravio je unapred pripremljen govor, izgubio se piljeći u njih i obuzela ga je iznenadna želja za tim sladostrasnim oblinama. Karidad je oborila pogled i pokornost iskazana na taj način još više je uzбудila krijumčara. Na sve slabijem svetlu, žena je blistala od znoja što joj je curio niz telo.

– Pođi sa mnom! – predložio joj je naivno. – Daću ti... daću ti šta god želiš.

Karidad nije odgovorila a krijumčar je iznebuha iza nje ugledao druga koji je već stigao i mahao raširenim rukama, ne verujući šta je upravo čuo. Debeli se nespokojno pomerio na dini i okrenuo ka Ciganima: tovarili su duvan na konje, ali teško da će ugledati Karidad. Čovek iza crnkinjinih leđa napravio se nevešt, odmahnuo rukom i uzeo jednu vreću. Karidad je to opazila i pošla da se okrene, ali zamenik je reagovao i nasrnuo na nju. Jednom rukom ju je uhvatio za potiljak da ne može da se pomeri a drugu prineo njenom međunožju. Na tren se začudio što ne viče i ne brani se. Želela je samo da se okrene ka duvanu. On joj to nije dopustio i ugrizao ju je za usne. Oboje su pali na pesak.

Debeli je video kako njegov drugi zamenik i ljudi koje je poveo sa sobom brzo toware vreće na konja i gube se u mraku. Čuo je i prve povike Cigana. Ostao je samo jedan od njegovih... „Nesposobnjaković!“, pomislio je. Ako ga Cigani uhvate, znaće da on stoji iza toga, a nije želeo da ga na tako očigledan način povežu s krađom. No smirio se videvši da je zamenik koji je pošao s ljudima i konjem ponovo iskrsnuo u mraku i zgrabio druga za kosu dok ga gotovo nije podigao sa zemlje i odvojio od žene. Pobegli su malo pre nego što su Melčor i njegovi stigli do Karidad. Malo je verovatno da su ih prepoznali.

– Ostario si, Galijote – promrmljao je, okrenuo leđa moru i izgubio se i on u noći, podrugljivo oponašajući hod Cigana.

Pevaj, garavušo!

Ovog puta to od nje nije zatražio Melčor, nego Bernardo, i to posle tri dana hoda u najtvrdokornijoj tišini, dok ih je jedan konj bez tovara sa svakim korakom podsećao šta se zbilo na obali kod Manilve.

Melčor nije dozvolio da se vreće ravnomerno rasporede na konje i koraćao je utučeno pored tog ata, kao da time prihvata svoju pokoru. Karidad je poslušala, ali glas što joj je izašao iz grla bio je neobičan: krijumčar ju je izujedao i iskasapio joj donju usnu, telo joj je bilo izubijano a predivna crvena odeća poderana. Uprkos tome, želela je da ugodi Ciganinu i njen tužan tihi poј još više je isticao zemlju sparušenu od letnje žege po poljima kuda su odlučili da prođu da bi izbegli glavne puteve. Sasušene i krastave usne zbolele su je još jače, mada ne kao pocepana košulja ispod tamnog plašta. Koliko patnje mogu naneti ujedi krijumčara u poređenju s udarcima biča ljutitog nadzornika robova? Mnogo puta ranije okusila je takav bol, oštar, jak, dugotrajan, što na kraju mine, ali njena crvena odeća... Nikad za dvadeset pet godina života nije imala tako lepu košulju i suknju! I bile su njene, samo njene... Setila se kako je Milagros pljeskala kad se pojavila pred njom i njenom majkom; setila se i pogleda ljudi iz Trijane, znatno drugačijih nego što su je gledali kad je bila odevena u pepeljaste robovske prnje, kao da su po njima znali kakav je njen društveni položaj. U crvenom je osetila tračak te slobode koju joj je bilo veoma teško da prihvati. Zbog toga, više nego zbog izranjavljenih usana, bolelo ju je dok je gledala kako joj jedna dojka slobodno pada preko tkanine i kako joj se dronjci suknje taru o noge. Hoće li moći da se zakrpe? Ona ne ume da šije. A ni Ciganke.

Pogledala je povorku Cigana s konjima ispred sebe. Uprkos suncu, kao da ni njihova raznobojna odeća nije blistala, kao da je odisala besom i razočaranjem ljudi što su je nosili. Mora da peva. Možda je to njena kazna. Očekivala ju je na plaži, kad je krijumčar oslobodio njeno telo a ona otkrila da su vreće nestale. Izneverila ih je! Kad su Cigani došli skupila se na pesku, ne usuđujući se da ih pogleda u oči; tada je trebalo da uslede šibe... ili udarci nogom i psovke, kao na plantaži, kao uvek. Ali nije bilo tako. Čula je kako viču i bogorade; čula je Melčorova uputstva, i kako ostali trčkaraju levo-desno po obali a Ciganin gnevno diše iznad nje.

– Konjski tragovi izlaze iz mora i ponovio se gube u njemu – požalio se jedan sinovac.

– Ne možemo znati kuda su otišli – uzdahnuo je drugi.

– Debeli je kriv za to! – izjavio je Tomas. – Učinilo mi se da zaostaje za ostalima... Rekao sam ti da će nam crkinja navući bedu...!

Karidad nije mogla da vidi zapovedni pokret kojim je Melčor presekao bratovu optužbu.

– Ustani, garavušo – ipak je čula naređenje.

Ustala je, oborenog pogleda; svetlost fenjera u rukama Cigana usmerila se na nju.

– Koji čovek se bacio na tebe?

Karidad je odmahнула glavom.

– Kako je izgledao? – upitao je Melčor.

– Bio je beo.

– Beo! – Ovog puta je Bernardo poskočio. – Kako to misliš beo? Samo to! Je li nosio bradu? Koje mu je boje bila kosa? A oči? I...?

– Bernardo – prekinuo ga je Melčor pomalo umornim glasom – svi vi paji ste isti.

I tu se sve okončalo, bez kazni, bez ijedne grdnje. Cigani su se vratili tamo gde su ih čekali konji i krenuli, dobrano zaostajući za ostalim družinama. Nisu se ponovo susreli s njima pošto je svako išao svojim putem. Niko nije ništa rekao Karidadi. „Pođi s nama“, „Hajde“, „Idemo“, bilo šta. Prišla im je kao što bi kućence prišlo onome ko ga hrani. Malo su razgovarali između sebe na povratku u Trijanu. Melčor nije izustio ni reč od poslednje rečenice na plaži. Karidad je koračala gledajući u Melčorova leđa kao u putokaz. Taj čovek je bio dobar prema njoj, poštovao ju je, poklonio joj je crvenu odeću i čak ju je u nekoliko prilika branio, ali zašto je nije izbičevao? To bi više volela. Posle bičevanja svemu dolazi kraj: ljudi se vraćaju poslu do nove greške, do novog nadzornikovog ili gospodarevog izliva besa, ali ovako... Pogledala je Ciganinov jarkoplavi svileni kaputić i reči pesme koju je pevala zastale su joj u grlu.

Sačekali su da se smrkne da bi prišli Sevilji. Povratak je protekao bez neprilika, ali ni po mraku nisu smeli da uđu u Trijanu preko Mosta brodica s tri konja natovarena krijumčarenim duvanom. Kad se nebo osulo zvezdama a oni krenuli, Melčor je prvi put progovorio.

– Idemo u Santo Domingo de Portaseli.

Samostan je pripadao istom redu kao i onaj Svetog Hasinta, nalazio se van gradskih zidina, u predgrađu San Bernarda, pored Kraljevog vrta i brda Kralja; u njemu je bilo najmanje bratije od svih šest klaustara u Sevilji pošto je unutra živelo samo šesnaest dominikanaca. Mesto je izgledalo tiho.

– Samostan, Kraljev vrt, Kraljevo brdo – požalio se jedan mladi Ciganin vodeći konja – sve pripada ili popovima ili kralju.

– U ovom slučaju ne – ispravio ga je Melčor. – Samostan jeste sveštencički. Vrt je pripadao mavarskom kralju Nijeble, mada je sad valjda ponovo svojina kralja Španije. Unutra ne može da se uđe s oružjem. Na kapiji stoji pločica sa zabranom. Što se tiče Kraljevog brda, ne zove se tako, nego brdo Kralj: nije kraljevo vlasništvo.

Prešli su još nekoliko koraka, svi iščekujući objašnjenje.

– Zašto? – upitao je najzad jedan momak.

– Objasni mu ti, Tomase – zatražio je Melčor.

– Kad smo bili mali, dolazili smo ovamo – počeo je ovaj. – Zove se brdo Kralj zato što je bilo najviše od svih brda u Sevilji. Pada li vam na pamet od čega su bila načinjena sva ta seviljska brda? – Niko nije odgovorio. – Od leševa! Od hiljada nagomilanih leševa preko kojih je nabacana zemlja kad je u prošlom veku ovde harala kuga. Prošlo je mnogo godina, ljudi su izgubili strah od zaraze i poštovanje prema nesahranjenim mrtvacima, i počeli da kopaju po brdu tražeći nakit. Bilo ga je dosta. U doba epidemije umrlo je na hiljade ljudi, a malo ko se usudio da pretresa tek umrlog bolesnika od kuge, pa su neki leševi bacani na gomilu s nakitom i novcem. Pronašli smo nekoliko novčića, sećaš li se, Melčore? – Melčor je potvrdio. – Sad se još vidi brdo – dodao je Tomas pokazujući negde u noć – ali dosta se smanjilo.

Naposletku su stigli do samostana. Melčor je zazvonio na zvonice kod ulazne kapije i zvonjava je prekinula tišinu. Kao da ga nije bilo briga za to. Zazvonio je opet, uporno, tri puta zaredom. Posle dugog čekanja, sjaj fenjera s druge strane kapije pokazao mu je da neko ide prema njima. Otvorilo se viriokno.

– Šta vas dovodi ovako kasno? – upitao je fratar odmerivši pogledom Cigane.

– Donosimo fra Hoakinovu robu – odgovorio je Melčor.

– Sačekajte. Otići ću po priora.

Fratar je pošao da zatvori viriokno, ali Melčor ga je zaustavio.

– Fra Henaro, ne ostavljajte nas ovde – zamolio je otežući u govoru. – Poznajete

me. Nije ovo prvi put. Zvonce je možda upozorilo nekoga, a ako treba da sačekamo da dođe prior... Setite se da je novac vaš.

Na sam pomen novca s kapije su skinute reze.

– Udite – pozvao ih je fratar. – Ne pomerajte se odavde – opomenuo ih je osvetljavajući fenjerom stazicu pored bašte. Okrenuo im je leđa i otrčao u samostan da nađe priora.

– Da nisam čuo ni reč, je l' jasno? – promrmljao je Melčor kad je sveštenik odmakao dovoljno daleko. – Nikakva trabunjanja o brdima ili vrtovima, i neka mi niko ne protivreči.

Karidad se nije ni pomerila; stajala je iza poslednjeg konja, onog bez tovara. Osim što su tražili od nje da peva, nijedan Ciganin je za vreme povratka nije ni pogledao; kao da su je primili u grupu da ne bi naljutili Melčora. Gledala je u konjske sapi kad se fra Henaro vratio a s njim i polovina bratije. Jedan visok čovek guste sede kose pozdravio je Melčora običnim klimanjem glave, ostali su stajali malo pozadi.

– Dobro večer, fra Damaso – uzvratio je Ciganin – donosim fra Hoakinovu porudžbinu.

Prior se oglušio o njegove reči i samo je prošao između konja brojeći vreće. Stigao je do poslednjeg. Zagledao ga je. Obišao je okolo da vidi i drugu stranu i drsko se izbečio u Karidad. Onda se napravio da je iznenađen, i kao da se obraća odeljenju đaka, počeo da broji vreće naglas, upirući u njih prstom: jedna, dve...

– Galijote, fra Hoakin mi je rekao da ćete s ovog putovanja doneti osam vreća – uzviknuo je završivši besmisleno brojanje.

– Jeste, bilo ih je osam – odgovorio je Melčor s mesta gde je stajao, na čelu vrste konja.

– Pa?

„Ta glupava crnkinja dozvolila je da ukradu dve vreće“, pobjerala se Karidad da će kazati Ciganin.

– Korehidor Kabesasa je zadržao te što nedostaju – čula je kako Melčor odgovara čvrstim glasom.

Prior je sastavio šake s ispruženim prstima, kao da se moli. Poklopio je usta i naslonio jagodicu prsta na vrh nosa. Stajao je tako nekoliko trenutaka, gledajući ispitivački Ciganina na svetlosti fenjera koje su držali fratri. Melčor se nije uplašio i izdržao je izazov.

– Zašto nije zadržao sve? – upitao je naposletku fra Damaso.

– Da je uzeo svih osam, cena za to bi bili životi nekolicine njegovih ljudi – odvratio je Ciganin.

– I zadovoljio se s dve?

– Na toliko sam ja procenio živote mojih ljudi.

Prior je sačekao da prođe nekoliko sekundi; niko od prisutnih nije ni mrdnuo prstom.

– Zašto bih ti verovao?

– A zašto ne bi, Vaša svetosti?

– Možda zato što si Ciganin?

Melčor je stisnuo usta i coknuo jezikom, kao da nikad nije pomislio na tu mogućnost.

– Ako Vaša visost želi, možemo da pitamo Boga. On je sveznajući.

Fratar nije dozvolio da ga izazove i ostao je smiren.

– Bog ima pametnija posla nego da potvrđuje laži jednog Ciganina.

– Ako Bog neće da se meša, onda važi ciganska časna reč... – Sad je Melčor sačekao da prođe nekoliko sekundi pre nego što je nastavio: – A Vaša svetost može to da potvrdi ako se obrati sudu i prijavi da vam je korehidor Kabesasa ukrao deo duvana. Kraljeva pravda ne prima nas Cigane na sud.

Fra Damaso je othuknuo i napokon dao pristanak.

– Istovarite robu – naredio je ostalim fratrima.

– Jedna vreća je moja – napomenuo je Ciganin.

– Izgubio si dve i sad hoćeš...?

– Rizik posla snose Vaše milosti – prekinuo ga je Melčor grubo. – Ja sam samo nosač – dodao je blažim tonom.

Sveštenik je razmotrio svoj položaj: grupa fratara protiv šest Cigana, s kojima je pomešao i Bernarda, naoružanih. Teško da može da im se suprotstavi. Nije poverovao ni reč od onoga što mu je ispričao Galijot, ni jednu jedinu reč! Upozorio je on fra Hoakina mnogo puta, ali taj mladi i tvrdoglavi propovednik... Zadržali su dva džaka što fale i sad hoće da mu ukradu još jedan! Zajapurio se od besa. Zavrteo je glavom nekoliko puta i ponovo izbrojao Cigane: šestorica... i crnkinja ogrnuta tamnim plaštom i sa šeširom natučenim do ušiju u avgustovskoj noći u Sevilji! Zašto ta žena bulji u njega? Ona samo bulji u njega!

– Šta ova crnkinja traži ovde? – zagrmeo je iznebuha.

Melčor nije očekivao to pitanje. Oklevao je.

– Lepo peva – odgovorio je Tomas umesto brata.

– Jeste – potvrdio je Melčor.

– Zaista lepo – oglasio se i Bernardo.

– Možemo da vam je ostavimo za hor – ponudio je Galijot.

Četvorica sinovaca Vega osmehnula su se jedan drugome iznad konjskih grebenova; ostali fratri su posmatrali prizor s mešavinom straha i opčinjenosti.

– Dosta! – uzviknuo je prior. – Shvataš li da je ovo tvoje poslednje putovanje na račun dominikanaca? – Melčor je u odgovor samo pokazao dlanove ruku. – Istovarajte!

Fratri su za tili čas istovarili pet vreća duvana.

– Napolje! – proderao se fra Damaso pokazujući ka ulaznoj kapiji.

– I zaista nećete da vam ostavimo crnkinju? – posprdno je upitao jedan od sinovaca Vega prolazeći s konjem pored priora. – Nama je višak. Nije naša.

– Mali! – prekorio ga je Tomas nastojeći da ne prasne u smeh.

Kad su izašli napolje, Melčor nije pošao u Trijanu, nego se zaputio ka izlasku iz Sevilje. Ostali su ga pratili s konjima.

– Kako misliš da proneseš ovaj duvan? – zabrinuto je upitao Tomas.

Ako je krijumčarena roba poticala iz Portugalije, nije postojala nikakva poteškoća da se sa zapada dođe do Trijane pošto nije bilo nužno preći Gvadalkivir preko Mosta brodica. Kad je duvan dolazio s Gibraltara, ostavljali su ga u samostanu Santo Domingo a fra Hoakin ga je kasnije donosio u Trijanu, ali s obzirom na okolnosti, bilo mu je jasno da Melčor nije želeo da ga ostavi na čuvanje u manastiru.

– Idite kod čamdžije Husta i probudite ga. Dobro mu platite. Ti i jedan momak pošite čamcem. Ostali neka pređu most...

– Idite? Platite? Šta hoćeš time da kažeš?

– Ja odlazim, brate. Moram da sredim račune s Debelim u Kraljevskim Dubravama.

– Melčore, ne... Poći ću s tobom.

Ciganin je odmahnuo glavom i udario po ruci brata, zatim Bernarda, uzeo musketu s konja, podigao je mašući sinovcima u znak oprostaja i podbrusio pete. Ipak, odmakao je svega dva-tri koraka kad se okrenuo i pokazao ka Karidadi.

– Umalo da zaboravim! Garavušo – Karidad je opazila da joj se steže grlo – uzmi – dodao je pošto je tražio po kaputiću i izvukao šarenu maramu kupljenu u svratištu kod Gausina nakon beskonačno dugog cenjkanja s jednim od torbara što su pratili krijumčare.

Karidad je prišla i uzela maramu.

– Daj to mojoj unuci i kaži joj da je deda voli više nego ikad.

Karidad nije dizala pogled sa zemlje, ranjena usna ju je pekla od ugriza. Mislila je... mislila je da... Primetila je da je Melčor hvata za bradu i primorava da podigne glavu.

– Ne brini – pokušao je da je smiri – nisi ti bila kriva. Ali možeš da počneš da savijaš cigare. Kad se vratim, očekujem da ćeš dotle znatno uvećati našu dobit.

Karidad je nepomično stajala dok se jarkoplavi kaputić nije izgubio u noći. „Kad se vratim“, rekao je. Vратиće se, znači...

– Garavušo, ideš li ili ne? – pozvao ju je Tomas.

Ostali su već bili odmakli.

U osvit zore, Karidad je prešla Most brodica s Bernardom i trojicom sinovaca Vega koji su vodili škopce; duvan je prešao reku nekoliko sati ranije, u čamcu, s Tomasom i najkrupnijim mladićem. Kao i mnogi drugi Seviljci ili Trijanci što su prolazili tamo-ovamo, ubirač mostarine se začudio videvši je ogrnutu plaštom kad su i muškarci i žene nastojali da idu što laganije odeveni, ali šta je mogla da uradi? Njegov bezobrazan izraz lica vratio ju je u stvarnost. Šta ću sad da nosim?, pomislila je, osećajući opet kako joj se pocepana odeća tare o kožu ispod ogrtača koji je skrivao rite. Milagros će joj pomoći, sigurno. Osmehnula se, goreći od želje da vidi drugaricu. Ubrzala je korak zbog predstojećeg susreta i sećanja na razgovore s njom. Koliko toga će sad ona njoj moći da ispriča. Kad je ostavila za sobom ubirača, ušla je u Trijanu, gde je sve počinjalo da vri kao u košnici. Veličanstveni zamak inkvizicije uzdizao se s njene desne strane.

– Garavušo!

Stala je kao ukopana i zbunjeno okrenula glavu. Prošli su Altosano i ona je, utonula u misli, produžila pravo ulicom koja je vodila do Svetog Hasinta da bi odatle krenula do Sokaka San Migela. Međutim, Cigani i Bernardo, s konjima, skrenuli su u ulicu što je prolazila pored zamka, u pravcu ciganske mahale kod vrta Kartuhe. Između nje i njih napravio se razmak od nekoliko koraka i tuda su prolazili ljudi.

– Idi svojoj kući ako hoćeš – doviknuo joj je jedan sinovac – ali seti se šta je

rekao stric Melčor. – Momak je kao bajagi protrljao šake, malo ih razdvojivši, kao da savija duvan. – Dođi u Kartuhu da radiš.

Karidad je klimnula glavom i zabezegnuto propratila pogledom kako Cigani dižu ruke pozdravljajući je i ponovo polaze. Ljudi su promicali pored nje, i neki su je pogledali začuđeno zbog odeće, kao na mostu.

– Garavušo, skuvaćeš se ispod tog plašta – dobacio joj je jedan deran u prolazu.

– Sklanjaj se! – doviknuo je neki vozar kola iza nje.

Odskočila je u stranu i potražila sklonište pored zida jedne zgrade. „Idi kući“, kazao je Ciganin. Ima li kuću? Ona nema kuću... ili ima? Zar je noge nisu i nehotice povele do Sokaka San Migela. Tu je čeka Milagros, tu živi Melčor. Već nekoliko meseci živi u tom sokaku, noću savija cigare, daju joj da jede i ide u Crkvu Svetog Hasinta da se moli Kandelariji, da vidi Oju, da joj odnese na dar komadiće listova duvana, i poklonili su joj odeću, i izlazi s Ciganima, i... tu je Milagros. Neobično zadovoljstvo prostrujalo joj je kroz celo telo u vidu prijatnog golicanja. Ima kuću, Ciganin je tako rekao, makar se ona svodila na ono malo prostora ispred nužnika. Odvojila je leđa od zida i pomešala se sa svetom.

Hose Karmona je jarnosno izleteo iz kovačnice čim je čuo da je Karidad došla.

– Šta tražiš ovde, crnkinjo? – doviknuo joj je u dvorištu. – Kako se usuđuješ? Donela si nam propast! A Melčor! Gde je taj matori ludak?

Karidad nije bila kadra da odgovori ni na jedno od tih pitanja, a ni na naredna koja je kovač ispalio u jednom dahu; i da je htela, ne bi mogla: Ciganin je bio van sebe, a vene na vratu samo što mu nisu prsle, dok je bljuvao svaku reč i drmusao je.

– Zašto nosiš taman plašt usred avgusta? Šta kriješ, crnkinjo? Skidaj to!

Karidad je poslušala. Odeća pocepana u dronjke ukazala se čim je skinula plašt.

– Gospode bože! Kako možeš da ideš takva, prljava crnkinjo? Obuci se! Skini te pocepane prnje pre nego što nas sve uhapsu i obuci ono u čemu si došla ovamo.

Hose nije progovarao dok je svlačila košulju i suknju i ostala sasvim naga: čvrste grudi, podatni kukovi, ravan stomak iznad stidnog dela u koji se Ciganin bezobrazno zablenuo; samo su Karidadina leđa, izbrazdana ožiljcima, razbijala čaroliju njenog čulnog tela. Naposletku je navukla staru dugačku košulju u avlijici kod nužnika. Hoseovo šumno disanje, za koje joj se učinilo da ga čuje kad se skinula gola pred njim, opet se pretvorilo u viku i dreku čim je prekrila golotinju robovskom košuljom.

– A sad marš odavde! – zaurlao je. – Ne želim više da te vidim dok sam živ!

Sagnula se da ubaci pocepanu odeću u zavežljaj. A Milagros? Gde je Milagros? Zašto ne dolazi da joj pomogne? Čučeći na zemlji, okrenula je glavu prema Hoseu. „A Milagros?“, htela je da pita, ali reči nisu htele da joj siđu s usana.

– Gubi se!

Napustila je koral sa suzama u očima. Šta se dogodilo? Milagrosin otac ju je uvek gledao kao nadzornik robova na plantaži: prezrivo. Možda da je Melčor bio tu... Razvukla je usne u grimasu: i dalje je bedna crna robinja, i jedino što poseduje jeste papir na kome piše da je slobodna. Kako je mogla da se zanosi da za nju postoji mesto nalik na kuću? S tim mislima je ostavila za sobom dim i zveket čekića što su udarali o nakovnje dok je ceo sokak odzvanjao.

„Dođi u Kartuhu da radiš“, setila se da joj je kazao jedan Ciganin. Zašto da ne? Osim toga, Vege će joj reći gde je Milagros.

Posle Alehandrove smrti Milagros su odvukli do kuće gde se održavala zabava. Nije želela da ide tamo, ali dvojica Vargasa su je gurala, zaslepljeni, obnevideli, trčeći ulicama Trijane kao da moraju da spasavaju živu glavu od čudovišta što ih progoni. Pokušala je da se oslobodi njihovih ruku i guranja, želela je da razmisli, bilo joj je potrebno da se usredsredi, ali svaki njen pokušaj ugušili su žurba i uzvici koji su parali noć. Ubijen je! Mrtav je! Alehandro je ubijen!

I sa svakim uzvikom ubrzavala je korak, trčala protiv svoje volje, brzo kao Vargasi, saplićući se i ustajući uz hitro pruženu pomoć nekoga od njih, mucajući, jaučući, a slika Alehandrovog krvavog leša stalno joj je igrala pred očima.

Zabava još nije bila gotova, ali bližila se kraju. Kad su momci upali u kuću, grof, grofica i njihovi gosti bili su poustajali sa stolica i šetali vrtom ćeretajući s Ciganima; gitare su svirale tiho, kao da se opraštaju; niko nije igrao i pevao.

– Ubijen je!

– Pucali su u njega!

Milagros je stajala iza dvojice Vargasa, zadihana, a srce samo što joj nije iskočilo iz grudi. Zažmurila je čuvši tu potresnu objavu i nije otvarala oči, skrivajući ih rukom kojom je prekrila lice kad su se svi Cigani, muškarci, žene i deca, okupili oko njih.

Pitanja i odgovori, svi brzi, svi žurni, sustizali su jedni druge.

Ko? Alehandro! Alehandro? Kako? Ko je to uradio? Jedan grnčar. Mrtav? Jauk što para srce uzdigao se iznad ostalih glasova. „Njegova majka?“, zapitala se Milagros. Grof, grofica i njihovi gosti, čuvši prve reči, brže-bolje su napustili

kuću. Mladići su se trudili da odgovore na bezbroj pitanja kojima su ih obasipali. Vriska žena se pronela kroz celu Trijanu. Milagrosi nije bilo potrebno da ih vidi: čupale su kosu dok ne istrgnu cele pramenove, grebale se noktima i cepale košulje, vikale glasno do neba, lica iskrivljenih u neopisive grimase, ali muškarci su za to vreme nastavili da postavljaju pitanja i znala je da će u jednom trenutku...

– Zašto? Zašto ste otišli u četvrt grnčara? – upitao je jedan.

– Rekla sam ti da to ne radiš.

Majčin prekor, došapnut u uvo ledeno hladnim dahom, sprečio ju je da čuje odgovor, ali ne i naredna pitanja:

– Milagros? Galijotova unuka?

– Zašto?

Milagros se suzdržala da ne povrati.

– Otvori oči! – procedila je majka kroz zube i munula je laktom u rebra. – Suoči se s onim što si učinila!

Devojka je otkrila lice i videla da su svi pogledi uprti u nju, među njima i očev: ukočen, ozbiljan, prodoran.

– Zašto vas je Milagros odvela do grnčara?

– Da izravna račune s nekim ko je silovao jednu ženu – odgovorio je stariji od dvojice Vargasa.

Čak i neke žene koje su histerično vrištale najednom su umukle. Ciganka silovana? To je najveća uvreda koju su mogli da im nanesu paji. Ali momak što je to odgovorio naslutio je da su njegove reči mogle dovesti do nesporazuma.

– Nije... nije u pitanju Ciganka – objasnio je.

Pitanja su opet počela da sustižu jedno drugo. Zašto? Šta se to vas ticalo ako nije Ciganka? Šta ste se nadali da ćete postići, vi neiskusni momci? Više njih, međutim, postavilo je isto pitanje.

– Koju ženu?

– Deda Veginu crnkinju.

Milagros je osetila da će se onesvestiti. Tišina kojom su Cigani dočekali to otkriće potrajala je nekoliko sekundi i spazila je oca kako joj prilazi.

– Glupačo mušičava! – sasuo je uvredu gledajući je očima podlivenim krvlju. – Ne možeš da zamisliš posledice svog postupka.

Cigani su počeli vatreno da se raspravljaju između sebe, ali ne dugo: nakon nekoliko minuta, više Vargasa je krenulo tražeći osvetu, s noževima u rukama, a s njima je pošao i stariji momak.

Nisu pronašli grnčara a ni njegovog sina; pobjegli su ostavljajući za sobom otvorenu radionicu ispred čijih je vrata, u velikoj lokvi krvi, još ležao Alehandrov raskomadani leš. Dvojica Cigana su pretresla zgradu, druga dvojica su uzela mladićevo telo i zaputila se ka Sokaku San Migela, a ostali su stajali na ulici, praćeni prestrašenim pogledima iz ostalih kuća.

Neko je Alehandrovom ocu dodao upaljenu buktinju, on je ušao u radionicu i bacio je na suva drva, nacepana za peći koje više neće raditi. Vatra je ubrzo planula.

– Kažite tom kopiletu decoubici – uzviknuo je potom sa sredine ulice, đavolski osvetljen plamenim jezicima što su počeli da ližu zgradu – da nema tog mesta u Španiji gde će se sakriti od osвете Vargasa!

Čim su se Cigani povukli, grnčari su izleteli na ulicu sa svakakvim kofama i posudama da ugase požar koji je pretio da se proširi i na susedne kuće; nijedan sudija, nijedan čuvar zakona, nijedna patrola nije se pojavila te noći u četvrti.

Rafael Garsija, Grof, sedeo je na stolici višoj od sedišta ostalih članova veća staraca, poređanih ukруг oko njega, i vodio sastanak sazvan zbog Alehandrove smrti. Dok su se pred ciganskim deliocima pravde nizali svedoci i optužitelji, Grof je preleteo pogledom preko dvorišta korala, prepunog Cigana uprkos gomilama iskrivljenih komada gvožđa; zatim je digao oči ka gornjim spratovima, na čijim su se ogradama, iza prostrtog veša i saksija s uvelim cvećem, tiskali još mnogi drugi gledajući suđenje iz hodnika što su se prostirali celom dužinom zida gledajući na dvorište. To je bio ciganski sud, jedini koji je mogao da sudi Romima po njihovom zakonu. Rafael Garsija, kao predstavnik zajednice, bio je primoran da se raspravlja s vojnicima i čuvarima zakona oko Alehandrove smrti. Grnčar i sin su pobjegli. Cigani su mu izrekli smrtnu presudu, a naredba o smaknuću, ako bi neki Rom naleteo na njega, proširila se preko raznih familija. Međutim, glasine o događaju su se proširile i po Trijani, i Grof je morao svojski da se potruđi oko vlasti da bi postigao da zaborave na nemili događaj; nijedan pajo nije prijavio sukob.

Pred većem staraca, članovi familije Vargas su nemilosrdno napali Milagros. Nije smela da dovodi u opasnost život mladog Ciganina zbog obične crnkinje, optužili su je; pokušala je da iskoristi romski narod zarad dobrobiti jedne paje, povikali su; nije zatražila dozvolu od starijih rođaka da se osveti. A šta da je Alehandro ubio grnčara? Svi Cigani bi propatili zbog toga!

Karmone nisu našli argumente u njenu odbranu. Pošto nisu bili prisutni Melčor i Tomas, budući da je ovaj poslednji otišao na krijumčarski put, Vege su odredili čiča Basilija da ih zastupa, i on je pokušao da ubedi starce, mada mu je govor polako prešao u zamuckivanje kad je shvatio koliko malo uticaja Cigani kod vrta Kartuhe imaju na veću gde glavnu reč vode kovači. Članovi ostalih familija podržali su Vargase. Devojčin otac, stojeći iza staraca kao i mnogi drugi muškarci, prisustvovao je smireno suđenju koje je trajalo celo jedno beskonačno dugo popodne; majka nije mogla da podnese to iskušenje, i čekala je s ostalim ženama iz familije u Sokaku San Migela, pored vrata korala u kome je živeo Grof i u čijem dvorištu se održavao sastanak veća. Ana je napetog i zgrčenog lica iščekivala da prođu sati, nastojeći da sakrije prava osećanja. Milagros je i dalje bila zatvorena u kući.

Rafael Garsija je slušao mišljenje verovatno poslednjeg svedoka zavaljen u stolici, a na usnama bi mu se s vremena na vreme ocrtao poluosmeh. Melčorova unuka, ono što starac voli najviše na svetu. Galijot neće moći da ga okrivni. Sve familije se slažu: neće morati ni da on lično predloži kaznu; proteraće je, zasigurno, a s njom...

Iz razmišljanja ga je prekinula gungula na ulazu u dvorište u kome su bili okupljeni. Čovek koji je govorio ućutao je. Pažnja se usmerila na dvojicu mladića što su čuvali stražu kao posilni i pokušavali da spreče prolaz radoznalcima.

– Šta se događa? – uzviknuo je Grof.

– Baba Marija Vega, vidarka – objasnio je jedan od Cigana najbližih kapiji. – Hoće da uđe.

Grof je upitno pogledao ostale starce. Dvojica su se nemoćno namrštila, a na jednom licu se čak zrcalio strah.

– Kažite joj da žene ne mogu da govore... – počeo je da naređuje Rafael Garsija.

Međutim starica, mršava i suva, opasana šarenom keceljom, prošla je pored momaka i ušla u dvorište. Iza nje, kod kapije, pomolila se glava Milagrosine majke.

– Rafael Garsija – uzviknula je prekidajući Grofa – koji to ciganski zakon kaže da žene ne mogu da govore na veću?

– Oduvek je bilo tako – odvratio je on.

– Lažeš – starica je otezala u govoru. – Sve više ličite na paje s kojima živite, s kojima trgujete i čiji novac primete bez nelagode. Upamtite svi! – uzviknula je prelazeći dopola ispruženim i sasušenim prstom, nalik na kuku, preko jednog

dela dvorišta. – Mi Ciganke nismo kao žene paja, pokorne i poslušne; ne bismo vam se ni dopadale da smo takve, zar ne? – Neki muškarci su klimnuli glavom. – U davna vremena, kad smo došli iz Egipta, Ciganke su imale pravo da govore na sastancima veća, to mi je ispričala majka a njoj njena, ali vi... ti, Rafaele Garsija – dodala je upirući prstom u Grofa – tebe što postupaš pokrenut mržnjom, tebe optužujem da si zaboravio običaje i zakon. Koliko vas je dolazilo kod mene da vas lečim, vas ili vaše žene i decu? Ja lečim, imam tu moć! Onaj ko je spreman da mi uskrati reč pred većem neka kaže.

Prisutni su zažagorili. Baba Marija Vega je bila poštovana među Ciganima. Jeste, mogla je da leči i lečila je; svi su to znali, svi su nekad potražili njenu pomoć. Poznavala je zemlju, biljke, drveće i životinje, kamenje, vodu i vatru, i eto je tu: izaziva starešine familija. Cigani nisu verovali u hrišćanskog Boga, ni u njihove svece, ni u device ni u mučenike, nego u sopstvenog Boga: „Devela“. Ali Devel nije Stvoritelj. Majka svih Cigana, prethodnica i samog božjeg postojanja, to je Zemlja. Zemlja: žensko! Zemlja je božja mati. Cigani su verovali u prirodu i u njenu moć, i u vidarke i veštice, uvek žene, kao zemlja, u svojstvu posrednica između sveta ljudi i onog drugog sveta, višeg i čudesnog.

– Govori, stara – začulo se među okupljenima.

– Slušamo te.

– Da. Kaži šta imaš.

Marija je namrgođeno pogledala Rafaela Garsiju.

– Govori – popustio je.

– To što je uradila ta devojčica – počela je – isključivo je vaša krivica.

Cigani su se pobunili, ali starica je produžila ne obazirući se na njih.

– Tvoja, Hose Karmona – dodala je pokazujući na njega – i tvoja, Ana Vega – okrenula se znajući da Milagrosina majka stoji iza nje – svih vas. Nastanili ste se na jednom mestu i radite kao paji, čak se i venčavate u crkvi i krstite decu da biste zadobili njihovo odobravanje. Neki od vas idu i u crkvu na misu! Tek poneko od vas trijanskih kovača sad hoda putevima i živi u skladu s prirodom kao što su oduvek činili naši preci, kao što je svojstveno našoj rasi, jedući ono što prirodno proizvodi zemlja, pijući vodu sa izvora i potoka i spavajući pod nebom slobodno, što je naš jedini zakon. A na taj način stvarate slabu i neodgovornu decu, istu kao deca paja, ona ne poštuju ciganski zakon, ne zato što ga ne znaju, nego zato što ne žive po njemu i ne osećaju ga.

Baba Marija je zastala. U dvorištu je zavladao potpuni muk. Jedan starac iz veća pokušao je da se odbrani.

– A šta bismo mogli da uradimo, Marija? Čuvari zakona hapse one što hodaju putevima, što nose našu nošnju i žive kao što su živeli ti preci o kojima pričaš. Dobro znaš da nas smatraju izrodima zato što smo rođeni kao Cigani. Pre samo tri godine morali smo da napustimo Trijanu zbog proglasa gradonačelnika Sevilje u kome je za nas rečeno da smo razbojnici. Tri godine! Ko se od ovde prisutnih ne seća toga? Morali smo da bežimo u polja ili da tražimo pribežište na svetom tlu. Sećate li se? – Okupljeni su počeli da mrmljaju potvrđujući njegove reči. – Zapretili su da će ubiti one kod kojih nađu oružje a da će ostali biti osuđeni na šest godina veslanja na galiji i dve stotine udaraca bičem...

– A zar se nismo svi vratili? – prekinula ga je baba Marija. – Šta nas briga za zakone paja? Kad su oni nas pogađali? Uvek smo uspevali da ih izbegnemo. Hiljade ljudi i dalje žive kao Cigani! I svi vi to znate i poznajete ih. Ako vi iz Trijane hoćete da se pokorite kraljevim zakonima, onda tako i učinite, ali mnogi drugi to ne rade i neće nikad uraditi. Upravo to vam i govorim: živite kao paji. Ne krivite decu zbog posledica vašeg... – svi su znali koju će reč izgovoriti, svi su se uplašili da će je čuti – kukavičluka.

– Pazi kako se izražavaš! – opomenuo ju je Grof.

– Ko će da mi zabrani da govorim? Ti?

Pogledali su jedno drugo izazivački.

– Šta predlažeš za devojkicu? – upitao je neki starac iz veća prekidajući još jednu prastaru zavadu između Vega i Garsija. – Šta hoćeš? Jesi li zatražila reč samo da bi nas vređala?

– Odvešću devojkicu u vrt kod Kartuhe i napraviću od nje Ciganku koja poznaje tajne prirode. Stara sam i treba mi... svima vam je potreban neko ko će me naslediti.

– Odaberi neku drugu ženu – umešao se Grof.

– Biram koga ja želim, Rafaele Garsija. Moja baba, iz porodice Vega, podučila je moju majku, opet iz porodice Vega, a ja, Vega bez kćeri, želim da prenesem svoje znanje nekome u čijim venama teče krv Vega. Devojkica će otići iz Sokaka San Migela dok jednog dana sami ne zatražite da se vrati... a hoćete, budite sigurni. Time moraju da se zadovolje i veće i porodica Vargas. U suprotnom, neka niko od vas više ne računa na mene.

– Zabranjujem ti! – usprotivila se Ana kad je Milagros, videvši da dolaze njena braća od strica s konjima, upitala za dedu i za Karidad, uplašila se zbog nje i odlučila da pođe da je traži. Priča o krađi koju je uredio Debeli, kao i Melčorov odlazak, naveli su je da se uplaši za drugaricu.

– Otac će je ubiti ako deda nije tu – zakukala je devojka.

– To nisu tvoja posla – odgovorila je Ana.

Devojka je stegla pesnice a krv joj je navrla u lice. Majka i ćerka su izazivački pogledale jedna drugu.

– To jesu moja posla – promrmljala je mlađa Ciganka.

– Zar nismo dovoljno propatili zbog te crnkinje?

– Kačita nije kriva – kazala je Milagros. – Ona nije uradila ništa, nije...

– Neka tvoj otac odluči o tome – presudila je majka.

– Ne.

– Milagros.

– Ne. – Sjaj u očima mlade Ciganke govorio je da neće lako dopustiti da joj slome volju.

– Ne raspravljaj se sa mnom.

– Otići ću u sokak...

Majka joj je zabranila da ide a njena vika se prolomila u ciganskoj mahali kod vrta Kartuhe, gde su se obe nalazile. Uprkos tome, devojka je tvrdoglavo istrajala.

– Otići ću, majko.

– Nećeš – naredila je Ana.

– Hoću...

Nije stigla da završi rečenicu: majka ju je pljusnula posred lica. Milagros je pokušala da zadrži suze, ali brada joj je ipak zadrhtala. Pre nego što će briznuti u plač, pobegla je u pravcu Trijane. Ana više nije pokušavala da je zadrži. Ispraznila se izlivši bes; mnogo se napetosti nakupilo od Alehandrove smrti. Ruku opuštenih niz bokove, osećajući u celom telu bol zbog šamara koji je udarila ćerki, pustila ju je da ode.

Karidad je prepoznala Milagros izdaleka, na putu što je vodio do ciganske mahale kod vrta Kartuhe, blizu mesta gde ju je našao Melčor one noći kad ju je grnčar naglavačke izbacio iz radionice. Hodala je bosa i opet je bila odevena kao robinja, u pepeljastoj košulji od grube vunene tkanine i sa slamnatim šeširom na glavi. U zavežljaju je nosila ono malo svojih preostalih stvari, a među njima i upropašćenu crvenu odeću.

Ni Milagrosi nije bilo teško da prepozna drugaricu, čak i očiju prepunih suza.

Oklevala je; očekivala je da je vidi u upadljivoj crvenoj odeći, ali sumnje su se raspršile istog trena: u Trijani, u celoj Sevilji, nije postojala crnkinja tako crne kože kao ta što je polako koračala prema njoj.

Otrla je suze rukom i dodirnula obraz. Još je brideo od majčinog šamara.

Milagros i Karidad su se pogledale s odstojanja ne znajući kako da reaguju: jedna nikad nije imala koga da traži; druga, daleko od besnih svađa s majkom, kolebala se između te dve ljubavi, kao da jedna izdaje drugu. Naposletku se Milagros prva odvažila i potrčala. Karidad je videla kako joj prilazi sve bliže, kako se srebrne kuglice njišu u vazduhu i bacaju hiljade odsjaja na suncu i stala je, spustila zavežljaj na zemlju i glupo skinula slamnati šešir s glave.

Milagros joj se bacila u naručje. Karidad se nadala... želela... bila joj je potrebna eksplozija radosti i ljubavi, ali dok je devojka jecala i zamuckivala, shvatila je da Ciganka u njoj traži utočište, pomoć i razumevanje.

Stojeći na putu od Trijane do ciganske mahale u vrtu kod Kartuhe, Karidad je pustila da je devojka zagrlji. Milagros je zaronila glavu u njene grudi i briznula u neutešan plač, kao da je do tada potiskivala osećanja, nemajući s kim da podeli svoj bol i nesreću.

Karidad je malo smirila devojku i njih dve su sele ukraj puta, između stabala pomorandži, priljubljene jedna uz drugu. Saslušala je Milagrosinu isprekidanu priču od trenutka zabave kod grofa i grofice.

– Presveta Device – prošaputala je Karidad kad joj je devojka ispričala da je zatražila od Ciganina da je osveti.

– Zasluživao je kaznu! – uzviknula je Milagros.

– Ali... – pokušala je Karidad da opovrgne njene reči.

No Ciganka joj nije dala da nastavi.

– Jeste, Kačita, jeste – ponavljala je jecajući – silovao te je, naterao na blud i niko nije hteo ništa da uradi za tebe.

– Ubijen je zbog mene?

Karidad je postavila pitanje slomljenim glasom čim je Milagros pomenula pucanj koji je prekratio Ciganinov život.

– Nisi ti kriva, Kačita.

„Nisi ti kriva“, tim rečima se Melčor oprostio s njom iste te noći. Na plantaži, greške su po kratkom postupku kažnjavane bičem, a zatim na posao. Ali sad su je spopala nepoznata osećanja: zbog nje je Melčor otišao da traži osvetu; zbog

nje je i Milagros zahtevala osvetu. Osveta! Kako se Cigani lako laćaju te reći!

– Ali sve je to bilo zbog mene – prekinula je crnkinja Milagros kad je ova pričala šta se dogodilo na veću staraca.

– I zbog mene, Kačita, zbog mene takođe. Ti si mi drugarica. Morala sam to da uradim! Nisam mogla... razmišljala sam samo o tome šta ti je taj čovek uradio. Osećam tvoj bol kao da je moj.

Njen bol? U tom trenutku osećala je bol jedino zato što je Melčor otišao, što više nije s njom. U sećanje su joj navrle noći u maloj sobi u avlijici, dok je savijala cigare i pevušila a on ćutke slušao iza nje. Milagros je nastavila priču o Rafaelu Garsiji, o starcima i o nekoj vidarki. Da li da je prekine i ispriča joj? Da li da joj prizna da joj se grći želudac od same pomisli da Melčor može biti povređen u sukobu s tim krijumčarem? Izgubila je nit razgovora i pred očima joj je zaigrala slika Debelog i njegovih zamenika kako sede za stolom u svratištu kod Gausina, svi okrutni, dok Melčor... Otišao je sam! Kako će...?

– Jesi li dobro? – upitala je Milagros primetivši da je Karidadino telo protresao drhtaj.

– Da... ne. Alehandro je umro.

– Na kraju se poneo kao pravi Ciganin: hrabar i neustrašiv. Da si ga samo videla kad je lupao na grnčareva vrata... I učinio je to zbog nas! – Milagros je pustila da prođe nekoliko sekundi. – Misliš li da me je voleo? – upitala je iznebuha.

Karidad se iznenadila ćuvši pitanje.

– Da... – kolebala se.

– Ponekad osećam njegovo prisustvo.

– Mrtvi su uvek s nama – promrmljala je Karidad kao da recituje nešto što je naučila napamet. – Moraš lepo da se ponašaš prema njemu – nastavila je, deklamujući ono što se na Kubi pričalo o duhovima. – Ćudljivi su i ako se naljute, mogu da budu opasni. Ako hoćeš da ga oteraš, noću možeš da upališ vatru pred vratima kuće. Strahuju od ognja, ali ne treba da ga zapališ, samo da ga zamoliš da ode.

– Noću? – upitala je devojka, izgledajući iznenađeno. Digla je pogled ka nebu, tražeći sunce. – Noć nije važna, najgore je u podne.

Karidad ju je pogledala začuđeno.

– U podne?

– Da. Mrtvi se pojavljuju taćno u podne, nisi to znala?

– Ne.

– U podne – objasnila je Milagros – kad senke nestanu a sunce pređe s istoka na zapad, to je nepostojeće vreme, trenutak kad sve pripada mrtvima: putevi, drveće...

Karidad je osetila da je hvata jeza i digla je oči ka suncu.

– Ne brini! – pokušala je da je umiri Milagros. – Mislim da me je voleo. Neće me ničim povrediti.

Zastala je u pola reči videvši da njena drugarica i dalje gleda u sunce, i računa za koliko će vremena senke nestati; disanje joj se ubrzalo a rukom je dohvatila magnet što joj je još visio oko vrata.

– Hajdemo u mahalu – odlučila je.

Karidad je skočila kao oparena, prestrašena što se u Španiji utvare pojavljuju i u podne.

Nije protekao ni minut, dok je Karidad ubrzavala korak, kad je Milagros okrenula glavu ka drugarici: nije znala šta se njoj dešavalo sve to vreme; nije joj dala ni najmanju šansu da govori, da ispriča kako je prošlo putovanje s dedom.

– A zašto si ti pošla u mahalu? – upitala je.

– Tvoj otac me je izbacio iz koralu.

Milagros je zamislila taj prizor, pritvorila oči i odmahнула glavom. A još ostaje majka. Šta će reći kad je vidi u mahali? Ana je često dolazila tu, mnogo češće nego što se moglo očekivati od udate žene; ponekad bi i prespavala u vidarkinoj kolibi s Marijom i s njom. Posle Alehandrove smrti i presude kojom je devojka data na staranje vidarki, Anini odnosi s mužem kao da su pošli putem bez povratka: po njegovom mišljenju Melčorov hir s tom crnom ženom potpuno im je upropastio život. Ne. Majci se neće dopasti što je Karidad tu. Neće to dozvoliti. Milagros se uplašila njene reakcije.

– A šta je s tvojom novom odećom? – upitala je trudeći se da odagna od sebe brigu što ju je iznenada skolila.

Uprkos podozrenju zbog toga što je sunce dostiglo zenit, uprkos žurbi, Karidad je stala nasred puta, uzela da traži po zavežljaju i izvukla pocepanu košulju, i pokazala je devojci držeći je pred njom raširenu, visoko podignutih ruku.

Dok su stajale okružene plodnim baštama i stablima pomorandži, Milagros nije mogla da vidi Karidadinu glavu i trup, skrivene iza košulje koju je držala ispred sebe. Ali videla je da je košulja pokidana. Zadrhtala je lagano ne mogavši da se obuzda, kad je shvatila koliko je bezazlena ta žena što joj pokazuje pocepanu

odeću.

– Šta... šta se dogodilo? – upitala je nakašljavši se dvaput.

No nije je pustila da odgovori. Još ranije je čula kako se Debeli snašao da ukrade Vegama te dve vreće duvana i da je Melčor otišao tražeći osvetu.

– Zakrpićemo ih, Kačita. Hoćemo, sigurno.

Kad je trebalo da nastave put, dok je pažljivo ostavljala košulju u zavežljaj, Karidad je naišla na maramu koju joj je Ciganin dao za unuku.

– Čekaj. Ovo mi je Melčor dao za tebe.

Milagros je s ljubavlju posmatrala dugačku šarenu maramu stiskajući je u rukama.

– Deda – prošaputala je. – Jedino me on voli. I ti, naravno, pa, valjda – dodala je u neprilici.

Ali Karidad je nije slušala. Da li Ciganin voli i nju?

9

U ciganskoj mahali je Karidad uzela da savija duvan i pravi cigare. Tomas ju je smestio u kolibu jednog ostarelog bračnog para. Oboje su bili nabusiti i smrknuti, živeli su sami i imali mali višak prostora; nabavio joj je i sav pribor potreban za posao ali, povrh svega, odbranio ju je od Ane, koja je kidisala na nju čim je videla da dolazi zajedno s Milagros.

– Sinovice! – proderao se Tomas postavljajući se između žena i čvrsto stežući Anine ručne zglavke da bi je sprečio da nastavi da tuče Karidad, koja je sva skupljena, nastojeći da zaštiti rukama glavu, dočekivala Cigankine povike i udarce – kad se Melčor vrati, on će odlučiti šta da se radi s garavušom. Za to vreme... Za to vreme – ponovio je drmusajući je da bi ga saslušala – obrađivaće duvan; to je naredio tvoj otac.

Ana se zajapurila, pljunula i pogodila Karidad u lice.

– Nemam nameru da prodam ni jednu jedinu cigaru koju napravi ta crnkinja! – vrisnula je, otimajući se iz Tomasovih ruku. – Dabogda ti sve istrulile, a i ti s njima!

– Majko! – uzviknula je Milagros videvši da Ana beži prema Trijani.

Pohitala je za njom.

– Majko. – Pokušala je da je zaustavi. – Karidad nije ništa učinila – bila je uporna devojka povlačeći je za odeću. – Nije kriva.

Ana ju je odgurnula udarcem ruke i produžila svojim putem.

Milagros je gledala kako se udaljava i vratila se do mesta gde se već okupio poveći broj Cigana. Suze su joj se kotrljale niz obraze.

– Ne uzimaj mulu s falinkom i ženu ako nije rasna Ciganka! – izjavio je stric Tomas. – Ista je kao njen otac: prava Vega. Proći će je. – Milagros je digla oči ka njemu. – Daj vremena vremenu, dete. To s crnkinjom nije pitanje ciganske časti: proći će je.

I dok je Karidad, zatvorena u kolibi, provodila vreme tako što je birala listove duvana i čistila ih od žila, vlažila ih i sušila tačno koliko treba, sekla, urolavala i stavljala niti na onaj kraj cigare koji ide u usta, Milagros je učila najosnovnije pojmove o vidarkinim napicima i lekovima, prateći je u stopu dok je brala trave

u polju ili obilazila nekog bolesnika. Baba Marija nije dozvoljavala devojci ni najmanju omašku ili nepažnju, kontrolisala ju je i potčinjavala svojoj volji samim svojim prisustvom. Kasnije, uveče, dopuštala joj je da se malo odmori a Milagros bi tada otrčala da nađe Karidad, njih dve bi napustile cigansku mahalalu i vodile duge razgovore ili bi jednostavno pušile i gledale zvezdano nebo.

– Ti kradeš cigare od dede? – upitala je devojka jedne večeri povukavši dubok dim, dok su sedele jedna uz drugu na obali Gvadalkivira, u blizini oronulog ribarskog pristaništa, slušajući kako voda huči.

Karidadina ruka ispružena da uzme cigaru od mlade Ciganke ostala je u vazduhu. Krasti?

– Jeste! – uzviknula je Milagros videvši da joj se drugarica dvoumi. – Kradeš ih od njega! Nema veze, ne brini, neću nikome reći.

– Ja ne... Ne kradem!

– Kako onda to objašnjavaš? Ako duvan nije tvoj...

– To je moj cigar. Pripada mi.

– Uzmi je već jednom – opomenula ju je Ciganka dodajući joj cigaru. Karidad je poslušala. – Šta ti znači to tvoj cigar?

– Ako ih ja pravim... onda mogu da pušim, zar ne? Uostalom, ove cigare nisu od savijenog duvana, za njih koristim samo žile listova i ostatke, sitno iseckane i obmotane velikim listom. Na plantaži je bilo tako. Gospodar nam je davao cigar.

– Kačita, ovo nije plantaža i ti nemaš gospodara.

Karidad je ispustila nekoliko dugih kolutova plavičastog dima pre nego što je progovorila.

– Onda ne mogu da pušim?

– Radi šta hoćeš, ali ako prestaneš da donosiš cigar, neću više dolaziti da te vidim. – Karidad je začutala. – Samo sam se šalila, garavušo! – Ciganka je prasnula u smeh, zagrlila drugaricu i prodrimala je. – Kako misliš da prestanem da te viđam? Ne bih mogla!

– Ni ja... – Karidad se snebivala.

– Šta? – podstakla ju je devojka. – Šta? Reci već jednom, Kačita!

– Ni ja ne bih mogla – izgovorila je crnkinja u jednom dahu.

– Tako mi svih bogova, svetaca, devica i mučenika na celom nebu, bilo je krajnje vreme!

Još s rukom prebačenom preko Karidadinih leđa, Milagros je privukla crnkinju sebi. Ona se nespretno prepustila.

– Bilo je krajnje vreme! – ponovila je Ciganka zvučno je cmačući u obraz. Uzela ju je za ruku i naterala da joj obgrli ramena a ona je nju uhvatila oko struka. Karidad je zaboravila čak i na cigaru u svojim prstima a Milagros nije htela da razbije čaroliju i pustila je da prođe neko vreme, osećajući kako je drugarica grli još čvršće, dok su obe gledale u rečnu vodu. Takođe nije želela da Karidad primeti da jedva zadržava suze.

– Tvoja mama? – ipak ju je iznenadila Karidad, čije je pitanje odjeknulo u noći, a glas se izgubio u reci.

– Da – odgovorila je Milagros.

Ana više nije kročila nogom u cigansku mahal; devojka nije mogla da ode u sokak.

– Žao mi je – okrivila je Karidad sebe, i još čvršće zagrlila Milagros kad ona više nije mogla da zadrži suze.

Kako su daleko sad iste one suze što ih je ona prolila na dan kad su je odvojili od majke i porodice, kad su je držali čekajući brod u trgovačkoj ispostavi, među stotinama istih takvih nesrećnika; za vreme plovidbe...?

Prestala je da prebira po uspomenu primetivši da joj cigara prli prste; opet je povukla dim. Na Kubi je tražila majčin duh na nedeljnim proslavama, kad bi joj neki svetac zaposeo telo, ali ovde, u Španiji, pokušavala je jedino da se seti njenog lika.

Milagros i Karidad su učvrstile uzajamnu naklonost, ali večernji izleti su se brzo završili.

– Dete – zaustavila ju je vidarka jedne noći na izlasku iz kolibe. Milagros se okrenula ka njoj. – Slušaj me: ne odvajaj se od svojih, od Cigana.

Sličnu poruku je Karidad tog dana dobila od Tomasa.

– Garavušo – upozorio ju je ušavši u kolibu, dok je pažljivo nameštala spoljašnji list jedne cigare – ne smeš da odvajáš Milagros od braće i sestara po krvi. Shvataš li na šta mislim? – Karidadini dugi prsti su prestali da rade i klimnula je ne dižući glavu.

Od tog dana njih dve su šetale ulicom u ciganskoj mahali ne udaljavajući se. Karidad je hodala iza devojke, prateći je kao senka, mešajući se s Ciganima što su ispred vrata koliba čavrljali, igrali se, pili, pušili, a pre svega pevali, ponekad uz pratnju gitare, drugi put uz običan zvuk dobovanja kad su ruke udarale o neki

predmet, najčešće uz jednostavno tapšanje dlanovima. Karidad je prisustvovala nekim veseljima u Sokaku San Migela, ali u mahali je bilo drugačije: tu se pevanje nije pretvaralo u zabavu ili u takmičenje. Jednostavno je bilo način života, nešto što se radilo isto tako prirodno kao jesti ili spavati; ljudi su pevali ili igrali a zatim se vraćali razgovoru, pa bi onda ponovo zapevali ili bi svi poustajali sa stolica i otišli da bodre i pljeskaju dvema gotovo nagim curicama koje su igrale izdvojene od ostalih, prilično ljupko.

Karidad se plašila da će tražiti od nje da peva. Niko to nije predložio, čak ni Tomas. Prihvatili su je, pomalo podozrivo, dakako, ali su je prihvatili: ona je deda Melčorova crnkinja; on će odlučiti kad se vrati. Milagros je, opet, često tugovala; nedostajali su joj roditelji, deda i drugarice iz sokaka. Uprkos svemu, najviše ju je mučila borba što se odigravala u njoj. Postavila je Alehandra na pijedestal da bi opravdala smrt za koju je znala da je posledica njenog hira, a ipak je i dalje i danju i noću mislila na Pedra Garsiju... Šta li radi? Gde je? I najvažnije: koja njena drugarica je potrčala da mu se umili? Alehandro je bio pažljiv prema njoj i znao je šta ona želi, utvare znaju sve, kazala joj je Karidad, ali toliko ju je izjedalo da zamišlja kako se Pedru Garsiji ulaguju druge devojke da je odbacivala od sebe takva osećanja i koristila svaku baba Marijinu zapovest da se potajno mota oko Sokaka San Migela.

Videla je mnoge Cigane, i svoje drugarice. Jednog dana, ugledavši majku, morala je žurno da se sakrije u nekoj kapiji dok joj je srce snažno tuklo. Pošla je da prodaje duvan, sigurno. „Trebalo bi da sam s njom, da idemo zajedno“, pomislila je videvši Anin odlučan i nemaran hod. Obrisala je suzu. Jednom je videla Pedra, ali nije smela da mu pođe u susret. Opet ga je videla kroz nekoliko dana: išao je s jednim stricem prema Mostu brodica, lep i naočit kao i uvek. Milagros je bezbroj puta izgrdila sebe što mu nije prišla pre neki dan. Veće staraca ju je osudilo, ponovila je sebi, da živi s vidarkom i da ne sme da uđe u sokak. Ali zar je baba Marija ne šalje u Trijanu da obavi sitne posliće krećući se sasvim slobodno? Potrčala je ulicom koja se pružala naporedo s onom kojom je koračao Ciganin, obišla blok kuća i pre nego što je izbila iza ćoška, udahнула je vazduh, poravnala suknju i zagladila kosu. Da li je lepa? Gotovo da je udarila u njih.

– Zar ti ne bi trebalo da si u mahali, s vidarkom? – oštro je upitao Pedrov stric čim ju je spazio.

Milagros je zastala.

– Odlazi odavde!

– Ja...

Želela je da pogleda Pedra, ali oči njegovog strica kao da su je okovale lancima!

– Nisi me čula? Gubi se!

Oborila je glavu i ostavila ih za sobom. Krenuvši, čula ih je kako pričaju. Volela bi da se Pedro udostojio da je pogleda.

– Morate to da uradite!

Baba Marijin uzvik je odjeknuo kućom. Hose Karmona i Ana Vega su izbegavali da pogledaju jedno drugo za stolom za koji su sve troje seli kad se vidarka jednog jutra iznenada pojavila kod njih.

Nijedno od dvoje supružnika nije se usudilo da prekine baba Mariju dok je govorila.

– Devojčici je loše – upozorila ih je. – Ne jede. Neće da jede – dodala je dok joj je pred očima igrala slika izbačenih jagodica na licu mlade Ciganke i sve šiljatijeg nosa nakon propalog susreta s Pedrom. – Ona je samo devojka koja je napravila grešku. Zar vi nikad niste pogrešili? Nije umela da predvidi posledice. Oseća se usamljeno, napušteno. Više ne nalazi utehu ni u crkinji. Ona je vaša kći! Propada dan za danom na moje oči a ja nemam leka za bolesnu dušu.

Ana se poigravala svojim rukama a Hose je u više navrata protrljao usta i bradu kad ih je vidarka pomenula.

– Vaši problemi ne smeju da pogađaju devojčicu; ona nije kriva zbog onoga što se događa između vas.

Hose je zinuo da odgovori.

– Ne zanima me – preduhitrila ga je Ciganka. – Ne pokušavam da izgladim vaše nesuglasice, čak ni da vas savetujem. Nije mi namera da tražim razloge koji su vas doveli u ovu situaciju; želim da znam samo jedno: da li vi to ne volite svoju ćerku?

I posle tog sastanka, jedne sveže večeri krajem septembra, Ana i Hose Karmona su se pojavili u ciganskoj mahali. Karidad ih je spazila pre Milagros.

– Eno tvojih roditelja – došapnula je Ciganki iako su još bili daleko.

Milagros se skamenila; neki od momaka s kojima je razgovarala ućutali su i ispratili njen pogled, uprt u Anu i Hosea. Oni su se približavali hodajući ulicom između koliba i brvnara, i javljali se svima što su sedeli ispred vrata kuće da ubiju vreme. Majka je iskoristila trenutak kad je Hose zastao da popriča s nekim poznanikom, pohitala napred i raširila ruke, udaljena dva koraka od Milagros; njoj nije trebalo ništa više i poletela je Ani u zagrljaj. Karidad je osetila knedlu u grlu, momci su odahnuli a neki Cigani iz koliba su čak zapljeskali.

Hose im je prišao. Milagros se ustručavala kad je otac došao, ali Ana ju je gurnula s leđa i ohrabrila da pođe do njega.

– Izvinite, oče – propetljala je.

On ju je odmerio od glave do pete, kao da je ne prepoznaje. Prineo je ruku bradi, tobože ozbiljno, i ponovo se zagledao u ćerku.

– Oče, ja...

– Šta je ono tamo? – uzviknuo je.

Milagros se prestravljeno okrenula tamo gde je Hose pokazivao. Nije bilo ničeg nenormalnog, ničeg neobičnog.

– Ne... šta? Na šta mislite?

Nekoliko Cigana je pokazalo radoznalost. Jedan je ustao i spremio se da krene do mesta koje je pokazivao Hose.

– Mislim na ono! Ono, zar ne vidiš?

– Ne! Šta? – ciknula je devojka tražeći majčinu pomoć.

– Ono, dete – kazala je Ana upirući rukom u praznu stolicu ispred vrata jedne kolibe.

– Onu stolicu?

– Ne – odgovorila je majka. – Ne stolicu.

Na stolici je bila stara gitara. Milagros se okrenula ka ocu s osmehom na usnama.

– Neću ti oprostiti – kazao je – dok svi Cigani u ovom vrtu ne podlegnu tvojim čarima.

– Hajdemo tamo! – prihvatila je Milagros i gordo se uspravila.

– Gospodo! – zaurkao je Hose Karmona. – Moja ćerka će plesati! Spremite se da gledate najlepšu Ciganku!

– Ima li vina? – začulo se iz jedne kolibe.

Baba Marija, koja je prisustvovala celom prizoru i već vukla rasklimatanu hoklicu do mesta gde je stajala gitara, glasno se nasmejala.

– Vina? – prasnula je Ana. – Kad budeš video kako moja devojčica igra, ukrašćeš sve grožđe u trijanskoj dolini i darovati joj.

Te večeri je i Karidad bila prisutna, stojeći iza Cigana i posmatrajući ples. Pokušavala je da zadrži noge što su žarko želele da zaplešu u ritmu muzike gledajući Milagros kako blista od radosti. Hoseu Karmoni nije bilo druge nego

da ispuni obećanje i oprosti ćerki.

Posle veselja život je nastavio da teče u ciganskoj mahali kod vrta trijanske Kartuhe. Ana je pristala da prodaje Karidadine cigare, u primirju uspostavljenom nakon napada besa s kojim ju je dočekala; to ju je primoravalo da često ide da vidi ćerku. A Karidadi se posao povećao kad se pojavio fra Hoakin s dve vreće duvana istovarenog na obali kod Manilve.

– Duguješ mi – samo to je kazao Tomasu. Ciganin je hteo da odgovori, ali fra Hoakin mu nije dao: – Neka ostane ovako kako jeste, Tomase. Ja sam uvek imao poverenja u vas; Melčor me nikad nije izneverio, i želim da mislim da ste upali u neku nevolju za koju znam da mi nikad nećete ispričati. Moram da povratim monaški novac, shvataš li? A cigare koje Karidad pravi povećavaju vrednost duvana.

Onda je otišao do nje.

– Kandelarija dugo čeka da dođeš da je vidiš – kazao je čim je ušao u kolibu.

Karidad je ustala sa stolice na kojoj je radila, sastavila ruke ispred sebe i oborila pogled. Dominikanac je krajičkom oka pogledao dvoje starih ljudi s kojima je živela. Začudio se što vidi crnkinju u staroj robovskoj odeći. Sećao je se odevene u crveno, kako kleči pred Devicom i njiše se ritmično napred-nazad kad misli da je niko ne gleda. Od braće koja su ranije živela na Kubi doznao je za mešavinu između afričkih religija i katoličke vere, kao i da sama Crkva to toleriše. „Bar veruju i dolaze na verska okupljanja!“, čuo je mnogo puta, i to je bilo tačno: Karidad je dolazila u crkvu, dok većina Cigana tamo nije ni nos pomaljala. Šta li je bilo s njenom crvenom odećom? Nije hteo da pita.

– Doneo sam još duvana da ga obradiš – kazao je umesto toga. – Za svaku vezu od pedeset cigara, jedna je tvoja. – Karidad je iznenađeno pogledala fratra, a on se osmehnuo. – I to jedna dobra, od smotanog duvana, od onih što ih praviš od listova, a ne od otpadaka.

– A za nas koji smo je primili u kuću nema ništa? – oglasio se stari Ciganin.

– U redu – pristao je sveštenik nakon nekoliko sekundi – ali oboje ćete morati svake nedelje da dolazite na službu božju, i danima kad je prisustvo na misi u crkvi obavezno, i da molite krunicu za duše u čistilištu, i...

– Matori smo mi da se šetamo tamo-ovamo – skočila je žena. – Zar Vašoj svetosti ne bi bila dovoljna jedna mala molitva uveče?

– Meni bi, ali onome gore ne – nasmešio se fra Hoakin i završio razgovor. – Jesi li dobro, Karidad? – Klimnula je glavom. – Hoću li te opet videti u Crkvi Svetog Hasinta?

– Da – izjavila je uz osmeh.

– Uzdám se u to.

Nedostajala mu je Milagros. Oprostio se i još nije ni izašao iz kolibe kad je čuo kako Cigani traže od Karidad da i njima dâ neku od tih obećanih uvijenih cigara. Coknuo je jezikom; nije sumnjao da će pristati. Upitao je za vidarkinu kolibu i pokazali su mu gde je. Znao je šta se dogodilo u kvartu grnčara pošto je u Trijani tada zavládala velika zbrka. Rafael Garsija se postarao da niko ne progovori pred vlastima ni o ubistvu mladog Roma ni o požaru; Ciganima je to naređenje prosleđeno preko raznih starešina familija, paji koji su prisustvovali ili učestvovali u tuči dobili su nekoliko pretećih poruka i to je bilo dovoljno: nijedan nije bio rad da nakon svega beži po noći, bez igde ičega, kao grnčar koji je pucao u mladog Ciganina. Uprkos svemu, glasine su se proširile istom brzinom kojom je izgorela grnčareva radionica a fra Hoakinu se stegao želudac kad je doznao da je Milagros umešana u to. Molio se za nju. Konačno je uspeo da dozna kakvu odluku je donelo veće staraca zato što je to zatražila ona stara Ciganka i ponovo je pao ničice da zahvali Kandelariji, Svetoj Ani i Svetom Hasintu zbog blage kazne koja joj je dosuđena. Noći su mu bile duge kao večnost dok je strahovao da će je prognati iz Trijane i da je više nikad neće videti!

„Zašto nisam ni trenuo tih dana?“, zapitao se po ko zna koji put kad je razmaknuo zavesu i rasejano prošao ispod gornje grede na vratima kolibe koju su mu pokazali. Milagros i baba Marija su stajale nagnute nad jednim stolom sortirajući trave; obe su okrenule glavu prema pridošlici. Najednom mu nesаница više nije bila važna; sve brige su iščezle pred divnim osmehom koji mu je uputila.

– Bog vam pomogao – pozdravio ih je ne prilazeći, kao da ne želi da ih ometa u poslu.

– Oče – odgovorila je baba Marija pošto je nekoliko sekundi ispitivački gledala fratra – duže od pedeset godina ja čekam da se taj Bog što ga vi pominjete udostoji da dođe u ovu kolibu i udeli mi neku milost da se najzad izbavim siromaštva. Sanjala sam bezbroj načina na koje to može da se desi: okružen anđelima ili da pošalje nekog sveca. – Podigla je ruke i zalepetala njima. – Obavijen zaslepljujućom svetlošću... Ali eto – dodala je sležući ramenima – nikad nisam pomislila da će to učiniti preko fratra koji stoji na ulazu kao ukopan i liči na zabezeknutu budalu.

Fra Hoakin nije odmah reagovao. Začuvši smeh koji se Milagros trudila da zadrži, pocrveneo je. Zabezeknuta budala! Uspravio se i uozbiljio.

– Ženo – dodao je snažnijim glasom nego što je želeo – hoću da razgovaram s devojkom.

– Ako ona pristane...

Milagros je ustala ne razmišljajući, zagladila suknju i kosu i krenula ka propovedniku s podrugljivim izrazom lica. Fra Hoakin ju je pustio da prođe.

– Oče – pozvala ga je baba Marija – šta bi s mojim bogatstvom?

– Verovanje da će Bog jednog dana doći kod tebe najveće je bogatstvo, i ne može da mu se nada niko na ovome svetu. Ne traži više.

Ciganka je odmahнула rukom.

Milagros je čekala fratra na ulici.

– Zašto želite da razgovarate sa mnom? – upitala je pomalo mazno, no sa lica joj nije silazio podrugljiv izraz.

Zašto želi da razgovara s njom? Došao je u cigansku mahalū zbog duvana i...

– Čemu se smeješ? – upitao je da bi izbegao odgovor.

Milagros je izvila obrve.

– Da ste samo videli sebe tamo unutra...

– Ne budi drska! – napao ju je. Zar baš uvek mora da ispadne budala pred tom devojkom? – Nemoj misliti tako... – pokušao je da se odbrani – moj izraz lica je bio takav samo... zato što sam video da praviš napitke od trava. Milagros...

– Fra Hoakine – prekinula ga je ona otežući u govoru.

Ali sveštenik je već pronašao izgovor za dolazak u nevreme. Ispravio se sav ozbiljan i pošao niz ulicu s devojkom.

– Ne sviđa mi se to što radiš – zamerio joj je. – Zato sam hteo da razgovaram s tobom. Znaš da inkvizicija motri na veštice...

– Ha! – nasmejala se devojka.

– Nemoj to shvatati kao šalu.

– Nisam veštica i ne pripremam se za to. Baba Marija nije veštica i ne odobrava vradžbine kojima se obmanjuju paji. Znete već, skrivena blaga, ljubavni napici, sve su to samo zamke da se izmami novac od lakovernih žena. Ona samo leči travama...

– To je nešto slično. A šta je s urocima? – Milagros je iskrivila lice. – Da li si znala da je inkvizicija upravo uhapsila jednu Ciganku zato što je bacala urok na stoku ovde, u Trijani?

– Anselmu? Da, poznajem je. Ali takođe se priča o njoj da zbog njenih vradžbina majkama pajama usahne mleko i da je viđena gola, kako izleće kroz prozor jašujući na motki. – Milagros je ćutala nekoliko časaka da bi videla šta sveštenik misli o tome. – Gola i leti na motki! Da li vi verujete to za motku? Sve je to laž. Nije veštica. Znete li šta treba da se desi pa da Ciganka postane veštica?

Fratar je odmahnuo glavom, zagledan u zemlju na putu kojim su išli.

– Žene se u mladosti preobražavaju u veštice – objasnila je Milagros – a svi znaju da Anselma Himenes nije bila jedna od odabranih. Postoje vodeni i zemljani demoni, oni odaberu mladu Ciganku i obljube je dok spava. To je jedini način da se postane prava veštica; posle polnog opštenja Ciganka dobija moći demona koji je legao s njom.

– To znači da imate veštice – odvratio je sveštenik iznenada zastajući.

Milagros je nabrala čelo.

– Ali ja to nisam. Nijedan demon nije polno opštio sa mnom. A za to nije potrebno da devojka radi s travama – preduhitrla ga je zamahavši rukama kad je videla da se sprema da nešto kaže – to nema nikakve veze: svaka može da bude odabrana.

– I dalje mi se ne dopada, Milagros. Ti... ti si dobra devojka...

– Nemam drugog izbora. Sigurno ste čuli za veće staraca.

– Da, znam – potvrdio je. – Ali mogli bismo da nađemo drugo rešenje... Kad bi ti htela...

– Monahinja, možda? Udali biste me? Nabavili biste mi dobar miraz od nekog pobožnog parohijanina? Znete da nikad ne bih mogla da se udam za paja. Fra Hoakine, ja sam Ciganka.

I to kakva, morao je i preko volje da prizna sveštenik, smeten zbog bezobrazluka i oholosti s kojima mu se Milagros obraćala. Prolazile su sekunde, njih dvoje su stajali gotovo tačno na mestu gde je ulica ciganske mahale ulazila u vrtove, ona pokušavajući da pogodi fratrove misli, a on još osluškujući odjek njenih poslednjih reči: „nikad ne bih mogla da se udam za paja“. Neke žene što su plele korpe ispred vrata koliba do tada su ih samo gledale krajičkom oka a sad su njihove spretne ruke prekinule rad a oči počele da prate razgovor.

– Fra Hoakine – opomenula ga je Milagros šapatom – žene nas gledaju.

– Da, da, naravno – trgnuo se sveštenik.

I krenuli su natrag.

– Fra Hoakine...

– Da? – upitao je u tišini koja je usledila.

– Mislite li da bi neki vaš parohijanin hteo da mi da miraz da se udam?

– Nisam ja rekao... – zastao je.

Šta Milagros hoće? Poslednje što bi mu prošlo kroz glavu bilo bi da traži muža za nju; čuo je za smrt Alehandra, njenog verenika, i još ga je grizla savest što se... radovao? „Kako mogu da se radujem smrti jednog mladog čoveka?“, mučio je sebe svaki put iznova u tišini svojih noći.

– Našli bismo ga – ipak je izjavio da joj ugodni, ne želeći to ni da zamisli – mogli bismo...

Ali devojka ga je ostavila u pola reči i trkom utekla u baba Marijinu kolibu. Pre nego što je fratar shvatio šta se događa, vratila se, opet trkom, i stala pred njega, zadihana, pružajući mu Karidadinu crvenu odeću, pažljivo savijenu.

– Ako možete da nabavite miraz... da li biste mogli da nagovorite neku vašu parohijanku da zakrpi Kačitinu odeću?

Fra Hoakin je uzeo košulju i suknju i nasmejao se, da ne bi pomilovao devojčino crnpuasto lice ili kosu ukrašenu vrpčama, da je ne bi dohvatio za ramena i privukao sebi, i poljubio u usta, i...

– Sigurno ću moći, Milagros – kazao je, terajući od sebe te želje.

Karidad je radila i bila plaćena po učinku. Stari bračni par kod kog je živela ponašao se prema njoj ravnodušno, kao da je običan predmet, predmet što čak i ne smeta. Njih dvoje su spavali u dotrajalom krevetu s uznožjem na koji je starica bila ponosna u svakom trenutku; to je bilo njeno najdragocenije dobro, pošto u toj brvnari gotovo da i nije bilo ničeg drugog sem stola, hoklica i najprostijeg ognjišta za kuvanje. Pokazali su joj gde da na zemljanom podu prostre madrac dobijen od Tomasa, i nisu joj davali da jede ako ih on ne bi prethodno snabdeo potrebnim namirnicama. Čak i sveće na čijem je svetlu Karidad noću radila morao je da donese Tomas. „Ako usfali samo jedan list duvana“, uporno je upozoravao starce svaki put kad bi došao u kolibu, „preklaču vam vratove.“ Ipak, s vremena na vreme, Karidad bi uslišila njihove neprestane i dosadne jadikovke i poklonila im poneku cigaru od svog dela, gledajući kako žudno uvlače dim, iako su se žalili što moraju da puše cigare napravljene od žila i ostataka lišća. Ali ni to nije pomoglo da ih pridobije, jer su mislili da sve cigare koje Karidad prisvoji za sebe pripadaju njima; krila je one koje je pušila s Milagros, kao što je činila na plantaži da ih ne bi ukrali drugi robovi.

Vreme je prolazilo i Karidad je počela da čezne za noćima u Sokaku San Migela, kad bi Melčor zatražio da peva a zatim zaspao iza nje, miran, pun poverenja, a ona istovremeno radila i pušila, opažajući kako joj dim prodire u čula i prenosi je u neko stanje prijatnosti u kome ne postoji vreme. Tada se rad njenih dugih prstiju dok je sekla, sastavljala i uvijala listove mešao s tihim pevanjem, s mirisima i uspomenu, s Ciganinovima disanjem... i s tom slobodom o kojoj je govorila Milagros, što sad kao da se rasplinjava u neobičnoj kolibi.

„Gde li je Melčor?“, pitala se u noćnoj tišini.

Pomenula ga je oduševljena i znojava Milagros, na jednoj pauzi za vreme veselja na kome je otac morao da joj oprost.

– Imam vesti o dedi – saopštila je. – Došao je jedan Ciganin iz Antekere, putujući kovač. Bilo mu je potrebno da se falsifikuje nova lična isprava ili tako nešto, ne znam... Pa, on je naleteo na dedu dok je radio u oblasti Osune i proveli su dva dana zajedno; kaže da je dobro.

Karidad je upitala isto što je i Milagros brže-bolje pokušala da sazna od majke kad joj je ova ispričala za putujućeg kovača: „Nema nikakve poruke?“ Devojka je ponovila Karidadi ironičan odgovor dobijen od majke: „Od dede?“

Od tada Karidad nije ništa čula o njemu. Znala je šta mu je cilj, pričala je o tome s Milagros: da ubije Debelog. „Videćeš! Ne znaš ti dedu; ne postoji na svetu taj čovek koji može da ga pokrade i izvuče se!“, dodala je ponosno. To Milagrosino predskazanje progonilo je Karidad. Ona je videla ljude Debelog, njegove zamenike, njegovu vojsku krijumčara, kako će Melčor da se bori sa svima njima? Nije to ispričala devojci, ali svake noći se sećala jarkoplavog svilenog kaputića, blistao je pred njom kao da će ga dotaći ako samo pruži ruku! Ista ta plava boja dovela ju je do ciganske mahale kad je Elegva odlučio da joj dopusti da živi, kaputić što ga je Ciganin kačio na zardali ekser pre nego što uveče legne a ona s vremena na vreme svraćala pogled na njega. Karidad je setno uživala u sećanju na Melčorovu drskost i Ciganinov spor i nadmen korak. Pripadaju različitim rasama, što su Cigani neumorno ponavljali; zar Melčor to nije dokazao u svratištu kod Gausina kad je izazvao nosača? I učinio je to zbog nje! Ali kako bi deda mogao da pobedi vojsku Debelog? Da je ona... Nije znala da nameravaju da joj ukradu duvan! A opet, šta je mogla da uradi u prisustvu belog čoveka?

Otišla je u Crkvu Svetog Hasinta, klekla pred Devicom od Kandelarije i molila Oju za Melčora Vegu. „Boginjo moja“, mrmljala je, mrveći prstima deo lista duvana na tlu kao dar, „ne dozvoli da mu se dogodi ništa loše. Vрати mi ga, molim te.“

Toga dana se vratila u cigansku mahalalu s tri kvalitetne cigare koje joj je fra

Hoakin dao kao platu za obavljen posao.

– Prodaj ih, Kačita – predložila je Milagros. – Dobićeš dobre pare za njih.

– Ne – promrmljala je Karidad. – Ove ćemo popušiti ti i ja.

– Ali platili bi ti mnogo... – odvratila je Ciganka dok je crnkinja već pripremala kremen i trud.

Karidad je zaustavila pokrete spretnih ruku i zagledala se u Milagros.

– Ja se ne razumem u novac – objasnila je.

– A u šta...?

Milagros je prekinula pitanje na pola; Karidadine okice, potreba za ljubavlju što je izbijala iz cele njene pojave odgovarali su joj nemušto. Milagros se nežno osmehnula.

– Dobro, onda – složila se.

10

U Trijani je danima neprestano padala kiša i mnogi ljudi su prilazili reci da provere koliko je voda nabujala i koliki je rizik da će se izliti iz korita, kao što se mnogo puta ranije dogodilo s dramatičnim posledicama. U ciganskoj mahali kod vrta Kartuhe uporna kišica se mešala sa stubovima dima što su se vili iz koliba. Tog ružnog prolećnog prepodneva početkom decembra 1748. godine, samo su se neke mršave rage i polugola deca, ne mareći za hladnoću i vodu što ih je kvasila, igrali gazeći do gležnjeva po kaljuzi u koju se pretvorila ulica. Roditelji, zaštićeni od kiše, nehajno su puštali da vreme protiče.

Međutim, sredinom prepodneva, dečja cika i vriska trgle su Cigane iz dokolice na koju su ih nagonile vremenske nepogode.

– Medved!

Prodorni dečji uzvici zaorili su se nebrojeno puta uz šljapkanje brzih nogu po blatu. Muškarci i žene su izvirili na vrata koliba.

– Melčor Vega dovodi medveda! – uzviknuo je jedan Cigančić pokazujući na put što je vodio u mahalalu.

– Deda Vega! – ciknuo je drugi.

Milagros je već bila ustala od stola, i izletela je napolje. Karidad je spustila sečivo kojim je sekla jedan veliki list duvana. Melčor Vega? Obe su se obrele na ulici.

– Gde? – upitala je devojka jednog dečaka presrevši ga usput.

– Eno tamo! Već je stigao! Vodi medveda! – odgovorio je deran vukući je, a zatim se otrgnuo i izgubio u gomili: jedni su iznenađeno posmatrali, drugi su trčali Melčoru u susret, treći da sklone životinje, koje su njakale ili rzale i povlačile ulare, prestrašene zbog prisustva velike zveri.

– Hajdemo! – pozvala je Milagros Karidad.

– Šta je to medved?

Devojka je zastala.

– Ono – pokazala je.

Na početku ulice, stigavši do prve kolibe, koračao je deda s osmehom na licu, a

jarkoplavi svileni kaputić je potamneo natopljen vodom. Iza Melčorovog štapa s dva vrška strpljivo je išao četvoronoške ogroman crni medved, ušiju podignutih uvis, gledajući znatiželjno ljude oko sebe koji su ga posmatrali s bezbednog odstojanja.

– Presveta Gospo od Milosrđa! – promrmljala je Karidad uzmičući nekoliko koraka.

– Ne boj se, Kačita.

Ali Karidad je nastavila da se povlači dok im je Melčor prilazio. Na licu mu se ukazalo iznenađenje kad je otkrio da je i ona tu, u ciganskoj mahali.

– Milagros! Šta ti radiš ovde? Gde ti je majka?

Skamenjena od straha, devojka ga nije ni čula. Melčor je stigao do unuke a s njim i medved, koji je ubrzao korak i dotakao njuškom Ciganinovu potkolenicu.

Milagros je uzmakla isto kao njena drugarica maločas, ne odvajajući pogled od životinje.

– A ti, garavušo, i ti si ovde?

– Duga je to priča, brate – prozborio je Tomas iz grupe Cigana što su pratili Melčora niz ulicu.

– Je li moja ćerka dobro? – upitao je starac smesta.

– Jeste.

– A Karmona?

– I on.

– Šteta – požalio se Melčor milujući medveda po glavi. Neko se nasmejao. – Ali ako su moja ćerka i unuka dobro, ostavimo dugačke priče za popove i žene. Vidi, Milagros! Vidi kako igra!

Uto se Ciganin odmakao od životinje i podigao obe ruke.

Medved se podigao na zadnje šape, ispružio prednje i zaplesao po taktu koji je udarao Melčor, delujući malecko pored duplo veće životinje. Milagros se još više povukla, do mesta gde je stajala Karidad.

– Gledaj! – vikao je ipak Melčor. – Dođi ovde kod mene! Priđi!

Ali Milagros nije prišla.

Iako je kišica i dalje sipila, Melčor se ostatak prepodneva igrao s medvedom: terao ga je da igra više puta zaredom, da hoda na zadnjim šapama, da sedne, da prekrije oči, da se valja po blatu i da pokaže još mnoge veštine koje su zabavile i

zadivile ljude.

– I šta mislite da radite s tom zveri? – upitali su neki Cigani.

– Da, gde ćete ga čuvati? Gde će spavati?

– S garavušom! – odgovorio je Melčor veoma ozbiljno.

Karidad je prinela ruke grudima.

– To je šala, Kačita – nasmejala se Milagros gurajući je laktom iz mилоšte. Ali onda je razmislila malo bolje. – To je šala, zar ne, deda?

Melčor nije odgovorio.

– Kako ćete ga hraniti? – povikala je jedna žena. – Kiša pada veoma dugo, ljudi ne izlaze a ovde nije ostalo više od pola matore kokoši za sve nas.

– Onda ćemo mu dati da jede decu! – Melčor je napravio pokret kao da će pustiti medveda da ščepa jednog od najhrabrijih dečaćića, koji je gotovo bio došao do njega a sad je pobjegao vrišteći. – Jednog dečaka ujutro i jednu devojčicu uveče – ponovio je mršteći se na sve ostale mališane.

Krajem prepodneva misterija se razjasnila: porodica Cigana s juga Francuske pojavila se u vrtu s teretnim kolima dolazeći po medveda. Melčor je bio zamolio da mu ga pozajme da zabavi Cigane iz mahale.

– Kako ti je samo palo na pamet? Mogao je da te raščereči jednim zamahom šape. Ti ne znaš ništa o medvedima – počeo je da ga grdi Tomas kad su kola već izlazila iz mahale.

– Ma hajde! Živim gotovo mesec dana s njima. Čak sam i spavao s tom životinjom. Bezopasan je, u najmanju ruku više nego mnogi paji.

– Pa i poneki Ciganin – istakao je njegov brat.

– Dobro, a šta bi s tom dugačkom pričom što je trebalo da mi ispričaš?

Tomas je klimnuo glavom.

– Počni već jednom!

– Garavušina je mana da je povezana sa svim nesrećama – izjavio je Melčor kad je njegov brat okončao priču o događajima koji su doveli Milagros u cigansku mahalalu.

Njih dvojica su sedela oko buteljke vina s ostalim starijim članovima porodice Vega: čiča Huanom, čiča Basiliom i čiča Mateom.

– Crnkinja je baksuzna! – uzviknuo je ovaj poslednji.

– Ali pravljenje cigara joj ide od ruke – naveo je Tomas u njenu korist. Melčor je

izvio obrve ka bratu a on je razumeo šta hoće: – Ne, nije pevala. Radi ćutke. Mnogo, čak i po noći. Više od svakog paja. Donosi nam novac, ali što se pesme tiče, ne čuje se.

– Šta nameravaš da uradiš zbog unukine kazne? – upitao je Mateo nakon nekoliko trenutaka ćutanja.

Melčor je uzdahnuo.

– Ne znam. Veće je u pravu. Devojčica je vetropirasta, ali ti Vargasi što su išli s njom pravi su duduci. Kako su mislili da nauče pameti tog grnčara usred njegove četvrti, dok ga štite svi njegovi? Trebalo je da sačekaju, ukebaju ga nasamo i prekolju mu vrat, ili da se ušunjaju u njegovu kuću... Ovi današnji momci sve su manje daroviti! Ne znam – ponovio je. – Možda ću razgovarati s Vargasima, samo njihov oproštaj...

– Hose mi je rekao da je pokušao...

– Taj nije sposoban ni cigaru da zapali bez pomoći moje kćeri. Pa – dodao je sipajući sebi još jednu čašu vina – brine me jedino što je odvojena od majke. Da nije toga, nije loše da moja unuka bude ovde, sa svojimima. Marija će je naučiti ono što njen otac nikad ne bi mogao: da bude dobra Ciganka, da voli slobodu i da više ne pravi greške. Pustiću da sve ostane onako kako jeste.

Basilio i Mateo su se složili.

– Dobra odluka – potvrdio je i Tomas. Sačekao je da prođe nekoliko sekundi. – A ti? – upitao je zatim. – Kako si prošao? Ne vidim da si povratio duvan koji nam je ukrao Debeli.

– Kako si mislio da dovučem dve vreće? – uzvratilo je Melčor pitanjem tražeći nešto po kaputiću, izvukao kesu i spustio je na sto.

Prigušeno zveckanje novca ućutkalo je nova pitanja. Melčor je glavom dao znak bratu da otvori kesu: nekoliko zlatnih škuda zakotrljalo se po astalu.

– Debeli sigurno nije zadovoljan – pripomenuo je Tomas.

– Nije – pridružio se i čiča Basilio.

– E pa, ovo je samo polovina – otkrio je Melčor – drugu je odneo medved.

Rođaci su zamolili da objasni.

– Dosta dugo sam se motao po okolini Donjih Pećina, gde živi Debeli s porodicom, čak sam noću silazio u selo, ali nisam nalazio načina da očitam bukvicu tom kurvinom sinu: uvek ga prati neko od njegovih ljudi, kao da su mu potrebni i da piša.

Čekao sam. Nešto je moralo da se desi. Jednog dana su mi neki katalonski Cigani koji su prolazili tuda ispričali da jedan Francuz s medvedom ide po obližnjim selima i da životinja igra. Pronašao sam ga, dogovorio se s njim i sačekali smo sledeći krijumčarski pohod. Kad su Debeli i njegovi ljudi otišli a u selu ostali sami starci i žene, Francuz je ušao s medvedom i izveo svoju predstavu, i dok su se svi zabavljali gledajući igru i cirkuske trikove, ja sam se bez poteškoća uvukao u kuću Debelog.

– Praznu? – prekinuo ga je čiča Basilio.

– Ne. Ispred je stajao jedan čovek od poverenja i ne napuštajući stražarsko mesto pokušavao da vidi medveda izdaleka.

Basilio i Huan su upitno pogledali starca; ostali su napravili žalosna lica izigravajući nepostojeću tugu: ako je Melčor tu s novcem Debelog, onda je taj čuvar izvukao deblji kraj. Ciganin se nekoliko sekundi prisećao. Jedva je naterao tog čoveka da propeva. Najpre je video da nije u pripravnosti: stavio je municiju u musketu i nabio je, prišao mu s leđa i zapretio prislanjajući mu cev uz potiljak. Uvukao ga je u kuću i razoružao. Bio je ćopav, zato nije otišao s ostalima, ali zbog toga nije bio manje snažan. Poznavali su se pre nego što je postao hrom.

– Ovo će ti biti kraj, Galijote – prorekao je čuvar dok je Melčor, držeći mu cev puške pod grlom, slobodnom rukom izvukao iz njegovog pojasa pištolj i veliki bodež, i bacio ih na pod.

– Da sam na tvom mestu, pre bih brinuo zbog sopstvenog kraja, Ćopavi. Ili ćeš mi pomoći ili ćeš pre mene na onaj svet. Gde taj lopov čuva svoje blago?

– Luđi si nego što sam verovao ako misliš da ću ti to reći.

– Hoćeš, Ćopavi, hoćeš.

Primorao ga je da legne na pod raširenih ruku. Napolju su se i dalje čuli klicanje i aplauzi medvedovim majstorijama.

– Ako vikneš – zapretio je Melčor nišaneći mu u glavu – ubiću te. Budi siguran.

Snažno je nagazio najmanji prst čovekove desne ruke. Ćopavi je stisnuo zube a Melčor je gledao kako mu se koščice lome. Učinio je isto i s ostala četiri prsta, ćutke, vrteći potpeticom po prstima. Kapi znoja su se slivale niz čuvareve slepoočnice. Ali nije progovorio.

– Nećeš biti samo ćopav nego i sakat – kazao je starac prelazeći na levu ruku. – Misliš li da će ti Debeli biti dovoljno zahvalan, da će te hraniti kad ne budeš mogao sam? Izbaciće te napolje kao pseto, to znaš.

– Bolje ostavljeno pseto nego mrtav čovek – procedio je ovaj kroz zube. – Ako ti

kažem, ubiće me.

– Tako je – složio se Ciganin i spustio petu na najmanji prst leve ruke, ne prestajući da mu nišani u glavu. – Zaguljeno je: ili će te on ubiti ili ću te ja osakatiti – dodao je ne pritiskajući – pošto ćemo posle nastaviti i polomiću ti nos i to malo zuba što ti je ostalo u glavi, i na kraju testise. Oči ću ti ostaviti da gledaš kako te ljudi nipodaštavaju. Ako izdržiš, dajem ti časnu cigansku reč da ću otići iz ove kuće praznih ruku. – Melčor je pustio da prođe nekoliko sekundi da čovek razmisli. – Ali imaš i drugu mogućnost: ako mi kažeš gde je novac, biću velikodušan prema tebi i moći ćeš da pobegneš s nešto para u kesi... i netaknutim ostatkom tela.

I Ciganin je održao reč: dao je Čopavom nekoliko zlatnika i pustio ga da ode; s tim novcem u kesi neće ga odati i imaće dovoljno vremena da pobegne.

– Onda – kazao je Tomas kad je njegov brat završio priču – Debeli ne može da zna jesi li ga ti pokrao ili ga je izdao sopstveni čovek od poverenja.

Melčor je okrenuo glavu i nagoniski prineo ruku ušnoj resici, osmehnuo se, otpio vino i rekao:

– Kakvo nam zadovoljstvo može doneti osveta ako žrtva ne zna da smo se to mi osvetili?

Pošto je Čopavi izašao iz kuće, Melčor je skinuo jednu od dve velike srebrne alke što su mu visile iz ušiju i položio je tačno na sredinu kovčežića iz kog je uzeo sav krijumčarev novac i dragocenosti.

– Zna – odgovorio je bratu – tako mi đavola glavom i bradom, zna da sam to bio ja! I u ovom trenutku, upravo sada, psuje me i proklinje, i huli na mene i noću i danju kad se probudi, ako je uopšte oka sklopio i...

– Progoniće te dok te ne ubije – presudio je čiča Basilio.

– Sigurno. Ali sad verovatno ima drugih, hitnijih problema: ne može da finansira krijumčarenje a neće moći ni da plati svojim ljudima. Izgubio je veliki deo moći. Videćemo kako će na to uzvratiti svi koji ga mrze, a njih je mnogo.

Basilio i Tomas su klimnuli glavom.

Melčor nije hteo da se vrati u Sokak San Migela; ništa ga nije vezivalo za tu ulicu kovača, a između svoje kćeri i Hosea Karmone s jedne strane i Milagros s druge, odabrao je unuku. Posle razgovora s rođacima Vegama, kad se smrklo, otišao je do kolibe gde je živela devojkica.

– Hvala zbog svega što si učinila za devojkicu, Marija – kazao je čim je ušao; njih dve su u loncu kuvale nešto nalik parčetu mesa.

Starica se okrenula prema njemu i odmahнула rukom omalovažavajući učinjeno. Melčor je stao korak ispred grube zavese koja je služila i kao vrata i dugo posmatrao unuku; ona se s vremena na vreme okretala, gledala ga krajičkom oka i smeškala se.

– Šta hoćeš, sinovče? – upitala je starica umornim glasom, okrenuta leđima.

– Hoću... dvorac da živim u njemu s unukom okružen nepreglednom plantažom duvana... – Milagros je pošla da se okrene, ali starica ju je ćušnula laktom u bok i naterala da i dalje pazi na vatru. Melčor je zaškiljio. – Hoću konje i šarenu svilenu odeću; zlatan nakit, na desetine komada; muziku i igru i da me paji poslužuju za stolom svakog dana. Hoću žene, i njih na desetine... – Starica je opet munula laktom Milagros pre nego što se okrenula. Melčor se ovog puta nasmešio. – I dobrog muža za moju unuku, najboljeg Ciganina na svetu... – Okrenuta leđima, Milagros je dražesno vrtela glavom levo-desno, kao da joj se sviđa to što ćuje, podstićući ga da nastavi. – Najsnažnijeg i najnaoćitijeg, bogatog i zdravog, slobodnog od svega što bi ga vezivalo, i da on i moja unuka dobiju mnogo dece...

Devojka je neko vreme nastavila da vrti glavom dok baba Marija nije progovorila.

– E pa, ništa od toga nećeš naći ovde. Došao si na pogrešno mesto.

– Jesi li sigurna, stara?

Starica se okrenula, a s njom i Milagros. Iz dedine pružene ruke visila je divna ogrlica od malih belih bisera.

– Od nećega treba početi – kazao je Melčor i prišao unuci da joj zakopća đerdan oko vrata.

– Joj što je tužno ostariti i znati da tvoje telo više ne uzbuđuje muškarce! – požalila se vidarka dok je Milagros jagodicama prstiju milovala blistave bisere na svom tamnoputom vratu.

Melčor se okrenuo prema starici.

– Da vidimo hoćeš li s ovim... – počeo je zavlaćeći ruku u jedan od unutrašnjih džepova plavog kaputića – privući u svoj krevet nekog Ciganina da zagreje to telo što više ne...

Starica nije dopustila da završi rećenicu: ćim je Melčor izvukao zlatan medaljon sa sedefnim umecima, otela mu ga je iz ruku i gotovo i ne gledajući, kao da se boji da će se Ciganin pokajati, spustila ga u džep na kećelji.

– Malo koji muškarac će doći kod mene zbog ove trićarije – kazala je.

- E pa, ovde ima jedan kome treba večera i kutak gde da odspava.
- Daću ti da jedeš, ali nema ni govora da spavaš u ovoj kući.
- Medaljon nije dovoljan?
- Kakav medaljon, prevarante ciganski? – odgovorila je baba Marija tobože ozbiljno i opet se okrenula ka loncu.

Milagrosi je preostalo samo da slegne ramenima.

- Pevaj, garavušo.

Udubljena u posao na svetlosti sveće, Karidad je razvukla usta u prekrasan osmeh koji joj je ozario lice. Stojeći na ulazu, Melčor je odmerio kolibu pogledom: stari bračni par je ležao u krevetu, odakle su ga pogledali s iščekivanjem.

- Antonio – kazao je deda starcu, bacajući mu novčić koji je ovaj uhvatio u letu
- ti i tvoja žena možete da spavate na crnkinjinom madracu. Ona i ja ćemo spavati u krevetu, veći je.
- Ali... – zakukao je ovaj.
- Vrati mi novac.

Starac je pogladio novčić, progundao nešto i gurnuo laktom ženu. Karidadi se omakao još jedan osmeh pri pogledu na to kako se dvoje namrgođenih Cigana preko volje odriču svog najdragocenijeg dobra.

- Čemu se ti smeješ? – oštro je upitala starica, probadajući je pogledom.

Karidad se uozbiljila, i dok su se starci jedva tiskali pod jednim pokrivačem na Karidadinom madracu, Melčor je otišao do stola i opipao neke već napravljene cigare. Namignuo je Karidadi i prineo jednu usnama. Skinuo je plavi kaputić, izuo čizme i legao na krevet, glave naslonjene na uzglavlje, zapalio cigaru i ispunio kolibu dimom.

- Pevaj, garavušo.

Karidad je želela da on to ponovo zatraži. Koliko je samo dugih noći čeznula da opet radi a da taj čovek leži iza nje! Izuzetno vešto je isekla list duvana koji će staviti spolja i zapevušila, ali bez svesne namere, i ne razmišljajući o tome, okanula se onih monotonih pesama iz rodne Afrike, i kao da radi na plantaži ili na polju šećerne trske, iskoristila muziku da ispriča svoje jade i nade kao što čine crni robovi na Kubi, koji su samo pevajući kadri da govore o svom životu. I dok je i dalje radila, obrađujući duvan pažljivim pokretima ruku, osećanja su slobodno potekla i pretočila se u reči pesama. „I to dvoje starih Cigana krađu

robinjin cigar“, negodovala je u jednoj, „i dok puše žile, žale se na duvan koji je obradila crnkinja.“

Zamolila je za oprostaj i zato što je dopustila da joj ukradu duvan: „Iako Ciganin kaže da nisam kriva, jeste, kriva je crnkinja, ali šta je ona mogla da uradi protiv belog čoveka?“ Oplakala je svoju pokidanu crvenu odeću i obradovala se što je Milagros našla načina da bude zakrpljena. Priznala je da se uznemirila kad je Melčor otišao u potragu za osvetom. Zahvalila je na mirnim noćima u Sokaku San Migela. Pevala je o prijateljstvu s Milagros i o netrpeljivosti njenih roditelja, i kako se devojka pomirila s njima, i o baba Mariji koja brine o njoj, i o veseljima i o medvedu i...

– Garavušo – prekinuo ju je deda. Karidad se okrenula. – Dođi ovamo da pušiš sa mnom.

Melčor je potapšao dušek dlanom i Karidad je poslušala. Drveni ram kreveta zaškripao je preteći da će popustiti kad se popela na njega i legla pored Ciganina, a on joj dodao cigaru. Snažno je povukla, osetila da joj dim ispunjava cela pluća, i zadržala ga tu dok nije počela da oseća prijatno golicanje. Kad je cigara opet dospela u Melčorovu ruku, on je ispustio dim ka tavanici od trske i slame iznad njih i vratio je Karidadi. „Šta da radim?“, zapitala se ona povukavši još jednom. „Trebali li da pevam i dalje?“ Melčor nije progovarao, pogleda uprtog u plafon koji je propuštao kapi kiše. Ona se dvoumila da li da peva ili da mu ponudi svoje telo. Kad god je do sada u životu legla u krevet, to je bilo da bi je povalio neki muškarac: gospodar, nadzornik robova, čak se i mladi sin drugog belog gospodara jedne nedelje zainatio da bude s njom. Povukla je dim. Nikada se nije ona nudila; uvek su je belci zvali i vodili u krevet. I Melčor je povukao dim; cigara joj je opekla prste kad ju je ponovo dodao njoj. On je nju pozvao u krevet... ali ne dira joj telo. Sačekala je nekoliko trenutaka da se cigara ohladi. Osećala je dodir Ciganinovog tela, čiji bok je ležao uz njen, oboje stisnuti jedno uz drugo, ali nije čula ono ubrzano disanje, ono dahtanje uz koje su muškarci obično navaljivali na nju; Melčor je disao mirno, kao i uvek. A ona, zar njeno srce ne kuca snažnije? Šta to znači? Povukla je dim. Dva puta zaredom, s uživanjem.

– Garavušo – rekao je deda – popuši cigaru do kraja. I gledaj da se ne mrdaš mnogo preko noći ili ću morati da doplatim onim dvoma za krevet. A sad pevaj... kao što si pevala u sokaku.

Melčor je i dalje zurio u tavanicu od trske; kad bih se samo okrenuo na drugu stranu popeo bih se na nju, pomislio je. Osetio je želju: njeno telo je mlado, čvrsto, podatno. Pristala bi, bio je siguran. Ona je počela da peva i tužne

robovske melodije ispunile su Melčorove uši. Koliko su mu nedostajale! Prestaće da peva; ako nasrne na nju, neće ih više čuti. I od tada više ništa neće biti isto, kao i uvek sa ženama. Tuga i bol koji su izvirali iz te muzike pobudili su u Ciganinu neka druga osećanja i ona su ugasila njegovu želju. Ta žena je propatila koliko i on, možda i više. Zašto da razbije čaroliju? Može da čeka... ali šta? Melčor se iznenadio što se našao u takvoj situaciji: on, Melčor Vega, Galijot, razmišlja šta da radi. Garavuša je zaista posebna! Jednu ruku je spustio na njenu butinu i skliznuo niz nju a Karidad je ćutala i ležala nepomično iščekujući, napeta. Melčor je to opazio po otvrdlim mišićima crnkinjine noge, po disanju koje je na nekoliko časaka prestalo.

– Nastavi da pevaš, garavušo – zatražio je dižući ruku.

Nije više posezao za njenim telom iako je bio uzbuđen kad bi se noću probudio i video da su im se noge ili ruke ispreplele, dok su grlili jedno drugo da se zaštite od hladnoće, a njene grudi ili zadnjica se pribile uz njega. Zar ne primećuje da mu je penis u erekciji? Karidadino sporo i mirno disanje bilo je dovoljan odgovor. I Melčor se kolebao. Gurao ju je da je odmakne od sebe, ali ona je i dalje spavala, i još je gundala na nekom Ciganinu nepoznatom jeziku. „Lukumi“, rekla mu je jednog jutra. Imala je poverenja u njega, slatko je spavala i pevala mu noću. Ne sme da je izda, ponovo je zaključio, iznenađen svaki put kad bi se to desilo, pre nego što bi je snažno odmaknuo od sebe.

Melčor se osećao prijatno u ciganskoj mahali, pored unuke i rođaka, i gde je njegova ćerka Ana redovno dolazila. Ona ga je i upozorila da su se dvojica ljudi pojavila u sokaku pretvarajući se da ih zanimaju kotlovi; međutim, ni u očima najmanje sumnjičavog Ciganina ta dvojica nisu prošla kao neko ko nešto kupuje. Između dva razgovora govorili su da ga poznaju i raspitivali se za njega, ali niko im, koliko je ona znala, nije ništa rekao.

Tomas je pojačao stražu u ciganskoj mahali. Uveo je tu meru čim je saznao da se njegov brat osvetio pokravši Debelog, ali sad je zatražio od mladih Vega da pripaze još bolje. Cigani iz vrta kod Kartuhe bili su naviknuti da žive u neprestanom stanju pripravnosti; u mahalalu su često dolazili najraznoražniji prestupnici i begunci od pravde tražeći utočište i trudeći se da se pomešaju s članovima zajednice koja se dičila time da živi ne poštujući zakone paja.

– Ne brini – ipak je rekao Melčor svome bratu.

– Kako da ne brinem? To su sigurno ljudi Debelog.

– Samo dvojica? Ti i ja bismo ih sami sredili. Ne treba smetati mladima, imaju oni svoja posla.

– Sad imamo novca napretek... i biće ga prilično dugo. Dvojica prate baba Mariju i tvoju unuku kad izađu da beru trave.

– Njima dobro plati – promenio je raniju izjavu Melčor.

Tomas se nasmešio.

– Vidim da si veoma smiren – kazao je.

– A ne bi trebalo da budem?

– Ne, ne bi trebalo, ali izgleda da ti spavanje s crkinjom čini dobro – izjavio je prepredenog izraza lica.

– Tomase – rekao je starac, prebacio ruku preko bratovog ramena i primakao glavu njegovoj – njeno telo može da utoli požudu i najnezasitijeg i najboljeg ljubavnika.

Tomas se grohotom nasmejao.

– Ali nisam je ni pipnuo.

Tomas se otrgao iz Melčorovog zagrljaja.

– Šta...?

– Ne mogu. Vidim da je nevinna, nesigurna, tužna, slomljena. Kad peva... pa, čuo si je. Volim da je slušam. Njen glas me ispunjava i prenosi u vreme kad smo bili mali i slušali crne robove kako pevaju, sećaš li se? – Tomas je potvrdio. – Današnji crnci su izgubili svoje korene i jedino pokušavaju da što više liče na belce i paje, ali moja garavušica ne. Sećaš li se koliko su otac i majka bili ushićeni njihovom muzikom i igrom? Posle smo pokušavali da ih oponašamo u ciganskoj mahali, pamtiš li? – Tomas je opet potvrdio. – Mislim... mislim da bi čarolija nestala kad bih legao s njom. I miliji mi je njen glas... i njeno društvo.

– Pa, trebalo bi da uradiš nešto. Mahala je prepuna glasina. Pomisli da tvoja unuka...

– Devojčica zna da nismo ništa uradili. Budi siguran. Primetila bi da jesmo.

I tako je i bilo. Kao i svi Cigani iz vrta, Milagros je čula za dedin dogovor sa starim bračnim parom, a oni su se žalili svakome ko je hteo da sluša da im je Melčor dao mizernu svotu novca da bi spavao s crkinjom u njihovom krevetu. Ko je i gde video da crkinja spava u krevetu s uznožjem? Milagros nije mogla da podnese pomisao da deda i Kačita... Prošla su tri dana dok nije odlučila i otišla do Karidad, i našla je samu u kolibi kako obrađuje duvan.

– Tucaš se s mojim dedom! – napala ju je sa samih vrata.

Osmeh s kojim je Karidad dočekala drugaricu iščezao je s usana.

– Ne... – skupila je snagu da se brani.

Ali Ciganka je nije pustila da nastavi.

– Nisam mogla da spavam misleći da ste oboje tu: da se tucate kao psi. Ti, moja drugarica...! A ja sam ti verovala.

– Nije me povalio.

Ali Milagros nije slušala.

– Zar ne shvataš? To je moj deda!

– Nije me povalio – ponovila je Karidad.

Devojka je nabrala čelo, još cepteći od ljutnje.

– Niste...?

– Ne.

Da li bi volela da jeste? Ta sumnja je mučila Karidad. Prijao joj je dodir s Melčorom; osećala se sigurnom i... da li je želela da je povali? Osim fizičkog dodira, nije ništa osećala kad su muškarci to radili. Da li bi s Melčorom bilo isto? Čim je prve noći sklonio ruku s njene noge i zatražio da peva, Karidad je ponovo osetila čaroliju nastalu između njih dvoje u ritmu njenih crnačkih pesama, i njihovih sjedinjenih duša. Da li bi volela da joj dira telo, da je povali? Možda bi... ili ne bi. U svakom slučaju, šta bi bilo posle?

Milagros je loše protumačila ćutanje svoje drugarice.

– Oprosti što sam posumnjala u tebe, Kačita – izvinila se.

Nije ništa više pitala.

Zato je Melčor mogao da izjavi pred Tomasom da njegova unuka zna da on nije u vezi s Karidad. Nije bilo potrebe da išta objašnjava ni u jednoj od brojnih prilika kad je odlazio da je vidi.

– Ukrašću ti je – najavio bi baba Mariji ušavši u kolibu u kojoj su ona i njegova unuka radile s travama; zatim bi uhvatio devojku za ruku ne hajući za vidarkino protivljenje.

I njih dvoje su šetali obalom reke ili trijanskom dolinom, najčešće ćutke, pošto je Milagros strahovala da će njene reči razbiti čaroliju koja je obavijala dedu.

Melčor je takođe tražio od nje da igra tamo gde se čulo pljeskanje dlanova, pozivao je na čašicu vina, iznenađivao nju i Karidad kad bi se njih dve uveče sakrile da puše i pridruživao im se, „ja nemam fratrove cigare“, podrugnuo bi se, ili je išao s njom da beru trave sa starom Cigankom.

– Ovo neće nikoga izlečiti – gundala je tada vidarka. – Gubi se odavde! – vikala je na Ciganina i terala ga rukama. – Ovo su ženska posla.

I Melčor bi namignuo unuci, odmakao se nekoliko koraka i stao pored Cigana koje je Tomas postavio da čuvaju žene i kojima je već bila poznata vidarkina loša narav; ali posle nekog vremena ponovo bi prišao Milagrosi.

Po povratku s jedne od tih šetnji doznali su vest o smrti mladog Dionisija Vege.

Jedno mesto u Trijani Melčor je mrzeo; tu su se sticali, pomešani zbrda-zdola, bol, patnja, nemoć, zlopamćenje, miris smrti, mržnja prema celom čovečanstvu! Čak i kad je hodao Seviljom, blizu Zlatnog tornja, a između proticao široki Gvadalkivir, Ciganin je okretao lice ka gradskim zidinama da ga ne vidi. No tog prolećnog predvečerja, nakon dramatične sahrane mladog Dionisija Vege, nezadrživ nagon ga je poterao da se zaputi ka njemu.

Dionisio nije imao ni šesnaest godina. Uz neprestane bolne vapaje žena iz ciganske mahale i iz Sokaka San Migela, koje su se sve okupile da bi mladiću rekly poslednje zbogom, Melčor se sve vreme sećao njegovih živahnih i pametnih prodornih tamnih očiju i uvek nasmešenog lica. Bio je unuk čiča Basilija, koji je podnosio muku stegnutog srca, nastojeći sve vreme da mu se pogled ne sretne s Melčorovim. Kad se na kraju obreda Melčor obratio rođaku, ovaj je prihvatio njegovo saučešće i prvi put tog dana ga pogledao u lice. Nije mu ništa rekao pošto je optužba lebdela u vazduhu u celoj mahali. „Ti si kriv, Melčore.“

I jeste bio. Ona dvojica ljudi koje je poslao Debeli, što ih je pomenula njegova ćerka Ana, nestala su. Možda zato što su videli da Melčor nikad ne ide sam, možda pošto su proverili bezbednosne mere. S vremenom su obustavljene straže koje je naložio Tomas. Kako su mogli da pomisle da će Debeli zaboraviti uvredu? Došlo je proleće i jednog dana je mladi Dionisio, s dvojicom drugova, izašao iz vrta kod Kartuhe i ušao u plodnu trijansku dolinu tražeći neku kokoš koju bi lako ukrao ili otpadak gvožđa da ga proda kovačima. Dvojica ljudi su im izašla u susret. Za momke je bilo očigledno da su Cigani po tamnom tenu, šarenoj odeći i kuglicama što su im visile oko vrata i iz ušiju. Niko nije prozborio dok jedan od te dvojice nije proburazio Dionisiovo srce floretom. Isti taj se obratio ostalima.

– Recite kukavici Galijotu da Opasani ne prašta. Recite mu i da prestane da se krije među svojimima kao uplašena žena.

„Da prestane da se krije kao uplašena žena.“ Te reči koje su momci bezbroj puta ponovili otkako su se pojavili u ciganskoj mahali s Dionisiovim lešom, probadale su Melčorov mozak kao usijane igle a mnogi Cigani su u prolazu

odvraćali pogled od njega. „Misle isto!“, mučio je sebe Melčor. I u pravu su: sakrio se kao kukavica, kao žena. Je li on to ostario? Je li postao kao Antonio, što mu je za tričavi novčić ustupio voljeni krevet da spava s crnkinjom? Ta tri dana koliko je trajalo bdenje pored mrtvaca, dok žene nisu prestajale da zapomažu, cepajući odeću i grebući sebi ruke i lice, Melčor se držao podalje i od Milagros i Ane, koje nisu mogle da sakriju prekoran pogled; čak mu se učinilo da vidi prezrivu grimasu na licu rođene kćeri. Nije imao hrabrosti ni da pođe s nekom od družina koje su, bezuspešno, krenule da traže ljude Debelog. U međuvremenu je do iznemoglosti mrcvario sebe istim pitanjem: da nije on to već postao neko nalik na starog Antonija, slabić kadar da skrivi smrt mladića poput Dionisija? I rođena ćerka se trudi da se ne sretne s njim!

Prisustvovao je sahrani na obližnjoj ledini, skupivši se sav među ostalim Ciganima. Video je kad je mladićev otac, u pratnji čiča Basilija, stavio u Dionisiove nepomične šake staru gitaru. Onda je glasom koji para srce, obraćajući se beživotnom telu svoga sina, uzviknuo:

– Sviraj, sine, i ako sam se loše ponašao, neka od tvoje muzike ogluvim; ako sam ispravno radio, budi miran i ja ću biti razrešen greha.

Basilio i njegov sin su sačekali nekoliko časaka u tišini od koje se ledila krv u žilama. Čim su okrenuli leđa truplu, ostali muškarci su ga zakopali zajedno s gitarom. Kad je zemlja potpuno prekrila jednostavan mrtvački kovčeg od borovine, Dionisiova majka je otišla do uzglavlja i brižljivo poređala ono malo mrtvačevih ličnih stvari: staru košulju, ogrtač, nož, mali posrebren rog koji je u detinjstvu nosio oko vrata protiv uroka i izlizani dvorogi šešir koji je momak obožavao. Nežno ga je poljubila a zatim zapalila gomilu drva.

Kad su plameni jezici počeli da gasnu a Cigani da se razilaze, Melčor je prišao lomači. Mnogi su zastali i okrenuli glavu da vide kako Galijot skida jarkoplavi svileni kaputić, vadi kesu s novcem i stavlja je za pojas, i baca jaknu u vatru. Zatim je pružio ruku čiča Basiliju a sama nebesa kao da su mu izrekla presudu za zločin.

Bol, uznemirenost i krivica upravili su Ciganinove korake trijanskom obalom Gvadalkivira. Mora da ode tamo!

– Kuda ide? – upitala je Milagros majku šapatom.

Obe žene, i Karidad s njima, pohitale su za Melčorom čim je pogruženo pognuo glavu pred Basiliom i izgubio se u pravcu Trijane. Pratile su ga na rastojanju, trudeći se da ih ne primeti, i ne pomišljajući da Melčor ne bi zapazio njihovo prisustvo ni da koračaju pored njega.

– Mislim da znam – odgovorila je Ana.

Nije ništa više rekla dok deda nije ostavio za sobom Most brodica i, prošavši obalu, stao ispred crkve nekadašnje Visoke pomorske škole, gde su deca učila o moreplovstvu i lečeni bolesni mornari.

– To je bilo tu – šapnula je majka, motreći obrise dedinog tela na poslednjoj dnevnoj svetlosti.

– Šta je tu? – upitala je Milagros, iza koje je stajala Karidad.

Ani je trebalo malo vremena da odgovori.

– To je Crkva Naše Gospe od Dobrog Vazduha, crkva moreplovaca. Pogledaj... – počela je da objašnjava ćerki i ispravila se setivši se da je i Karidad tu – pogledajte glavnu kapiju. Vidite li onaj balkon iznad nje što se prostire duž celog zida i otvoren je ka reci? – Milagros je potvrdila, Karidad nije rekla ništa. – S tog balkona, danima kad je služba božja obavezna, držana je misa za brodove na reci; tako mornari nisu morali ni da se iskrcaju...

– A ni galijoti. – Milagros je završila rečenicu umesto majke.

– Tako je. – Ana je uzdahnula.

Melčor je i dalje stajao uspravno ispred crkvene kapije, glave dignute ka balkonu, dok mu je reka gotovo zapljuskivala pete na čizmama.

– Tvoj deda nikad nije želeo ništa da mi ispriča o godinama robijanja na galiji, ali ja znam, čula sam iz ponekog razgovora s malobrojnim sapatnicima što su izvukli živu glavu iz tih muka. Bernardom, na primer. Tih godina dok ti je deda bio galijot, ništa mu nije teže padalo, koliko god da je veliku nemaštinu i nevolju trpeo, nego da sedi okovan za vesla i sluša misu pred Trijanom.

Jer Trijana je predstavljala oličenje slobode a za Ciganina ne postoji ništa dragocenije. Melčor je podnosio nadzornikove šibe, trpeo glad i žeđ sedeći u sopstvenom izmetu i mokraći, izranjavljenog tela, veslajući dok se ne obeznani. Pa šta?, zapitao bi se naposletku, zar to nije sudbina Cigana i na kopnu i na moru? Da trpe nepravdu.

Ali kad bi se našao pred svojom Trijanom... Kad je mogao da omiriše, da gotovo opipa taj vazduh slobode što je prirodno pokretao Cigane da se bore protiv svih okova, tada su Melčoru teško padale sve njegove rane. Koliko puta je u sebi opsovao te popove i te svete slike i kipove s one strane slobode? Koliko puta je upravo tu, na reci, pred retablom* Naše Gospe od Dobrog Vazduha i slikama Svetog Petra i Svetog Pavla levo i desno od nje, prokleo svoju sudbinu? Koliko puta se zakleo da nikad više neće podići pogled ka tom balkonu?

Najednom, pao je na kolena. Milagros je htela da potrči do njega, ali Ana ju je zaustavila.

– Ne. Pusti ga.

– Ali... – usprotivila se devojka – šta će da radi?

– Pevaće – iznenadile su se čuvši iza sebe Karidadin šapat.

Ana nikad ranije nije čula očevu „tužbalicu s galije“. Nikad je više nije pevao nakon što je oslobođen. I zato, kad se prvi jauk, dug i tužan, razlegao u suton, žena je pala ničice kao i on. Milagros je osetila kako joj se ježi koža po celom telu. Nikad nije čula ništa slično; ni osećajne deble Trijanke, Grofove žene, nisu mogle da se uporede s tom jadicovkom. Devojka je osetila drhtavicu, potražila majčin dodir i naslonila ruke na njena ramena, a Ana ih je stisnula svojim šakama. Melčorova pesma bila je bez reči i u njoj su se smenjivali jecaji i jauci odzvanjajući duboko, treperavo, slomljeno, iz svakog su zračile smrt i nesreća.

Obe Ciganke su stajale zagledane u sebe, osećajući kako ta neopisiva, bezdano duboka, čudesno tužna pesma, pozleđuje i njihova osećanja. Karidad se, međutim, smeškala. Znala je: bila je sigurna da sve što deda ne može da kaže može da izrazi muzikom; kao ona, kao robovi.

Tužbalica s galije potrajala je nekoliko minuta, dok poslednji jauk nije zamro na Melčorovim usnama. Žene su videle kad je ustao i pljunuo prema kapeli a zatim krenuo niz reku, u pravcu suprotnom od ciganske mahale. Majka i ćerka su nekoliko časaka stajale nepomično, ispražnjeno.

– Kuda će? – upitala je Milagros kad se Melčor izgubio u daljini.

– Odlazi – s mukom je odgovorila Ana, očiju prepunih suza.

Dok su joj jauci još odjekivali u ušima, Karidad je pokušala da u daljini nazre Ciganinova leđa. Milagros je po majčinih ramenima osetila da se trese od plača.

– Vратиće se, majko – pokušala je da je uteši. – Nije... nije poneo ništa: nema kaputić, ne nosi musketu, ni štap.

Ana nije odgovorila. Hućanje rečne vode u noći okružilo je tri žene.

– Vратиće se, je li, majko? – opet je upitala devojka pomalo promuklim glasom.

Ali Ana nije rekla ni reč.

II

PESMA KRVI

11

*Sevilja,
31. jul 1749.*

Po nepodnošljivoj letnjoj vrućini život u gradu proticao je umrtvljeno. Seviljci koji su to mogli premestili su nameštaj, odeću i pokućstvo s gornjih spratova kuće u prizemlje, gde su pokušavali da se bore protiv žege i toplog istočnog vetra; ostali, većina stanovništva, potražili su spas na nekoj od dve obale Gvadalkivira, seviljskoj i trijanskoj, gde se bar mogao naći neki znak života kod ljudi što su se kupali u reci, da se malo osveže, pod budnim okom čuvara koje je tu postavilo gradsko veće da bi se sprečila česta davljenja u reci. Tako je dan lagano prolazio kad se među građanima počeo pronositi glas: vojska zauzima grad. Nisu to bili ljudi opštinskih pozornika ili seviljskog gradonačelnika, nego vojska! Najednom su naoružani vojnici zauzeli busiju kod svih trinaest kapija i kod dvoja mala vrata na zidinama glavnog grada i poterali ljude koji su se nalazili van zidova da uđu unutra. Kupači, prodavci, mornari i lučki radnici, trgovci, žene i deca... Gomila je požurila da poslušna njhova naređenja.

– Zatvorićemo gradske kapije! – vikali su desetari i narednici na čelu oružanih odreda.

Ali osim tog upozorenja, nijedan komandir nije dao opširnija objašnjenja; vojnici su puškama gurali Seviljce koji su nagrnuli na kapije i pitali šta se događa. Uzbuđenje je dostiglo vrhunac kad je neko povikao da je vojska opkolila ceo grad. Mnogi su pogledali ka Trijani i uverili se da je tako; u predgrađu, na drugoj obali reke, videlo se kako ljudi trče mešajući se s belim vojničkim uniformama, a Mostom brodica žurno prolazi mnoštvo jahaćih životinja hitajući u jednom ili drugom pravcu, kuda su ih terali vojnici.

– Šta se dešava?

– Je li počeo rat?

– Da li nas napadaju?

Ali umesto odgovora, ljudi su gurani i udarani. Zato što ni vojnici nisu znali razloge; oni su samo dobili naređenje da nateraju meštane da uđu unutra i da zatvore gradske kapije. Trebalo je da samo dve ostanu otvorene: Kapija Arenala i Kapija Mesa.

– Kući! – vikali su oficiri. – Idite kući!

Isto naređenje su izvikivale po ulicama patrole koje su se kretale Seviljom i Trijanom; ta zapovest je tog 31. jula 1749. godine odjekivala svuda po Španiji u tajnoj vojnoj operaciji izvedenoj do najsitnijeg detalja, koju su smislili biskup Ovijeda i predsednik Saveta Kastilje, don Gaspar Vaskes Tablada, i markiz od Ensenade, koji je svega nekoliko godina ranije pooštrio kazne za Cigane uhapšene van mesta boravka: smrt. Prema tom novom ukazu iz 1749. godine kraljeve trupe su istog dana zaposele sve gradove u kraljevstvu za koje se znalo da u njima žive Cigani.

Posle nekoliko sati seviljske kapije su zatvorene, a kapije Arenala i Mesa bile su pod jakom stražom; Trijanu je opkolila vojska, uzorni građani su potrčali da se sklone u kuće a manji odredi su strateški raspoređeni po određenim ulicama. Tada su vojnici najzad dobili direktna uputstva od pretpostavljenih: pohapsiti sve Cigane, gnusne štetočine, bez obzira na pol ili starost, i zapleniti im sva dobra.

Pre toga su odgovarajući tajni dopisi poslani korehidorima svih naselja u kraljevstvu gde su popisane ciganske porodice, i stoga je gradonačelnik Sevilje, u svojstvu korehidora grada, još ranije označio vojnim vlastima kuće i mesta gde treba izvršiti hapšenje.

Kao što se zbilo u celoj Španiji, Cigani su tu sramnu meru dočekali zaprepašćeno: u Sevilji su pohapšeni bez pružanja otpora, kao i kovači iz Sokaka San Migela u Trijani i Romi koji su živeli u Kavi ili okolini. Međutim, ljudi iz ciganske mahale kod vrta Kartuhe bili su bolje sreće: pošto su se nalazili na otvorenom, mnogi od njih su uspeli da pobegnu ostavljajući za sobom skromnu imovinu. Ipak, dvoje je poginulo bežeći od vojničkih metaka, jedan je ranjen u nogu a jedan se udavio u reci naočigled žene koja ga je nemoćno gledala, dok su sitna dečica plakala a vojska ga prezrivo posmatrala.

Blizu sto trideset ciganskih porodica uhapšeno je u Sevilji u masovnoj raciji u julu 1749. godine.

Karidad je iz kolibe čula viku oficira koja se razlegala u sveopštoj gunguli.

– Uhapsite sve!

– Ne dajte nijednome da pobegne!

Prestala je da obrađuje duvan koji je i dalje davala fra Hoakinu. Uplašena zbog buke koju su trčeći pravili Cigani i vojnici, vriske dece i žena i ponekog sporadičnog pucnja, ustala je od stola i pohitala ka ulazu upravo kad su Antonio i njegova žena žurno promakli šepajući u suprotnom pravcu, pridržavajući jedno drugo.

– Šta...? – pokušala je da ih pita.

– Miči se! – odgurnuo ju je Ciganin.

Stajala je kao ukopana, zaprepašćena, posmatrajući kako vojnici nasrcu na žene ili nišane u muškarce. Mnogi su pobjegli i neustrašivo su se probijali kroz obruč kojim su vojnici pokušali da osvoje mahal. Potražila je pogledom Milagros, ali je nije našla, i videla je kako čiča Tomas zadržava grupu vojnika da bi jedan od njegovih sinova pobjegao s dečicom na ramenima. Sam čiča Tomas je savladan silom, ali njegov sin se izgubio u vrtu. Nije bilo ni traga ni glasa od Milagros. Neki Cigani su bežali skačući po krovovima koliba da bi pali iza ograde manastirskog vrta i pomamno potrčali ka slobodi. Kad je izašla iz kolibe, Antonio i njegova žena su je ponovo odgurnuli. Karidad ih je ispratila pogledom: dok je Ciganka koračala, ispadali su joj duvan i cigare ukradeni unutra. Gledala je kako s naporom trče ka... vojnicima! Jedan je prasnuo u smeh videvši kako prilaze, stari i klecavi, ali lice mu se uozbiljilo kad je Antonio pokazao veliki nož u ruci. No udarac kundakom puške u starčev stomak bio je dovoljan da ispusti nož i padne na zemlju. Vojnik i dvojica njegovih drugova nasmejali su se kao da je za njih borba završena, ali odmah zatim Ciganka je ispustila torbu iz ruku i neočekivano, iznenadujuće snažno i spretno, vođena mržnjom i besom, poput kandži savijenim rukama kao jedinim oružjem ustremila se na vojnika koji joj je udario muža. Njegovi drugovi su kasno reagovali. Karidad je na soldatovom licu spazila krvave pruge. S naporom su savladali staricu.

– Šta ti tražiš ovde?

Dok je gledala Antonija i njegovu ženu, Karidad nije primetila da je operacija skoro završena i da ostali vojnici već ulaze u kolibe. Uhapšeni Cigani stajali su okupljeni na ulici, opkoljeni. Oborila je pogled pred vojnikom koji joj se obratio.

– Crnkinjo, šta ti tražiš ovde? – ponovo je upitao budući da je Karidad ćutala. – Jesi li Ciganka? – Odmerio ju je od glave do pete. – Ne. Kako bi ti mogla biti Ciganka? Ej! – doviknuo je desetar koji je prolazio ulicom. – Šta da radimo s ovom?

Desetar je prišao i postavio joj ista pitanja. Karidad i dalje nije odgovarala i nije gledala u njih.

– Otkud ti u ciganskoj mahali? Da nisi robinja nekoga od njih? – I sam je odbacio tu ideju, zavrtevši više puta glavom. – Pobjegla si od gospodara, je li? Da, mora biti da je to...

– Slobodna sam – jedva je izgovorila Karidad tanušnim glasom.

– Sigurno? Dokaži.

Karidad je ušla u kolibu, vratila se sa zavežljajem, i preturala po njemu dok nije našla dokumente dobijene od pisara s *Kraljice*.

– Istina. – Zagledavši ih i ispipavši, kao da dodirom može da prepozna ono što ne ume da pročita, desetar je odlučio da su ispravni. – Šta imaš unutra?

Karidad mu je dala zavežljaj, ali kao kod Morske kapije u Kadisu, vojnik je prestao da ispipava čim je njegova ruka naišla na staro, grubo i izlizano ćebe koje ju je zimi štitilo od hladnoće i samo je odmerio težinu zavežljaja i protresao ga da vidi da li će nešto unutra zvecnuti, ali nisu bili teški niti su mogli zveckati ćebe, crvena odeća, nekoliko cigara dobijenih od fra Hoakina kao plata za obavljen rad i slamnati šešir što je visio privezan za zavežljaj.

– Odlazi odavde! – podviknuo je. – Imamo dovoljno problema sa svim ovim šljmom.

Karidad je poslušala i zaputila se ka Trijani. Međutim, zastala je na ulici prolazeći pored uhapšenih Cigana. Da li je i Milagros među njima? Vojnici su im oduzimali oružje i skidali nakit i srebrne kuglice dok je jedna nova vojska, ovog puta pisara, pokušavala da zapiše ciganska imena i njihovu imovinu.

– Čija je ova mula? – uzviknuo je jedan vojnik držeći u ruci ular mršave tovarne životinje.

– Moja! – vrisnuo je jedan Ciganin.

– Odbij, lažljivče! – skočila je neka žena. – To je mula jednog ratara iz Kamasa!

Nekoliko Cigana se nasmejalo.

„Kako mogu da se smeju?“, iznenađeno je pomislila Karidad i dalje tražeći Milagros među njima. Ugledala je čiča Tomasa, i Basilija i Matea... većinu starijih Vega. Videla je i Antonija i njegovu ženu, zagrljene. Ali nigde nije bilo Milagros.

– U redu – vojnik s mulom je stao kao ukopan – čija je?

– Njegova – odgovorio je neko pokazujući na prvog Ciganina.

– Ratara iz Kamasa – rekao je drugi.

– Moja – začulo se u grupi.

– Ne. Moja je – nasmejao se treći.

– Tvoja je jedna druga.

– Ne, ta mula jeste onog ratara iz Kamasa.

– Je li taj ratar iz Kamasa imao dve mule?

– Kraljeva je! – umešao se jedan mladić. – Kraljeva – ponovio je a vojnik ga je pogledao ogorčeno. – Čuvamo je da jaše na njoj kad dođe da poseti Trijanu!

Cigani su opet prasnuli u grohotan smeh. Karidad je razvukla usta da se osmehne, ali u očima joj se i dalje ogledala zabrinutost za Milagros.

– Nije uhapšena – doviknuo joj je čiča Tomas pretpostavljajući šta je brine. – Nije tu, garavušo.

– Šta nije tu? – grubo ih je prekinuo isti onaj desetar što je prethodno ispitao Karidad a sad im prišao u krkljancu.

Karidad je zamucnula i oborila pogled.

– Kraljeva mula, kapetane – odgovorio je Tomas tobože ozbiljno. – Vaša ekselencijo, ne dozvolite da vas obmanu: kraljeva mula zapravo pripada rataru iz Kamasa.

– Samo se vi smejte! – povikao je desetar obraćajući se svim uhapšenim Ciganima. – Iskoristite i smejte se sad, jer tamo gde idete više se nećete smeјati. Kunem vam se! – Okrenuo se ka Karidadi. – A ti, zar ti nisam kazao da...?

– Generale – prekinuo ga je neko iz grupe – hoćemo li moći da povedemo kraljevu mulu tamo gde ćete nas poslati?

Desetar je pocrveneo i dok su se ljudi smeјali i rugali, Tomas je mimikom dao znak Karidadi da beži odatle.

Kraljeva vojska je zauzela i Trijanu. Veliki deo vojske nalazio se u Sokaku San Migela i u Novoj Kavi, mestima gde je bila nastanjena većina Cigana, ali patrole zbog toga nisu uklonjene, nego su i dalje špartale ulicama za slučaj da je neko pobegao ili se sakrio u kuću nekog paja. Kralj je predvideo teške kazne za pomagače, a anonimne prijave, osnovane ili ne, počele su da pljušte kao plod starih komšijskih zavada.

Karidad se dosetila samo jednog mesta gde može da ode i krenula je tamo: do Samostana propovednika Svetog Hasinta. Ali crkve i manastiri su takođe bili pod nadzorom vojnika. To je ustanovila kad je ušla u Trijanu Ulicom Kastilja i prošla pored Crkve Blažene Device Marije u Očekivanju Poroda. Karidad je uvek pažljivo zagledala tu jednostavnu crkvu: nije joj bila poznata nijedna oriša otelotvorena u Blaženoj Devici Mariji u Očekivanju Poroda, ali fra Hoakin je preneo na nju ljubav koju je sam osećao prema tom hramu božjem. „Izgrađena je isključivo novcem od milostinje koju je sakupilo bratstvo“, rekao je jednog dana. „Zato je svi u Trijani mnogo vole.“

Karidad je zaobišla patrolu vojnika ispred glavnog pročelja crkve i čula kako se jedan oficir žučno raspravlja sa sveštenikom. Isto je bilo i u Parohijskoj crkvi Svete Ane, u Crkvi Svetog duha, u Remediosu, u Viktoriji, u Crkvi najnižih časnih sestara, Svetih mučenika ili u Svetom Hasintu. Kralj je uspeo da dobije papsku bulu s dozvolom da se izvedu Cigani koji su našli прибежиште na svetom tlu, i stoga su svi koji su pobjegli i potražili spas u crkvenom azilu isterani odatle, ne bez žestokih svađa sa sveštenicima koji su branili povlastice te prдавne ustanove koju su Cigani obilato koristili.

Crkva Svetog Hasinta je bila u lošijem položaju od Crkve Blažene Device. S obzirom na blizinu Sokaka San Migela i Nove Kave, više Cigana je potražilo azil u toj bogomolji kad je vojska ušla. Gotovo svi od dvadeset osam fratara propovednika, koliko ih je bilo u zajednici, stisli su se uz priora, koji se trudio da spreči ulazak u hram u izgradnji, ali poručnik mu je samo pokazao kraljevo naređenje. Fra Hoakin je ubrzo primetio da je Karidad tu, pošto je njen stari slamnati šešir štrčao u gomili što je čekala da vidi kako će se razrešiti prepirka. Mladi fratar je napustio bratiju i otrčao do nje.

– Šta se dogodilo u mahali? – upitao je i pre nego što je stigao do nje; lice mu je bilo zgrčeno od brige.

– Došli su vojnici... Pucali su. Uhapsili su Cigane...

– A Milagros?

Njegov uzvik je privukao pažnju okupljenih ljudi. Fra Hoakin je uhvatio Karidad za ruku i izmakli su se nekoliko koraka.

– A Milagros? – ponovo je upitao.

– Ne znam gde je.

– Šta hoćeš da kažeš? Hapse sve Cigane. Jesu li je uhapsili?

– Ne. Nije uhapšena. Tomas mi je rekao...

Sveštenikov uzdah olakšanja prekinuo je njene reči.

– Blagoslovena budi, Gospo! – uskliknuo je dižući pogled ka nebu.

– Šta da radim, fra Hoakine? Zašto hapse Cigane? A Milagros, gde li je?

– Kačita, tamo gde je, sigurno joj je bolje nego ovde. Budi sigurna. A to zašto ih hapse...

Aplauzi i klicanje svetine prekinuli su razgovor i naterali ih da se okrenu prema Crkvi Svetog Hasinta. Prior se pokorio vlastima i trojica Cigana, nekoliko mališana i jedna Ciganka s dojenčetom u naručju izašli su iz crkve u pratnji

vojnika.

– Hapse ih zato što su drugačiji – objasnio je fratar dok su Cigani isterani iz crkvenog azila zamicali u pravcu Kave. – Uveravam te da nisu lošiji od mnogih koje oni nazivaju pajima.

Fra Hoakin je bez mnogo poteškoća izdejstvovao da jedna pobožna porodica lovaca na škampe iz Dugačke ulice primi Karidad na nekoliko dana; nekoliko novčića iz sveštenikovog ličnog imetka pripomoglo je donošenju te odluke. Karidad se smestila u šupi što je opsluživala malenu baštu iza ribareve kuće. Sedela je između nekih starih alatki za gajenje povrća i raznog pribora za ribolov koji je tu bio nabacan, i nije gotovo ništa radila sem što je pušila i brinula zbog Milagros. Gostoprимljivost tih „dobrih hrišćana“, kako ih je ocenio fra Hoakin, nestala je zajedno s fratrom.

Sutradan po hapšenju, cela Trijana se okupila da prisustvuje odlasku Cigana preko Mosta brodica. Pomešana sa svetinom, Karidad je videla kako Rafael Garsija, Grof, vuče noge pogleda uprtog u zemlju, predvodeći dugu povorku muškaraca i dečaka starijih od sedam godina koji su koračali za njim, svi vezani debelim užetom. Kuda idu: u kraljevsku tamnicu u Sevilji. Mnogi meštani su ih vređali ili pljuvali. „Jeretici!“, „Lopovi!“, vikali su dok su prolazili, gađajući ih đubretom i otpacima nakupljenim na ulici. Karidad ni kod jednog nije zapazila onu ironiju što ju je iznenadila juče u vrtu. Sad su svi znali kakva su kraljeva naređenja: iz zatvora će biti prebačeni u Karaku, vojno brodogradilište u Kadisu, gde će biti podvrgnuti prinudnom radu do kraja života.

Pored toga što su ih sprečili da potraže azil na svetom tlu i zaplenili im imovinu da je prodaju na javnoj rasprodaji i tako pokriju troškove racije, vojnici su im oduzeli i potvrde da su stari Kastiljci ili odluke o mestu boravka onima koji su ih imali. Jedino su s tim zvaničnim dokumentima Cigani mogli da dokažu da nisu skitnice ili kriminalci, a lišiti ih tih isprava – mada su mnoge bile lažne – značilo je da ubuduće neće moći da dokažu ni ko su ni koji položaj zauzimaju u društvu. Preko noći su većina Cigana kovača iz Sokaka San Migela i još mnogi drugi koji su godinama radili i živeli s pajima postali zločinci.

Karidad je na polovini užeta prepoznala Pedra Garsiju, Milagrosinu nemoguću ljubav. Šta bi devojka rekla kad bi ga videla u toj situaciji? Milagrosine oči su noću iskrile dok ga se sećala, pogotovo kad je Alehandrova utvara prestala da je muči. Ugledala je i Hosea Karmonu, potištenog, kako krije lice od uvreda.

Iza muškaraca su se pojavile žene, devojčice i muška deca mlađa od sedam godina, svi vezani konopcima, a vojnici su ih nadzirali iz gotovo veće blizine nego muškarce. Karidad je prepoznala Anu, Milagrosinu majku, i još mnoge

druge iz sokaka, poneku s malim detetom na ramenima. Uzdrhtala je dok su Ciganke prolazile: one nisu izgubile ponos. Nisu ćutale, i uzvraćale su takođe pljujući i psujući mada su i one znale šta ih čeka: doživotna robija u ženskom zatvoru.

– Veštice! – čula je Karidad nečiji povik.

Istog trena uže se savilo i nekoliko Ciganke se ustremilo na žene koje su ih vređale, dok su ove panično pokušavale da uzmaknu i utope se u rulju što se tiskala iza njih; vojnici su morali dobro da se potrude da zaustave napade.

Ana je u metežu spazila Karidad. Do nje su bile stigle glasine o pucnjavi, pogibijama i borbi u ciganskoj mahali.

– Šta je s mojom devojčicom? – vrisnula je.

Ali Karidad je netremice posmatrala kako vojnici tuku Ciganke.

– Garavušo! – Ovog puta crnkinja ju je čula. – Šta je s Milagros?

Karidad je htela da odgovori kad je najednom primetila da mnogi okolo zure u nju, kao da joj prebacuju što priča s Cigankama. Zastala je. Ne može da se sukobi s ljudima... ali Milagros... a Ana je njena mati! Kad je podigla glavu, uže je već bilo krenulo i videla je samo Anina leđa.

Krećući se iza ljudi okupljenih s obe strane ulice, Karidad je pratila uže kojim su bile vezane žene. Prestigla je Anu i zauzela mesto na Trgu u Altosanu, u prvom redu, ispred zamka inkvizicije, gde je bilo nemoguće da Ciganka ne zapazi njeno prisustvo. Ali kad je videla da se ona primiče a da vika i uvrede rulje oko nje sve glasnije pljušte, opet ju je uhvatio strah.

Ana ju je ugledala. I videla je da je pognula glavu dok je uže prolazilo.

– Pomozite mi – pozvala je žene koje su bile zajedno s njom. – Moram da dođem do one crnkinje, do garavuše moga oca, tamo, levo, vidite li je?

– One što pravi cigare? – upitale su žene vezane za uže nešto ispred.

– Da, te. Moram da se raspitam šta je bilo s mojom ćerkom.

– Moći ćeš da popušiš cigaru s njom – uverile su je Ciganke iza nje.

Tako je i bilo. Kad je Ana prolazila pored Karidad, Ciganke su se bacile ulevo kad vojnici to nisu očekivali. Uže se opet savilo i nekoliko žena je palo na tlo povlačeći za sobom i ponekog soldata ispred sebe. Ana se povela za njima i bacila se na zemlju.

– Karidad! – uzviknula je glasno, pavši pored njenih nogu.

Crnkinja je reagovala na zapovedni ton.

– Pridi!

Prišla je i čučnula pored nje.

– Šta je s Milagros? Gde je moja devojčica?

Vojnici su počeli da zavode red, jedni dižući žene sa zemlje, a drugi su se postavljali između onih što su ostale na nogama. Ali Ciganke su se, gledajući šta radi Ana, opirale i vređale ljude, bacajući se iznad nje nekoliko puta zaredom.

– Šta znaš o njoj? – opet je upitala Ana. – Da li je uhapšena?

– Nije – kazala je Karidad.

– Slobodna je?

– Da.

Ana je na trenutak sklopila oči.

– Nađi je! Brini o njoj! – zamolila je. – Ona je još mala. Nađite dedu i stavite se pod zaštitu Cigana... ako je neki preostao. Reci joj da je volim i da ću je uvek voleti.

Karidad je naprečac poletela nazad kad ju je jedan vojnik šutnuo nogom u rame. Ana je pustila da je podigne sa zemlje i dala gotovo neprimetan znak ostalim ženama. Borba je prestala, osim jedne curice koja je nastavila da šutira nekog vojnika.

Pre nego što se vratila na svoje mesto kod užeta, Ana se okrenula: Karidad je pala na zemlju i pokušavala da dohvati svoj šešir između nogu ljudi. Zar sam tu ženu zamolila da brine o mojoj kćeri?, zapitala se primećujući da joj hladan znoj obliva celo telo.

12

Baba Marija je zaustavila Milagros kad je pokušala da se vrati u Trijanu.

– Budi mirna, dete – naredila joj je šapatom videvši da im se približavaju vojnici pešadinci. – Sagni se.

Nalazile su se van puta i brale sladić. Nije najbolje doba godine, požalila se vidarka, ali treba joj to korenje da leči kašalj i probavne smetnje. Neki su govorili da je ta biljka i afrodizijak, ali starica namerno nije pomenula to svojstvo Milagrosi i kazala je sebi da će imati vremena da to nauči. U tišini prostrane trijanske doline, između čokota vinove loze, stabala maslina i pomorandži, njih dve su načuljile uši osluškujući sve glasnije zvuke. Ubrzo se pred njihovim očima ukazala dugačka kolona pešadinaca što gaze ratnim korakom, naoružani puškama, u belim mundirima čiji su prednji skutovi bili podvrnuti i spojeni kopčama, ispod kojih su nosili kratke kapute bez rukava krojene uz telo, čakšire, gamašne na kopčanje do iznad kolena i crne troroge šešire povrh složenih belih perika s po tri vodoravne lokne sa svake strane, što su se spuštale do vrata i prekrivale im uši.

Milagros je posmatrala kako se vojnici ozbiljnih lica znoje na jarkom letnjem suncu, i zapitala se šta je povod tom borbenom poretku.

– Ne znam – odgovorila je baba Marija dižući se s naporom na noge kad je vojska prošla – ali svakako je bolje da budemo iza njihovih pušaka nego ispred.

Nedugo potom uverile su se u to. Pošle su za njima na bezbednom odstojanju, pažljivo motreći oko sebe, spremne da se sakriju. Videle su kako se vojska deli na dva dela kad je stigla do iza Trijane i razmenile prestravljene poglede uočivši da jedna od tih kolona zauzima položaje oko ciganske mahale kod vrta Kartuhe.

– Moramo da javimo našima – kazala je Milagros.

Starica nije ništa odgovorila. Milagros se okrenula prema njoj i ugledala naborano i drhtavo lice; vidarka je razmišljala, pritvorenih očiju.

– Marija – navalila je devojka – napašće naše! Moramo da ih obavestimo...

– Ne – prekinula ju je starica pogleda uprtog u mahaluu.

Boja glasa, odričan odgovor, izgovoren s otezanjem, izašao iz same utrobe, označili su pomirenost sa sudbinom stare Ciganke, umorne od borbe.

– Ali...

– Ne. – Marija je bila odlučna. – Biće to samo još jednom, još jedno hapšenje, ali izvući ćemo se, kao i uvek. Šta bi ti? Da ustaneš i vikneš? Da rizikuješ da neka od tih bitangi puca u tebe? Da otrčiš u mahaluu? Zaustavili bi te... I čemu bi to poslužilo? Naši su već opkoljeni, ali umeće oni da se odbrane. Sigurna sam da bi tvoja majka i deda podržali moju odluku. – I tada, sumnjajući da će je devojka poslušati, čvrsto je stegla njenu podlakticu.

Šćućurene u šipražju, čekale su da počne napad kao da su primorane da prisustvuju propasti svoga naroda, da oseće njegov bol. Nisu ništa videle. Dosta dugo su čule samo kako se ljudi kreću po mahali i ti zvuci su se mešali s Milagrosinim prigušenim jecajima, a oni su prešli u neutješan plač kad je kapetan čete prvi put uzviknuo izdajući naređenje za napad. Marija ju je povukla kad je pokušala da izviri i potrudila se da je učutka, ali zar je to bilo bitno u tom času? Pucnji i vika i jednih i drugih gromoglasno su odjekivali dolinom. Starica je uhvatila Milagros za glavu, privila je uz sebe i zanjihala. Cigani koji su se izvukli iz obruča trčali su prema mestu gde su se one nalazile; niko ih nije progonio, samo meci ispaljeni nasumice.

– Majka... otac... – čula je vidarka kako Milagros jeca dok je galama jenjavala. – Majka... Kačita...

Sa svakim jecajem, talas toplog vazduha draškao je staričine grudi.

– Crnkinja nije Ciganka – dosetila se da kaže. – Neće joj biti ništa.

– A moji roditelji? – okrenula se devojka oslobodivši se zagrljaja. – Isto ovo se zacemento dogodilo i u Trijani. Videli ste da su se vojnici podelili...

Starica je uhvatila otvorenim dlanovima obraze tog lica u koje je navalila krv, očiju podlivenih krvlju, niz koje su se slivale suze.

– Oni jesu, devojko. Oni jesu Cigani. I baš zbog toga su jaki. Izvući će se.

Milagros je odmahнула glavom.

– A ja? Šta će biti sa mnom? – jekнула je.

Marija se kolebala. Šta da joj kaže: „Ja ću te zaštititi“? Starica i petnaestogodišnja devojka... Šta bi radile? Kud bi otišle? Od čega bi živele?

– Bar si ti slobodna – ipak ju je ukorila, spuštajući ruke kojima je držala njeno lice. – Želiš li da ideš s njima? Možeš. Samo treba da pređeš nekoliko koraka... – završila je rečenicu upirući prstom ispruženim poput kuke prema mahali.

Milagros je podnela udarac. Dok ju je starica gledala prodorno i ispitivački, šmrknula je, otrla sline rukom i podigla vrat.

– Ne želim – kazala je.

Vidarka je zadovoljno klimnula glavom.

– Oplakuj sudbinu svojih roditelja – rekla je – i treba tako. Ali brani svoju slobodu, dete. To bi oni voleli i jedino to imamo mi Cigani.

Sačekale su da se smrkne skrivene u šipražju.

– Vi ne možete da trčite – kazala je Milagros starici. – Bolje da sačekamo da padne več.

Grickale su korenje sladića da bi smanjile napetost. U podne, kad je sunce prešlo s istoka na zapad a zemlja više nije bila ničija, dok su uzvici Cigana i pucnji vojnika još lebdeli u vazduhu, Milagros se setila Aleandra i pucnja iz kremenjače koji mu je razneo vrat i glavu. Prošla je godina dana od njegove smrti. Čučeci na zemlji, devojka je nežno pogladila svoju plavu suknju, gde su se još zapažali ostaci krvavih mrlja što nisu hteli da nestanu koliko god da je suknja prana. Da nije bilo toga, uhapsili bi je, kao što su sigurno pohapsili sve Cigane iz Sokaka San Migela. Učinilo joj se da oseća Ciganinovo prisustvo po jezi koja joj je sišla niz kičmu; bio je to njegov čas, čas mrtvih duša. Međutim, obuzeo ju je iznenadan osećaj mira kad je ta jeza prošla, kao da je Aleandro došao da je brani isto onako hrabro kako što je lupao na grnčareva vrata.

„Pravi Ciganin!“, pomislila je baš u trenutku kad ju je grohotan smeh što se čuo iz mahale, za vreme rasprave o tobožnjoj kraljevoj muli, vratio u stvarnost. Pre nego što je upitno pogledala Mariju, videla je da je sunce prošlo zenit.

Starica je slegla ramenima čuvši smeh, što je bilo čudnovato s obzirom na okolnosti.

– Čuješ li? Smeju se. Neće moći da nas pokore – izjavila je.

Mesto Kamas je bilo udaljeno jedva pola milje od mesta gde su se krile; međutim, po noći, dok su polako koračale po mesečini, prepadajući se i krijući i od sopstvene senke, trebalo im je više od sat vremena da stignu do periferije naselja.

– Gde idemo? – upitala je Milagros šapatom.

Marija je pokušavala da odredi gde je u pomrčini.

– Ovde negde je jedna poljska kućica... U onom pravcu – pokazala je sasušenim prstom.

– Ko tu živi?

– Jedan bedni bračni par zemljoradnika s više dece u kući nego voćki na zemlji

uzetoj u arendu. – Vidarka je sad koračala bodro i odlučno. – Pogrešila sam, sažalila se na njih i nisam htela da uzmem dva jaja koja su hteli da mi daju prvi put kad sam im izlečila jednog sinčića. Mislim da mi od tada, svaki put kad me pozovu, nude ista ta jaja.

Milagros se u odgovor usiljeno nasmešila.

– To je zato što činite ljudima – kazala je.

„Da li da joj ispričam da me je njen deda Melčor zamolio da izlečim tog dečaka?“, zapitala se starica. „I da dodam da mu je boja kože tamnija nego u ostale dece?“ Ionako, nasmejala se sebi u bradu, malo se sličnosti može naći između ostale dece te seljanke, oble i jedre a slabog morala.

– Takve greške su česte – odlučila je da odgovori. – Ne znam da li ti je poznato da mi se nedavno nešto slično dogodilo s jednom Cigančicom što je upala u nevolju a veće staraca htelo da je protera.

Namerno se okrenula da ne gleda grimasu na devojčinom licu.

– Tamo – uperila je prstom; nišaniła je u dve male građevine čiji su se obrisi ocrtavali u mraku.

Dočekao ih je pseći lavež. Istog trena se na jednom prozoru s kog je skinuto platno koje je bilo jedina zaštita, pojavilo slabo svetlo. Prilika nekog muškarca ocrtala se u unutrašnjosti zdanja koje se zapravo sastojalo samo od dve spojene kolibe, podjednako bedne kao udžerice u ciganskoj mahali, ako ne i bednije od njih.

– Ko je to? – uzviknuo je čovek.

– Ja, Ciganka Marija.

Dve žene su nastavile da prilaze dok su psi sad mirno trčkarali između njihovih nogu, a seljak kao da se domunđavao s nekim unutra.

– Šta hoćeš? – upitao je najzad, tonom koji se Mariji nije mnogo dopao.

– Po tvom ponašanju – odgovorila je – mislim da već znaš.

– Čuvari zakona su zapretili robijom svima koji vam pomognu. Svi Cigani u Španiji uhapšeni su odjednom.

Milagros i Marija su zastale samo dva-tri koraka od prozora. Svi Cigani u Španiji! Kao da želi da proprati lošu vest svojom pojavom, čovek je izašao na svetlo: suvonjav, retke kose, duge i neuredne brade i obnaženih grudi na kojima su štrčala rebra, svedočanstvo gladi koju je trpeo.

– Možda bi ti u zatvoru bilo bolje, Gabrijele – odbrusila je vidarka.

– Šta bi bilo s mojom decom, starice? – pobunio se.

„Neka se njihovi očevi brinu o njima!“, došla je Marija u iskušenje da odgovori.

– Ti ih znaš, lečila si ih, oni to nisu zaslužili.

Poznaj ih, kako da ne! Jedna malecka, mršava, zapuštena, krupnim i upalim očima ju je preklinjala za pomoć duga dva dana koliko je umirala u njenom naručju; nije mogla ništa da uradi za nju.

– Svi nezahvalni kurvini sinovi kao ti trebalo bi da trunu u zatvoru! – odvrtila je sećajući se devojčicinih očiju.

Čovek je razmišljao nekoliko časaka. Iza njega su se pojavila dvojica momaka koje je probudio razgovor.

– Neću te prijaviti – obećao je seljak – kunem ti se! Daću ti nešto da nastaviš svojim putem, ali nemoj mi upropastiti život, starice.

– Sad će vam opet ponuditi ona dva jaja – prošaputala je Milagros. – Hajdemo, Marija. Ne možemo da verujemo ovom čoveku, izdaće nas.

– Tvoj život je već prava propast, bedniče – uzviknula je starica ne obazirući se na devojkju.

Nisu mogle da nastave put. Bilo je gluvo doba noći. Nisu imale ni novca: ono malo njihovih stvari ostalo je u ciganskoj mahali na izvolte vojnicima, tužno je pomislila vidarka, čak i divan medaljon i biserna ogrlica dobijeni na poklon od Melčora. „Svi Cigani u Španiji“, rekao je seljak. Oprvao ju je umor; njeno telo nije moglo dalje... Bilo joj je potrebno da razmisli, da se sabere, da dozna šta se dogodilo i gde su Cigani koji su pobjegli.

– Odbijaš da pomogneš unuci Melčora Vege? – upitala je iznenada.

I Milagros i seljak su se iznenadili. Zašto Marija pominje dedu? Kakve on veze ima? Ali vidarka je znala: tamo gde poznaju Melčora – a tu ga poznaju dobro – tamo ga i poštuju i boje ga se.

– Znaš li šta će biti s tobom ako Melčor sazna za ovo? – ponovila je starica. – Čeznućeš da ležiš u najgoroj tamnici.

Čovek je oklevao.

– Pusti ih unutra! – začuo se ženski glas.

– Ciganin je sigurno uhapšen – pokušao je čovek da se usprotivi okrećući se prema ženi.

– Galijot uhapšen? – žena se slatko nasmejala. – Doveka ćeš biti budala! Pusti ih da uđu kad ti kažem!

„A šta ako su ga uhapsili u nekoj drugoj ciganskoj mahali?“, upitala se Milagros. Četiri meseca niko ništa nije čuo o njemu; nikakva vest nije došla do njih iako su se ona, majka pa i Karidad raspitivale kod svih Cigana što su se pojavljivali u Trijani. Ne. Ne može biti da je Melčor Vega uhapšen.

– Ali sutra u zoru neizostavno moraju otići – popustio je seljak prekidajući Milagros iz misli, a zatim nestao s prozora.

Dve žene su sačekale da čovek ukloni daske kojima su bila zaprečena vrata na kolibi. Dok je drvo škripalo a on mrmljao psovke, Milagros je osetila da je neko posmatra: dvojica momaka što su se bila pojavila posle oca, sad su stajali kod prozorskog otvora i skidali je pogledom. Nagonski, znajući da joj ti mladići u mislima ispipavaju telo, potražila je Mariju.

– Šta vi gledate? – izgrdila ih je starica čim je primetila da joj Milagros prilazi. Uzela ju je za ruku i uvela unutra, saginjući se da prođe kroz otvor koji je napravio seljak.

Marija je i ranije bila u toj kolibi; Milagros se namrštila osetivši prodoran miris što ju je zapahnuo čim je ušla i zbog onoga što je ugledala na svetlosti gotovo izgorele sveće: troje ili četvoro znojave dece spavalo je na podu, na slami, između nogu magarca koji je bio sama kost i koža, i ležao savijenog vrata i ušiju; verovatno je bio jedino što su ti ljudi posedovali. „Nema potrebe da krijete magarca“, pomislila je Milagros. „Ni najsirotiji Ciganin mu ne bi prišao.“ Okrenula je glavu prema polomljenoj hoklici i nečemu što je podsećalo na sto na kome je stajala sveća na izuvijanoj gomili voska, oboje pored madraca na kome je ležala žena. Žena je zaškiljila pokušavajući da na mladoj Ciganki razabere neku Melčorovu crtu lica, i zatim im nevoljnim pokretom ruke pokazala da se smeste gde mogu.

Milagros se snebivala. Marija ju je odvukla do magarca, kog je pomerila pljesnuvši ga po sapima, i sele su uza zid, pored dece. Seljak je ponovo zaprečio vrata, ali nije legao pored žene; uprkos letnjoj vrućini šćućurio se pored jedne plavokose devojčice koja je promrmljala nešto u snu osetivši njegovo telo pored svoga. Marija je zgađeno coknula jezikom.

– Gubite se odavde – oterala je momke s prozora kad su, prljavi i u ritama, pokušali da legnu blizu Milagros.

Pre nego što su odlučili gde će da se smeste, seljakova žena je ispružila ruku i ugasila sveću pritiskajući fitilj jagodicama prstiju; u iznenadnoj pomrčini Milagros je još bolje čula kako se dvojica starijih sinova žale i spotiču.

Ubrzo su samo sporo dečje i magareće disanje, povremeni kašalj, seljakovo

hrkanje i ženini uzdasi dok je pokušavala da se namesti na madracu ispunili kolibu u mraku što se opazio na mesečini koja se uvlačila unutra kroz prosenjeno platno na prozoru. Ti zvuci i slike Milagrosi su delovali čudno. Šta one rade tu, pod ubogim krovom paja koji su ih primili s nepoverenjem? Zakon im je to zabranjivao; deda je govorio: ne sme se spavati s pajima. Da li Marija spava?, zapitala se. Kao da zna šta devojci prolazi kroz glavu, starica ju je uhvatila za ruku. Milagros je odgovorila na dodir, grabeći Marijinu šaku i snažno je stiskajući. Tada je primetila još nešto u tim tankim i sasušanim kostima: obrevši se u nepoznatom isto kao ona, Marija takođe traži utehu. Strah? Ne može biti da je starica uplašena! Uvek... uvek je bila smela i odlučna žena, svi je poštuju! Ipak, usahla šaka zarivena u njen dlan govorila joj je suprotno.

Daleko za njima ostali su pucnji, galama u ciganskoj mahali i potreba da se beži; okružena čudnim i namrgođenim spodobama u kužnoj kolibi, u mraku, držeći ruku koja je najednom ostarila, devojka je shvatila u kakvom se zaista položaju nalaze. Niko im neće pomoći! Paji su ih oduvek odbacivali tako da će sad, kad im preti zatvor, biti još gore. Neće naći ni Cigane koji bi im pružili utočište: po rečima tog čoveka, svi su uhapšeni, a oni malobrojni što su pobjegli verovatno se nalaze u istom položaju kao one. Suza, krupna i slabašna, skotrljala joj se niz obraz. Milagros ju je osetila na licu, kao da sporo klizeći hoće da je podseti da je napuštena. Pomislila je na oca i majku i na Kačitu. Poželela je da je u majčinom zagrljaju, u njenoj blizini, gde god da je, čak i u zatvoru. Majka je uvek znala šta da radi i ona bi je utešila... Baba Marija je spavala; šaka joj je ležala nepokretno, a isprekidano i hrapavo disanje joj je reklo da je sama sa svojim očajem. Prepustila se suzama. Nije želela da razmišlja dalje. Nije htela...

Nešto ju je pljesnulo po butini i suze su namah stale. Milagros je ležala nepomično vrteći po glavi mogućnost da je to bio pacov. Trgla se osetivši da joj se nečiji prsti zarivaju preko odeće u međunožje. „Jedan od sinova!“, pomislila je ispuštajući silovito baba Marijinu ruku i tražeći u mraku glavu zveri. Našla ga je kako kleči na kolenima pored nje. Snažno je pritiskao i štipao njen stidni predeo, a kad je htela da vikne, ućutkao ju je poklapajući joj usta drugom rukom. No prestao je da dahće kad mu je išćupala nekoliko pramenova kose. Osećajući bol, oslobodila se ruke što joj je prekrivala usta, kidisala na njega, zarila mu zube ispod uva i izgrebala lice. Čula je prigušen jauk. Osetila je ukus krvi upravo kad joj je zadizao suknju i podsuknje. Previla se, ne ispuštajući plen iz ruku, od prodornog bola kad je prodro u njenu stidnicu. Nikad je niko nije tu dodirnuo... Ugrizla ga je besno i on je ostavio na miru njeno međunožje pošto je bio prinuđen da se obema rukama brani od njenih ugriza, a Milagros je iskoristila taj trenutak da ga šutne nogom.

Buka koju je napravio seljakov sin tresnuvši na pod kao da nikome nije smetala. Milagros se znojila i dahtala, ali pre svega se tresla, nekontrolisano. Čula je njegove pokrete i shvatila sasvim jasno da će je opet napasti: bio je kao životinja u teranju, zaslepljen.

– Imam nož! – uzviknula je pokušavajući da u džepovima Marijine kecelje nađe britvu kojom je starica odsecala biljke. – Ubiću te ako prideš!

Starica se probudila prepavši se od vike i pokreta. Smetena, ispustila je nekoliko besmislenih zvukova. Milagros je najzad pronašla nož i izvukla ga drhtavom rukom pred očima pacova što su se opet stvorile pored nje; sečivo je blesnulo na mesečini koja se uvlačila u kolibu.

– Ubiću te! – prošištała je gnevno.

– Šta... šta se dešava? – s mukom je upitala baba Marija.

– Fernando – začuo se glas s majčinog kreveta – hoće, ubiće te, ona je Ciganka, Vega, a ako ne budeš bio te sreće da te ubije ona, ubiće te njen deda, ali pre toga, sasvim sigurno, Melčor će ti odseći muškost i iskopaće ti oči. Ostavi devojčicu na miru!

Držeći drhtavom rukom nož ispred lica, Milagros je videla kako uzmiče kao životinja, što je i bio: četvoronoške. Ruka joj je pala kao da ju je teg povukao naniže.

– Šta je bilo, dete? – upitala je starica mada je naslućivala odgovor.

Nikad je niko nije tu dodirnuo, i nikad ne bi pomislila da će prvi biti jedan bedni pajo. Jutro ih je zateklo budne, pošto su probdele ostatak noći. Jutarnje svetlo je jasno pokazivalo siromaštvo i prljavštinu u kolibi, ali Milagros nije obratila pažnju na to; ona se osećala još prljavijom od te udžerice. Da li joj je ona bitanga oduzela nevinost? Ako je tako, nikad neće moći da se uda za Ciganina. Ta mogućnost ju je opsedala satima. Bezbroj puta se podsetila zbrkanih prizora i bezbroj puta ukorila sebe što se nije više potrudila da ga zaustavi. Ali šutnula ga je, setila se; možda je u tom trenutku... sigurno je tada bio u prilici da dohvati njeno devičanstvo. Isprva se pitala da li da to uradi, ali ipak se poverila Mariji.

– Dokle je došao? – upitala je starica u tmuni ne skrivajući zabrinutost.

Marija je bila jedna od četiri žene koja je uvek učestvovala, u ime Vega, u proveru mladine nevinosti. Milagros je nemoćno odmahнула rukama a starica to

nije videla. Šta ona zna? Dokle je trebalo da dođe? Sećala se jedino bola i strašnog osećaja poniženja i bespomoćnosti. Nije bila kadra da ga opiše; kao da je upravo u tom trenutku, u samo jednoj sekundi, sve nestalo a ona se suočila sa samom sobom, s ukaljanim telom koje ju je vređalo.

– Ne znam – odgovorila je.

– Je li kopkao unutra? Koliko dugo? Koliko prstiju je uvukao?

– Ne znam – uzviknula je Milagros i skupila se pred svetlom što je prodiralo u kolibu.

– Kad svane – došapnula joj je vidarka – proveri da li su ti podsuknje isflepane krvlju, makar i sa samo nekoliko kapi.

„A šta ako jesu?“, uzdrhtala je devojka.

Gabrijel, žena i deca počeli su da ustaju. Milagros je držala glavu pognutu i trudila se da joj se pogled ne sretne s pogledima starijih sinova; međutim oči su joj zastale na jednom crnpurastom i plavokosom mališanu koji nije smeo da priđe, ali joj se nasmešio pokazujući neobično bele zube. Marija se ponovo namrštila kad se devojčica plave kose uz koju se seljak privijao u snu protegla ispred oca i pokazala sićušne i nage grudi što su tek počele da rastu. Hosefa, tako se zvala malecka; lečila ju je pre dva-tri meseca od dosadnih dečjih glista. Curici je bilo neprijatno i sakrila se od vidarke kad je primetila da je i ona tu.

Češući se po glavi, seljak je otišao do dasaka kojima je zatvarao vrata a magarac bez ulara je pošao za njim. Marija je klimnula bradom prema vratima.

– Idi – rekla je Milagrosi, a ona je ustala i stala pored životinje.

– Kud si ti pošla? – progundao je seljak.

– Moram da izađem – odvratila je devojka.

– U toj šarenoj odeći? Prepoznaće te na milju udaljenosti. I ne pomišljaj na to.

Milagros je pogledala staricu tražeći pomoć.

– Mora da izađe – potvrdila je Marija prilazeći devojci.

– Ni govora.

– Pokrij se ovim.

Gabrijel i Ciganke su se okrenuli ka njegovoj ženi. Stajala je raščupane kose i u

prostoj košulji ispod koje su se ocrtavali veliki kukovi i ogromne opuštene grudi, i dobacila Milagrosi prekrivač a devojka ga je uhvatila u letu i prebacila preko ramena.

Seljak je opsovao nešto sebi u bradu i sklonio se da prođu kad je skinuo i poslednju dasku. Prvi je izašao magarac. Zatim Milagros, a kad je i starica htela da izađe, obojica starijih momaka pokušala su da se proguraju pored nje.

– Kud ste vi pošli? – upitala je.

– I mi moramo da izađemo – odgovorio je jedan od njih.

Starica je spazila ranu ispod momkovog uva i stala na vrata, onako mala, raskrečenih nogu, gledajući ih prodornim ciganskim očima.

– Odavde niko neće izaći, je l' jasno? – Okrenula se ka Milagrosi i pokazala joj da ode dalje u polje.

Mladoj Ciganki je trebalo prilično vremena da proveri da li je izgubila nevinost. Dovoljno da baba Marija, osećajući pohotu što je izbijala iz mladića koji je napao devojku po noći, shvati svu težinu položaja u kome se nalaze: pregurale su noć, preguraće i taj trenutak ako je mladić, koji se neprestano premeštao s noge na nogu, vrpoljeći se, ne odgurne i ne potrči da opet siluje Milagros. Niko ne bi mogao da ga spreči.

Najednom je shvatila da je ranjiva, užasno ranjiva; u toj kolibi nije kao među njenim narodom, ne poštuju je. Otac koji spava s ćerkicom? Taj ne bi ništa uradio da spreči sina, možda bi se čak zadovoljno pridružio. Pogledala je ženu: rasejano je kidala sredinu parčeta hleba, ne hajući ni za šta. Ako ih ubiju, Melčor nikad neće saznati... Ako prebrode to jutro, šta će biti sutra i prekosutra? Kako će štititi Milagros? Devojka je lepa i privlačna, čulnost zrači iz svakog njenog pokreta. Ne bi prešle ni dve milje a da neki muškarac ne napadne devojčicu, a ona bi mogla da odgovori jedino vikom i uvredama. Takva je surova stvarnost.

Okrenula se začuvši šum iza leđa. Milagrosin osmeh je potvrdio da je još devica, ili da bar ona tako misli. Nije dopustila da joj priđe.

– Hajdemo – naredila je. – Pokrivač ćemo uzeti umesto jaja koja mi dugujete – dodala je okrećući se ka seljanki a ona je slegla ramenima i nastavila da jede hleb.

– Sačekajte – zamolila je Milagros kad je starica krenula ka njoj. – Jeste li videli onog plavokosog i tamnoputog dečaka? – Marija je potvrdila zatvarajući oči. – Deluje bistro. Zovnite ga. Setila sam se da može da učini nešto za nas.

Fra Hoakin je posmatrao zagrljaj Karidad i Milagros.

– Hvala Bogu da si dobro! – uzviknuo je stigavši u neposrednu blizinu usamljene Crkvice pokroviteljstva, duboko u trijanskoj dolini, van samog naselja, pre nego što su Milagros i Karidad potrčale jedna drugoj u susret.

– Ostavite se vi Boga! – uzviknula je istog trena Marija, a radost je nestala s fratrovog lica i on se okrenuo prema njoj. – Poslednji put kad je Vaša svetost govorila o Bogu, rekla je da treba da dođe u moju kuću a umesto njega su se pojavili kraljevi vojnici. Kakav je to Bog kad dozvoljava da se hapse žene, starci i nevina deca?

Fra Hoakin je oklevao a onda raširio ruke pokazujući da on to ne zna. Od tog trenutka fratar i starica su stajali udaljeni jedno od drugog i nisu progovarali dok je Milagros saletala Karidad pitanjima, a ona jedva stizala da odgovori.

Tamnoputi dečkić seljaka iz Kamasa gledao je bistrim očima čas jedne čas druge, uznemiren vidarkinim neočekivanim odgovorom i strepeći zbog srebrne narukvice koju mu je Milagros obećala ako dovede fra Hoakina, iz Samostana Svetog Hasinta – ponovila mu je to nekoliko puta – do Crkvice pokroviteljstva. Baba Marija nije volela sveštena lica, nije verovala nikome od njih, ni svetovnjacima ni redovnicima ni fratrima, ali je popustila pred Milagrosinim željama.

– A moja majka? A moj otac?

– Uhapšeni su – odgovorila je Karidad. – Sve su ih odveli, vezane za užu, u pratnji vojnika. S jedne strane su išli muškarci; s druge, žene i deca. Tvoja majka me je pitala za tebe...

Milagros je zatomila uzdah zamišljajući kako su se prema ponosnoj Ani Vegi ophodili kao da je zločinka.

– Gde su? – upitala je. – Šta će uraditi s njima?

Karidad je okrenula svoje okruglo lice ka fratru tražeći pomoć.

– Recite joj šta je vaš Bog predvideo za njih – procedila je vidarka kroz zube.

– Bog nema nikakve veze s ovim, ženo – ovog puta je uzeo da se brani fra Hoakin.

Ipak, rekao je to tihim glasom, ne suprotstavljajući se Ciganki. Znao je da njegova izjava nije tačna: proneo se glas da je ispovednik kralja Fernanda VI odobrio masovno hapšenje Cigana da bi umirio vladarevu savest: „Veliki će dar kralj dati našem Gospodu Bogu“, odgovorio je jezuita na pitanje, „ako uspe da istrebi te ljude.“

Ali nakon toga reči su zastale u fratrovom grlu, dok su Milagros i Karidad

iščekivale šta će reći, jedna plašeći se da sazna, druga plašeći se da već zna.

– Šta će biti s našima? – zatražila je odgovor i baba Marija, uverena da će ga njoj dati.

Tako je i bilo, i fratar je to izgovorio gotovo u jednom dahu.

– Muškarci i dečaci stariji od sedam godina biće poslani na prinudni rad u vojna brodogradilišta, Seviljci u Karaku, u Kadisu; žene i ostali biće zatvoreni u javnim ustanovama. Nameravaju da ih pošalju u Malagu.

– Na koliko dugo? – upitala je Milagros.

– Doživotno – promucio je fratar, uveren da će to otkriće opet izazvati burnu reakciju kod Milagros. Ne samo da je patio gledajući je kako plače nego je i osećao neodoljivu potrebu da učestvuje u njenom bolu.

Ali na njegovo iznenađenje, devojka je stegla zube, odmakla se od Karidad i stala ispred njega.

– Gde su sad? Jesu li ih već odveli?

– Muškarci su u kraljevskom zatvoru; žene i deca u staji jednog trijanskog čobanina. – Između njih dvoje nastala je tišina. Devojčine umilne oči gledale su fratra srdito, netremice, prodorno, kao da njega grde zbog svoje nesreće. – O čemu razmišljaš, Milagros? – upitao je počinjući da oseća krivicu. – Ne mogu pobeći odande. Čuva ih vojska. Nemaju ni najmanju mogućnost.

– A deda? Zna li se nešto o mom dedi?

„Deda će znati šta treba da se radi“, pomislila je. „On uvek...“

– Ne. Nemam nikakvih vesti o Melčoru. Niko od krijumčara duvana ga nije video.

Milagros je pognula glavu. Dečaćić iz Kamasa joj je prišao zabrinut što situacija počinje da sluti na zlo i zbog obećane narukvice. Fra Hoakin htede da ga otera, ali devojka mu nije dozvolila.

– Uzmi – kazala je tiho skinuvši brazletnu.

Dečak je ispunio svoje. Od kakvog značaja sad može biti jedna narukvica?, zaključila je dok je dečkić već trčao sa svojim blagom i ne pozdravivši se.

Tri žene i fratar su gledali kako juri, svako od njih sa svojim vrtlogom briga, mržnje, straha pa čak i želje što se nadvio nad njima.

– Šta ćemo sad? – upitala je Milagros u trenutku kad je dečkić zamakao između stabala voćki.

Karidad nije odgovorila, a nije ni baba Marija; obe su izgubljeno zurile u daljinu, kuda je trebalo da produži dalje mališan. A fra Hoakin... fra Hoakin je zario nokte jedne ruke u nadlanicu druge i progutao pljuvačku pre nego što je progovorio.

– Pođi sa mnom – predložio je.

Prethodno je razmislio o tome. Odlučio je čim je dečak iz Kamasa došao kod njega s devojčinom porukom. Odvagao je odluku na putu do Crkvice pokroviteljstva i sad je gazio lakšim korakom osmehujući se celom svetu što je više ubeđivao sebe u tu mogućnost, ali kad je kucnuo čas, njegovi argumenti i želje su se srušili videvši da su se Milagrosi, iako se nije ni okrenula, od iznenađenja zatresla ramena, i začuvši uzvike starice, koja je poletela na njega kao pomahnitala.

– Džukelo jedna! – Pljunula mu je u lice izdižući se na vrhove prstiju i mlatarajući rukama sve vreme.

Ali mladi fratar je nije čuo, nije je video; pažnja mu je i dalje bila usmerena na Milagrosina leđa, a devojka se napokon okrenula zbunjenog lica.

– Da – ponovio je sveštenik, koraknuo napred i odgurnuo vidarku, koja je prestala da viče. – Pođi sa mnom. Pobeći ćemo zajedno... U Indije, ako treba! Ja ću brinuti o tebi sad kad...

– Sad kad šta? – umešala se Marija iza njega. – Sad kad su joj roditelji uhapšeni? Sad kad više nema Cigana?

Starica je nastavila da rogobori a Milagros je uperila oči u fratrove odmahujući uzrujano glavom. Znala je da mu se dopada, uvek je osećala da mu je privlačna, ali on je redovnik. I pajo. Prišla je Karidadi, koja je zabezegnuto prisustvovala prizoru, tražeći podršku.

– Moj deda bi vas ubio – jedva je izustila.

– Ne bi nas pronašao – omaklo se fratru.

Istog časa je shvatio da je pogrešio. Milagros se uspravila i odlučno podigla bradu. Baba Marija je prestala da gundā. Čak je i Karidad, zabrinuta za drugaricu, okrenula lice prema njemu.

– To ne može biti – odgovorila je devojka.

Fra Hoakin je duboko uzdahnuo.

– Onda bežite – kazao je pokušavajući da pokaže mirnoću i samopouzdanje koje nije osećao. – Ne možete ostati ovde. Vojnici i čuvari zakona iz svih provincija traže Cigane koji nisu uhapšeni. Svi koji se ne predaju osuđeni su na smrtnu

kaznu, bez suđenja, tamo gde ih nađu.

Dve Ciganke, pomislila je baba Marija, jedna od njih divna i poželjna mlada devojka, a druga starica što ne može da se seti kad je poslednji put trčala kao dečak iz Kamasa, ako ikad i jeste. A pored njih, hodajući putevima, crna žena, toliko crna da bi privukla pažnju miljama daleko. Da pobegnem? Tužno se osmehnula.

– Prvo želite da pobegnete s devojčicom, a sad hoćete da nas ubiju – rekla je pakosno.

Fra Hoakin je pogledao svoje ruke i stisnuo usta videvši četiri mala duguljasta useka na nadlanici desne šake.

– Radije ćeš predati devojku vojnicima? – upitao je svraćajući pogled sa starice na Milagros, a ona je stajala isto onako izazivački, kao da je zaustavila misli na mogućnosti da više neće videti dedu.

Zavladala je tišina.

– Kuda bi trebalo da bežimo? – upitala je naposletku starica.

– U Portugaliju – odgovorio je redovnik bez oklevanja.

– Ni tamo ne vole Cigane.

– Ali ih ne hapse – izjavio je on.

– Samo ih proteruju u Brazil. Mislite li da je to mala robija? – Baba Marija se pokajala zbog svojih reči pomislivši da nemaju previše izbora. – Šta ti kažeš, Milagros?

Devojka je slegla ramenima.

– Mogle bismo da odemo u Barankos – predložila je vidarka. – Ako igde postoji mesto gde možemo naći Melčora ili gde će nas obavestiti šta je s njim, to je tamo.

Milagros se trgla: bezbroj puta je čula od dede ime tog krijumčarskog gnezda iza granice s Portugalijom. Karidad se okrenula ka staroj vidarki blistavih očiju; naći Melčora!

– Barankos – složila se u međuvremenu Milagros.

– A ti, garavušo? – upitala je Marija. – Ti nisi Ciganka, niko te ne progoni, hoćeš li s nama?

Karidad nije časila ni časa.

– Da – potvrdila je odlučno. Kako da ne ode u potragu za Melčorom? Osim toga,

ići će zajedno s Milagros.

– Onda idemo u Barankos – odlučila je starica.

Kao da se trude da osokole jedna drugu, Marija se osmehnula, Milagros klimnula glavom a Karidad pokazala oduševljenje. Pogledala je Milagros, koja je stajala pored nje i prebacila ruku preko drugaričinog ramena.

– Moliću se za vas – rekao je fra Hoakin.

– Ako želite – odvratila je Milagros pre nego što je baba Marija frknula i drugi put. – Ali ako zbilja hoćete da nam pomognete, obratite pažnju na to šta će zadesiti moje roditelje: gde ih vode i šta ih čeka. A ako vidite mog dedu ili čujete nešto o njemu, kažite mu da ćemo ga čekati u Barankosu. I mi ćemo pokušati da ga obavestimo preko krijumčara; svi poznaju Melčora Vegu.

– Jeste – prošaputao je sveštenik i tobože usmerio pažnju na rane na nadlanici – svi poznaju Melčora – dodao je drhtavim glasom, pomalo ojađenim a pomalo ogorčenim.

Milagros se oslobodila Karidadine ruke i prišla fratru; bilo joj je žao što ga je povredila.

– Fra Hoakine... Ja...

– Ne govori ništa – zamolio je. – Nije važno.

– Žao mi je. To nikad nije moglo biti – ipak je izjavila.

13

Putovale su četiri dana, raspodeljujući na porcije vodu i usoljenu svinjetinu dobijenu od fra Hoakina pred polazak, pa se čak i baba Marija zapitala nije li možda sveštenik bio u pravu sa svojim bogovima i đavolima kad su, odlučivši da beže ka Portugaliji, uzele da odrede maršrutu u prisustvu utučenog fra Hoakina, koji se ipak potrudio da im pomogne kao da će time okajati počinjenu grešku.

– Treba da se klonite dva glavna puta – posavetovao ih je – puta iz Ajamontea, prema jugu, i puta iz Meride, prema severu. Oni su najprometniji. Postoji i treći put, i on se u okolini Trigerosa odvaja od puta iz Ajamontea i vodi ka Lisabonu preko Pajmoga, blizu granice. Treba da idete tim putem, kroz Andevalo, sve vreme ka zapadu. Tu će biti najmanje mogućnosti da ne daj bože sretnete čuvare zakona ili vojnike.

– Zašto? –animalo je Milagros.

– Videćete. Kad je Bog stvarao zemlju, vele, umorio se posle napornog pravljenja čudesnih betijskih obala i odlučio da se odmori, ali da ne bi prekidao stvaranje, dozvolio je đavolu da nastavi njegovo delo. Tako su nastali predeli Andevala.

I videle su.

– U dobar čas je Bog digao ruke od tvog fratra, dete! – zakukala je po ko zna koji put baba Marija, vukući bosa stopala, kao i druge dve žene, po sasušenim i pustim puteljcima na vrelom avgustovskom suncu.

Zaobilazile su puteve i naselja, i hodale krajevima gde nije bilo nijednog drveta u čijoj bi senci našle hlada, jer tamo gde su rasle šume hrasta crnike ili lužnjaka, zbijala su se stada ovaca, koza ili krda svinja, koja su čuvali pastiri i svinjari, a s njima nisu želele da se sretnu.

– I baš je nama morao da zapadne Bog danguba! – promrmljala je starica.

Ali osim tih pašnjaka, uglavnom su polja koja se nisu nalazila u blizini naselja bila neplodna; velike površine neobrađene zemlje. Napustivši Sevilju, mogle su na prste jedne ruke da izbroje koliko su puta tih dana ugledale nekog ratara koji bi na toj razdaljini postupio uvek isto: naslonio bi se na motiku i postavio ruku iznad očiju kao štitnik, pitajući se ko su ti putnici što neće da priđu.

Putovale su zorom i u sumrak, kad je izgledalo da zagušljiva vrućina popušta. Četiri ili pet sati puta pa odmor, a tako ni izdaleka ne bi prešle potrebnih četiri ili pet milja, ali njima ni to nije bilo poznato. Koračajući tim opustelim poljima, bez igde ikoga i bez orijentira, donekle je počeo da ih obuzima osećaj obeshrabrenosti: nisu znale gde su i koliko još treba da putuju; znale su samo – tako im je rekao fra Hoakin – da treba da prođu kroz Andevalo ka zapadu dok ne naiđu na reku Gvadijanu, čiji tok velikim delom označava granicu s Portugalijom.

Hodale su u vrsti; Milagros je išla prva.

– Ti pazi na Mariju – naredila je Karidadi, upirući palcem iza sebe, u trenutku kad je crnkinja htela da se poravna s njom.

Milagros nije imala priliku da se pokaje zbog svog tona i da opazi razočaranje koje njena drugarica nije mogla da sakrije. Misli su joj hrlile ka roditeljima, razdvojenim međusobno, odvojenim od nje... bojala se i da pomisli gde su i šta rade. I plakala je. Nije dobro videla puteve ispred sebe očiju prepunih suza i nije želela da je iko uznemirava u njenom bolu. Prinudni rad za muškarce, kazao je fra Hoakin. Nije znala šta se radi u vojnom brodogradilištu Karaka u Kadisu. Na šta li prinuđuju njenog oca? Setila se poslednjeg puta kad joj je oprostio, kao i mnogo puta ranije! „Dok svi Cigani u ovom vrtu ne podlegnu tvojim čarima“, zatražio je. A ona je plesala da bi zadobila njegovo odobravanje, pokrećući telo u ritmu ponosa što je vrcao iz očevih očiju. A majka? Grlo joj se steglo a noge kao da su odbijale da nastave dalje i pri samoj uspomeni na nju, kao da je izdaje bežeći od nje. Bezbroy puta je htela da se vrati natrag, da se preda, da je potraži i baci joj se u naručje... ali nije se usuđivala.

Kad bi upeklo sunce ili pala noć, potražile bi neko mesto da se sklone. Jele su usoljenu svinjetinu, pile po nekoliko gutljaja tople vode i pušile cigare kojih je još bilo u Karidadinom zavežljaju. Zatim, slomljena zbog vrućine, devojka je jecala u tišini; druge dve su poštovala njen jad.

– Čini se da je fra Hoakin bio u pravu: ova zemlja može biti samo đavolje delo – izjavila je s gađenjem na kraju tog dana pokazujući ka usamljenom drvetu smokve čije su se konture ocrtavale na zalasku sunca.

Starica je otpozadi zagundala.

– Dete, đavo nas je prevario: ušao je u telo tog fratra što nas je poslao na put. Dabogda crko prokleti pop u tom svom paklu!

Devojka nije odgovorila; ubrzala je korak. Karidad je iza nje zastala i okrenula se ka vidarki: šepala je pogrbljena, psujući tiho pri svakom koraku. Sačekala ju

je.

Iscrpljenoj od napora, baba Mariji je trebalo vremena da stigne do nje. Stala je, jauknula preterano glasno i okrenula glavu. Pogledala je uvis, u iznošeni slamnati šešir kojim se štitila Karidad.

– Garavušo, ne znam šta će tebi šešir kad imaš taj žbun kose na glavi.

Karidad je skinula šešir držeći ga ispred pepeljaste košulje od grubog platna, pored zavežljaja.

– Ala si crna! – uzviknula je vidarka. – Da li i tebe šalje đavo?

– Ne! – brže-bolje je porekla Karidad sa strahom na licu.

Starica je dopustila sebi tužnu grimasu videvši koliko je crnkinja bezazlena.

– Naravno da ne – pokušala je da je smiri. – Pomozi mi.

Pošla je da joj pruži ruku, ali Karidad je ponovo stavila šešir na glavu i pre nego što je starica stigla da se požali, podigla ju je uvis, držeći je u rukama kao da je mala devojčica i nastavila da hoda iza Milagros, koja je dobrano odmakla od njih.

– Zar bi vas đavo nosio u rukama? – upitala je crnkinja osmehujući se.

Baba Marija se zadovoljno složila.

– Nije ovo nosiljka kao u velikih seviljskih gospođa – izjavila je oporavivši se od Karidadinog napada; prebacila je ruku iza crnkinjinog potiljka i čak uspela da se namesti – ali poslužiće. Hvala ti, garavušo, i kao što bi rekao onaj fratar što nas je prevario, Bog ti platio.

Ciganka je nastavila da priča i da jadikuje zbog svojih nogu, zbog starosti, zbog fratra i zbog đavola, zbog paja i zbog te suve i neobrađene zemlje dok se Karidad najednom nije zaustavila malo dalje od smokve. Marija je osetila napetost u Karidadinim rukama.

– Šta...?

Začutala je pogledavši prema drvetu; naspram crvenkastog svetla što se spuštalo na polja, obrisi Milagrosinog tela su se isticali dok je stajala ispred nekoga višeg od sebe, muškarca, nesumnjivo, a on ju je zgrabio i drmusao.

– Spusti me na zemlju, garavušo, polako – šapnula je starica tražeći u džepu kecelje nož za odsecanje biljaka. – Jesi li se nekad borila? – upitala je kad se dočekala na noge s britvom u ruci.

– Ne – odgovorila je Karidad. Da li se borila? U glavu su joj nahrupile prilike kad je bila primorana da brani od ostalih robova svoj cigar ili porciju palente s

bakalarom koju su dobijali svakodnevno: obične tuče gladnih bednika. – Ne – ponovila je – nisam nikad.

– E pa, sad je pravo vreme – kazala je starica i pružila joj nož. – Ja nemam ni snage ni godina za to. Zabodi mu ga u oko ako treba, ali da ne dodirne malu.

I Karidad se iznebuha našla s oružjem u ruci.

– Požuri, vražja crnkinjo! – vrisnula je starica mlatarajući rukama u pravcu muškarca koji je privukao devojkicu sebi.

Karidad je oklevala. Da mu zabode nož u oko? Nikad ranije... ali potrebna je Milagrosi! Spremala se da zakorači napred, no devojkica je začula Marijin uzvik i opazila da su i one tu. Oslobodila se muškarca, podigla ruku i mahnula im.

– Čekaj! – povukla je vidarka naređenje videvši devojkicu spokojno lice. – Možda danas nećeš morati... da dokažeš svoju hrabrost – izgovorila je poslednje reči otežući.

Bio je Ciganin i zvao se Domingo Penja, putujući kovač iz Puerto de Santa Marije, jednog od mesta u kojima je pohapšeno najviše Cigana, i dve sedmice je potkivao jahaće životinje i popravljao poljoprivredne alatke u Andevalu.

– Osim velikih naselja, a njih je malo – objasnio je kad su svi posedali ispod velikih smokvinih listova – u ostalim mestima su kovači nestali, mada su neophodni za poljske radove – dodao je pokazujući svoje alatke: malecki nakovanj, stari meh od ovnujske kože, mašice, dva čekića i nekoliko starih potkovic.

Vidarka ga je još gledala pomalo sumnjičavo.

– Šta ti je radio taj čovek? – izgrdila je Milagros šapatom čim je prišla.

– Grlio me je! – branila se devojkica. – Dugo je u Andevalu i nije znao ništa o masovnom hapšenju naših. Plakao je zbog sudbine koja je zadesila njegovu ženu i decu.

– Ipak ne dozvoli da te grli. Nema potrebe. Neka plače na nekom drugom ramenu.

Milagros je prihvatila grdnju i pokunjeno klimnula glavom.

Dok su sedeli ispod smokve, Domingo ih je ispitao o hapšenju Cigana. Mada su govorili kalo, romski jezik, koji je Karidad počela da razume u ciganskoj mahali, pažnju su joj privukli očaj i uznemirenost na licu tog čoveka, mršavog i žilavog, snažnih kovačkih ruku s upadljivim venama, nabrekli zbog trenutne napetosti. Domingo je ostavio za sobom trojicu sinova starijih od sedam godina i, kako su mu upravo ispričale žene, biće odvojeni od majke i poslani na prinudni rad. Huan

– prozborio je veoma tiho a Marija i Milagros su ga pustile da priča dok im se srce stezalo – najmlađi od njih, nestašan je momčić. Voli da udara na nakovnju po ostacima gvožđa a ponekad i pevuši nešto nalik ritmičnim udarcima čekića. Fransisko ima deset godina, povučen je ali pametan, oprezan, uvek sve zagleda; a najstariji, Ambrosio, samo godinu dana je stariji od brata. Glas mu je prepukao. Dečak je pao sa stene i obogaljio noge. Da li su i Ambrosija odvojili od majke da ga pošalju na prinudni rad u vojno brodogradilište? Ni starica ni devojka nisu se usudile da odgovore, ali Domingo je izgubljeno istrajao i ponovio pitanje: Da li su bili kadri da učine tako nešto? I kad mu je ponovo odgovorio muk, prineo je ruke licu i briznuo u plač. Ronio je suze pred ženama ne pokušavajući da sakrije slabost. I jaukao je pod nebom već osutim zvezdama a njegovi bolni krici cepali su topao vazduh oko njih.

– Predaću se – objavio je sutradan u zoru. Nije u stanju da obilazi sela i nastavi s potkivanjem za pokoji bedan novčić znajući da u istim tim trenucima njegovi mališani pate. Potražiće ih i predaće se.

Karidad je po Ciganinovoj boji glasa i govoru tela predosetila važnost onoga što govori.

– Ja se pitam da li da postupim tako – priznala je Milagros.

Baba Mariju to priznanje nije iznenadilo: naslućivala ga je. Četiri dana neprestanog plača zbog hapšenja roditelja bila su previše za devojku. Slušala ju je noću, kad je Milagros mislila da druge dve žene spavaju; čula je prigušene jecaje u dugim satima kad su se danju sklanjale od vrućine i zapazila je, koračajući iza nje, kako joj se ramena tresu a telo drhti. A tu nije reč o očaju ili o neizlečivom bolu zbog smrti voljenog bića, mislila je starica; za patnju zbog razdvojenosti postoji lek: predaja.

– Sve vreme razmišljam... – htela je da doda Milagros a kovač ju je prekinuo.

– Nemoj, devojčice – posavetovao ju je. – Ja ne bih želeo da se moji sinovi predaju. Sigurno to ne žele ni tvoji otac i majka. Čuvaj svoju slobodu i živi; to je najbolje što možeš da učiniš za njih.

– Da živim? – Milagros je raširila ruku da obuhvati suhu zemlju koja je pretila da će im spržiti stopala, već sledećeg dana u nizu.

– Ostavite Andevalo i siđite na obalu mora, u ravnici...

– Uhapsiće nas! – usprotivila se devojka.

– Šta bismo tamo radile? – umešala se starica sa zanimanjem.

– Tamo ćete naći Cigane. Moguće je da je kralj pohapsio one koji žive po selima

i gradovima, ali mnogo više Roma luta putevima; njih sigurno nisu uhvatili. A i mnogi su nastanjeni u selima gde Ciganima nije dozvoljeno da žive, i biće da su svi oni napustili ta mesta. U ravnici su, znam. Ta oblast je bogatija od Andevala.

– Pošle smo u Barankos.

Ciganin je začuđeno izvio obrve prema Milagrosi.

– Radi čega?

– Uzdamo se da ćemo tamo naći mog dedu.

Marija je slušala s pola pažnje. Ima Cigana u ravnici a Domingo zna gde. To je priželjkivala svih tih dana na putu: da sretne svoj narod. Uprkos odluci donetoj u Trijani, starica je bila nepoverljiva prema odlasku u Barankos. Imala je četiri duga dana da razmišlja o tome: Melčor se možda ne pojavi ili se pojavi kasno, a u tom slučaju će biti podjednako usamljene pred opasnostima koje ih vrebaju.

– Samo se uzdate? Niste sigurne? – iznenadio se čovek. Odmerio je Milagros od glave do pete, odmahnuo glavom i okrenuo se ka starici. – To je krijumčarsko selo. Barankos... nalazi se između klisura, potpuno izolovano. Shvatate li u kakvo osinje gnezdo ćete ušetati? – Propratio je pitanje izražajnim pokretom lica u pravcu Milagros i Karidad, koja se držala po strani. – Lepa, poželjna, mlada Ciganka... devica, i crnkinja raskošnih oblina. Nećete ostati čitave ni dva dana, ma šta pričam, ni dva sata.

Nekoliko časaka sve četvoro su slušali nešto nalik na pucketanje suve zemlje uokolo.

– U pravu je – kazala je najzad starica.

– Šta hoćete da kažete? – skočila je devojka predviđajući šta Marija namerava. – Deda...

– Tvoj deda je Ciganin – prekinula ju je Marija. – Melčor će potražiti svoj rod. Ako pošaljemo glas među našima, naći ćemo ga pre ili kasnije ili će on naći nas, ali ne smemo da idemo u to selo, dete.

„Da prestane da se krije kao uplašena žena.“ Mesecima pre velike racije Melčorov korak je zbog tih podrugljivih reči bio težak nakon što je izmrcvario sebe pevajući tužbalicu s galije ispred otvorene kapele Naše Gospe od Dobrog Vazduha u Trijani. Zbog čiča Basiliove prećutne osude što mu je ubijen unuk Dionisio, a prvenstveno zbog prezrivo izraza na Aninom licu, koji su mu se kao užarenim gvožđem utisli u svest, Ciganin se zaputio ka portugalskoj granici; tamo će naići na Debelog kad se krijumčar bude najmanje nadao i onda... Melčor je otpljunuo. Onda će se videti ko je uplašena žena! Ubiće ga kao džukelu što i

jeste i odseći mu glavu... testise ili možda šaku, nešto što bi mogao da ponudi javno čiča Basiliju kao zadovoljštinu.

Usput je zaobilazio svratišta i sela, sem jednog u kome se zadržao samo koliko je bilo potrebno da kupi nešto hrane i duvana, proklinjući sudbinu što mora da ga plati, u maloj radnji gde je kralj nalagao da se prodaje uz zaradu u vidu desetine uobičajene cene, kao u svim mestima gde nije bilo isplativo držati pravu duvandžinicu. Spavao je tri noći pod vedrim nebom pošto je tri dana putovao do glavnog grada toga kraja, Arasene, ukleštene između obronaka Sijera Morene. Melčor je poznavao tu varoš: mnogo puta je dolazio u nju. Četiri milje odatle nalazio se Habugo, mesto za utovar krijumčarenog duvana, a sedam milja dalje od naselja granica s Portugalijom i sela Barankosa i Serpe, središta nedozvoljene trgovine. Arasena, posed grofa od Altamire, imala je šest hiljada stanovnika raspoređenih u dvadesetak ulica raštrkanih ispod ostataka veličanstvenog zamka koji se uzdizao iznad grada; četiri trga, Parohijsku crkvu Uspenja, nedovršenu uprkos naporima meštana, nekoliko kapela i četiri samostana, dva muška i dva ženska.

Osetio je planinsku hladnoću; tu u proleće nije ista temperatura kao u Trijani a on nije imao na sebi plavi kaputić, pošto ga je ostavio pored stvari mladog Dionisija, ukraj lomače, na mladićevom zlosrećnom pogrebu. U varoši je subota uvek pijačni dan, pre svega žita, a Ekstremadurci to koriste da prodaju žitarice u mestu gde se one gotovo uopšte ne gaje. Naći će neku jaknu ili kaputić, mada teško da će biti kao onaj što ga je žrtvovao zbog momka... ili zbog sebe samog? „Četvrtak je“, odgovorio mu je jedan meštаниn. Sačekaće do subote. Nije imao nameru da ostane u varoši; bila je blizu duvanskog puta. Zaputio se u jednu malu krčmu gde je svraćao i ranije i za čijeg je vlasnika smatrao da nije mnogo pričljiv. Nije želeo da se račuje da je u blizini i da ta vest stigne do ušiju Debelog ili njegovih ljudi.

– Zdravo, Melčore – pozdravio ga je gazda ne dižući glavu s posla.

– Kakav Melčor? – upitao je Ciganin. Krčmar je samo zaškiljio na časak. – Ja nisam video nikakvog Melčora, a ti?

– Ni ja.

– To je dobro. Je li zadnja soba slobodna?

– Jeste.

– Donesi mi hranu i piće.

Dao mu je novčić, dovoljno da pokrije troškove i ćutanje, i zatvorio se u sobičak koji je krčmar nudio retkim gostima. Pušio je, jeo i pio. Opet je pušio i pio dok

se uspomene i krivice nisu razlile u izbledele i nepovezane mrlje. Pokušao je da spava, ali nije mu pošlo za rukom. Pio je još.

Jutro se uvuklo unutra kroz jedini prozorčić na sobi i zateklo ga poniženog i obamrlog od hladnoće, dok je sedeo na podu, leđima naslonjen na zid, pored ležaja. Pružio je ruku da dohvati buteljku vina pored sebe: bila je prazna. Pokušao je da vikne i zatraži još vina, ali samo je muklo zahroptao derući grlo. Probao je da proguta pljuvačku; usta su mu bila suva, pa je na jedvite jade ustao i otišao u krčmu, još zatvorenu za mušterije, uzeo novu buteljku vina i vratio se u sobičak. Održao se na nogama povrativši nekoliko puta posle prvog gutljaja, žednog i dugog. I dok mu se želudac privikavao na kaznu, pustio je da mu se leđa sasuljaju niza zid dok nije pao na isto mesto na kome se probudio. Kad je osvanula subota, pošto je satima pio i pušio, bežeći od sebe, ne kušajući hranu koju mu je donosio krčmar, zatekla ga je sa samo jednom mišlju što ga je opsedala, jer je čak i osvetu utolio u oporom planinskom vinu: da kupi najbolji kaputić koji nađe na pijaci u Araseni.

Gornji trg su zaposeli Ekstremadurci iz mesta iza planina i nudili pšenicu, ječam i raž koji tu nisu uzgajani. Pokraj njih, ljudi pristigli iz obližnjih mesta izvikivali su svoju robu. Galama mu je zaglušila uši. Prljav i očiju podlivenih krvlju, prolazio je pored gradske većnice kad je shvatio da nema dokumente koji bi mu dozvolili da bude tu ili u nekom drugom naselju; nije bio predostrožan i poneo jednu od više isprava koje je posedovao. Napregao je oči, pošto su bile bez imalo vlage, da pogleda preko puta većnice, na drugu stranu trga, prema Crkvi Uspenja, istoj kao uvek, nedovršenoj, sa započetim potpornjima i zidovima između trećeg i četvrtog stuba, nepokrivenim i različitih visina, poput oštrih zubaca oko dva i po broda sazidana do kraja, koji su korišćeni za obred. U takvom je stanju duže od sto godina. Kako će da ga uhapse u selu nesposobnom da dovrši glavnu crkvu? Držeći ruku iznad očiju da se zaštiti od sunca, pogledao je oko sebe, u razne štandove i tezge na kojima se trgovalo a ljudi prolazili između njih. Duvao je svež vetar. Spazio je štand prodavca polovne odeće i krenuo do njega: nošene stvari, tamnih boja i s hiljadu zakrpa, kakve nose čobani i kozari. Preturao je po njima ne nadajući se mnogo; da tu ima nešto plavo, crveno ili žuto, sa zlatnom ili srebrnom srmom, već bi upalo u oči.

– Šta tražiš? – upitao je prodavac, uočivši da je Melčor Ciganin, što su odavale alke u ušima i čakšire sa zlatnim paspulima

Melčor je podigao ka prodavcu tamnoputo lice, izbrazdano borama.

– Dobar crveni ili plavi kaputić, nešto što izgleda nemaš.

– U tom slučaju, skloni se od štanda – poterao ga je prodavac potcenjivačkom

kretnjom ruke.

Melčor je uzdahnuo. Prezir ga je probudio iz mamurluka i dvodnevnog besomučnog ispijanja oporog i jakog vina.

– Trebalo bi da imaš to što želim.

Kazao je to tihim i dubokim glasom, i uperio svoje ciganske oči u čovekove, a ovaj je prvi popustio i oborio pogled; može da viče ili da zovne pozornika, ali ko mu garantuje da nema još Cigana i da se neće osvetiti kasnije? Uvek idu u grupi!

– Ja... ne... – zamucnuo je.

– Šta to toliko želiš kad pretiš tom dobrom čoveku?

Pitanje je postavio neko iza Melčorovih leđa. Ženski glas. Ciganin se nije pomerao, nastojeći da na prodavčevom licu opazi neki znak koji bi mu otkrio šta može biti iza njega. Mnogo sveta se tiskalo po uzanim prolazima između štandova. Usamljena žena? Nekoliko ljudi? Pozornik? Prodavac kao da se nije smirio; verovatno je to neka usamljena, ali odvažna žena, pomislio je Melčor pre nego što se okrenuo i odgovorio:

– Poštovanje. To želim.

Bila je niska i snažna. Lice joj je bilo opaljeno suncem a proseda kosa je izvirivala ispod marame. Melčor joj je dao manje-više pedeset godina, a kao da je isto toliko bila stara i ženina iznošena odeća. S desne ruke visila je korpa sa žitom kupljenim na pijaci.

– Ne preteruj! – uzviknula je. – Vi Cig... muškarci – ispravila se – sve se lakše vređate. Kasimiro sigurno nije hteo da te uvredi. Teška su vremena. Zar nije tako, Kasi?

– Tako je – odgovorio je prodavac.

Ali Melčor ga nije slušao. Ženina smelost mu se dopala. A grudi su joj raskošne, pomislio je piljeći nepristojno u njih.

– I ti pričaš o poštovanju? – prebacila mu je zbog bezobrazluka. Ali osmeh na njenim usnama nije se slagao s njenim rečima.

– Zar ima većeg poštovanja nego diviti se onome što nam Bog pruža?

– Bog? – odvrtila je žena škiljeći ka svojim grudima. – Ovo nudim samo ja, Bog nema ništa s tim. Moje su i radim s njima šta mi je volja.

Melčor se grohotom nasmejao. Prodavac je gledao kako ljudi prolaze a niko ne prilazi štandu pred kojim su stajali njih dvoje. Pružio je ruke prema ženi požurujući je, ali ona je i dalje gledala Ciganina, koji je protrljao bradu i

odgovorio:

– Loš posao, onda. Fratři kažu da je Bog izuzetno darežljiv.

Sad se ona nasmejala.

– Šta hoćeš? Mi smo samo dvoje ljudi... usamljenih? – Melčor je potvrdio; žena se nakratko zamislila i namrštila pre nego što je odmerila Ciganina od glave do pete. – Ti i ja? I Bog bi se uplašio.

– Nikolasa, molim te – zacvileo je prodavac tražeći od nje da se odmakne od tezge.

Melčor je podigao ruku naređujući mu da učuti.

– Nikolasa – ponovio je kao da govori sebi da treba da zapamti to ime. – Ako je Bog strašljiv, neka onda đavo bude s nama.

– Čuti! – uzviknula je obazirući se levo-desno za slučaj da je neko čuo predlog. Kasimiro je to iskoristio da je još jednom zamoli da odu. – Kako ti pada na pamet da se preporučuješ đavolu? – šapnula je uslišivši prodavčevu molbu i odvlačeći Ciganina daleko od tezge, dok je Kasimiro opet vikao nudeći svoju odeću, kao da pokušava da nadoknadi izgubljeno vreme.

– Ženo, da bih bio s tobom, sišao bih u pakao i popio čašu vina sa samim Luciferom.

Nikolasa je stala kao ukopana, među narodom, zbunjenog lica.

– Često su mi se udvarali...

– Ne sumnjam u to – prekinuo ju je Melčor.

– Kad sam bila mlada, skidali su mi nebo i zvezde... – nastavila je – posle sam dobila samo dve svinje, nekoliko dece koja su me napustila i muža koji je odlučio da umre – požalila se – ali nikad niko nije obećao da će sići u pakao zbog mene.

– Mi Cigani dobro znamo kako je tamo.

Nikolasa ga je pogledala obešenjački.

– Mršav si kao čačkalica – narugala se – imaš li ti još šta sem ruku i nogu?

Melčor je okrenuo glavu. Ona se povelala za njim.

– Imaj na umu da me je đavo isterao iz pakla kad je video ono što nisu ni ruke ni noge. – Ona ga je odgurnula gromko se smejući. – Istina je! Jesi li čula za Luciferov rep? E pa, on nije ništa u poređenju...

– Lakrdijašu jedan! Živi bili pa videli! – uzviknula je i obesila mu se o ruku.

Posle dana velike racije nesreća je počela da uzima svoj danak a Cigani su se još nadali da će je prebroditi, kao i mnogo puta do tada. Šesnaestog avgusta 1749. godine pre podne, vojnici su sprovedi blizu tri stotine seviljskih Cigana od kraljevskog zatvora do gradske luke. Tamo, dok su ih ljudi uznemiravali i vređali, ukrcani su na barže koje će ploviti nizvodno Gvadalkivirom do vojnog brodogradilišta Karaka u Kadisu. Istog tog dana po podne, više od petsto žena i male dece krenulo je u velikim pokrivenim kolima i na taljigama na dva i četiri točka, pod vojnom stražom, u Alkasabu u Malagi, gde je markiz od Ensenade predvideo da budu utamničeni.

Isto se događalo u celoj Španiji: oko dvanaest hiljada Cigana, gnusnih štetočina kako su govorile vlasti, uhapšeno je u nesrećnoj raciji krajem jula s jednim jedinim ciljem: da se istrebi njihova rasa. Muškarci i dečaci stariji od sedam godina odvedeni su u Karaku, ako su bili iz Sevilje; u Kartahenu, na istoku, ili u Ferol, u provinciji Galiciji; drugi su poslani u rudnike u Almadenu i radili su kao robovi na vađenju žive kojom je obrađivano srebro iz Indija. Žene i sitna dečica slati su u Malagu ili u Valensiju, u zamkove Oliva i Gandija: one su smatrane još opasnijima od muškaraca. „Povešće se naročita briga“, pisalo je u naredbi iz juna 1749, „da se uhvate i pohapse žene, zato što je to veoma koristan korak u ostvarivanju cilja radi kog se preduzima ova nužna mera, veoma važna za mir u kraljevstvu.“

Svi ti ljudi bili su samo deo ciganske zajednice u Španiji, koja je osim toga uložila najviše napora da se prilagodi pajima i prihvati njihovu kulturu. Dakako, poreklom iz Indije, Cigani su došli u Evropu u XIV veku, jedni preko Kavkaza i Rusije, drugi iz Grčke, preko Balkana, ili su čak preplovljavali s afričke obale Sredozemlja. U Španiju su stigli krajem XIV veka kao grupe nomada iz dalekih zemalja a predvodili su ih ljudi koji su sebe nazivali grofovima ili vojvodama od „malog Egipta“ i tvrdili da su na hodočašću, radi čega su nosili pisma s preporukama od pape i od raznih kraljeva i plemića. Isprva su lepo dočekivani, vlastelini kroz čije su posede prolazili bili su gostoprимljivi prema njima i garantovali im bezbednost, ali to je kratko trajalo. Katolički kraljevi su doneli prvi ukaz protiv tih ljudi, u ono doba nazivanih „Egipćijanima“: naređeno im je da napuste kraljevstvo u roku od šezdeset dana osim u slučaju da imaju poznato

zanimanje ili da su u službi feudalnih gospodara. Bičevanje, odsecanje ušiju, proterivanje i porobljavanje bile su kazne namenjene onima koji se oglušili o kraljevski ukaz. Tokom XVI veka ukazi su se smenjivali jedan za drugim; spretni Cigani nisu ispunjavali kraljeva naređenja, njihova žudnja za slobodom i nezavisnošću bila je jača od svake prepreke. Tvrdoglavo nastojanje tih ljudi da zadrže način života nasleđen od predaka navelo je naredne vladare da donose brojne nove zakone kojima su pokušavali da ih kontrolišu: zabrana romskog jezika i nošnje, skitalačkog života pa i običnih putovanja iz jednog mesta u drugo, kupoprodaje životinja, kovačkog zanata i trgovine... Svi ti zakoni i njihove odredbe, od kojih su mnoge bile međusobno protivrečne, išli su Ciganima u korist: čuvari zakona u selima i mestima gde su se Romi kretali ili živeli nisu znali koju da primene i da li neka treba uopšte da se primeni. Pokušali su i da im odrede u kojim će se mestima nastaniti i tako su i postupili: Cigani su mogli da žive i da budu popisani u određenim naseljima u kraljevstvu, i tu su napravili grešku kralj Fernando VI i markiz od Ensenade: velika racija iz jula 1749. bila je usmerena na Cigane što su se povinovali ukazima, živeli u mestima koja su im odredile vlasti i bili prikladno popisani. Nomadi ili putujući Cigani, oni što nisu bili uneti u knjige ili su živeli u nedozvoljenim mestima, pošteđeni su progona vojske.

Tog 16. avgusta 1749. godine Ana Vega je čvrsto stezala ruku jednog mališana ne starijeg od šest godina koji se izgubio u gunguli. U sumrak, pošto su muškarci isplovili na baržama ka Karaki, vojnici su se pojavili s tridesetak teretnih kola ispred kapija staje u kojoj su žene bile zatvorene pola meseca. Poštujući ukaze koji su obavezivali sela i gradove u kraljevstvu da snabdeju vojsku kolima i životinjama za prevoz vojske i vojne opreme, seviljski vozari i goniči tegleće marve stavili su vojsci na raspolaganje više pokrivenih kola, među kojima osam velikih, na četiri točka, a neka su bila pokrivena ceradom i vuklo ih je šest mula; ostalo su bile taljige i kola na dva točka u koja su bile upregnute dve ili četiri mule. Mnoštvo radoznalaca okupilo se u tom kraju. Vojnici su pokušali da izvedu Ciganke i decu u pravilnom poretku iz staje, ali sve se odmah zakovalo.

– Kuda nas vodite? – suočila se jedna od njih s vojnicima.

– Šta ćete uraditi s nama? – upitale su druge.

– A naši ljudi?

– Moja deca su gladna!

Vojnici nisu odgovarali. Van staje, proste nadstrešnice na stubovima i s otvorenim stranama, ljudi su ih vređali. Ana je osetila kako je pritiskaju: žene su se zbijale jedna uz drugu.

- Nećete nas odvesti odavde!
- Tražimo pravdu! Nismo počinile nikakav zločin!
- Gde su naši muškarci? Šta ste uradili s njima?
- A naši sinovi?

Napolju su se orili sve glasniji uzvici. Vojnici su se zgledali pitajući se šta da rade, desetari su gledali u narednike a oni u kapetana.

- Na kola! – naredio je kapetan. – Popnite ih na kola!

Šestogodišnji dečaćić se uhvatio za Aninu butinu kad su vojnici navalili da udaraju žene rukama i kundacima. Nastao je opšti rusvaj. Ana je pomogla jednoj starici oborenoj na pod da ustane.

- Čije je ovo dete? – nije prestajala da viče.

Videla je da je grupa vojnika izgurala iz staje Rosario, Mariju, Dolores i još neke Milagrosine drugarice; one su pokušavale da zaklone rukama mlada tela nedovoljno pokrivena dronjcima što su ostali na njima nakon pola meseca zatvora u staji: sabijene, bez vode, spavajući na ko zna koliko slojeva sasušenog životinjskog izmeta. Jedan vojnik je ščepao Rosario za košulju i snažno je povukao k sebi. Košulja se pocepala i ostala u njegovim rukama. On ju je pogledao u neverici i prasnuo u grohotan smeh dok je rulja zviždala i aplaudirala ugledavši nakratko devojčine bujne grudi.

Ana, zaslepljena besom, pošla je da skoči na vojnika, ali samo je povukla po podu dečaćića koji se držao za njenu butinu; bila je zaboravila na njega. Vojnik ju je primetio i zapovednički joj pokazao da izađe iz staje. Unutra je ostalo malo žena. Poslušala je. Kola, poređana u dugačkoj koloni i opkoljena vojnicima da ljudi ne bi kidisali na njih, bila su prepuna. Na šarenoj odeći Ciganki boje su izbledele čak i na blistavom avgustovskom suncu u Sevilji; svima su im oduzeli nakit i kuglice kojima su se kitile; nestale su i vrpce s njihovih haljina. Plač, kuknjava, vika i preklinjanje čuli su se iz usta žena i male dece. Ani su klecnula kolena; kakva je to bedna budućnost pred njima?

- Čije je ovo...? – uzviknula je. Ali odmah je ućutala i stegla dečakovu ruku; nije imalo svrhe truditi se.

- Penji se na kola! – doviknuo joj je neko gurajući je puškom položenom preko njenih leđa.

Da se popne na kola? Polako se okrenula i ugledala golobradog momčića s naherenom belom perikom. Odmerila ga je od glave do pete.

- Duvan! – uzviknula je istog časa. – Prodaću ti duvan po dobroj ceni! – dodala

je praveći se da ga traži po unutrašnjosti suknje. – Najbolji!

Momak je nešto promućao i naivno odmahnuo glavom.

– Duvan! – zauralala je Ana u pravcu rulje, glumeći da puši cigaru.

Iza nje, Ciganke u kolima su prestale da jecaju.

Onda se osmehnula, kao da je krv ponovo potekla njenim venama, kad je jedna žena iz kola počela da podražava njenu pantomimu.

– Proričem! Čitam sudbinu iz ruke! Hoćeš li da ti gatam, momčino?

Od kola do kola, Ciganke su počele da reaguju.

– Udelite milostinju!

– Korpe! Hoćeš li korpu, markizo? – upitala je jedna Ciganka ogromnu stariju ženu koja je zabezegnuto posmatrala prizor ispred sebe, kao i kržljavi muškarac pored nje. – Moći ćeš da poneseš muža u njoj!

Ljudi su se nasmejali.

Malo-pomalo, i plač žena i dece se izmetnuo u galamu. Ana je namignula mladom vojniku.

– Pušićemo neki drugi dan – kazala je, okrenula se i podigla mališana na poslednja kola. Zatim, kad je kapetan naredio da povorka krene, popela se i ona.

Pored nje, u kolima, Basilija Monhe je nudila nepostojeće krofne ljudima.

– Donesite mi tiganj i testo – dovikivala je vojnicima na konjima koji su jahali na začelju kolone – a mast za prženje ću izvaditi iz trbuha vašeg narednika.

Ana Vega je zanemarila grohotan smeh vojnika i narednikovu srdžbu i čučnula izjednačujući se po visini s dečakom kog je dovukla do kola.

– Kako se zoveš, maleni? – upitala je pokušavajući da mu prstima, navlaženim pljuvačkom, obriše prljave curke što su se slivali niz lice zbog suza na koje nije imala priliku da obrati pažnju.

Povorci dece i Ciganki trebalo je blizu nedelju dana da stigne u Malagu. Oštećen kolski put što je vodio na jug izložio ih je omrazi vlasti i žitelja Araala, Puebla de Kasalje, Osune, Alore, Kartame, pre nego što su dospeli u čuveni grad na obali Sredozemnog mora. Kralj je naložio da se troškovi jela i prevoza Cigana namire novcem dobijenim prodajom njihove imovine, ali nije bilo dovoljno vremena da se iznesu na javnu rasprodaju, a korehidori i seoski kmetovi su odbili da im daju, na račun kralja koji teško da će im vratiti taj novac, išta više sem najnužnijeg da te žene ne bi umrle tamo gde su oni nadležni i napravile im nevolje; dakle, glad je desetkovala Ciganke, i još su morale nemoćno da gledaju

kako vojnici potkradaju njihove porcije i pored toga zadržavaju za sebe ono malo što je njima preostalo da nahrane decu.

Prve večeri Ana je prolazila pored kola u nizu u potrazi za Fransiskovom majkom, tako se zvao dečak, i susrela se s njom dok je išla istim putem kao ona, ali u suprotnom smeru, raspitujući se od kola do kola za svog mališana. Bila je to jedna Ciganka iz Sevilje koja je na trenutak zaboravila sav očaj u kome se nalazi i dočekala sina raširenih ruku. Ne prestajući da ga grli, pogledala je Anu.

– Hvala...

– Ana – predstavila se. – Ana Vega.

– Manuela Sančes – kazala je druga žena.

– Dobar je mali – izjavila je Ana mrseći Fransiskovu prljavu kosu – i veoma lepo peva.

Prethodno ga je zabavila pesmama za vreme beskonačno duge i neudobne vožnje kolima.

– Da, isti otac.

Manuelin osmeh je iščezao. Ana je pretpostavila da sigurno misli na svog čoveka. A Hose? Ponovo je osetila nelagodnost što ju je progonila svih onih dana dok je bila zatvorena u čobaninovoj staji, slušajući neprestano jadikovanje i kukanje Ciganki zato što su odvojene od muževa. A ona... Suze nisu izvirale iz njenih očiju kad je mislila na Hosea. Šta se to desilo s njenim životom? Gde je ostala ljubav za koju je nekad mislila da oseća prema mužu? Spajala ih je jedino Milagros. Stisla je usne. Bar je devojkica slobodna. To joj je jedina uteha, sve ostalo je manje važno ako je njena devojkica i dalje na slobodi. Uspravila se. Moraju da se bore! Kralj joj je ukrao oca dok je bila mala; osuda na prisilno veslanje na galiji oterala je majku u smrt, a sad joj drugi kralj krade... vlastitu slobodu. Nije spremna da se pokori, da moli i da preklinje, da puzi pred pajima, sveštenicima i redovnicima kao što je puzala s majkom kad je bila samo mala devojkica! Ne! Neće moliti. Vreme... ili smrt razrešiće tu situaciju.

– Da čujemo kako pevaš, Fransisko – zatražila je na Manuelino iznenađenje.

Počela je tiho da pljeska, ispruženih i ukočenih prstiju.

– Pevaj, sine – pozvala ga je blago i majka.

Dečak je osetio da ga posmatraju, uperio pogled u zemlju i poigravajući se prstima bosih nogu na pesku, zapevušio iste one pesme kojima su se borili protiv dosade na putu. Ana je zapljeskala snažnije.

– Hajde, Fransisko! – hrabrila ga je majka malo promuklim glasom i sa suzama

u očima.

Ciganke su lagano prišle, ali nijedna se nije usudila da prekine mališana, a ni da ga bodri. Nisu svirale gitare i lupkale kastanjete, nisu imale ni najbednije daire, čulo se samo kako Ana udara dlanom o dlan a dečak romori kroz zube, no ipak se pokolebao kad je digao pogled i spazio majčino lice obliveno suzama.

– Kao otac, sine, pevaj kao on – setila se Manuela da zatraži.

I Fransisko je zapevao bez pratnje, dečjim, visokim glasom, otežući samoglasnike dok nije morao da udahne vazduh, kao njegov otac, kao kad je pevao s njim. Ali tu se niko nije smeškao, niko ga nije bodrio, niko nije igrao; dečaćić je video oko sebe pokunjene i uplakane žene kako, na slabom svetlu u smiraj dana, čvrsto drže decu kao da se boje da će im i njih oduzeti. Kad je jedna od tih Ciganki pala na kolena prekrivajući rukama lice, Fransiskov glas se malo-pomalo utišao dok se nije sasvim prekinuo, kada se bacio majci u naručje.

– Odlično – pohvalila ga je stiskajući ga uz sebe.

Ana je i dalje udarala dlanom o dlan.

– Bravo – oglasila se umornim šapatom neka žena iz grupe Ciganki.

Gotovo nijedna se nije pomerila. To malo što je Fransisko otpevao odnelo ih je natrag kući, kod muževa, deda i baba, očeva i majki, ostale rodbine i dece; mnogima se učinilo da čuju smeh sinova starijih od sedam godina koji su otišli s muškarcima.

Ana je zapljeskala snažnije.

– Pevajte! – podstakla ih je. – Pevajte i igrajte za vojnike španskog kralja!

– Ciganko, da li ti to pokušavaš da nam se rugaš?

Pitanje je iznenadilo Anu, okrenula se i na svetlosti upaljenih vatri spazila da lice jednog vojnika proviruje iznad kola.

– Ne... – pošla je da odgovori kad je jedan snažno bačen kamen pogodio vojnika pravo u čelo.

Ana se opet okrenula i u polumraku, malo poizdalje, ugledala Trijanku, koja joj se osmehnula onim svojim pakosnim osmehom pre nego što je bacila i drugi kamen. Nije imala vremena da reaguje.

– Napadaju nas! – povikali su vojnici.

I sama Ana je morala da se sagne da bi izbegla kišu kamenica koja ih je zasula istog trena, uz psovke i vrisku.

Vojnici na straži oglasili su uzbunu.

Manuela, sklopčana pored Ane, vrištala je kao da je đavo ušao u nju, čak je i mali Fransisko baca kamenje... Ana je pošla da potraži zaklon u kolima kad su se vojnici na konjima isprečili između njih i potisnuli žene, rasterujući jedne, rušeći na zemlju i gazeći druge. Većina se prepala od pucnjeva u vazduh ostalih vojnika što su ih opkolili. Sve je to potrajalo tek nekoliko minuta; oblak dima od baruta ispaljenog iz pušaka još je lebdeo u vazduhu a pobuna je već savladana.

Dok joj se srce stezalo, Ana je slušala bolne jauke i jecaje, i nazrela senke dece i žena koji su pokušavali da se podignu sa zemlje ili su hramali tamo-ovamo tražeći svoje najbliže. Tek poneka sporadična uvreda, kojoj su se vojnici sad smejali, podsećala je na povod za tu kaznu. Bila je ludost izazivati vojsku! Okrenula se da vidi gde je Trijanka i uočila kako iščezava u mnoštvu neobično okretno. Bežala je. Zašto...?

Odgovor je došao iza njenih leđa: stegle su je nečije snažne ruke.

– Ona je počela, kapetane – čula je kako govori jedan vojnik drmusajući je dok je nije pokazao oficiru koji je prišao na konju što je još glasno frktao, nervozan zbog pucnjave. – Čuo sam kako nam se ruga i huška ostale da igraju za kralja. Onda su nas gađale kamenjem.

– Ne...

– Ćuti, Ciganko! – Kapetanovo naređenje došlo je u isti čas kad i udarac po glavi kojim je vojnik što ju je držao pokušao da je spreči da se pravda. – Okujte je u lance i odvedite u prva kola.

– Bitango! – procedila je kroz zube i pljunula pred konjske noge.

Vojnik ju je opet udario. Ana se okrenula i poletela na njega pokušavajući da ga ugrize. Došli su i drugi da mu pomognu, a on se iz petnih žila trudio da je odgurne od sebe. Svi zajedno uspeali su da je savladaju: uhvatili su je za ruke i noge dok je urlala, psovala i pljuvala. Bila su potrebna četvorica ljudi da je odvuku do prvih kola. Poderala joj se odeća dok se rvala s njima, a noge i grudi su joj ostale razgolićene.

U tim kolima je provela ostatak puta do Malage, na hlebu i vodi, gotovo gola, s lisicama na zglavcima ruku i bukagijama na gležnjevima a treći lanac je spajao ruke s nogama.

15

Nikolasa je živela na periferiji sela Habugo, udaljenog od Barankosa nešto više od osam milja. Pošto su hodali blizu tri sata i za to vreme malo govorili a mnogo se želeli, Melčor je obradovano klimnuo glavom kad je pokazala na usamljeni kućerak na vrhu brega s kog je pucao pogled na okolna brda: šarolike kestenove i hrastove šume u gornjem delu a u donjem stabla hrasta crnike. To mesto, pomislio je Melčor čim ga je video, može da mu donese željenu osamu a i pogodno je jer može da dozna ako neka važna družina krijumčara prođe u pravcu portugalske granice.

Zajedno s dva velika psa koja su dotrčala da dočekaju Nikolasu, popeli su se uz breg dok nisu došli do kućerka: male i okrugle kamene građevine, bez prozora, sa samo jednim, niskim i uzanim vratima, i kupastim krovom od suvog granja na konstrukciji od trupaca. Unutra nije moglo da se napravi više od četiri koraka u pravoj liniji.

– Muž mi je bio svinjar – počela je priču Nikolasa odlažući žito kupljeno u Araseni na kamenu klupu pored ognjišta.

Melčor joj nije dao da nastavi; stisnuo se uz nju otpozadi, obgrlio je rukama i dohvatio njene grudi. Nikolasa je stala mirno i zadrhtala od dodira; odavno nije imala odnose s nekim muškarcem – kremenjača njenog muža, uvek spremna, ubeđivala je sve koji bi mogli da pomisle ili pokušaju suprotno – a i odavno je prestala da dirka svoje telo u usamljenim noćima: suvo međunožje, neplodna mašta, ugasla volja. Da li je pogrešila što ga je pozvala? Nije stigla da odgovori sebi. Ciganinove ruke već su se kretale svuda po njoj. Koliko godina ne brine o svom telu?, okrivila je sebe. Uto je čula strastan šapat isprekidan Melčorovim ubrzanim disanjem i iznenadila se kad je i sama počela da diše prateći to jedva čujno dahtanje. Može li to biti istina? Želi je! Ciganin ne glumi. Zastao je kod ženinih butina, pognut nad njom, stiskajući ih i milujući, klizio je rukama do njenog stidnog predela i ponovo se spustio niz butine. I što su se više razvejavale njene sumnje, Nikolasa se prepustila zaboravljenim osećanjima. „Đavolji rep“, osmehnula se sebi u bradu dok je stezala i trljala svoje velike guzove o njega. Naposletku se okrenula i silovito ga gurnula na madrac na kome je protraćila noći poslednjih godina.

– Zovni đavola, Ciganine! – samo što nije viknula kad je Melčor pao na madrac.

– Šta kažeš?

– Trebaće ti njegova pomoć.

Nikolasa je pevušila radeći u svinjcu, malom oboru u stražnjem delu kućerka. Imala je četiri dobre rasplodne krmače i nekoliko prasadi i hranila ih je žirovima skupljenim na livadama, travom, lukovicama i divljim voćem. Kao mnogi ljudi iz Habuga i okoline, živela je od tih životinja, od šunki i kobasica, koje je pravila u neurednoj kolibi za usoljavanje čije je prozore i otvore otvarala ili zatvarala pred planinskim vazduhom kako joj je savetovalo iskustvo.

Dok je ona radila, Melčor je puštao da prolaze dani sedeći na stolici ispred vrata kućerka, pušeći i bezuspešno pokušavajući da uplaši dva velika rundava psa koja se nisu odmicala od njega, kao da žele da mu zahvale zbog promene raspoloženja njihove gazdarice. Ciganin ih je gledao nabranog čela. „To ne pomaže kod ovih životinja“, ponavljao je sebi sećajući se kako njegovi besni pogledi deluju na ljude. I režao je na njih, ali psi su mahali repom. A kad je bio siguran da Nikolasa ne može da ga vidi, omakao bi mu se poneki udarac nogom, mlak, da ne skviče, ali oni su to doživljavali kao igru. „Prokleta čudovišta“, mumlao je sećajući se kako ga je Nikolasa udarila pesnicom kad je prvi put pokušao snažno da šutne jednog psa.

– Nećeš videti nijednog vuka u okolini – objasnila je kasnije. – Ovi psi me štite, i mene i svinje. Nemoj slučajno da si ih kinjio.

Melčoru se stvrdlo lice, nikad pre toga ga nije udarila žena. Pošao je da se okrene, ali Nikolasa je stala ispred njega.

– Potrebni su mi – rekla je umilnijim glasom – koliko i tvoj đavolji rep.

Prinela je ruku Ciganinovom međunožju.

– Nemoj to nikad više da uradiš – opomenuo ju je.

– Šta? – upitala je umiljato, pipajući po njegovim čakširama.

– Da me udariš.

– Cigantine – kazala je isto onako umiljato, primećujući kako Melčorov polni ud počinje da odgovara na njena milovanja – ako opet budeš kinjio moje pse, ubiću te. – U tom trenu je snažnije stisnula Melčorove testise. – Jednostavno je: ako nećeš da živiš s njima, produži svojim putem.

Sedeći ispred vrata kućerka, Melčor je opet zamahnuo nogom uvis, a jedan pas ju je uhvatio dižući se na zadnje noge i propinjući se. Nije sumnjao da bi Nikolasa ispunila pretnju. Sviđala mu se ta žena. Nije Ciganka, ali ima narav nekoga prekaljenog u planinskoj samoći... A pored toga noću ga je zadovoljavala

s onom pomamnom strašću koju je predosetio čim ju je ugledao ispred štanda prodavca polovne odeće. Nedostajalo mu je samo jedno: Karidadino pevanje u noćnoj tami i tišini. „Dobra žena, garavuša.“ Poneki put je noću zamišljao da mu nudi svoje telo kao Nikolasa i da traži od njega sve više i više, kao što je želeo kad se budio u njenom zagrljaju u ciganskoj mahali. Osim pesama zbog kojih se odrekao uživanja u Karidadi, malo šta je još mogao da traži. Čak je i sklopio dogovor s Nikolasom kad je zatražila od njega da radi.

– Dok me taj rep među tvojim nogama bude zadovoljavao – kazala je stavši ispred njega i podbočivši se – moje telo je badava... ali hranu treba zaraditi.

Melčor ju je mrzovoljno odmerio od glave do pete: niska, širokih kukova i ramena, jedrih oblina i prljavog lica koje je izgledalo simpatično kad se osmehivala. Nikolasa je izdržala ispitivanje.

– Ja ne radim, ženo – odsekao je.

– Onda idi i lovi vukove. U Araseni će ti platiti dva dukata za svakog koga ubiješ.

– Ako hoćeš novac... – Melčor je tražio po pojasu dok nije našao kesu s parama ukradenim od Debelog. – Uzmi – kazao je i bacio joj zlatnik a ona ga je uhvatila u letu. – Je li dovoljno da mi više ne dodijavaš?

Nikolasa nije odmah odgovorila. Nikad nije posedovala zlatnik; opipavala ga je i grizla da proveri da li je pravi.

– Dovoljno – složila se napokon.

Od tada, Melčor je bio slobodan da radi šta želi. Neki put je po ceo dan sedeo ispred vrata kućerka, pušeci duvan i pijuci vino koje mu je Nikolasa donosila iz Habuga, često zajedno s njom, pošto bi završila sa svinjama i ostalim poslovima. Ona bi sela na zemlju – imali su samo jednu stolicu – i nije ga uznemiravala dok je ćutao a pogled joj je lutao po okolini za koju teško da bi pomislila da će ponovo uživati u njoj.

Drugim danima, kad Nikolasa neko vreme nije silazila u Habugo, Melčor je izlazio da osmotri planine i da sam proveri da li se Debeli približava. Jedino to je ispričao Nikolasi.

– Svaki put kad odeš u selo – rekao je – raspitaj se zna li se nešto o nekoj velikoj družini krijumčara. Ne zanimaju me mali nosači s naprtnjačama koji prelaze granicu ili tovare robu u Habugu.

– Zašto? – upitala je.

Ciganin nije odgovorio.

Tako je protekao ostatak proleća i deo leta. Melčoru su dani počeli da bivaju dugi. Posle prvih nekoliko nedelja strasti, sad se sve češće događalo da ga Nikolasa odbije isto onako žustro kao što je ranije navaljivala na njega. Umesto da bude vatrena, ponašala se prema njemu nežno kao da tu situaciju, za Ciganina samo prolaznu, doživljava kao nešto večno. I stoga, kad je vest o masovnom hapšenju Cigana stigla u selo, Nikolasa je odlučila da je prećuti. Ne samo da bi ga zaštitila nego i zato što se plašila, s pravom, da će taj rasni Ciganin poći da traži svoje čim čuje za to.

Svaki put kad je izlazio na put, Nikolasa ga je gledala ne skrivajući brigu i uznemirenost i naređivala je jednom psu da ga prati, ali Melčor se nije približavao selu. Naposljetku je prihvatio to društvo što ga je gotovo nečujnim režanjem upozoravalo na prisustvo nekog čoveka ili divlje životinje na usamljenim planinskim puteljcima i stazama.

Nikolasa mu je poklonila stari mundir s epoletama i pozlatom na kome je ostalo još malo prvobitne žute boje. Melčor se osmehnuo zahvalno i dirnuto zbog detinjaste nervoze s kojom mu je dala taj komad odeće; „Kasimiro mi je kazao šta si tražio na njegovoj tezgi na pijaci u Araseni“, priznala je trudeći se da prikrije nespokojstvo usiljenim smehom. Oba psa su prisustvovala prizoru i okretala glavu od jednog ka drugome. Melčor je obukao kaput, koji mu je bio ogroman i visio s ramena kao džak, i napravio zadovoljan izraz lica povlačeći revere i gledajući se. Ona je zatražila da se okrene ukrug da ga vidi celog. Te noći je Nikolasa posegla za njegovim telom.

Ali vreme je i dalje prolazilo i Nikolasa se pravila nevešta svaki put kad se vraćala iz Habuga a Melčor, koji je znao krijumčarske puteve, sretao je jedino ponekog ubogog nosača naprtnjače što je pešice, pod okriljem noći, prenosio robu iz Portugalije u Španiju. „Gde si, Debeli?“, mrmljao je idući putevima. Pas, tik pored njegovog gležnja, zatulio bi i taj zvuk je razbijao tišinu i uvlačio se među drveće; mnogo je već puta čuo tog novog gospodara kako pominje Debelog s mržnjom od koje je i kamenje pucalo. „Gde si, kopile? Doći ćeš ti. Kao što je sigurno da postoji đavo, doći ćeš! A tog dana... “

– Donela sam ti duvan – kazala je Nikolasa po povratku iz Habuga, nekih nedelju dana kasnije, pružajući mu mali svežanj cigara obrubljenih tipičnim šarenim nitima: bile su srednje veličine i napravljene u seviljskoj fabrici, a pušači su ih smatrali najboljima.

Dala mu ih je zureći u pod. Melčor se namrštio i uzeo svežanj ne ustajući sa stolice, ispred vrata kućerka. Nikolasa je htela da uđe kad ju je Ciganin upitao:

– Nemaš ništa više da mi kažeš?

Stala je.

– Ne – odgovorila je.

Tog puta je nehotice upiljila svoje oči u njegove. Melčor je primetio da su vlažne.

– Gde su? – upitao je.

Sjajna suza je skliznula niz Nikolasin obraz.

– Blizu Ensinasole. – To se nije usudila da slaže. Melčor je bio zatražio od nje da ga obavesti ako nešto čuje, pa je dodala drhtavim glasom: – Neki iz Habuga su otišli da im se pridruže.

– Kad ih očekuju u Ensinasoli?

– Za dan, najviše dva.

Stojeći pred njim, sastavljenih nogu, s rukama isprepletenim na stomaku, dok joj se grlo stezalo a suze slobodno tekle niz lice, Nikolasa je gledala preobražaj čoveka koji je došao da joj promeni život: zategle su mu se bore na licu a svetlucave ciganske oči, ispod natuštenih obrva, kao da su se naoštrile poput oružja. Sve sanjarije o budućnosti kojima se naivno zanosila u snovima raspršile su se čim je Melčor ustao sa stolice i povukao skute žutog kaputa, izgubljenog pogleda, sav odsutan.

– Ne puštaj pse – kazao je šapatom koji se Nikolasi učinio zaglušujuć. Potražio je po pojasu i izvukao još jedan zlatnik. – Nikad nisam mislio da je onaj prvi koji sam ti dao dovoljan – izjavio je. Uzeo je jednu njenu ruku, otvorio je, položio novčić na dlan i ponovo zatvorio. – Nikad ne veruj Ciganinu, ženo – dodao je, okrenuo joj leđa i počeo da se spušta niz breg.

Nikolasa je odbila da prihvati da je to kraj njenim snovima. Umesto toga, uperila je pogled zamućen suzama ka svežnju cigara sa šarenim nitima koje je Melčor zaboravio na stolici ispred kućerka.

Zavisilo je gde će odlučiti da prenoće. Ensinasola je bila udaljena od Barankosa jedva dve milje, a Melčor je znao da će Debeli – ako je to njegova družina – učiniti sve što je u njegovoj moći da stigne u Barankos. Za razliku od Španije, u Portugaliji nije postojao državni monopol na duvan. U toj zemlji trgovina je davana u zakup onome ko se najviše borio da je dobije, a zakupci su otvarali dve vrste radnji: za prodaju samim Portugalcima i za krijumčarenje sa Špancima.

Melčor se setio velike zgrade u Barankosu sa skladištima duvana za cigare iz Brazila, sobama za odmor krijumčara i brojnim, dobro opremljenim štalama. Mendes, najmodavac, nije naplaćivao sve te udobnosti koje je pružao mušterijama, naročito ako su to bile velike družine kao iz Donjih Pećina i okoline, a nije uzimao novac ni od sitnih nosača, kojima je čak davao na veresiju ili finansirao njihove sitne poslove.

„Da, Debeli će gledati da stigne u Barankos i napuni stomak dobrom hranom, napije se i legne sa ženama, da bude na sigurnom od nesposobnih ali uvek dosadnih kraljevskih patrola“, zaključio je Melčor sedeći na panju jednog drveta na pola puta od Ensinasole do Barankosa. Dva sela kao da su se suprotstavljala jedno drugom na odstojanju, oba na liticama, svako sa svojim zamkom, onaj u Ensinasoli u samom selu, a zamak u Barankosu malo udaljen od naselja, ističući se i gospodareći dolinom koja ih je razdvajala i imala malo toga zajedničkog s divljom prirodom Habuga i okoline.

Bilo je prošlo podne i sunce je upeklo svom snagom. Melčor je stigao dosta pre mogućeg dolaska krijumčara i sedeo je od svitanja na tom neudobnom komadu mrtvog drveta, blizu obale reke Murtige, gde je našao šumarak koji ga je zaklanjao od sunca. Povremeno je gledao ka selu, iako je znao da nema potrebe za tim: buka će stići pre njih. Neće biti potrebna velika galama, bilo je toliko tiho da je Melčor čuo i sopstveno disanje. Neki seljaci, malobrojni, prolazili su pored njega idući ka svojim njivama i poslovima. Melčor je samo klimao glavom, gotovo neprimetno, u odgovor na njihove bojažljive pozdrave izgovorene na narečju toga kraja. Svi su znali da su krijumčari blizu, i taj Ciganin s velikim kolotovima što su mu visili iz ušiju i u izbledelom žutom kaputu mogao je biti samo jedan od njih. U međuvremenu, kad nije bacao brze poglede na Ensinasolu i kratko otpozdravljao seljacima, Melčor se sećao čiča Basilija, mladog Dionisija i Ane. Nikad, šta god da je činio, ćerka ga ni zbog čega nije krivila! Šta da radi kad dođe družina Debelog? Pokušao je da odagna od sebe taj nemir; odlučiće kad dođe čas. Krv mu je uzavrela. Niko više nikad neće reći da se Melčor Vega, iz familije Vega, krije od nekoga! Ubiće ga. Možda Debeli neće ni dozvoliti da ga izazove na dvoboj: narediće nekom zameniku da ispali kuršum u njega na licu mesta i nastaviće svojim putem s osmehom na usnama, možda će se i grohotom nasmejati; verovatno će pljunuti s konja na njegov leš, ali nije mario za to.

Grupica žena natovarena korpama s hlebom i lukom za svoje muškarce prošla je pored njega ćutke, oborene glave. Predugo je živeo, pomislio je pogleda uprtog u njihova leđa. Ciganski bogovi, ili bog popova, poklonili su mu nekoliko godina. Živeo je pozajmljeno vreme. Trebalo je da umre na galiji, kao mnogi drugi, ali kad već nije krepao veslajući u službi kralja... Stisnuo je usne i pogledao u svoje

ruke: koža posuta mnoštvom tamnih mrlja koje su se isticale čak i na njegovom tamnom ciganskom tenu. Pokušao je da se namesti na panju i zaboleti su ga svi mišići, utrnuti od višesatnog sedenja; možda on i jeste običan starac, kao onaj što mu je ustupio krevet u ciganskoj mahali za bedni novčić. Osetio je uznemiravajući svrab ožiljaka što mu ih je ostavio na leđima bič nadzornika galijota. Uzdahnuo je i okrenuo glavu ka Ensinasoli.

– Kad već nisam umro u službi onog kurvinog sina kralja – kazao je naglas, obraćajući se nekom mestu mnogo udaljenijem od sela pred njegovim očima – zar ima boljeg načina nego da to učinim sad, kad sam postao običan ljudski otpadak, i tako zapušim svaka usta spremna da me uporede sa ženom?

Kao što je i pretpostavljao, čuo ih je mnogo pre nego što su postali vidljivi na putu ka izlazu iz Ensinasole, sredinom popodneva. Duga i razbijena povorka ljudi: neki su jahali; drugi, većina, vodili su konje, mule ili magarce za ular. Među svima njima bilo je mnogo običnih nosača. Pratili su ih vika, psovke i glasan smeh, ali graja je utihla u Melčorovim ušima čim je prepoznao Debelog i zamenike levo i desno od njega, na čelu povorke. „Garavušo“, pomislio je s poluosmehom na usnama, „baš si me uvalila u lep sos.“ Tih mrmor Karidadinih tužnih i jednoličnih pesama zamenio je svaki drugi zvuk u Melčoru. Dok je zurio u kolonu koja se bližila, osmeh mu je postao širi.

– Žao mi je jedino što ću umreti a da nisam ni dotakao tvoje telo, garavušo – kazao je naglas. – Svakako bismo bili dobar par: stari galijot i najcrnja robinja u obe Španije.

Debeli i njegovi ljudi su ubrzo stigli do Ciganina, ali ga nisu odmah prepoznali: sunce im je išlo u oči. Povorka ljudi se nagurala iza zapovednikovih leđa kad su on i još dvojica pored njega najednom zauzdali konje.

Melčor i Debeli su uperili pogled jedan u drugog. Nakon početnog iznenađenja, zamenici su osmotrili okolinu: drveće i šipražje, kamenje i neravan teren, za slučaj da je u pitanju zaseda. Melčor je opazio da su uznemireni. Nije se setio te mogućnosti: misle da nije sam.

„Galijot...“, proneo se glas kroz redove krijumčara. „Tu je Galijot“, šaputali su jedni drugima.

– Izmileo si iz rupe? – upitao je Debeli.

– Došao sam da te ubijem.

Krijumčari su zažagorili dok Debeli nije prasnuo u smeh i učutkao ih.

– Ti sam?

Melčor nije odgovorio. A nije se ni pomerio.

– Mogao bih da te smaknem a da i ne spustim nogu na zemlju – zapretio je krijumčar.

Ciganin je sačekao nekoliko trenutaka. Debeli to nije uradio. Nije pucao. Oklevao je; ostali takođe.

– Samo ti i ja, Debeli – kazao je Melčor naposljetku. – Nemamo ništa protiv ostalih – dodao je pokazujući na drugu dvojicu.

Upotreba množine naterala je zamenike da ponovo prelete pogledom preko predela; neka životinja je protrčala bežeći, lišće je zašuštalo na vetru, i najmanji zvuk im je privlačio pažnju, kao Debelom kad je najobičnija ptičica prhnula krilima. Možda su tu sakriveni Cigani i nišane u njih oružjem. Znao je za masovno hapšenje, ali znao je i da su mnogi iz ciganske mahale uspeli da pobjegnu, a ti su većinom pripadali porodici Vega, čiji su članovi do smrti verni svom rodu i krvi: Galijotu. Dovoljno je da mu samo jedan od njih cilja u glavu upravo u tom času! Nemoguće je da je Galijot sam pošao da se sukobi s celom družinom ljudi, nije toliko lud. Gde bi mogli biti? Među granama nekog drveta?, iza neke stene?

Melčor je iskoristio taj trenutak neodlučnosti i ustao s panja. Njegovi mišići su reagovali kao da su im rizik, predstojeća borba i neizvestan ishod ulili neobičnu snagu.

– Možeš da pobjegneš, Debeli – uzviknuo je da ga svi čuju – možeš da mamuzneš konja i možda... možda ćeš imati sreće. Hoćeš li da pokušaš, ti odvratna vrećo sala? – ponovo je uzviknuo.

Samo su dodir nemirnih nogu ljudi sa zemljom na putu i glasno frktanje ponekog konja prekinuli tišinu nastalu posle uvrede.

– Došao sam da ubijem tebe, kopile. Ti i ja sami. – Ciganin je izvukao nož iz pojasa i rasklopio ga polako, dok sečivo nije blesnulo izašavši iz koštanih korica. – Nema razloga da iko drugi bude povređen. Došao sam da umrem! – zaurlao je držeći nož rasklopljen u ruci – ali ako umrem drugačije a ne boreći se prsa u prsa s vašim zapovednikom, mnogi od vas će snositi posledice. Zar to nije najbolji način da se reše problemi?

Uz poneki šapat odobravanja iza sebe, Debeli je primetio da dvojica njegovih zamenika ne zauzdavaju konje dovoljno i da se primetno odmiču od njega.

To je uočio i Melčor, nekoliko koraka udaljen od konja, dok je izbledela žuta boja njegovog kaputa oživela na suncu što je sijalo iza njega.

– Hoćeš da pobegneš kao uplašena žena? – izazvao ga je.

Ako pokuša da beži, izgubiće poštovanje svojih ljudi a s tim i svaku mogućnost da opet bude zapovednik neke družine, i Debeli je to znao. Frknuo je dugo i zgađeno, pljunuo pred Ciganinove noge i s naporom sjahao.

Nije još ni dotakao tlo kad su ljudi počeli da kliču a opklade da pljušte. Zamenici su se odmakli u jednu stranu puta. Ostali su pošli da se rasporede ukруг oko boraca, ali Melčor ih je sprečio: morao je i dalje da ih obmanjuje da postoji zaseda. Ako svojim telima sakriju Debelog... uzmaknuo je nekoliko koraka s ispruženom rukom, pokazujući rulji što mu se primicala da stane.

– Debeli! – uzviknuo je u trenutku kad su prvi od njih poslušali. – Pre nego što me tvoji ljudi opkole, neko će ti razneti glavu! Jesi li razumeo? Svi iza tebe, na put... Brže!

Krijumčar je zapovednički odmahnuo zamenicima a oni su se postarali da zadrže ostale na putu. Mnogi su uzjahali životinje koje su vodili za ular, da bolje vide. Ljudi iz poslednjih redova vikali su tražeći od onih ispred da sednu, i na taj način, u nekakvom polumesecu koji se pružao van puta, nalik na amfiteatar, zapljeskali su bodreći svog zapovednika kad je rasklopio veliki bodež i uperio ga u Ciganina. Neki seljaci i njihove žene, na povratku u selo, zapanjeno su ih posmatrali iz daljine.

Dva takmaca su odmerila jedan drugog, krećući se ukруг, ispruženih ruku i noževa, trudeći se da im sunce ne bije u oči. Debeli se kreće neočekivano okretno za nekoga njegove građe, zapazio je Melčor. Ne sme da ga potceni. Ne zapoveda čovek družinom krijumčara iz Donjih Pećina ako ne ume da se bori i brani taj položaj iz dana u dan. Bavio se tim mislima kad je Debeli poleteo na njega i zamahnuo da ga ubode u jetru a Melčor je to izbegao ne bez poteškoća; okliznuo se izmakavši se od krijumčarevog napada.

– Omatorio si, Galijote – ismejao ga je Debeli u lice dok je Melčor pokušavao da povrati ravnotežu a ljudi prestali da povcima i aplauzima pozdravljaju taj prvi napad. – Jesi li me ti uporedio sa ženom koja hoće da pobegne? Toliko si se borio s njima da si zaboravio kako se bore muškarci?

Smeh kojim su krijumčari dočekali te reči razbesneo je Ciganina, ali znao je da ne sme da se prepusti srdžbi. Namrštio se i nastavio da obilazi oko protivnika, iskušavajući ga svojim nožem.

– Poslednja žena s kojom sam se borio – slagao je pripremajući se za napad što će sigurno uslediti – bila je kurva kojoj sam platio medaljonom tvoje žene. Pamtiš li ga, vrećo sala? Jebao sam je na tvoj račun, misleći na tvoju ženu i

ćerke!

Na odgovor se, kao što je Melčor i pretpostavljao, nije dugo čekalo. Debeli je obratio veću pažnju na napeto ćutanje svojih ljudi nego na obazrivost i bacio se parajući vazduh nožem. Melčor je izbegao udarac, obišao oko njega, zasekao ga u visini grudi i krijumčareva bela košulja se zacrvenela kao pojas kojim je bio stegnut njegov ogromni trbuh.

„Moj je!“, pomislio je Ciganin videvši kako se Debeli okreće crven u licu dok mu krv teče iz grudi, i mlati nožem po vazduhu. Melčor je izbegao jednom, dva, tri puta te napade naslepo. Ponovo ga je ranio, u levu butinu, i gromko se nasmejao razbijajući opšti muk ljudi iz družine.

– A bisere tvoje žene... – Ciganin je poskakivao levo-desno, još više zbunjujući neprijatelja. Osećao se mlado i neobično okretno. Izbegao je nov zamah i zario nož u desni pazuh Debelog, a ovaj je bio primoran da prebaci nož u levu ruku. – Nosi ih moja unuka, gnusna džukelo! – uzviknuo je odmakavši se nekoliko koraka od njega.

– Ubiću i nju posle tebe – odgovorio je krijumčar ne predajući se – ali prvo ću je dati mojim ljudima da je obljube. Jesi li je poveo sa sobom? – dodao je upirući nožem iza puta, prema drveću.

Melčor je odlučio da ga dokrajči, snažno stegao nož i prišao protivniku spreman da zada poslednji udarac.

– Bolje da je ostala sa svom onom ciganskom bagrom uhapšenom u Trijani prošlog meseca...

Debeli nije završio rečenicu. Odlučnost s kojom mu je Melčor prilazio iščezla je kad je čuo njegove reči. Krijumčar je opazio zbunjenost na Ciganinovom licu; ruke i noge su mu se oduzele. Ne zna! Nije čuo za raciju! Debeli je iskoristio neodlučnost svog suparnika, brzo se pokrenuo i zario nož svom dužinom u Melčorov stomak.

S iznenađenjem na licu, Melčor se sagnuo, prineo slobodnu ruku rani i ustuknuo nekoliko koraka.

– Nema Cigana! – vrisnuo je Debeli uzbuđeno a njegovi ljudi su klicali i pljeskali posle uboda nožem. – Sam je!

– Tvoj je – ohrabrio ga je jedan zamenik. – Dokrajči ga!

Razlegla se zaglušujuća vika.

Okrvavljen, dok mu je desna ruka visila niz bok, krijumčar se bacio na Melčora, a on se, u pokušaju da izbegne napad, sapleo i pao na zemlju, na leđa. Ne plašeći

se više zasede, ljudi su poustajali i potrčali prema Debelom, koji se nadneo nad Melčorom, sa svojim starim ciničnim osmehom na licu. Mnogi su videli kako se Ciganin previja i hvata za stomak obema rukama, iznemogao; drugi su, međutim, uočili samo da su pored njih strelovitom brzinom projurila dva velika psa pojavivši se niotkud i bacila se na zapovednika, jedan na butinu, tamo gde je krvario zbog rane koju mu je zadao Melčor; drugi pravo na vrat kad je Debeli pao pošto ga je oborio prvi pas.

Većina ljudi se skamenila; neki su pokušali da priđu psima, ali režanje s kojim su ih oni dočekali, ne ispuštajući plen iz čeljusti, nateralo ih je da odustanu. Debeli je ležao blizu Melčora, nepomičan kao i dva velika psa, oba s jakim vilicama, sviklim da se bore protiv planinskih vukova, stežući tačno koliko treba, kao da iščekuju konačno naređenje da zariju očnjake u krijumčarevo meso.

– Pucajte u njih! – predložio je neko.

Ne usuđujući se da progovori, Debeli je besno odmahnuo rukom, ispod životinje koja mu je stezala butinu.

– Mogli biste da ranite Opasanog! – usprotivio se jedan zamenik. – Neka niko ne puca i ne prilazi.

– Ugrizite ga – jedva je promrmljao Melčor. Psi ga nisu poslušali ali su dočekali njegov glas mahanjem repa, što Ciganin nije video. – Ugrizite ga, prokletnici! – zaurlao je bolno.

– Neće ga ugristi.

Krijumčari su se okrenuli prema Nikolasi, koja se pojavila ukraj puta s puškom pokojnog muža u rukama.

– Neće ga ugristi... dok im ja ne naredim.

Glas joj je zadrhtao dok je govorila. Bol što ga je osetila u vlastitom stomaku gledajući kako krijumčar zariva nož u Melčorov prešao je u užasnu ukočenost. Napujdala je pse čim je videla da je pao na zemlju i shvatila da mu je život u opasnosti. Izašla je na put, zaslepljena, odlučna da se bori za Ciganina, ali najednom se našla opkoljena grubim i mrkim ljudima, i svi su bili ogromni u poređenju s njom.

– Ako žena treba da izda naređenje... ubijmo je! – predložio je jedan krijumčar i krenuo da skoči na Nikolasu.

Pucanj je odjeknuo zaglušujuće i čovek je poleteo nazad, lica razmrskanog olovnim kuglicama iz kremenjače.

Nikolasa nije smela da pogleda ostale. Pucala je kao kad su se vukovi

približavali kućerku: ne razmišljajući. Nikad nije pucala u čoveka, koliko god da se hvalisala time ako se neko približavao njenom posedu. Režanje pasa ju je vratilo u stvarnost. Debeli je slobodnom rukom ponovo besno udario o zemlju na putu. Opet je napunila oružje trudeći se da joj ruke ne drhte, motreći krajičkom oka šta rade ljudi oko nje.

– Da niko nije ništa pokušao – opet je naredio jedan zamenik.

Nikolasa je snažno udahnula džarajući nabijačem po drugi i poslednji put cev kremenjače. Zatim je počela da sipa sitan barut u cevčicu u ležištu oružja. Svi su gledali šta će uraditi ona... i psi. Nakašljala se.

– Ako neko pokuša da me povredi... – opet se nakašljala, govorila je s naporom – psi će pojuriti da me brane, ali će prvo zaklati tog nesrećnika kao što čine s vukovima. Nikad ne ostavljaju neprijatelja u životu. – Proverila je kako je oružje napunjeno, klimnula glavom i ponovo ga uzela u ruku. Neki su se odmakli a ona se osetila snažnom. – Samo jedan stisak te vilice i vaš zapovednik će umreti – dodala je okrećući se ka mestu gde je ležao Melčor. Digla je oči ka jednom zameniku, koji je još bio na konju, i ugledala lice što kao da ju je hrabrilo. Šta...? Častohleplje! To su odavale njegove oči. – Ili biste možda hteli da umre? – upitala je tišim glasom, okrenuvši se pravo prema zameniku. – Šta ćete sa zapovednikom kad je kukavica, debeo a osim toga i sakat? Videla sam borbu. Ta rana na pazuhu neće zarasti.

Zamenik je prineo ruku bradi, razmislio nekoliko sekundi, snažno dograbio svoju pušku i klimnuo.

Nikolasa se malčice osmehnula: izvući će se iz nevolje.

– Šta...? – hteo je da se usprotivi drugi zamenik kad je iznenadni pucanj prvog ućutkao njegovo protivljenje i oborio ga s konja s kuršumom u grudima.

Ljudi su zažagorili, ali niko nije podigao glas: to je nešto između vođa, i mnogo puta ranije su prisustvovali tome.

– Ti i ti – žena se obratila dvojici najbližih krijumčara i pokazala prema Melčoru – natovarite ga... – Zinula je hvatajući vazduh kad je videla Ciganinove ruke, natopljene krvlju i ukočene na stomaku. – Natovarite ga na konja! – jedva je dovršila.

– Učinite tako – potvrdio je novi zapovednik, pokazujući prema konju Debelog.

Melčor nije mogao da se održi u sedlu. Položili su ga poprečke kao svežanj. Glava mu je visila.

– Umrećeš, Debeli – izbljuvao je Ciganin pre nego što mu se lice bolno zgrčilo.

I dok je krijumčar ponovo udarao rukom po zemlji, Nikolasa je uzela uzde konja koji je nosio Melčora i zamakla s njim između drveća.

Dugo se niko nije usudio da se pomeri. Dva psa su i dalje držala zubima svoj plen, a on je sad slabašno udarao po zemlji ispuštajući jecaje. Naposletku se začuo oštar zvižduk iz šumarka. Jedan pas je povukao nogu, kao da hoće da je iščupa iz trupa, a drugi je zario zube u vrat Debelog. Životinji je bilo dovoljno da dva puta silovito okrene glavu da bi znala da je njen plen skončao. Za razliku od vukova, koji su se borili za život, čovek je pustio da ga zakolju kao svinju. Zatim su oba psa potrčala za gospodaricom.

Pre nego što su životinje stigle Nikolasu, u guštari, Melčor se opet oglasio.

– Jesi li znala za Cigane?

Nije odgovorila.

– Pusti me da umrem – prošaputao je.

– Ćuti – kazala je ona. – Ne napreži se.

– Pusti me da umrem, ženo, jer ako me izlečiš, ostaviću te.

Dolazak pasa krvavih gubica omogućio je Nikolasi da pročisti grlo što joj se steglo od Melčorove pretnje.

– Dobri momci – šapnula im je dok su trčkarali između konjskih nogu. – Lažeš, Ciganine – kazala je zatim.

Malaga je bila mesto s nešto više od trideset hiljada žitelja, deo provincije Granade, a na obali Sredozemnog mora osnovali su je Feničani u VIII veku pre naše ere. Nakon što su tuda prošli Kartaginjani, Rimljani, Vizigoti i muslimani, u Malagi su u XVIII veku rušeni zidovi između bastiona na veličanstvenim zidinama nasridske dinastije. Grad je imao raspored u obliku krsta, s Glavnim trgom u sredini i velikim i brojnim verskim zdanjima duž krakova.

Ipak, nekadašnji feničanski grad nije bio pripravan da primi uhapšene Ciganke. Racija je obavljena krajem jula, ali zbog tajnosti s kojom je sprovedena, naređenje da je grad odabran da u njemu budu zatočene Ciganke i njihova deca nije stiglo do vlasti sve do 7. avgusta, ne ostavljajući vremena ni za kakve pripreme. I na očaj gradskog veća, povorke kola natovarenih ženama pristizale su u grad iz Ronde, Antekere, Esihe, Puerto de Santa Marije, Granade, Sevilje...

Ispostavilo se da je Alkasaba, zamak koji je markiz od Ensenade odabrao da bude zatvor, opasna pošto je tamo bilo smešteno vojno skladište baruta, a plemić to nije uzeo u obzir. Tako su prve žene zatočene u kraljevskom zatvoru, ali je on zbog neprestanog priliva zatvorenica ubrzo prepunjen. Onda je gradsko veće oduzelo nekoliko kuća u Širokoj ulici milosti, ali ni to nije bilo dovoljno. A ako je pogrešno predviđeno koliko je prostora potrebno, još su pogrešnije bile prognoze kako prehraniti veoma veliki broj žena. Veće je uputilo molbu markizu da zaustavi slanje Ciganki tražeći i sredstva potrebna za izdržavanje već prispelih. Plemić je naredio da se Ciganke ubuduće šalju u Sevilju. „Pravo i bezbedno“, zapovedio je.

Naposletku, u predgrađu, van gradskih zidina, vlasti su oduzele kuće u Ulici rumenih oblaka i zatvorile izlaze, praveći tako veliku tamnicu gde je strpano više od hiljadu Ciganki, u prnjama, gladnih i bolesnih, s decom mlađom od sedam godina. Ana Vega je, međutim, poslata u kraljevski zatvor da čeka suđenje kao podstrekačica pobune na putu ka gradu.

Ako je situacija u Malagi bila očajna, nimalo drugačije nije bilo ni u vojnom brodogradilištu Karaka. Hose Karmona, zajedno sa još šeststo Cigana – petsto muškaraca i stotinu dečaka – iz raznih mesta, stigao je u Kadis krajem avgusta. Ali za razliku od Malage, gde je gradsko veće imalo mogućnost da oduzima kuće da bi smestilo neočekivane pridošlice, Karaka je bila vojno brodogradilište,

opkoljeno i pod stalnom stražom da bi se sprečilo bekstvo osuđenika i robova koji su obavljali prinudne poslove. Kao i u Kartaheni, u Karaki nije bilo dovoljno mesta za Cigane; ali ako su u brodogradilištu u Mursiji bili smešteni u stare, beskorisne i nezdrave hangare nasukane na kopnu, u Kadisu su raspoređeni u grupama po dvorištima i svakakvim odajama. Uzalud je upravitelj brodogradilišta slao molbe veću, ističući nedovoljan broj objekata i rizik od izbijanja neprestanih pobuna ako u Karaku dođe toliki broj očajnih ljudi.

U doba razuma i prosvećenosti, odgovor vlasti je bio neumoljiv: tamo gde su stali toliki osuđenici, lako će moći da budu smešteni i Cigani. Upravitelju je naređeno da otpusti plaćene težake i zameni ih tom masom ljudi, štetočina i besposličara; tako će biti postignuti rezultati kojima je težila dinastija Burbona, čiji su ideali umnogome odudarali od pobožne pomirenosti sa siromaštvom, gde je milostinja bila jedino rešenje koje je do tada prihvatilo društvo. Rad služi na čast. U vreme kad je napušten viševjekovni pojam časti koji je Špancima branio da se bave fizičkim i prema tome prostim radom, niko nije smeo da lenstvuje, a ponajmanje Cigani, koji je trebalo da budu korisni zemlji, kao skitnice i besposličari pohapšeni diljem kraljevstva i poslani na prinudni rad.

Veoma nerado, upravitelj Karake se povinovao: povećao je ljudstvo na straži, postavio klade* i vešala u brodogradilište da odvrćaju Cigane od bežanja, otpustio uposlene slobodne radnike i svojski se založio da ih zameni pridošlicama. Ipak, preplašen mogućnošću izbijanja pobuna, odbio je da im skine lisice i lance.

Ali preduzete mere nisu proizvele nikakav učinak. Vojno brodogradilište Karaka, najstarije u Španiji, nalazilo se u uskim plovnim kanalima ili rukavcima uvučenim u kopno iz Kadiskog zaliva: bilo je to močvarno zemljište, nastalo zbog taloženja materija oko jedne stare karake* potonule u tom kraju. I sam markiz od Ensenade je odlučio da proširi taj pogon za izradu brodova pridodajući mu Lavlje ostrvo, i ono na muljevitoj podlozi.

Kao i ostali Cigani, Hose Karmona je bio primoran da radi u blatu do pojasa, da bi pripremao usađivanje šipova u dokove i pomagao velikim mašinama za pobijanje da zariju dugačke i čvrste hrastove grede u nestabilno dno. Okovani lancima, Cigani su uz velike napore pokušavali da se kreću po kaljuzi, ali lanci su još više otežavali ono što je i samo po sebi izgledalo nemoguće. Trebalo je izvući najveću moguću količinu blata iz prethodno ograđenog prostora s potpornim zidom, da bi se pobili šipovi na koje će biti postavljena drvena konstrukcija, koja je predstavljala osnovu gradnje. Uz viku i udarce nadglednika, u blatu do stomaka, Hose se, kao i mnogi drugi, istrajno naprezao da korača s

korpom prepunom blata. Mogli su da odglume taj napor i da izbegavaju posao u blatu, ali svi su hteli da se sklone od opasne glave mašine za pobijanje, koja je više puta podizana da bi se teško sručila na vrh šipa. Bili su prisutni kad je došlo do nesreće: zbog nestabilnog tla šip se iskrivio kad je po njemu udarila velika čelična glava i dva radnika pored njega teško su povređena.

Hosea su ponekad slali i da radi na dizalicama za ukrcavanje ili iskrcavanje teške artiljerije s plovila. Četvorica ljudi su okretala točak s polugama koji je vukao uže, a ono se protezalo do drvenog kraka dizalice. Čak pet hiljada i devetsto funti mogli su biti teški topovi kalibra dvadeset četiri! Stražari su ga šibali i kod najmanjeg zastoja, dok je top prebacivan vazduhom s broda na mol.

A kad nije radio u glibu ili s dizalicama, morao je da dirinči na pumpama za izbacivanje vode ili na užadi s jarbola, sve vreme u lancima – upravitelj je držao okovane čak i Cigane koji su ležali u ambulanti – da bi zatim noću ležao pod vedrim nebom, tražeći skrovište među istrulelim brodskim rebrima, nagomilanim ispred jednog skladišta u brodogradilištu. Tu je Hose padao iscrpljen, ali bilo mu je teško da zaspi, kao i većini onih koji su spavali s njim kod brodskih rebara. Na zaravni ispred skladišta, više klada je zarobljavalo tela nekolicine Cigana koji su se pobunili. Kako da počinu pred braćom po krvi, pred Romima primoranim da ih gledaju glave uhvaćene u klade?

– Gotovo svi su iz ciganske mahale – čuo je Hose jedne noći optužbu nekog kovača iz Sokaka San Migela – oni i njihovo buntovništvo su uzrok što smo svi ovde.

Ali prekor nije naišao na podršku.

– Voleo bih da imam njihovu kuraž – požalio se jedan Ciganin posle nekoliko časaka ćutanja kada su mnogi od njih ukrstili pogled s kažnjenicima.

Kuraž? Hose se suzdržao da ne odgovori. Naravno da su oni krivi! I oni drugi što skitaju putevima, i što su izbegli hapšenje. Vege. Ljudi kao Vege, Melčor pa i Ana, odgovorni su što mu gležnjevi upravo sad krvare ispod bukagija. Hose Karmona je pokušao da namesti okove da što manje dodiruju njegove izranjavljene noge. „Prokleti bili svi oni!“, otpljunuo je osetivši oštar bol.

Upravitelj nije popustio po pitanju lanaca, ali na njegov očaj, Cigani se nisu predavali, ni muškarci ni dečaci, jer kad su poslali mališane da nauče zanate za popravku brodova, drvodelje i kalafati su oštro odbili da prime u svoja bratstva cigansku decu.

U međuvremenu, u brodogradilištu su se nizali nemiri i pobune. Svi su surovo ugušeni. Nijedan pokušaj bekstva nije uspeo i Cigani su i dalje primoravani da

rade čak i više od mavarskih robova s kojima su delili zatvor, ali ne i žrtve, pošto su robovi obavestavali Alžir o uslovima rada kojima su podvrgavani, i berberske vlasti su uzvraćale ravnom merom: isto onako rđavo kao što su Španci postupali prema Mavarima u brodogradilištima, prolazili su i Španci zatočeni u Berberiji. A burbonska diplomatija se svojski zalagala da nađe srednje rešenje koje će zadovoljiti interese obe strane.

Za razliku od mavarskih robova, Cigani nisu imali kome da se obrate. Odbrnilo ih je samo zajedništvo. U dronjama, gotovo goli, gladni i okovani, povređeni, mnogi od njih bolesni, izdržali su prvi udar zatvora dok im se nije vratila ohola i ponosna narav: oni ne rade ni za kralja ni za paje, i nema tog biča na svetu koji će ih na to naterati.

Baba Marija je osetila pretnju zime što je plovila u oblacima krajem oktobra te 1749. godine kad je protrljala ruke a ukočeni prsti se zakačili jedan za drugi; počinjali su da je bole. Zaustavili su se, kad je gotovo pao mrak, na mestu koje se vidarki učinilo skrovito i udaljeno od puta koji je vodio iz Trigerosa do Nijeble, između retkog šipražja i borova što su se mogli naći u tom kraju, dokle ih je doveo Santijago Fernandes, glava familije od preko dvadeset članova. Santijago je poznao tu oblast u prste, kao svaki starešina grupe nomada.

Stisnula je prste da ih otkoči. Sve je bilo savršeno isplanirano, kao svaki put kad su noćili na nekom novom mestu: ljudi su isprezali i vezivali jahaće životinje, dečica su trčkarala tamo-ovamo tražeći suva drva za potpalu a žene, do kojih se zaputila starica, spretno su postavljale šatore koji će im poslužiti kao zaklon preko noći, jedni s platnima vezanim za kočice pobodne u zemlju, drugi jednostavno za grmlje ili drveće. Te večeri, međutim, kao da su svi žurili više nego obično i radili šaleći se i smejući.

– Ostavite, ostavite! Bavite se vi vašim travama – pobunila se Milagros kad je Marija pokušala da joj pomogne da veže neku užad. – Kačita! – uzviknula je ne obazirući se uopšte na staricu – kad stigneš, dođi da pobodeš ovaj najdublji kočić, da đavo ne kine noćas i odnese nam šator.

– Kačita, prvo si potrebna meni! – čulo se iz vidarkinih usta.

Marija je potražila pogledom drugaricu na malom proplanku na kome su se zaustavili. Kačita, dođi ovamo, Kačita, idi onamo. I ona je išla tamo-amo. Kad su prevazišle početnu podozrivost, Ciganke su u snažnoj i uvek lepo raspoloženoj Karidadi pronašle neprocenjivu pomoć za svaki posao.

Starica je ostala pored Milagros.

– Odmaknite se – opet ju je ukorila devojka pokušavši da prođe na suprotnu stranu nečega što je već poprimalo oblik nepravilnog šatora, kao platno koje su nabavile, ravno, veoma male visine, tek koliko je neophodno da se tri žene zaklone ispod njega. – Kačita – opet je viknula Milagros – ja sam prva na redu!

Marija je videla da Karidad zastaje između dopola postavljenih šatora i mališana koji su skupljali drva i strnjiku.

– Garavušo – kazala je – ako ne pomogneš prvo meni, ukrašću ti onu tvoju dragocenu crvenu odeću.

Karidad je odmahнула rukom i krenula do žene koja joj je zapretila. Milagros se grohotom nasmejala. „Koliko se sve promenilo!“, pomislila je Marija čuvši veseli zvuk devojčinog smeha. Domingo, putujući kovač, ponudio se da ode s njima do ravnice dok nisu našli Santijaga i njegove. Nije morao previše da skreće sa svog puta do Puerto de Santa Marije, a nije mu se ni žurilo da se preda pajima, priznao je užasno utučeno.

Prošla su dva meseca otkako su se pridružile Santijagu i njegovoj porodici, i nisu bile prve. Jedan bratić Vega, njegova žena i sinčić od dve godine, uspevši da pobegnu iz ciganske mahale, stigli su pre njih, ostavljajući ipak za sobom četvorogodišnju ćerkicu što je ispala iz majčinih ruku tokom pomamnog bekstva; bezbroj puta je Marija čula plač i opravdanja kojima je mladi bračni par pokušavao da se oslobodi krivice što ih je progonila zbog toga. Dva momka iz Heresa i jedna žena iz Paterne upotpunjavali su spisak izbeglica u plemenu Fernandesa.

Tih sedmica starica je prisustvovala Milagrosinom preobražaju, mada je devojka još gušila u sebi jecaje onih noći kad ne bi zaspala kao zaklana. To je dobro, mislila je vidarka. „Plači!“, hrabrila ju je ćutke, „nemoj nikad zaboraviti svoje.“ Ipak, skitalački život kao da je izmenio devojčinu narav; njena ličnost je eksplodirala, činilo se da ju je život u ciganskoj mahali držao uspavanu. „Blagoslovena sloboda“, mrmljala je starica kad bi je videla da trči, ili da peva, ili da igra uveče oko vatre u nekom logoru poput tog što su ga sad dizali. Tokom dana, dok je kao i svi Cigani užurbano obavljala svoja zaduženja, Milagrosino lice bi se snuždilo jedino kad putnici na koje su nailazili ili stanovnici sela nisu znali da im kažu kakva je sudbina snašla uhapšene Cigane, kao da ne pridaju ni najmanjeg značaja tim protuvama. Što se Melčora tiče, Santijago je obećao Milagrosi da će učiniti sve što je u njegovoj moći da dozna nešto o njemu.

Ciganski život je bio težak. Prodavati korpe i posude što su visile s mula i konja; nabaviti hranu za taj dan, kupujući je kad su imali nešto novca ili krađući kad para nije bilo; fandango ili sarabanda u nekoj krčmi ili na raskršću dve ulice za nekoliko novčića; gatanje u dlan; sitni poslovi sa svima koje su sretali na putevima, stalno brinući zbog mesnih poglavara i korehidora, čuvara zakona i vojnika, potkupljujući ih; uvek spremni da podignu logor i nadaju se u beg... prema kom odredištu i do kada?

– Vidiš li ono tamo, dete? Ono je naš pravac – kazao je Santijago Milagrosi dok joj je pokazivao liniju obzorja ne označavajući ništa konkretno. – Do kada?

Svejedno je! Jedino je važan sadašnji trenutak.

Samo pod šatorom, noću, okružena poljskim zvucima, Milagros se sećala, gledala u neizvesnu budućnost i nije bila u stanju da zadrži suze, mada je danju pokušavala da živi onako kako ju je učio Santijago i kako, shvatila je, živi deda.

Te večeri bili su udaljeni manje od jedne milje od varoši Nijeble, i podizali nov logor uz smeh, pošalice i viku. Milagros se upinjala da što više zategne šatorsko platno da ga vetar, đavolje kijanje, ne bi odneo preko noći, baba Marija je šetala pogledom gore-dole, a Kačita je trčala levo-desno pomažući svima dok joj pažnju nije privuklo komešanje među muškarcima: dvojica su držala ovna ukradenog u selu Trigerosu a Dijego, jedan Santijagov sin, išao je prema njemu s gvozdenom šipkom u ruci. Životinja nije imala vremena ni da zableji: usmrtio ju je tup i spretan udarac po potiljku.

– Žene! – povikao je Santijago dok su se svi oni odmicali od ovnove telesine, kao da je njihov zadatak izvršen. – Gladni smo!

Gaspačo i ovčatina pečena na vatri. Vino i tvrd hleb. Pržena krv. Parče sira koje je neko krio a sad je odlučio da ga podeli s drugima. Tako je protekao prvi deo večeri. Cigani su utoljavali glad oko vatre, a titraji plamenih jezika su im se prelamali na licima dok prebiranje po žicama gitare nije najavilo muziku.

Milagros se naježila čuvši prve akorde.

Nekoliko Cigana, među njima i stari Santijago, pogledali su ka devojci, podstičući je; dve Cigančice su pohitale da zamene mesto i sele na zemlju, pored nje.

Gitara ju je dozivala. Milagros se nakašljala i duboko udahnula, više puta. Jedna od devojčica što su dotrčale do nje bezobrazno je zapljeskala, prateći ritam instrumenta.

I Milagros je zapevala ispuštajući dug i dubok jauk, lica u koje je navrla krv, treperavog glasa i ruku raširenih ispred sebe, zategnutih, kao da glasom ne može da obuhvati sve što je želela da prenese.

Mahnitost je ovladala tim proplankom okruženim niskim šipražjem i borovima: od senki muškaraca i žena što su igrali ocrtavajući se naspram vatre i praveći zamršene pokrete, gitara što su plakale, udaraca dlanovima što su odzvanjali među drvećem i pesama što su dirale osećanja, Karidadi se steglo srce.

– Uspela si, garavušo – šapnula joj je u uvo baba Marija, koja je sedela pokraj nje, pogađajući kakve se misli vrzmaju po crnkinjinoj glavi.

Karidad je ćutke klimnula glavom, očiju uprtih u Milagros, koja se sladostrasno

previjala u pomamnom plesu; u nekima od tih požudnih pokreta prepoznala je sve što ju je učila tih meseci.

– Nauči je da peva – bila joj je predložila jednog dana vidarka čim su se priključile Santijagovoj družini, pokazujući bradom ka sumornoj Milagrosi, koja je hodala s grupom vukući noge.

Karidad je u odgovor na predlog napravila iznenađen izraz lica.

– Melčor je voleo kako pevaš, a kako stvari stoje, devojci bi dobro došlo da nauči.

Karidad je na nekoliko sekundi utonula u sećanje na Melčora, na one prijatne noći... Gde li je sad?

– Šta kažeš? – bila je uporna starica.

– Molim?

– Hoćeš li je naučiti?

– Ne umem da podučavam – usprotivila se Karidad – kako...?

– A ti probaj – presekla je vidarka, znajući da crnkinja sluša jedino naređenja.

Milagros je samo slegla ramenima čuvši Marijin plan i od tog dana, kad bi se ukazala i najmanja šansa, stara vidarka je odvlačila njih dve daleko od grupe, tražeći neko izdvojeno mesto da tamo pevaju i igraju. Prvih dana Cigančići iz družine su ih uhodili, ali ubrzo su počeli da učestvuju.

„Gineo, kumbe, sarambeke, sarabanda i čakona“, objasnile su Ciganke Karidadi prvog dana, pošto je Milagros nerado otplesala neke od njih a jedina pratnja joj je bilo pljeskanje vidarke kojoj je to teško išlo zbog sasušenih prstiju. Bile su to crnačke igre i pesme, a u Španiju su ih doneli mnogobrojni robovi. Reči pesama nisu imale nikakve veze s onim što se pevalo na Kubi, ali Karidadi se učinilo da u njima pronalazi tako dobro poznate afričke plesove.

Stajala je ruku opuštenih niz bokove, ne krijući zbunjenost od Ciganki.

– Hajde! – pozvala ju je Marija. – Sad se ti pokreni!

Odavno nije igrala, nedostajali su joj bubnjevi i ostali robovi. Ipak, preletela je pogledom po okolini: nalazile su se u polju, pod vedrim nebom, okružene drvećem. Nije to bila bujna kubanska šuma, s hagvejima, svetim sejbama i kraljevskim palmama, gde žive bogovi i duhovi, ali... svaka šuma je sveta. Šiblje i trave, i u najmanjoj stabljici skriven je neki duh. A ako je tako na Kubi i na ostalim ostrvima, u celoj Africi, u Brazilu i još mnogo drugde, zašto bi u Španiji bilo drugačije? Jeza je sišla niz Karidadinu kičmu kad je shvatila da su njeni

bogovi prisutni i tu. Okrenula se oko svoje ose i opazila ih u životu i u prirodi oko sebe.

– Garavušo...! – nestrpljivo je pošla da je izgrdi baba Marija, ali Milagros ju je ućutkala nežno položivši šaku na staričinu podlakticu: predosetila je preobražaj koji se odigravao u njenoj drugarici.

„U kom li se od ovih drveta nalazi Ošun?“, zapitala se Karidad. Želela je da je još jednom oseti u sebi, da li bi bilo moguće da je zaposedne? Plesati. Plesaće. „Ali šuma je sveta“, kazala je sebi, „u šumu se dolazi s poštovanjem, kao u crkve.“ Potreban joj je dar. Okrenula se ka Cigankama i pružila ruku da dohvati svoj zavežljaj, pored Marijinih nogu. Dok su je druge dve žene pažljivo posmatrale, počela je da traži unutra, imala je... Eto ga! Ostatak cigare koju im je poklonio jedan Ciganin. Udaljila se i između borova podigla ruku s cigarom.

– Šta će da radi? – šapatom je upitala Marija.

– Ne znam.

– Glupača – opet je šapnula vidarka videvši da Karidad mrvli cigaru u prstima i da sitno seckan duvan leti. – To nam je bila jedina cigara – vajkala se.

– Ućutite.

Videle su kako traži nešto među drvećem, dok se nije vratila do njih s četiri štapa u rukama. Dva je dala Milagrosi.

– Slušajte – zamolila je.

I udarala je štapom o štap u najjednostavnijem ritmu kog je mogla da se seti: ritmu klavea;^{*} tri udarca s razmakom i dva uzastopna, i tako nekoliko puta. Kad je izvela to dvaput, i Milagros je počela da udara. Karidad je već pomerila noge kad je pružila svoje štapove Mariji, a ona ih uzela i počela i sama da udara jednim o drugi.

Tada je bivša robinja zažmurila. Bila je to njena muzika, drugačija od ciganske ili španske, koje su imale melodiju. Crnci nju nisu tražili: pevali su i igrali uz jednostavne udaraljke. U Karidadinoj glavi su se malo-pomalo pomešali ti obični udarci klavea s razleganjem zvukova bubnjeva *bate*. Potražila je Ošun i zaigrala za orišu ljubavi, među svojim bogovima, osećajući ih, u prisustvu dve iznenađene Ciganke, koje su silno iskolačile oči posmatrajući divlje i bestidne pokrete te crne žene što kao da je letela na nogama.

Dva dana posle, dok su dve Cigančice od onih što su ih uhodile udarale klaveima, Milagros je počela da oponaša Karidadine crnačke plesove.

Teže je bilo da devojka propeva.

– Ne umem da pevam – požalila se.

Njih tri su sedele ukrug na zemlji, ispod jednog bora; sumrak je prožimao tugom polja i šume.

– Nauči je – naredila je starica Karidadi.

Karidad je oklevala.

– Kako to mislite? – uzela ju je Milagros u odbranu. – Da bih naučila njene igre, samo treba da pazim i ponovim njene pokrete, ali kad kažem da ne umem da pevam, to je zato što slušam kako pevaju oni što umeju i što više slušam, više znam da ne umem.

Tišina se spustila na njih tri. Naposletku je Marija raširila ruke, kao da popušta; plesom je već postigla da devojka skrene misli. A to joj je bio cilj.

– Ni ja ne umem da pevam – umešala se Karidad.

– Deda kaže da odlično pevaš – usprotivila se Milagros.

Crnkinja je slegla ramenima.

– Svi mi crnci pevamo isto. Ne znam... to je naš način govora, jadanja zbog života. Tamo, na plantažama, dok smo radili, terali su nas da pevamo da ne bismo imali vremena za razmišljanje.

– Pevaj, garavušo – zatražila je starica posle novog ćutanja.

Karidad se setila Melčora sa setom, zažmurila i zapevala na lukumi jeziku, dubokim, sporim, jednoličnim glasom.

Ciganke su je nemo slušale, a srce im se sve više stezalo.

– Hajde sad ti – zamolila je baba Marija Milagros kad je Karidad okončala svoj mrmor. – Pevaj, dete – nije odustala kad je devojka htela da odbije.

Starica nije želela da joj priča o bolu. Mora sama da ga pronađe. Šta su drugo nego pesme o jadu debla, martinete ili tužbalica s galiije? Ko se usuđuje da porekne da Cigani pripadaju plemenu progonjenom podjednako kao crnci? Zar ta devojčica nije već dovoljno propatila?

– Pevaj sa mnom – ohrabrila ju je Karidad, stajući pored nje i pružajući ruke u koje je Milagros sklonila svoje.

Karidad je počela iz početka i ubrzo je Milagros neodlučno pevušila s njom. Potražila je pomoć u sivosmeđim okicama svoje drugarice, ali iako je Karidad zurila u nju, one kao da su se izgubile negde veoma daleko odatle, kao da mogu da prelete sve što im se ispreči na putu. Osetila je dodir crnkinjinih ruku: nisu je stezale, a ipak je osećala da su njene ruke zarobljene. Kao... kao da je Karidad

nestala pretvorivši se u vlastitu muziku, pomešana s tim afričkim bogovima koji su je ukrali. I shvatila je jad što je izvira iz njenog glasa.

Kad se taj dan završio, Milagros je bila zbunjena, ali Karidad i baba Marija su bile ubeđene da će devojka biti kadra da pretoči svoju patnju u pesme.

Tako je i bilo. Prvom prilikom kad je Milagros pesmom dodirnula sopstvena osećanja, grupica Cigančića koja ih je pratila oduševljeno je zapljeskala.

Devojka je iznenađeno začutala.

– Nastavi dok ne osetiš u ustima ukus krvi! – zatražila je baba Marija, gledajući prekorno dečurliju, a oni su se žurno izgubili iza drveća.

Od tog časa sve je bilo jednostavno. Nešto što su do tada bile samo vesele tonadilje, pevane s loše shvaćenom strašću, pretvorilo se u izraze najdubljeg bola: zbog oca i majke u zatvoru i zbog ljubavi prema Pedru Garsiji; zbog dedinog nestanka; zbog Karidadinog silovanja i Alehandrove smrti; zbog stalnog bežanja dok paji pljuju u njihovom pravcu; zbog gladi i hladnoće; zbog nepravednih vladalaca; zbog prošlosti progonjenog naroda i njegove nesigurne budućnosti.

Te noći, dok su logorovali u okolini varoši Nijeble, Karidad i baba Marija su sedele jedna uz drugu pokraj vatre sa suprotstavljenim osećanjima, gledajući Milagrosin izmenjen ples, raskalašan i razdragan, i slušajući duboko osećajne pesme o ciganskoj nesreći.

Nijebla, varoš po kojoj se zvala grofovija što je u ono vreme pripadala porodici Medinasidonija, bila je važna arapska i srednjovekovna vojna enklava. Opasana visokim i snažnim bedemima i odbrambenim kulama, imala je veličanstven zamak s donžon kulom. Međutim, negde polovinom XVIII veka izgubila je nekadašnji značaj a stanovništvo se svelo na nešto više od hiljadu duša. Ipak, tradicionalno su održavana tri vašara godišnje: San Migela, Bezgrešnog začeca i Svih svetih, i na sva tri su se kupovale i prodavale stoka, aba i koža.

Vašari su prevalili isti put kao varoš i niko se nije ustručavao da ih nazove bednim, nesrećnim, namenjenim prvenstveno isporuci ostarelih životinja za potrošnju obližnjeg grada Sevilje. Tamo se zaputio Santijago sa svojom grupom Cigana. Prvog novembra, na praznik Svih svetih, Dijego, Milagros, jedan osmogodišnji dečacić, mršav i prljav ali nestašnih crnih očiju, po imenu Manoliljo, i još neki članovi familije Fernandes, natovareni korpama i loncima kao da hoće da ih prodaju, došli su do varoških zidina van kojih se, na jednoj zaravni, održavao vašar. Stotine glava stoke – krava i volova, svinja, ovaca i konja – nuđene su na prodaju uz opštu graju. Skriveni na putevima ostali su vremešni starešina, Karidad, Marija, najmlađa deca i starice.

Manoliljo se privio uz Milagros kad im je u susret izašao načelnik varoši u pratnji jednog pozornika: Ciganima je bilo zabranjeno da dolaze na vašare, pogotovo ako su stočni. Dok se Dijego bunio i mlatarao rukama, preklinjao i molio zazivajući Gospoda Boga, Devicu Mariju i sve svece, njih dvoje su se neopazice odvojili od grupe da ni načelnik ni pozornik ne primete vreće koje su nosili i u kojima su kunjale četiri lasice ulovljene usput uz veliki napor. Naposletku, Dijego je spustio dva novčića u načelnikovu ruku.

– Ne želim rasprave i tuče – opomenuo ih je sve načelnik sakrivši novac.

Čim su se otarasili opsade vlasti Nijeble, Dijego Fernandes je dao znak Ciganima, i oni su se razišli po vašarištu; zatim je namignuo Milagrosi i Manolilju: „Hajdemo tamo“, ohrabrio ih je.

Više od tri stotine konja guralo se u privremenim ograđenim prostorima napravljenim od debala i trske. Milagros i Manoliljo su krenuli ka njima izigravajući smirenost koju nisu osećali, između prodavaca, kupaca i mnoštva

znatiželjnika. Stigli su do kraja obora, tamo gde su se oni spajali sa spoljašnjim delom varoških zidina, obazreli se oko sebe i uvukli među konje. Dok su ih oni zaklanjali, Milagros je dala svoj džak momčiću, izvukla iz suknje bočicu punu sirćeta i sipala ga u džakove. Zatim su ih snažno protresli a životinje, bez hrane otkako su ulovljene, počele su da skiče i da se batrgaju. Potražili su sklonište pokraj zidina i pustili ih. Lasice su iskočile mahnito, slepo, udarajući u konje, skičeći i grizući im noge. Konji su rzali, propinjali se onako stešnjeni, ritali i ujedali se međusobno. Stampedo je usledio ubrzo. Tri stotine životinja lako je probilo slabe ograde i besno zagalopiralo po vašaru.

U urnebesu koji su napravili konji, Dijego i njegovi ljudi su zarobili četiri ata i brzo ih odveli tamo gde je čekao starešina, na periferiji varoši; Milagros i Manoliljo, smejući se i nehotice pošto je napetost popustila, već su stigli tamo.

– Pokret! – uzviknuo je Santijago, znajući da načelnik neće oklevati ni sekundu da ih okrivi.

Krenuli su sa svojim kotlovima, korpama i sudovima na leđima, pored nekoliko komada odeće i pokrivača pride, koje su Ciganke ukrale u gunguli. Jedna je ponosno pokazivala cipele s kožnim đonovima i srebrnim šnalama.

Starešina je naredio da krenu ka Ajamonteu.

– Juče sam čuo – objasnio je – da je umro jedan bogat plemić i ostavio u oporuci gotovo pet hiljada reala za pogreb: za ukop i mise za dušu, više od hiljadu ih je naručio bogomoljac!, korotu i milostinje. Pozvani su svi sveštenici i kapelani iz varoši kao i fratri i monahinje iz dva samostana, dobre pare će zaraditi glupaci. Biće mnogo sveta...

– I mnogo milostinja! – začulo se među Cigankama.

Išli su naporedo s kolskim putem koji je vodio u Ajamonte, iako su pre dolaska u San Huan del Puerto morali da krenu njime da bi prešli reku Tinto čamcem; čamdžija se nije usudio da se raspravlja oko cene koju mu je Santijago ponudio da ih preveze na drugu obalu. Istog popodneva prodali su budzašto dva konja jednoj mušteriji i jednom vlasniku drumskog svratišta; nijedan nije pitao za njihovo poreklo. Izvukli su pokoji novčić i od malobrojnih meštana okupljenih u svratištu nakon što je Milagros pevala i igrala izazovno, kao što ju je naučila Karidad, i raspalila želju prisutnih. Nije to bila treperava i duboko osećajna pesma kojom su Cigani oživljavali bol i strasti uveče oko logorske vatre, ali čak i stari glavešina nije odoleo i pljeskao je smešeci se kad je devojkica zaplesala vesele fandange i sarabande.

Uprkos hladnoći, Milagrosino lice, ruke i poprsje bili su orošeni znojem.

Gostioničar joj je ponudio čašu vina kad je Ciganka, koju je Dijego pratio dok je prolazila između stolova za kojima su pile mušterije, ispustivši dug i umoran uzdah sela za astal odakle su Karidad i Marija gledale njen nastup.

– Bravo, dete! – čestitala joj je vidarka.

– Bravo – odao je priznanje i gostioničar sipajući joj vino. – Posle racije – produžio je, proždirući očima devojčin dekolte – bojali smo se da više nećemo uživati u vašim igrama, ali posle oslobađanja...

Poskočila je stolica, poskočilo je vino a poskočio je i sto.

– Kakvog oslobađanja? – uzviknula je devojka, već se stvorivši na nogama ispred krčmara.

Čovek je raširio ruke kad su ga Cigani najednom opkolili.

– Ne znate? – upitao je. – Pa eto... puštaju ih na slobodu.

– Ni kralj Španije nam ništa ne može! – zagrajali su Cigani.

– Jesi li siguran? – upitao je Santijago.

Gostioničar je oklevao. Milagros je divlje zavitlala rukama pred njim.

– Jesi li siguran? – ponovila je.

– Siguran, siguran...? Tako se priča – dodao je sležući ramenima.

– Istina je.

Cigani su se okrenuli ka stolu od kog je došla ta izjava.

– Oslobađaju ih.

– Kako znaš?

– Dolazim iz Sevilje. Video sam ih. Mimosišao sam se s njima na Mostu brodica idući do Trijane.

– Kako znaš da su Cigani?

Seviljac se ironično osmehnuo čuvši pitanje.

– Stigli su iz Kadisa, iz Karake; izgledali su jadno. S njima je išao i pisar i nosio pismeno rešenje o oslobađanju, a nekoliko čuvara zakona pratilo je grupu...

– A žene iz Malage? – prekinula ga je Milagros.

– O Cigankama ništa ne znam, ali ako oslobađaju muškarce...

Milagros se okrenula ka Karidadi.

– Vraćamo se kući, Kačita – šapnula je pomalo promuklim glasom – vraćamo se kući.

Ne isplati se držati Cigane u brodogradilištima. Ne rade, žalili su se upravitelji. I u Kartaheni i u Kadisu, navodili su, otpušteno je stručno osoblje i zamenjeno tim neukim radnicima, što neće da proliju znoj i ne zarade ni za hranu koju dobijaju. Cigani su, tvrdili su ustrajno, problematični i opasni: tuku se, svađaju i smeraju bekstva. Oni nemaju dovoljno ljudstva da im se suprotstave i plaše se da će očaj navesti te ljude osuđene na doživotnu robiju, odvojene od žena i dece, na pobunu koju neće moći da uguše. Ciganke, isto toliko ili još nezgodnije od muškaraca, nisu ni radile, a troškovi za njihovo izdržavanje bili su težak balast za neznatna sredstva gradova u kojima su bile zatvorene.

Molbe odgovornih službenika brodogradilišta i zatvora ubrzo su dospele u ruke markiza od Ensenade.

Ali službenici nisu bili jedini koji su se žalili moćnom ministru Fernanda VI. To su činili i sami Cigani i iz mesta gde su bili zatočeni slali su žalbe i molbe Savetu. Pridružili su im se i neki plemići koji su ih štitili, sveštenici pa čak i gradska veća u punom sastavu, videvši kako za neke poslove potrebne zajednici manjka radnika: kovača, pekara ili običnih zemljoradnika. Čak je i grad Malaga, koji nije bio mesto gde je zakon dozvoljavao da žive Cigani, odlučio da podrži molbe romskih kovača nastanjenih u njemu da budu izuzeti od hapšenja.

Molbe i zahtevi su se nakupili u kancelarijama Kraljevskog saveta. Za malo manje od dva meseca izbile su na videlo nedelotvornost, opasnost i izuzetno visoka cena velike racije. Osim toga, uhapšeni su Cigani koji su se prilagodili, koji su živeli poštujući zakone kraljevstva dok su oni drugi, nepoželjni, slobodno logorovali po španskoj zemlji. I tako, već krajem septembra 1749. godine, markiz od Ensenade je ispravljao učinjeno i krivio podređene koji su izveli raciju: kralj nikad nije nameravao da naškodi Ciganima koji poštuju zakone.

U oktobru je Savet doneo naredbe potrebne da se nepravедno zatvoreni oslobode: trebalo je da korehidori u svakom mestu naprave tajni dosije o životu i navikama svakog uhapšenog Ciganina, naznačavajući da li se pridržava kraljevskih zakona i ukaza; uz dosije je trebalo da bude priložen i izveštaj mesnog paroha, takođe tajan, u kome je povrh svega valjalo navesti da li se Ciganin venčao u crkvi.

Oni koji ispunjavaju sve te uslove biće pušteni na slobodu, vraćeni u mesta gde su živeli i dobiće natrag oduzetu imovinu, uz izričitu zabranu da ne napuštaju mesto boravka osim s pisanom dozvolom, i da nikad ne idu na vašare ili pijace.

Oni što ne zadovoljavaju tajne zahteve ostaće u zatvoru ili će biti uposleni na javnim radovima ili tamo gde je potrebno kralju: oni koji pobegnu biće odmah obešeni.

Donete su i konkretne naredbe za Cigane što nisu uhapšeni u velikoj raciji: dat im je rok od trideset dana da se prijave, a ako to ne učine biće smatrani „beguncima od zakona, razbojnicima, neprijateljima javnog reda i mira i lopovima“. Svima im je određena smrtna kazna.

Ciganska mahala je bila srađena sa zemljom. S večeri su Milagros, baba Marija i Karidad zastale na početku ulice što je prolazila pored zida vrta Kartuzijanskog samostana na koji su se naslanjale kolibe. Nijedna nije progovarala. Nade i snovi stvoreni za vreme dvodnevnog puta, dok su hrabrile jedna drugu, obećavajući da će sve biti kao pre, nestali su pri samom pogledu na mahalalu. Nakon racije i zaplene imovine, pljačkaši su pohitali da se domognu čak i bede. Nije bilo krovova, ni onih od suvog lišća, a neki zidovi su srušeni radi pljačke onoga što nisu odneli vojnici: ugrađenog gvožđa, malobrojnih drvenih ramova, kredenaca, dimnjaka... Ipak, zapazile su da u nekim udžericama ima ljudi.

– Nema dece – primetila je starica. Milagros i Karidad su i dalje ćutale. – Nisu Cigani, to su kriminalci i bludnice.

Kao da hoće da joj daju za pravo, iz obližnje kolibe je izašlo dvoje ljudi: on, stari mulat, ona, što je izašla da ga isprati, odrpana i raščupana žena razdrljenih grudi.

Svima su im se susreli pogledi.

– Hajdemo – poterala je vidarka crnkinju i devojku – ovo je opasno.

Pračene bujicom bestidnih reči iz mulatovih usta i droljinim grohotnim smehom, pohitale su u pravcu Trijane.

Kad su odmakle od Kartuhe, prošle su kroz predgrađe sporim korakom. Utučenost što ih je pratila do Crkve Blažene Device Marije u Očekivanju Poroda kad su videle da su njihove kuće, koliko god uboge bile, postale skrovište žigosanih, počela je da prelazi u zaprepašćenje: Vege to ne bi dozvolili. Da su na slobodi, izbacili bi odatle sve te prosjake. Baba Marijine zle slutnje još su se više učvrstile; Milagros, koja nije smela da izusti naglas ono čega su se obe plašile, uhvatila se za mogućnost da je porodica čeka u sokaku; otac joj je Karmona i ne živi u ciganskoj mahali, ali ako Vege nisu oslobođeni...

Na njih se spustila hladna novembarska noć, hladnija nego ijedna prethodna koju su tri žene osetile na svojoj koži. Sokak San Migela dočekao ih je negostoljubivom tišinom; samo je slab odsjaj poneke sveće iza prozora,

ponegde, odavao da tu neko živi. Baba Marija je odmahнула glavom. Milagros je pobjegla od njih i potrčala ka svojoj kući. Bunar u dvorištu korala, uvek sakriven među iskrivljenim i zarđalim komadima gvožđa, dočekaо ju je poput uspravnog i usamljenog svetionika. Devojka se i nehotice zagledala u njega pre nego što je poletela uz stepenice.

Malo kasnije, Karidad i Marija su je našle kako kleči na podu: nije se usudila da napravi ni jedan jedini korak unutra, kao da ju je potpuno prazan prostor udario i oborio na zemlju na licu mesta. Drhtala je jecajući i snažno prekrivala lice rukama, užasnuta što se ponovo suočava sa stvarnošću.

Karidad se sagnula do nje i šapnula joj u uho:

– Samo mirno, sve će se srediti. Videćeš da će brzo doći kući.

U zoru ih je probudilo udaranje čekića o nakovanj. Pošto je Marija uspela da smiri Milagros i zabranila joj da ode do drugih stanova gde su se možda uselili kriminalci, odspavale su polusnom sve tri zajedno, s tim što je Milagros s vremena na vreme plakala, pokrivene jednim pokrivačem i šatorskim platnom koje im je Santijago poklonio za put. Sunčeva svetlost ih je pozledila pokazujući da u stanu nema ni traga od nameštaja; jedino su komadi slomljenih tanjira na patosu prekrivenom prašinom svedočili da je tu nekad živela porodica. Još ležeći, sve tri su stale da oslušuju zvonjavu čekića: bila je sasvim drugačija od pomamnog čekićanja u kovačnicama na koje su bile naviknute; ovi udarci su bili retki i spori, umorni, moglo bi se reći.

Mada su joj prsti bili ukočeni, baba Marija ih je iznenadila snažno pljesnuvši dlanom o dlan.

– Na posao! – uzviknula je preuzimajući inicijativu i ustajući.

Karidad je takođe ustala. Milagros je, naprotiv, povukla šatorsko platno i pokrila se po glavi.

– Zar ne čuješ, dete? – kazala je starica. – Ako obrađuju gvožđe, to znači da su Cigani. Nijedan pajo se ne bi usudio da to radi ovde, u sokaku. Ustaj.

Marija je očima dala znak Karidadi da otkrije devojku. Ona ju je poslušala tek posle nekoliko časaka i napokon svukla platno i pokrivač otkrivajući Milagros skupljenu u fetusnom položaju.

– Otac i majka su ti možda u nekoj drugoj kući – nastavila je vidarka ne preterano ubeđeno. – Mora biti da sad ima viška kuća, a ovde... – okrenula se i obuhvatila rukom unutrašnjost stana – ne bi imali nijednu prokletu stolicu.

Milagros je ustala očiju podlivenih krvlju i crvenog lica.

– A ako i nije tako – produžila je Marija – treba da saznamo šta se događa i kako možemo da im pomognemo.

Udarci čekićem su dopirali iz kovačnice familije Karmona, a do nje su dospele iz samog dvorišta korala. Unutra su bile očigledne posledice zaplene dobara koju je naložio kralj prilikom racije: alatke, nakovnji i kovačka ognjišta, kotlovi, bazenčići za kaljenje... sve je nestalo. Dvojica mladića su klečala na kolenima, ne primećujući da su žene ušle, i radila u kovačnici, kako je primetila Milagros, na istom onakvom prenosivom kovačkom ognjištu kakvo je nosio Domingo, Ciganin iz Puerto de Santa Marije kog su srele u Andevalu: na sićušnom nakovnju i mehu od ovnujske kože iz kog je drugi momak izduvavao vazduh na užareni ugalj što je sijao u običnoj rupi iskopanoj u zemljanom podu.

Devojka ih je poznavala, a i starica. Karidad ih je znala iz viđenja. Bili su iz familije Karmona. Milagrosina braća od strica. Doroteo i Anhel, tako su se zvali, premda su sad izgledali drugačije: dok su obrađivali gvožđe na nagim torzima su ispala rebra a jagodične kosti su štrčale na mršavim licima. Nije trebalo da im stave do znanja da su tu. Doroteo, mladić koji je udarao čekićem po nakovnju, pogrešio je kod udarca, opsovao, ustao poskočivši uvis i ispustio čekić.

– Nemoguće je raditi s ovim...!

Ućutao je kad ih je spazio. Anhel je okrenuo glavu u pravcu u kom je gledao njegov rođak. Marija je htela nešto da kaže, ali Milagros ju je preduhitrila.

– Šta znate o mojim roditeljima?

Anhel je ostavio meh i takođe ustao.

– Stric nije izašao – odgovorio je – i dalje je zatvoren u Karaki.

– Kako je? Jesi li ga video?

Mladić nije hteo da odgovori.

– A moja majka? – upitala je Milagros jedva čujnim glasom.

– Nismo je videli. Nije ovde.

– Ali ako nisu oslobodili strica, onda verovatno nisu oslobodili ni nju – dodao je drugi momak.

Milagros je osetila da će se onesvestiti. Prebledela je i noge su joj klecnule.

– Pomozi joj – naredila je Marija Karidadi. – A vaši roditelji – dodala je uverivši se da je Karidad uhvatila Milagros pre nego što se srušila na zemlju – jesu li slobodni? Gde su? – upitala je kad je videla da klimaju glavama.

– Stariji su – odgovorio je Doroteo – kod gradonačelnika Sevilje, pregovaraju da

nam se vrati ukradeno. Dobili smo samo ovo... – mladić je srdito pogledao mali nakovanj – beskorisno prenosivo ognjište. Kralj je naredio da nam se vrati imovina, ali ljudi koji su kupili naše stvari ne žele to da učine ako im se ne nadoknadi koliko su platili za njih. Mi novca nemamo, a ni kralj ni gradonačelnik ne žele da ga daju.

– A žene?

– Svi koji nisu u gradskoj većnici otišli su zorom u Sevilju, da prose, da rade ili da nabave hranu. Nemamo ništa. Od Karmona smo samo mi ovde. S ovim – opet je nevoljno pokazao na nakovanj – mogu da rade jedino dvojica. U ostalim kovačnicama su takođe dobili stara ognjišta kakva imaju putujući kovači, ali nemamo gvožđa i uglja... i ne umemo da rukujemo ovim.

U tom trenutku, kao da ga je drugi mladić podsetio na to, Anhel je opet kleknuo i izduvao vazduh na ugalj, iz koga mu je sunuo oblak gustog dima u lice. Uzeo je potkovicu na kojoj je radio Doroteo, ohlađenu, i ponovo je spustio u žeravicu.

– Zašto nisu oslobođeni?

Pitanje se otelo s Milagrosinih usana. Još bleđa, otrgla se iz Karidadinih ruku i klecavim korakom pošla ka rođaku. Doroteo joj je objasnio bez uvijanja.

– Sestro, tvoji roditelji nisu bili venčani prema crkvenom obredu, ti to znaš. To je neophodan uslov da budu pušteni. Izgleda da tvoja mati to nikad nije dozvolila... – izjavio je ne skrivajući izvesnu ozlojeđenost. – Nije mi poznato da je ijedan Vega iz ciganske mahale oslobođen. Osim braka, traže i svedoke koji će potvrditi da ne žive kao Cigani...

– Ne odriči se naše rase, mladiću – opomenula ga je vidarka.

Doroteo nije smeo da odgovori; umesto toga je raširio ruke pre nego što se tišina spustila na sve njih.

– Doroteo – oglasio se Anhel razbijajući tišinu – nestaće nam uglja.

Ciganin je mahnuo rukom pokretom u kome su bile pomešane želja za radom i nemoć pred situacijom u kojoj su se nalazili; okrenuo im je leđa, potražio čekić i sagnuo se da klekne pored nakovnja.

– Znaš li nešto o deda Vegi, o Melčoru? – upitala je starica.

– Ne – odgovorio je Ciganin. – Žao mi je – dodao je posmatrajući te žene što su stajale pred njim priželjkujući da čuju neku dobru vest.

Izašle su na sokak kroz vrata kovačnice. Baš kao što ih je obavestio Doroteo, u drugim kovačnicama su odjekivali neujednačeni i mukli udarci čekića; što se ostalog tiče, mesto je bilo pusto.

– Idemo do fra Hoakina – predložila je Milagros.

– Dete!

– Što da ne? – nije popustila devojka koračajući prema izlazu iz sokaka. – Sigurno je zaboravio onu besmislicu. – Stala je; starica je odbijala da krene za njom. – Marija, on je dobar čovek. Pomoći će nam. Pomogao nam je onomad...

Potražila je Karidadinu pomoć, ali ona je bila utonula u misli.

– Nećemo ništa izgubiti ako probamo – dodala je.

Umirilo ih je što se ljudi ne čude njihovom prisustvu: znali su da su se Cigani vratili. Međutim, u Svetom Hasintu su se Milagrosine i Karidadine nade opet izjalovile. Fra Hoakin, obznanio je vratar, nije više u Trijani. Fratar kao da nije bio raspoložen da im ispriča išta više, ali Milagros je navalila, čak ga je i povukla za mantiju, te je dodao još ponešto, mada sumnjičavo, najviše zato da ih se otrese.

– Otišao je iz Trijane – kazao je. – Najednom je poludeo – objasnio je mahnuvši rukom kroz vazduh. Nekoliko časaka je razmišljao i odlučio da odgovori opširnije. – Ja sam to predviđao, jeste – izjavio je glasno, očigledno tašto. – Kazao sam to prioru više puta: taj mladić će nam doneti nevolje. Duvan, prijatelji, odlasci i dolasci, drskost i te propovedi tako... tako nepristojne! Tako moderne! Hteo je da napusti sveštenički poziv. Prior ga je ubedio da to ne radi. Ne znam kakvu je to čudnu naklonost gajio ka tom mladiću. – Utišao je glas. – Priča se da je dosta dobro poznavao majku brata Hoakina; neki tvrde i previše dobro. Fra Hoakin je izjavio da ga ništa više ne vezuje za ovo mesto, za Trijanu! A monaška zajednica? A pobožnost? A Bog? Da ga ništa ne vezuje za ovo mesto... – ponovio je frknuvši. Prekinuo je govoranciju, zatvorio oči i zavrteo glavom, smeten, ljut na sebe kad je shvatio da daje objašnjenja dvema Cigankama i crkinji koje ga slušaju preneraženo.

– Kuda je otišao? – upitala je Milagros.

Nije hteo da kaže. Odbio je da nastavi razgovor s njima.

Vratile su se pokunjeno u sokak. Karidad je išla iza njih, pogleda uprtog u zemlju.

– I šta kažeš, zaboravio je besmislicu, a? – upitala je Marija ironično na povratku.

– Možda nije to... – usprotivila se Milagros.

– Ne budi naivna, dete.

Nastavile su da hodaju u tišini. Osim dva novčića dobijena od Santijaga, nisu

imale novaca. A ni hrane. Nisu imale rođaka! Nema nijednog Vege u Trijani, kazao je Doroteo. Stara vidarka nije mogla da zadrži uzdah.

– Kupićemo hranu i ići ćemo da beremo trave – najavila je.

– A gde ćete ih pripremiti? – upitala je Milagros pakosno. – U vašoj...?

– Ućuti već jednom! – prekinula ju je starica. – Nisi u pravu. Svima nam je loše. Kad se neko razboli, polomiće se da nađe gde da ih pripremim.

Milagros se skupila slušajući grdnju. Hodale su pokraj Kave, gde se i dalje gomilalo đubre. Marija je krajičkom oka virila u devojku, i čim je čula prvi jecaj, dala je mig Karidadi da je uteši, ali Milagros je ubrzala korak i ostavila ih za sobom, kao da beži.

No Karidad nije opazila baba Marijin mig. Misli su joj i dalje bile okrenute ka Melčoru. „Sreću ga u Trijani“, povozdan je ponavljala sebi na putu natrag. Zamislila je ponovni susret, da opet peva za njega, njegovo prisustvo... njegov dodir. Da je uhapšen, kao što su mnogo puta pretpostavile za vreme bekstva, oslobodili bi ga kao ostale, a ako nije, zar ne bi došao u Trijanu čim dozna da su njegovi oslobođeni? Ali nije tu, a mladi Karmone tvrde da nijedan Vega nije izašao iz vojnog brodogradilišta. Bezbroy puta tog jutra želudac joj se prevrnuo pri pogledu na ispijena lica i mršava torza Milagrosine braće od strica. Ako zatvor ostavlja takve posledice na mlade ljude, šta li je tek s Melčorom? Primetila je da joj se oči vlaže.

– Idi s njom – zatražila je vidarka pokazujući ka Milagrosi.

Karidad se trudila da sakrije lice.

– I ti? – upitala je Marija očajno.

Karidad je šmrknula; pokušavala je da zadrži suze.

– A što ti plačeš, garavušo?

Karidad nije odgovorila.

– Da je zbog Milagros, već bi bila s njom. Sumnjam da se Karmona i jedan jedini put lepo poneo prema tebi, a što se tiče Ane Vege... – Marija je iznebuha ućutala, istegla stari vrat i pogledala je začuđeno. – Melčor?

Karidad nije mogla više da se obuzdava i briznula je u plač.

– Melčor! – uzviknula je starica odmahujući glavom u neverici. – Garavušo! – najzad joj je privukla pažnju. Karidad se napregla da je pogleda. – Melčor je stari Ciganin, Vega. Videćeš ga opet. – Crnkinja se blago osmehnula. – Ali sad si njoj potrebna – nije odustajala vidarka pokazujući ponovo ka Milagrosi, koja je

odmicala.

– Videću ga opet? Sigurno? – jedva je promucala Karidad.

– Za druge Cigane se ne bih usudila da predskazujem, ali za Melčora da: videćeš ga opet.

Karidad je zažmurila, zadovoljstvo joj je izbijalo iz lica.

– Trči za Milagros! – opet je zatražila starica.

Crnkinja se trгла, požurila napred, stigla drugaricu i prebacila joj ruku preko ramena.

Niko nije utešio fra Hoakina tog ružnog jutra dok je napuštao Trijanu malo pre nego što su se Milagros i njene pratilje vratile u cigansku mahalau. U torbi je nosio misionarsku dozvolu dobijenu od seviljskog biskupa; fra Pedro de Salse, čuveni propovednik, koračao je pored njega pevajući litanije Devici Mariji, kao i uvek kad je polazio u misiju. U molitvama su ga pratila dvojica braće svetovnjaka koji su vukli mule natovarene misnicama, krstovima, knjigama, bakljama i ostalim predmetima potrebnim za propovedanje jevanđelja.

Neki prolaznici koje su susretali padali su na kolena dok su oni prolazili i krstili se, a fra Pedro ih je blagosiljao ne zaustavljajući se. Drugi su upravljali svoj korak prema koracima sveštenika i molili se s njima.

– Žalostan? – upitao je propovednik između dve pesme, svestan bola drugog monaha.

– Neizmerno radostan zbog prilike da služim Bogu koju mi je ukazala Vaša milost – slagao je fra Hoakin.

Fratar je zadovoljno digao glas da zapeva narednu pesmu, a fra Hoakinov mozak se sav posvetio Milagrosi, još jednom, kao i svakog dana nakon velike racije. Trebalo je da pođe s njom! Milagros će se suočiti s Andevalom dok ne stigne u Barankos. Gde li je sad? Zadrhtaо je pri pomisli kakva ju je sudbina mogla zadesiti u rukama vojnika ili razbojnika u tim zemljama gde vlada bezakonje. Žuč mu se vratila iz želuca pri samoj pomisli na Milagros u rukama neke družine svinja.

Bezbroj takvih bolnih i teških pitanja vrebalo ga je još od trenutka kad su se Milagrosina leđa izgubila u daljini gde njegov pogled više nije dosezao. Hteo je da potrči za njom. Dvoumio se. Nije doneo odluku. Propustio je priliku. I na povratku u Samostan Svetog Hasinta skolila ga je seta; živeo je rastreseno, uznemireno, očajno. Milagros mu nije izbijala iz glave i naposljetku je odlučio da ode kod priora i skine mantiju.

– Naravno da ima smisla da ostaneš u redu! – usprotivio se prior pošto je fra Hoakin priznao svoje krivice i sumnje. – Proći će. Nisi prvi. Veliki ljudi Crkve pravili su i veće greške od tvoje. Nisi imao telesno opštenje s njom. Vreme i Sveti Dominik će ti pomoći, Hoakine.

Uprkos svemu, prior Svetog Hasinta je pronašao rešenje za tu dušu što je tumarala samostanom i što je, izgubivši snagu, predavala dečacima gramatiku bez imalo ubeđenja. Fra Hoakinu je potreban jak protivotrov, pomislio je prior. Rešenje je iskrslo kad je doznao za smrt pratioca don Pedra de Salsea, najslavnijeg misionara koji je hodao krajevima provincije Sevilje i propovedao jevanđelje i hrišćansko učenje. Prior je potegao veze u nadbiskupiji da fra Hoakin, takođe čuven po svojim propovedima, bude imenovan za njegovog novog pratioca. Nije mu bilo teško da to postigne; nije mu bilo teško ni da ubedi fratra da prihvati imenovanje.

Fra Pedro de Salse i fra Hoakin su krenuli u Osunu. Pre nego što bi odabrao neko naselje, iskusni sveštenik je izučavao mesta gde poslednjih godina nije šireno jevanđelje; Osuna i njena okolina su posedovale ta obeležja. Trebalo im je tri dana da stignu, i približili su se mestu kad se već bilo smrklo. Obrisi kuća, u mrtvoj tišini, ocrtavali su se na mesečini. Fra Hoakin je bio umoran a don Pedro je stao. Mladić je hteo da ga pita gde će prespavati kad je video da su dvojica braće što su vodila mule počela da preturaju po bisagama.

– Šta...? – začudio se.

– Pođi za mnom – prekinuo ga je misionar navlačeći misnicu i požurujući ga da je navuče i on.

Sastavili su veliki krst koji su nosili rasklopljen i fra Pedro je naredio fra Hoakinu da ga ponese. Braća svetovnjaci su upalila dve buktinje od esparta* i katrana i one su gorele ispuštajući dim crnji od noći, i tako, dok je sveštenik u desnoj ruci nosio zvono, zaputili su se u varoš.

– Ustajte, grešnici!

Fra Pedrov uzvik narušio je spokoj kad su stigli do prvih vrata. Fra Hoakina je zaprepastilo koliko je čvrst taj glas što je tri dana puta gotovo bez prekida tiho pevao psalme i pesme, izgovarao molitve i krunice.

Nije se činilo da će se odmoriti. Fra Hoakin se pomirio sa sudbinom kad mu je propovednik zapovedio da podigne krst.

– Podigni ga, pokaži ga svima – dodao je zvoneći zvonom. – Ni brakolomnik, ni mlad čovek s ružnim gresima neće ući u kraljevstvo nebesko! – uzviknuo je. – Ustajte! Pođite za mnom u crkvu! Dođite da čujete reč božju!

Vika kojom je zazivan Bog i sazivani ljudi; pretnje večnim ognjem i svakojakim zlima svima što ne pođu za njima; zvonjava zvona u don Pedrovim rukama; ljudi koji izlaze iz kuća ili se pomaljaju na balkonima, ošamućeni, iznenađeni; crkveno zvono, na koje je paroh brže-bolje počeo da zvoni čim je čuo poziv na misiju; oni što su se već pridružili procesiji, bosu, loše obučeni ili prekriveni ćebadima dok su fratri, držeći visoko krst među bakljama braće svetovnjaka, prolazili ulicama Osune na kojima je nastao potpuni haos.

– Stanovnici Osune: Ja sam vas pozvao, kaže vam raspeti – derao se fra Pedro pokazujući na krst – i niste došli; prezreli ste moje savete i pretnje, ali i ja ću se vama smeјati kad smrt dođe po vas!

I ljudi su padali ničice, stalno se iznova krstili i molili za oprostaj vičući i oni. Fra Pedro ih je sve okupio u crkvi i tamo, posle vatrene propovedi i izmolivši nekoliko Zdravomarija, objavio je početak misije koja će trajati šesnaest dana. Ni paroh ni gradsko veće nisu mogli da se usprotive, pošto su sa sobom nosili biskupovu dozvolu. Sveštenik je naredio da pre početka misije crkveno zvono zvoni pola sata i da vlasti pozovu žitelje okolnih sela da ostave zemlju, zanimanje i poslove i da, predvođeni svojim parosima, dođu na poziv gospodnji.

Reč je bila o tome, kako je iste te noći fra Pedro objasnio fra Hoakinu, da iznenade građane po noći i uplaše ih da bi došli u misiju. Glasine, koje su on sam i drugi poput njega godinama sejali sa predikaonice, širile su se među siromašnim i nepismenim svetom: neki obučar je umro zato što nije pošao za misionarima; neka žena je izgubila sina; jednom čoveku je žetva upropašćena dok je onaj što je poslušao i ostavio njivu u božjim rukama video kako žito napreduje po njegovom povratku.

– Oni su grešnici! Treba ih raniti u srce – poučavao je sveštenik fra Hoakina saslušavši njegove prosvećene propovedi. – Mora im se usaditi u dušu strah od greha i pakla.

I fra Pedro je to postizao, i te kako! Te jadne duše ostavljale su svoje poslove na duže od dve nedelje i dolazile svakog dana na misu da slušaju njegove propovedi. A ljudi iz okolnih sela prevaljivali su više milja razdaljine i ulazili u odabrano mesto u uređenoj procesiji i pevajući kronicu iza svojih paroha.

Te dve nedelje mise su služene svakodnevno, propovedi su držane u crkvama, na ulicama i na trgovima. Svečanim povorkama uz učešće svih bratstava, uz pesme i molitve, priključivale su se hiljade ljudi a vrhunac im je bila pokajnička litija, u savršenom redu: najpre su deca iz svih sela zajedno s učiteljima nosila Isusa Mladenca. Za njima su išli ljudi bez posebne odeće za procesiju. Nakon njih nazareni* u belim, ljubičastim ili crnim odorama, ili ljudi prekriveni običnim

čaršavima ako nisu imali halju, s krstom na leđima, trnovom krunom na glavi i užetom oko vrata; za njima oni koji su telo obavili trnjem, na kolenima ili čak puzeći po zemlji; zatim razapeti, s ukrštenim rukama vezanim za kolac; ljudi koji su sprovodili „strogu disciplinu“, među kojima je bilo i desetogodišnje dece, udarali su po svojim leđima korbačima s pet remenova a među njima i ispred sveštenstva, vlasti, žene i hora koji su išli na kraju litije, ljudi što su se bičevali po leđima do krvi, čupajući sebi kožu.

Pre tog veličanstvenog javnog iskazivanja pokajanja, misionari su polako pripremili vernike. Na polovini misije dok je ljude mučio osećaj krivice pojačan propovedima, crkveno zvono je noću pozivalo na bičevanje i ljudi su hrlili u hram božji. Kad bi svi ušli unutra, zatvarane su kapije i fra Pedro bi se popeo za predikaonicu.

– Nije dovoljno da vam se srca pokaju! – opominjao je derući se za vreme propovedi. – Treba da trpe i vaša čula, jer ako ostavite telo bez kazne, iskušenja, strasti i loše navike opet će vas navesti na greh.

Kad bi sveštenik završio govor, zazvonilo bi zvonce označavajući da će se ugasiti sveće i baklje koje su osvetljavale crkvu, i u tom času se fra Hoakin, kao i stotine ljudi što su se okupili u bogomolji, skidao go. „Mi sveštenici treba da damo primer“, nagovarao ga je fra Pedro. Zvonce je u mraku odzvanjalo tri puta i zvuk udaraca kaišima i bičevima po mesu mešao se s psalmom „Mizerere“ koji je pevao hor za vreme izopačenog obreda.

U tami, strahovito smućen fijucima biča i jaucima okupljenih, psalmom što ih je pozivao da se pokaju, snažnim fra Pedrovim glasom koji ih je pozivao da okaju grehe uzdižući se iznad svih tih zvukova, fra Hoakin je stezao zube i oštro kažnjavao telo dok mu se priviđalo Milagrosino lice, sjajno, opsenjujuće. Ali što se više bičevao, to mu se ona više osmehivala, namigivala ili rugala vragolasto plazeći jezik.

Pošto su napustile Samostan Svetog Hasinta a da vratar nije hteo da im kaže gde je fra Hoakin, Marija nije uspela da zadrži Milagros duže od dva sata u branju trava. Novembar nije bio dobro doba godine, mada su našle ruzmarin i sasušene zovine bobice; u svakom slučaju, pomislila je vidarka, ništa dobro im neće dati mati zemlja kad iz jedne od njih izvire mržnja, kad huli i lije suze, pošto je devojka od bola i plača prelazila na uvrede crkvi, Isusu Hristu, Devici Mariji i svim svecima, kralju, pajima i celom svetu. Starica je znala da ne treba prilaziti prirodi u takvom raspoloženju. Bolesti izazivaju demoni ili bogovi, i stoga se ne treba opirati volji duhova zemlje koji im daju lekove protiv volje tih viših bića.

Nije postigla da Milagros promeni ponašanje. Prva dva puta kad ju je oslovila,

devojka joj nije ni odgovorila.

– Šta mene briga za duhove i za vaše proklete trave! – skočila je treći put kad ju je starica ukorila. – Tražite od njih da mi oslobode oca i majku!

Karidad se prekrstila nekoliko puta čuvši tu uvredu prirode; Marija je odlučila da se vrata u Trijanu.

Ali kad su stigle u predgrađe, zapitala se ne bi li ipak bilo bolje da su ostale u polju, i po cenu da uvrede duhove.

– Da li znam nešto o tvojoj majci? – ponovila je Anunsijasion, iz porodice Karmona, na koju su nabasale u dvorištu korala, pored bunara.

Pre nego što je odgovorila, upitno je pogledala Mariju. Starica je klimnula glavom: šta god značio taj pogled, devojka će pre ili kasnije saznati.

– Uhapsili su je i poslali u tamnicu zbog pobune kad smo stigle u Malagu. Nas ostale su zatočili u predgrađu, u jednoj zatvorenoj četvrti, pod stražom. – Anunsijasion je začutala nakratko, oborila pogled, uzdahnula kao da skuplja snagu i podigla oči da se suoči s Milagros. – Videla sam je mesec dana pre nego što sam oslobođena: izbičevali su je... ne mnogo! – brzo je dodala videvši Milagrosin prestrašen izraz lica – dvadeset ili dvadeset pet šiba, kako sam razumela. Oši... ošišali su je do gole kože. Dovedi su je kod nas i držali u kladama četiri dana.

Milagros je snažno zažmurila pokušavajući da odagna od sebe sliku majke u kladama. Marija ju je, međutim, i te kako dobro videla: okrvavljenih leđa, klečeći na zemlji, s ručnim zglavcima i vratom zarobljenim između dve velike grede s otvorima, obrijane glave, dok joj ruke vise sa strane.

Očajan jauk se razlegao po zgradi. Milagros je prinela obe ruke kosi i dok je vikala, iščupala je dva gusta pramena. Kad je htela da iščupa još jedan, kao da hoće da podeli sramotu s majkom, Ciganka Karmona joj je prišla i sprečila je da nastavi.

– Majka ti je jaka – rekla je. – Niko joj se nije rugao dok je bila u kladama. Niko je nije pljunuo ili udario. Sve... – zastala joj je reč u grlu – sve mi je poštujemo.

– Milagros je otvorila oči. Ciganka je pustila devojčine ruke i prinela prst njenom licu da obriše suzu što joj je klizila niz obraz. – Ana nije zaplakala iako mnoge od nas jesmo u njenom društvu. Uvek je bila čvrsta, i stezala zube svaki put kad su je stavljali u klade. Nikad joj se s usana nije oteo jauk!

Milagros je šmrknula.

Anunsijasion je prećutala da su joj često zapašavali usta.

– Koliko puta je kažnjena? – umešala se Marija začuđeno.

– Dosta – priznala je Anunsijasion. Stisla je usne kao u poluosmeh i lagano zamahnula glavom. – Ne bi bilo čudno da je i ovog trena opet u kladama. – Čak se i Karidad uspravila čuvši te reči. – Da, sukobljava se s vojnicima ako su nepristojni prema nekoj ženi. Zahteva bolju hranu i da je bude više, i da hirurg dolazi da leči bolesnice, i odeću koju nemamo i... sve! Ne plaši se nikoga, ne uzmiče ni pred čim. Zbog toga nije čudno što je kažnjavaju kladama.

– Nije vam dala nikakvu poruku za devojčicu? – upitala je Marija posle kratkog ćutanja.

– Znam da je razgovarala s Rosario pre nego što su nas oslobodili.

Marija je klimnula glavom dok joj je pred očima igrala slika Rosario: žene Inosensija, starešine Karmona.

– Gde je Rosario?

– U Sevilji. Uskoro će se vratiti.

„Nikad ne zaboravi da si Vega.“ Tako je glasila štura poruka koju joj je prenela Rosario Karmona kod ulaza u koral što je vodio u dvorište Grofa, Rafaela Garsije. Gotovo svi oslobođeni Cigani vratili su se u Sokak San Migela i Grof je sazvaao veće staraca.

– To je sve? – začudila se Milagros.

– Da – odgovorila je stara Karmona. – Razmisli o tome, devojko – dodala je pre nego što joj je okrenula leđa.

Dok su ljudi pristizali u dvorište i prolazili pored nje, čak je i gurajući, Milagros je stajala nepomično. Pokušavala je da shvati majčine reči. Šta da misli? Ona zna da je Vega! „Volim te“, rekla bi ona njoj, to bi joj prvo poručila. Volela bi...

– Tu je sve sadržano – kazala je Marija, uhvatila je za ruku i povukla da je skloni s ulaza.

– Šta?

– Te reči sadrže sve što bi majka želela da ti kaže: da si Vega. Da si Ciganka, iz porodice ponosne što je ciganska, i da treba da budeš snažna i hrabra kao ona. Da treba tako da živiš, kao Ciganka i s Ciganima. Da treba da se boriš za slobodu. Da treba da poštuješ starije i pridržavaš se zakona. Da...

– Ona mene ne voli? – prekinula ju je Milagros. – Nije poručila da me voli i da joj nedostajem... ni da bi volela da je sa mnom.

– Zar treba to da ti govori, dete? Sumnjaš u to?

Milagros je okrenula glavu prema baba Mariji. Karidad je slušala razgovor stojeći pored njih, priljubljena uza zid Grofove kuće, dok su muškarci i žene i dalje ulazili unutra.

– Zašto da ne? Znam da sam Vega, zar je potrebno da me podseća na to?

– Jeste, dete, ali to da si Vega možda ćeš zaboraviti jednog dana. Majčina ljubav će te, naprotiv, pratiti do groba, htela ti to ili ne. – Devojka je zamišljeno nabrala čelo. Marija je pustila da prođe nekoliko sekundi i dodala: – Idemo unutra ili ćemo ostati bez mesta.

Prišle su Ciganima koji su se sjatili ispred kapije i ulazili malo-pomalo, gurajući se.

– Ti ne – opomenula je starica Karidad. – Čekaj nas kod kuće.

Dvorište je bilo puno; stepenice što su vodile do gornjih spratova bile su pune; hodnici koji su izlazili u dvorište bili su puni. Samo u središnjem krugu, gde su sedeli starci kojima je predsedavao Grof, bilo je nešto slobodnog prostora. Tri prazne stolice svedočile su o onima što su još u brodogradilištima. Kad više nije mogla ni igla da padne, neki su se popeli na rešetke i prozore, a Rafael Garsija je oglasio početak večā.

– Procenjujemo... – podigao je ruku i sačekao da ljudi učute – procenjujemo – ponovio je – da je blizu polovine zatvorenih Cigana pušteno na slobodu.

Žagor neodobravanja dočekao je njegove reči. Grof je opet sačekao, preleteo pogledom preko prisutnih i ugledao baba Mariju i Milagros, koje su se provukle do prvih redova. Upro je rukom u devojku; prst na kome je ranije blistao ogroman zlatan prsten delovao je golo nakon zaplene imovine.

– Šta ti radiš ovde? – Njegov glas je učutkao dobacivanja koja su se još mogla čuti.

Mnogi su se okrenuli prema dvema ženama; drugi, pozadi, pitali su šta se događa, a neki su se nagnuli na ograde hodnika da bolje vide.

– Ne možeš da budeš u sokaku – dodao je.

Milagros se osetila manjom od makovog zrna i još više se pribila uz staricu.

– Rafaele – prozborila je Marija – nemoj biti zlopamtilo. Zar ne misliš da situacija tako nalaže? Devojčini roditelji još su u zatvoru i...

– I ostaće tamo! – prekinuo ju je Grof. – Oni su krivi što smo uhapšeni i što se nalazimo u ovoj situaciji, bez imovine, bez alata, bez hrane i novca, bez... čak i bez odeće. – Grof je pokazao svoju pocepanu košulju povlačeći je obema rukama. Ljudi su opet zažagorili. – I sve to zbog tvrdoglave rešenosti Vega i

drugih poput njih da ne prilaze pajima i ne poštuju njihove zakone.

– Jedini zakon koji treba poštovati jeste naš, ciganski zakon! – vrisnula je vidarka ućutkujući ostale.

Cigani nisu bili načisto: osećali su da tako treba da bude, da je uvek bilo tako. To svi oni žele! A ipak...

– Ostavite je. – Rosario je izgovorila te reči obraćajući se mužu, starešini familije Karmona, koji je sedeo levo od Grofa. – Taj zakon o kom govori Marija Vega naveo je devojčinu majku da nas brani u Malagi. I nastaviće to da radi, znam. – Rosario je među prisutnima potražila Hosefu Vargas, majku Alehandra, mladića koji je izgubio život zbog Milagrosinog hira. – Šta ti kažeš? – upitala je opazivši je među prisutnima.

Žena je progovorila polako, kao da za to vreme ponovo proživljava prizor.

– Ana Vega se potukla s vojnikom koji se usudio da dotakne moju ćerku. – Milagros je osetila kako joj se ježi koža i steže grlo. – Za to je dobila batine. Ne spoznajem ko je u pravu o zakonu koji treba da poštuju, da li Garsije ili Vege, ali ostavite njenu ćerku na miru.

– Neka bude tako – dodao je starešina familije Vargas, Alehandrov pradeda.

Te reči su značile da je Milagrosi oprosteno; Rafael Garsija tu ništa nije mogao. Blizu njega, Trijanka, njegova žena, ukorila ga je pogledom. „Upozorila sam te“, kao da mu je govorila. Grof je oklevao nekoliko časaka, ali je ponovo uzeo glavnu reč.

– Ja znam koje zakone treba da poštuju. Naravno, ciganski, naš. Niko neće dovoditi u pitanje krv Garsija! – uzviknuo je okrećući se ka Mariji. – Ali treba da poštuju i zakon paja. Ništa nas ne sprečava u tome. Pre svega, treba da se približimo njihovoj crkvi, makar ih i obmanjivali. Razmišljali smo o tome – dodao je pokazujući na ostale starešine – i odlučili da treba da osnujemo bratstvo...

– Bratstvo? – začuo se nečiji zgrožen glas.

– Popovi su ti koji su nas pohapsili! – uzviknuo je neko drugi. – Oni nas oslobađaju ili nas drže u tamnici.

Marija je odmahivala glavom.

– Da – potvrdio je Grof kao da odgovara neposredno njoj. – Pokajničko bratstvo. Bratstvo Cigana. Kao bratstva paja, kao Bratstvo Svemoćnog Hrista, Bratstvo pet Hristovih rana ili Presvetog Isusa od Tri Pada; kao svako drugo od mnogih bratstava koja izlaze u procesiji na Strasnu nedelju. Neće biti lako, ali moramo

uspjeti u tome. I sve to – pokazivao je prema Mariji, koja je i dalje odmahivala glavom – ne prestajući da poštujemo naše zakone i ne odričući se vlastitih verovanja, razumeš li, starice?

– Otkud nam novac za sve to? – upitao je jedan Ciganin.

– Bratstva su veoma skupa – upozorio je drugi. – Treba izdejstvovati da nas neka crkva prihvati, kupiti slike i kipove svetaca, brinuti o njima, držati upaljene sveće i svetiljke, plaćati sveštenicima... Cena jedne procesije može dostići dve hiljade reala!

– To je drugo pitanje – odgovorio je Grof. – Ne kažemo da ćemo ga osnovati odmah. Trebaće nam vremena, verovatno više godina, pored toga što nam danas, kako stoje stvari, to ne bi ni odobrili. I tačno je, nemamo novca. Neće nam vratiti oduzetu imovinu.

Grof je iskoristio govor da proturi tu vest. To je bilo pravi povod sazivanja veća: Cigani su želeli da čuju kako teku pregovori s gradonačelnikom Sevilje. Ovog puta okupljeni su zagalamili.

Rafael Garsija i ostale starešine su sačekali da se ljudi smire.

– Hajde da sami povratimo naše! – začulo se naposletku.

– Ne. – To se usprotivio Inosensio, glava Karmona. – Jedan od naših je izbo nožem nekog pekara iz Ulice Svetog Dominga zato što nije hteo da mu vrati dve mule. Strpali su ga u zatvor.

– Ne bismo ništa postigli – zakukao je starešina familije Vargas.

Rafael Garsija je ponovo uzeo reč.

– Zapretili su da će nas ponovo zatvoriti u Karaku ako budemo tražili da nam se vrati imovina.

– Ali kralj je rekao...!

– Jeste. Kralj je rekao da nam vrate naše. I? Hoćeš li ti da ideš kod njega da tražiš?

Cigani su opet počeli da se raspravljaju.

– Tog zakona hoćeš da se pridržavamo, Rafaele Garsija? – Marijin glas je opet nadjačao rasprave.

Grof je sačekao očiju uprtih u vidarku.

– Da, starice – rekao je oštro i jarnosno. Milagros se skupila od straha. – Tog. Istog onog što ga primenjuju na nas celog života. Toliko se čudiš? Paji su uvek radili šta su hteli. Ko hoće može da ode u Kraljevsku audijenciju* da potražuje

svoju imovinu. Ja neću. Čula si kako je ženama u Malagi. U Karaki su se prema nama ophodili gore nego prema mavarskim robovima. Ne, neću je tražiti; radije ću raditi za seviljske kovače. Potrebni smo im. Daće nam sve što nam bude trebalo. Moji unuci neće trnuti radeći u tom brodogradilištu do kraja života, kao pseta, za kralja i njegovu prokletu armadu.

Milagros je pogledala tamo kuda je Rafael, da bi upotpunio svoje reči, pokazivao rukom prema svojoj porodici. Pedro! Pedro Garsija! Nije primetila da je i on tu među svim tim svetom. Kao i njena braća Karmone, bio je ispijen i usukan, a ipak... iz cele njegove pojave zračili su snaga i ponos.

Devojka nije čula o čemu se još razgovaralo na veču. Da se prodaju seviljskim kovačima? Popiće im krv. A kakvu drugu mogućnost imaju? Nije mogla da odvoji pogled od Pedra Garsije. Rafael, njegov deda, iznenadio ih je sve objavljujući da pregovara s pajima da njegova porodica počne da radi što pre. Naposletku, mladić je osetio da ga neko posmatra. Kako da ne primeti taj pogled što kao da je želeo da ga dodirne? Okrenuo se ka Milagrosi. „Šta će biti s ljudima koji su još u zatvoru?“, upitao je neko. Starci su pokazali da ne gaje velike nade i pognuli su glavu, odbili da išta kažu ili stisli usne kao da ne mogu da odgovore. „Istrajaćemo na njihovom oslobađanju“, obećao je Grof mlako. Pedro Garsija je i dalje stajao kamenog lica na drugom kraju dvorišta, preko puta Milagros, a ona je osetila da joj noge malčice klecaju, kao da je nešto golica. „Kako ćemo da istrajemo na njihovom oslobađanju kad nismo sposobni ni da tražimo ono što nam pripada?“, bučno je negodovala jedna debela Ciganka. Kad su se Cigani opet upleli u rasprave, devojci se učinilo da je primetila da je Pedro pritvorio oči nekoliko časaka pre nego što je prestao da gleda u nju. Da li to nešto znači? Da li ju je zapazio?

Nisu imale hrane. Dva novčića dobijena od Santijaga potrajala su im dva dana. Nisu mogle ni da se obrate ostalim Ciganima: svi su bili u istom položaju; malo njih je imalo novca a trebalo je nahraniti mnoga usta u vlastitoj porodici. Odužili su se pregovori sa seviljskim kovačima a kovačnice u sokaku su i dalje radile s malim prenosivim mehovima od ovnujske kože. Ipak, vlasti su odlučile da snabdeju Cigane ugljem i oni su obrađivali gvožđe udarajući po njemu čekićem na običnom kamenju i ono bi se na kraju raspuklo. Bili su i preplašeni: pretnja da će biti uhapšeni i vraćeni u Malagu ili u Karaku odvrćala je i muškarce i žene od krađa – mada je poneko još stavljao glavu u torbu – i od ostalih lukavih načina da se domognu novca. Ciganke i deca su se pridružili vojsci prosjaka na seviljskim ulicama koji su očekivali da dobiju jedan bedni novčić od onoga što je delila Crkva. Ali da bi ga se domogli – osim u uskoj Ulici siromaha, u koju su ih kartuzijanski monasi slali da ulaze u vrsti jedan po jedan i da izađu na drugom kraju s milostinjom – morali su da se bore ne samo s istinskim beznadežnicima nego i s gomilom zanatlija, zidara i ratara koji su više voleli da žive od milosrđa darežljivog grada nego da prolivaju znoj na poslu. Sevilja je vrvela od ljudi koji namerno nisu ništa radili. Čak je i do tada najbezbedniji način, krađa duvana za ušmrkivanje, propao.

U staroj fabrici duvana u Ulici San Pedra, preko puta istoimene crkve, radilo je više od hiljadu ljudi u dnevnim i noćnim smenama. Bila je to najveća proizvodna industrija u Sevilji i jedna od najvažnijih u celom kraljevstvu: imala je štale za dvesta konja potrebnih za rad mlinova, sopstveni zatvor, kapelu i sve površine potrebne za obradu duvana: prijem i skladištenje svežnjeva presnog duvana, razvrstavanje listova, prostiranje po terasama, novo skladištenje kad se osuši, mlevenje u mlinovima, prosejavanje kroz sito, pranje, ponovno sušenje i poslednje mlevenje u mlinovima s veoma tankim žrvnjem. Međutim, od XVII veka fabrika je neumereno porasla zbog sve veće potražnje duvana, pošto se za pedeset godina šest puta povećala potrošnja duvana za ušmrkivanje a petnaest puta cigara, tako da je fabrika postala prava četvrt unutar grada, i sastojala se od zamršene mreže hodnika, uskih uličica i gotovo beskorisnih prostorija, i zato je otpočeta izgradnja nove fabrike van gradskih zidina, pored Kapije Heresa, koja će zadovoljiti povećanu potražnju cigara, ali radovi otpočeti pre dvadeset godina nisu stigli dalje od podnožja. Za to vreme, fabrika u Ulici San Pedra morala je da

nastavi da radi a naročito da proverava ima li krađa i pronevera. Bezbednosni postupci bili su rutinski ali delotvorni: svi zaposleni su izlazili s posla u redu, jedan po jedan, a vratari su ih detaljno pretresali tražeći duvan. Osim toga, glavni nadzornik je imenovao jednog ili više radnika a oni su odabirali nekog već pregledanog da izvrši drugu proveru. Ako bi on našao duvan kod nekoga, vratar koji ga nije otkrio prilikom prvog pretresa bio bi otpušten i zamenjen radnikom koji je pronašao duvan, a dobro plaćen posao vratara priželjkivali su svi zaposleni.

Po drugi put su najčešće pretresani tek oslobođeni Cigani. Gonjen potrebom da dođe do para da prehrani porodicu jedan od njih nije preduzeo potrebne mere predostrožnosti kad je napravio omotač od svinjskog creva, prepunio ga duvanom za ušmrkivanje i uvukao u čmar. „Skinu odeću. Dođi. Sedi. Sad ustani. Cipele, i cipele. Sagni se da ti vidim kosu. Sagni se još. Bolje klekni.“ I sabijeni umetak s duvanom za ušmrkivanje, mic po mic, na kraju se pocepao. Ciganin je zajaukao od bola, presamitio se držeći se rukama za stomak, a čuvara je iznenadila sračka duvana u prahu što je skliznuo niz gole butine lopova. Nešto kasnije Ciganin je osuđen na smrt, i to je od tada čekalo sve one koji ukradu duvan služeći se metodom umetka.

Vest o Ciganinu i umetku stigla je do Milagrosinih ušiju istog dana kad je rešila da ode i zamoli groficu od Fuentevijehe za pomoć. Na putu do palate setila se dede, koji je predvideo da će se to dogoditi pre ili kasnije. Gde li je? Da li je uopšte živ? Iznenadila se samoj sebi što se smeška prisećajući se njegovog opreza prema duvanu iz ciganskog dupeta. Otkako je došla u Trijanu, nije imala priliku da se smeška; sve same loše vesti, sve sami problemi. Često, otkad su im se pogledi sreli za vreme veća staraca, zanosila se Pedrom Garsijom. Da bi ga videla, krišom je uhodila ko prolazi sokakom s prozora kuće i jednom je čak našla načina da se mimoide s njim, ali mladić kao da je nije primetio. Ipak, nije se smeškala kad je zamišljala kako šeta i čavrlja s njim; samo... samo je osećala zbunjujuću i uznemirujuću prazninu u utrobi a ona bi nestala čim bi je Marija probudila iz sanjarija nekom pritužbom.

Što se tiče njenih drugarica, mnoge su se vratile iz zatvora u Malagi, sve prljave i bez ukrasa, u poderanoj odeći i s tugom u duši. Nijedna se nije smejala. Nije bilo razloga za slavlja u sokaku niti za sastajanje ili šetkanja drugarica; jedini cilj koji ih je pokretao, zajedno s majkama, sestrama i rođakama, bio je da dođu do nekoliko novčića.

Grofica je nije primila. Baba Marija je ostala na ulici da sačeka. Odlučile su da Karidad ne pođe s njima, i Milagros je imala poteškoća da uđe u palatu na ulaz

za posluhu.

– Ćerka Ane Vege? Ko je Ana Vega? – upitala je nepoznata sluškinja odmerivši je ravnodušno od glave do pete.

Posle mnogo navaljivanja, neko se smilovao i prepoznao Ciganku koja im je gatala u dlan i pustili su je da uđe u hodnik koji je vodio u kuhinje. Grofica se sprema, rekli su joj. Da čeka? Spremaće se satima, još nije ni frizer došao!

Ostavili su je tu, i bila je primorana da se odmakne i omogući neprekidno defilovanje grofovih slugu i dobavljača, koji su ulazili i izlazili. Stomak joj je krčao pred korpama prepunim mesa ili povrća, voća i kolača što su promicale pored nje; pomislila je da bi one s tom hranom imale šta da jedu godinu dana. Najzad se neko sigurno požalio na prljavu i bosu Cigančicu od koje ne može da se prođe, ali je se onda neko setio i razgovarao s nekim trećim, a on s nekim majordomom da bi se napokon, sa strogim izrazom lica, kao da je ona mala smetnja koju treba brzo otkloniti, pojavio grofov sekretar. Razgovor je bio brz i odsečan, u samom hodniku, mada se niko nije usudio da za to vreme prolazi tuda. „Njihove ekselencije su se već zauzele za Cigane“, izjavio je sekretar saslušavši nervoznu Milagros, koja se borila da joj glas ostane čvrst. Za koga? Ne zna, morao bi da pregleda poštu a nije raspoložen da to radi, ali bilo ih je nekoliko, sam je pripremio pisma, napomenuo je ravnodušno. „Još dvoje? Vaši roditelji? Zašto? Grofičine drugarice?“, ponovio je sumnjičavo.

– Ne... ne drugarice – ispravila se Milagros spazivši prezrivu grimasu kojom je čovek odeven u crno od glave do pete dočeka tu izjavu – ali bile su u njenim privatnim salonima, gledale su u dlan njoj i mal... ekselenciji njenoj ćerki i ekselencijama njenim drugaricama, i plesale su za grofa i groficu i njihove goste u Trijani, i oni su ih nagradili novcem...

– I ako su dobili sve te povlastice od Njihovih ekselencija – kazao je sekretar prekidajući devojčin užurban govor – zašto onda tvoji roditelji nisu oslobođeni s ostalim Ciganima?

Milagros je zastala i čovek je primetio da je neodlučna. Nije progovarala i sekretar u crnom je opet upitao. „Zar nije svejedno?“, pomislila je.

– Nisu se venčali u crkvi – priznala je.

Sekretar je odmahnuo glavom ne skrivajući zadovoljstvo na licu što može da poštedi gospodare molbi još jedne mrske prosjakinje.

– Devojko, jedno je zauzeti se za Cigane koji poštuju zakone kraljevstva, to... to je za Njihove ekselencije ništa drugo do zabava. – Izveštačeno je zamlatarao rukom ponižavajući je. – Ali nikad neće pomoći onima koji krše zapovesti naše

svete matere Crkve.

Kad je baba Marija videla da Milagros izlazi iz palate cepteći od besa, kolebajući se između želje da zaplače ili da obaspe uvredama grofa i groficu, odmahнула je glavom.

– Šta si očekivala, dete? – procedila je tiho pre nego što je stigla do nje.

Mislile su da im je to poslednja šansa. Nekoliko dana ranije, Inosensio, glavešina familije Karmona, othuknuo je kad su se Marija i Milagros njemu obratile za pomoć.

– Cenim tvog oca – priznao je devojci – dobar je čovek, ali ima još mnogo zatvorenika, a među njima i više članova naše familije. Borimo se da ih oslobodimo, ali sve je teže. Vlasti samo postavljaju prepreke. Kao... kao da ne žele da dopuste da još neko izađe iz tamnice. Uprkos našim preporukama na veću staraca, mnogi Cigani iz cele Španije potražuju svoju imovinu i to brine kralja, pošto ne želi da plati. Kao da mu je savest dovoljno umirena kad su prvi Cigani oslobođeni. Shvati me – rekao je a držanje mu je postalo hladno – imamo malo novca za potplaćivanje, a ja kao glava familije moram da se okrenem onima koji imaju istinske mogućnosti da izađu. A tvoj otac ih ima najmanje. – Propratio je poslednje reči još hladnijim pogledom upućenim Mariji, koji je govorio da mogućnosti nema dovoljno zato što se oženio ženom iz familije Vega a ona je odbila da se venča u crkvi.

Ali Inosensio Karmona ih je ubedio i da Milagros ne ide da moli da ih oslobode kad se devojka, pošto je moljakala starešinu ne postižući ništa, zaklela da će otići kod gradonačelnika Sevilje, nadbiskupa ili samog kralja ako bude imala priliku.

– Ne radi to, devojko – posavetovao ju je iskreno zabrinuto. – Nemaš dokumente. Nigde ne piše da si uhapšena u julskoj raciji, niti da si zatvorena u Malagi i oslobođena. Za njih si odbegla Ciganka. Novi kraljevski ukaz te obavezuje da se prijaviš vlastima u roku od trideset dana. A s obzirom na prilike tvojih roditelja... ne bi bilo čudno da te bace u tamnicu. Da li si krštena?

Milagros nije odgovorila. Nije bila krštena. Razmislila je nekoliko trenutaka.

– Bar bih bila s majkom – prošaputala je najzad.

Ni Marija ni Inosensio nisu posumnjali u iskrenost devojčine namere da se žrtvuje.

– Ne bi – razočarao ju je Inosensio. – Već neko vreme uopšte više ne šalju žene u Malagu. Posle prvih konvoja, ostale su zatvorene upravo ovde, u Sevilji. Utamničili bi te daleko od nje. Milagros, u Trijani, među ostalim Cigankama, prolaziš neprimećena, samo si jedna više, i misliće da si od oslobođenih, ali ako

napraviš neku grešku, ako te uhvate na putevima, uhapsiće te i nećeš postići ni da te odvedu tamo gde ti je majka.

Njena familija, Karmona, ne brani ih. Ni grof i grofica. Fra Hoakin je nestao a njima su vezane i ruke i noge. Da je deda tu... šta bi učinio deda? Sigurno bi oslobodio ćerku, makar morao da zapali celu Malagu.

Za to vreme su trpele glad.

Milagros i baba Marija su se vraćale iz palate grofa od Fuentevijehe. Prešle su Novu Kavu kod Svetog Hasinta i ćutke prošle uz njenu ivicu da bi skrenule u pravcu Sokaka San Migela. Marija ju je prva ugledala: crna kao abonos na sunčevim zracima krajem jeseni, sa slamnatim šešikom natučenim do obrva i podvrnutim skutima pepeljaste košulje, preturala je po đubretu nagomilanom u jarku koji je nekada služio za odbranu predgrađa. Starica se zaustavila a Milagros je pogledala kuda i ona baš u trenutku kad je jedan prosjak oteo iz Karidadinih ruku nešto što je upravo pronašla. Ona nije ni pokušala da se bori za svoje blago; pokorno je pognula glavu.

Tada je Milagros dopustila sebi da joj suze koje nije pustila po izlasku iz palate navru na oči.

– Garavušo...! – Baba Marija je pokušala da pozove Karidad, ali knedla joj je zastala u grlu. Milagros se okrenula prema njoj iznenađeno, očiju punih suza. Starica je pokušala da ne pridaje značaj tome odmahnuvši rukom, nakašljala se dvaput i opet viknula, ovog puta čvrstim glasom: – Garavušo, izlazi odatle inače će te pomešati s crnom mulom i pojesti!

Čuvši vidarkin glas, Karidad je podigla glavu u rupi i pogledala ih ispod oboda šešira. Gazeći đubre do listova nogu, tužno se nasmešila.

Prodale su ono malo što su imale, šarene vrpce, narukvice, ogrlice i minduše, za bedne pare, ali to nije bilo rešenje, i Milagros je to znala. Da su bar imale kod sebe bisernu ogrlicu i zlatan medaljon dobijene na dar od Melčora... Ali taj nakit je ostao u ciganskoj mahali, na raspolaganju vojnicima. Sigurno nije popisao, nego je završio u kesi nekoga od njih. Dani su prolazili u kući bez nameštaja i pokućstva, s pokrivačem, Karidadinim izlizanim ćebetom i šatorskim platnom rasprostrtim za spavanje. Karidad je krajičkom oka ojađeno virila u zavežljaj u jednom uglu. Unutra su bili crvena odeća i kameni magnet dobijeni na dar od Melčora, jedino što je posedovala u životu i što se opirala da proda.

I dalje ih je morila glad. Novac od poslednje prodaje: jednog đerdana i Milagrosine tanke srebrne narukvice, nije bio namenjen kupovini hrane, nego nove suknje za devojkicu, tamne i iskrpljene. Jedino robinjina stara i dugačka

košulja kao da je odolevala vremenu; odeća Ciganki se parala i cepala. Marija je odlučila da devojčica ne može ići a da joj sevaju gole butine ispod suknje i pocepanih podsuknji, niti grudi što kao da su htele da ispadnu iz bluze koja je pre samo nekoliko meseci možda delovala komotno. Torzo je mogla da joj prekrije dugačkom maramom s resama ali ne i noge, na koje je bila usmerena požuda Cigana. Trebala joj je suknja čak i po cenu da gladuju.

Bar im, pokušavala je starica da se uteši, ne naplaćuju najamninu. Nikad niko nije tražio kiriju za te kuće sa stanovima u Sokaku San Migela. I to ne zbog rase stanara: jednostavno se nije znalo čije su zapravo. Takva situacija se ponavljala u celoj Sevilji, gde je nemar vlasnika, većinom raznoraznih institucija – od dobrotvornih ustanova do esnafa – s vremenom doveo do toga da se zaboravi ko im je pravi vlasnik.

Međutim, kako su dani prolazili, ponestalo im je hleba. Milagros nije umela da traži milostinju, a Marija joj ne bi ni dozvolila. Ni Karidad to nije znala, ali bi pristala da su je zamolile da prosi umesto što i dalje ide u Kavu i pretura po đubretu. A vidarku su jedino u izuzetno teškim slučajevima pozivali da radi svoj posao, i nije bila kadra da traži novac za koji je znala da ga Cigani ne mogu dati.

Naposletku je bila primorana da prihvati predlog koji je Milagros nabacila još pre nekog vremena, sećajući se novčića koje je s vremena na vreme dobijala s familijom Fernandes.

– Pevačič – obavestila ju je jednog jutra, kad je svanulo i kad je videla da nemaju šta da doručkuju.

Milagros se složila pljesnuvši dvaput veselo podignutih ruku, kao da se već priprema za to. Odavno nije pevala, jer u sokaku više nisu svirale gitare: niko ih nije imao. Karidad je odahnula, umirena: mislila je na svoj zavežljaj, što je i dalje ležao u čošku. On je poslednji ostao na prodaju, a njeni naponi da nađe ostatke hrane u Kavi pokazali su se kao potpuno neuspešni.

Međutim, ni jedna ni druga nisu mogle da zamisle kako je starici bilo teško da donese tu odluku: seviljske noći su izuzetno opasne, pogotovo za devojkicu poput Milagros i crnu ženu bujnih oblina kao Karidad, čija je namera bila da podstaknu želju kod muškaraca da bi odrešili kesu i istresli iz nje nekoliko novčića. Kad je devojkica pevala na putevima, s Fernandesima, daleko od gradonačelnika i čuvara zakona, štitili su ih Cigani spremni da probodu nožem svakoga ko pređe granicu, ali u Sevilji... Osim toga, Ciganima su njihovi plesovi bili zabranjeni.

– Čekajte me ovde – naredila je devojkici i crkinji. – A ti – dodala je upirući sasušanim kažiprstom u Karidad – nemoj više ići na đubrište ili će te neko zaista pojesti.

Karidad je nagoniski prinela šaku podlaktici i sakrila ugriz zarađen od jednog prosjaka kad je odlučila da brani koščicu s nečim što je ličilo na meso priraslo uz nju. Međutim, ceo njen otpor se sveo na naivan pokret kukom da mu okrene leđa. Prosjak ju je ugrizao, Karidad je ispustila pronađenu kost i odrpanac je na kraju dobio šta je hteo.

Gostionica se nalazila u jednom malom kvartu van gradskih zidina, preko puta Kapije Arenala, između Ulice Resolana, reke Gvadalkivir i Baratilja, gde je građena seviljska arena za koridu. Kapija Arenala, jedna od trinaest na gradskim zidinama, jedina je bila otvorena i noću. Iza nje se uzdizala stara javna kuća, gde je uprkos zabrani i dalje upražnjavan najstariji zanat. Kvart je bio siromašan, s lučkim radnicima, zemljoradnicima u prolazu i svakojakim siledžijama, a na plesnjivim građevinama se videla šteta od učestalih poplava do kojih je dolazilo zbog izlivanja reke, protiv kog nije bilo odbrane. Mariji se nije dopadala, ali morala je da zamoli za uslugu: dugovali su joj mnogo.

Bijenvenido, gostioničar, star, sasušen i zguren isto kao ona, namrštio se čuvši šta starica traži dok se njegova supruga, jedna jaka i krupna žena, treća ili četvrta kojom se oženio – vidarka je izgubila račun – tiho iskradala u pravcu kuhinje.

– Šta im radiš? – upitala je starica pokazujući prema ženi u uzaludnom pokušaju da se umili Bijenvidu, ali on se uopšte nije obazirao na laskanje.

– Znaš li šta tražiš od mene? – odvratio je umesto toga.

Marija je udahнула kužan vazduh u gostionici. I pre podne, besposleni mornari i lučki radnici pili su pored umornih prostitutki koje su pokušavale da produže učinak od prethodne noći, možda ne tako unosne koliko bi one htele.

– Bijenvenido – odgovorila je najzad – znam šta mogu da tražim od tebe.

Gostioničar je izbegao Marijin pogled; dugovao joj je život.

– Mlada Ciganka – promrmljao je – i crnkinja! Biće tuča. To znaš. Pretpostavljam da će, kao uvek, doći u pratnji Cigana. Ja...

– Naravno da ćemo doći s muškarcima – prekinula ga je Marija razmišljajući ko bi to mogao biti – i trebaće nam bar jedna gitara i...

– Marija, tako ti Boga!

– I svih svetaca! – ućutkala ga je. – Istih onih koje si zazivao kad si imao groznicu. Da nisu slučajno došli da ti pomognu?

– Platilo sam ti.

– Istina je, ali rekla sam ti onda: nedovoljno. Pre toga si potrošio sve što si imao

na lekare, hirurge, mise, molitve i ko zna na kakve još gluposti, sećaš li se? I ti si se složio. I kazao si da mogu da računam na tebe.

– Sad mogu da ti platim...

– Ne zanima me tvoj novac. Održi reč.

Gostioničar je odmahnuo glavom i preleteo pogledom preko mušterija da ne bi gledao u Mariju. Koliko vredi data reč?, da je slučajno neko od tih ljudi ne ispunjava?, kao da je pitao.

– Matori smo, Bijenvenido – izjavila je Marija. – Možda ćemo sutra naići jedno na drugo u paklu. – Starica je sačekala da prođe nekoliko sekundi i potražila pogledom gostioničareve naprasite oči. – Bolje da izmirimo račune ovde gore, zar ne misliš tako?

I tu, u Bijenvenidovoj gostionici, sve tri su stajale dve noći pošto je Marija pomenula gostioničaru pakao: otkako su prešle Most brodica i zašle u seviljsku noć, starica nije prestajala da u džepu kecelje opipava nož za odsecanje biljaka; Milagros je išla u svojoj ciganskoj zelenoj suknji (Marija je uspela da pozajmi podsuknju za nju), a Karidad u crvenoj odeći koja je stezala njene velike grudi i dopuštala da se vidi uzbudljiva crna crta na stomaku, tamo gde košulja nije dodirivala suknju. Pratila su ih dvojica Cigana, Fermin i Roke, jedan Karmona a drugi iz familije Kamačo, pošto ih je starica ubedila argumentima sličnim onima koje je upotrebila s Bijenvenidom. Obojica su umela da sviraju gitaru; obojica su bila snažna i smrknutih lica, i obojica su bila naoružana noževima koje je Marija takođe iskamčila od gostioničara. Uprkos svemu, starica nije bila mirna.

Vidarkino nepoverenje je poraslo kad je videla prizor što se ukazao pred njihovim očima čim su ušle u gostionicu: mornari, zanatlije, varalice na kartama, fratri i fićfirići gurali su se za stočićima od grubo obrađenog drveta. Igrali su karte ili bacali kocke; ćeretali su; smejali su se grohotom kao da izazivaju goste za okolnim stolovima ko će biti glasniiji; raspravljali su se na sav glas ili su prosto bili udubljeni u misli, pogleda uprtog u neku neodređenu tačku. Jeli su, pušili ili i jedno i drugo; pregovarali su o seksualnim uslugama sa ženama koje su se šetkale tamo-amo pokazujući svoje draži, ili su hvatali za zadnjicu Bijenvenidove ćerke koje su posluživale za stolovima, ali svi su, bez izuzetka, pili.

Niz vidarkinu kičmu je sišla jeza kad je kroz gustu zavesu dima što je lebdeo u

vazduhu opazila da je Milagros počela da drhti. Devojka je uplašeno ustuknula jedan korak ka pragu koji su upravo prešle. Zabezeknuta, sudarila se s Karidad. „Ovo je ludost!“, istog trena je odlučila Marija. Htela je da kaže Milagrosi da nema razloga ako ne želi... ali sprečili su je zaglušujući uzvici i grohotan smeh s obližnjih stolova.

– Dođi ovamo, lepotice!

– Koliko tražiš za jednu noć?

– Crnkinja! Želim da tucam crnkinju!

– Popuši mi, devojko!

Fermin i Roke su prošli ispred, stali levo i desno od Milagros i delimično ućutkali viku. Obojica su preteće gladila dršku bodeža zadenutog za pojas i probadala pogledom svakoga ko se obraćao Ciganki. Videvši da je zaštićena, Milagros se opet držala dostojanstveno a starici se vratila hrabrost. Dvojica Cigana, još hrabrija pred opasnošću, izazivala su rulju omalovažavajući mogućnost da će ih napasti, kao da ne veruju da je iko sposoban za to. Marija je odvratila pažnju s devojke i opet je usmerila na gostionicu dok nije spazila Bijenvenida pored kuhinje, dalje od ulaznih vrata, kako osluškuje uzvike koje nije prepoznao kao uobičajene. Naslonjen na zid, odmahnuo je glavom. „Upozorio sam te“, učinilo joj se da je pročitala s njegovih usana. Nije se pomerila, čvrsto stiskajući usne. Bijenvenido je ispružio ruku i pozvao ih da priđu.

– Hajdemo – kazala je vidarka ne osvrćući se.

– Hajdemo, mala – čula je jednog Ciganina. – Ne brini, neće ti ni dlaka s glave faliti.

Čvrstina tih reči umirila je staricu. Jedno za drugim, zaobilazeći stolice, burad, pijance i prostitutke, sve petoro su krenuli tamo gde je Bijenvenido sklonio sto da bi im napravio malo mesta: Marija ih je predvodila, Milagros je išla između dvojice Cigana a na kraju vrste, kao da je potpuno nevažna, Karidad. Pokušali su da se smeste na to malo prostora što ga je napravio Bijenvenido; naslonjene na zid iza njihovih leđa, stajale su dve stare gitare.

– To je sve što ima – preduhitrio je gostioničar staričine pritužbe.

Onda ih je ostavio same, kao da sve što bi moglo da se dogodi potom nema veze s njim. Fermin je uzeo jednu gitaru. Roke je pošao da uzme drugu, ali prvi Ciganin je odmahnuo glavom.

– Jedna će biti dovoljna – rekao je. – Ti čuvaj stražu, ali prvo mi donesi stolicu.

Roke se okrenuo i bez reči podigao za vrat jednog mladog fićfirića odevenog po francuskoj modi koji je ćaskao s istom takvom dvojicom. Pofrancuženi mladić je hteo da se pobuni, ali je začepio usta čim je video Ciganinovo zgrčeno lice i ruku na dršci bodeža. Neko se grohotom nasmejao.

– Dabogda ti dupe ostalo golo, peško! – oštro je dobacio jedan čovek sa susednog stola.

Roke je dodao stolicu drugu, a on je naslonio nogu na nju i počeo da prebira po žicama držeći gitaru na butini, da je naštimuje i da je oseti. No kao da niko u gostionici nije bio ni najmanje zainteresovan da sluša muziku. Samo su drski i pohotni pogledi upućeni ka Milagrosi i Karidadi i poneki prostakluk svedočili o prisustvu Cigana u gostionici, jer su ljudi za to vreme i dalje galamili iz sve snage. Kad joj je Fermin dao znak, udesivši žice, Marija je skupila snagu da se suoči s Milagros. Do tada je to izbegavala.

– Spremna?

Devojka je potvrdila, ali cela njena pojava odudarala je od te tvrdnje: ruke su joj se tresle, disala je šumno pa čak je i njena tamna koža pobelela.

– Jesi li sigurna?

Milagros je snažno kršila ruke.

– Udahni duboko – posavetovala ju je starica.

– Hajdemo, lepotice – ohrabrio ju je Fermin zasviravši gitaru. – Prvo segidilje.

Gitara se nije čula! Nije se čula u halabuci. Marija je zapljeskala ukočenim šakama i pokretom brade pokazala Karidadi da plješće i ona.

Milagros nikako da počne. Bijenvidova kafana nije nimalo ličila na svratišta u kojima je, dok su je Fernandesi štitili, pevala pred nekolicinom gostiju. Više puta se nakašljala. Snebivala se. Trebalo je da prođe do maleckog kruga koji se otvarao pred njom i da peva, ali stajala je nepomično pored Marije. Fermin je ponovio uvod, i morao je da ga ponovi još jednom. Oklevanje je privuklo pažnju najbližih gostiju. Milagros je primetila njihove poglede na sebi i osetila se smešnom gledajući kako se osmehuju.

– Hajde, curice – ponovo ju je obodrio Fermin – ili će se gitara umoriti.

– Nikad ne zaboravi da si Vega – čula je kako je Marija podstiče ponavljajući majčinu poruku.

Milagros je krenula napred i zapevala. Starica je sklopila oči u očaju: devojčin glas je drhtao. Nije bio dovoljno glasan. Niko nije mogao da je čuje. Nije imao ritma... veselja!

Gosti koji su se maločas smeškali sad su zamahali rukama. Neko je zviznuo. Ostali su se pobunili.

– Znači tako dahćeš kad te tucaju, Cigančice?

Bujica glasnog smeha propratila je taj uzvik. Suze su grunule na Milagrosine oči. Fermin je upitno pogledao Mariju i starica je klimnula glavom stisnutih zuba. Mora da počne! Ona to može! Ali kad su ostaci povrća poleteli prema devojci, Ciganin je napravio pokret kao da će prestati da svira gitaru. Marija je osmotrila ljude: pijani, raspaljeni.

– Igraj, garavušo! – naredila je.

Kao da je atmosfera hipnotisala Karidad, nastavila je da udara dlanom o dlan poput mašine.

– Igraj, jebena crnkinjo! – vrisnula je starica.

Pojava Karidad u krugu, s velikim grudima stešnjenim ispod crvene košulje, izazvala je salvu aplauza, skandiranja i najraznoražnijih prostačkih urlika. „Igraj, jebena crnkinjo!“, odzvanjalo joj je u ušima. Okrenula se ka Milagrosi: suze su joj tekle niz obraze.

– Igraj, Kačita – zamolila ju je devojka, povukla se i oslobodila joj mesto.

Karidad je zažmurila i glasni zvuci su počeli da prodiru u nju kao urlici robova na nedeljnim proslavama u kolibama, kad bi bio dostignut vrhunac i oriša ušao u nečije telo. Zvuk gitare iza njenih leđa se pojačao, ali ona je ipak pronašla svoj ritam u nepovezanim uzvicima, u treskanju šakama ljudi o ploče stolova, u pohoti što je lebdela u dimu i što je gotovo mogla da se dodirne. I zaigrala je kao da priziva Ošun, boginju ljubavi, njenu boginju, da dođe kod nje: bestidno pokazujući telo, vrteći stidnim predelom i kukovima, izvijajući trup i glavu. Roke je morao svojski da zapne. Odgurivao je sve koji su prilazili da je dotaknu, poljube ili zagrle, dok mu nije preostalo ništa drugo nego da izvuče nož i pokazuje ga da ljudi ne bi nasrnuli na nju. Međutim, što su muškarci bili pomamniji, to je Karidad više igrala.

Publika je dočekala kraj prvog plesa na nogama: aplaudirala je, zviždala i tražila još vina i rakije. Karidad je morala da zaigra opet. Blistala je od znoja koji je natopio njenu crvenu odeću dok nisu počele da se ocrtavaju konture grudi i bradavica.

Posle trećeg plesa, Bijenvenido je izašao u krug, podigao ruke prekrštajući ih uvis i objavio kraj predstave. Ljudi su znali kakvi su stari gostioničar i trojica njegovih sinova zaduženih da čuvaju red, i vratili su se za stolove mumlajući i šaleći se.

Karidad je dahtala. Milagros je stajala pognute glave.

– Idi i naplati – kazala je Marija Karidadi. – Brzo, pre nego što zaborave.

Naivan Karidadin pogled je još više ražestio staricu, koja je gledala njen ples mrmljajući psovke.

– Pođite s njom! – naredila je grubo Rokeu i Ferminu.

Bijenvenido je ostao s Marijom i Milagros dok su ostali prolazili između stolova.

Karidad je stidljivo pružala šešir jednog gosta dok su Cigani pokušavali da nadomeste njenu bezazlenost mršteći se i ćutke preteći svima koji su škrtarili. Pljuštali su novčići ali i predlozi, prostakluci, a poneko bi nakratko pipnuo Karidad. Ona se trudila da to izbegne a Cigani, sigurni da će taj biti darežljiviji, pretvarali su se da ne vide i dozvoljavali to makar na sekundu. Na kraju krajeva, Karidad nije bila Ciganka.

– Zar nisi rekla da peva kao anđeo? – upitao je Bijenvenido Mariju, dok su oboje iz daljine brojali novac koji je padao u šešir.

– Pevaće. Kao što je istina da nas dvoje još ne trunemo u paklu, pevaće. Budi siguran – odgovorila je starica povišenim tonom i ne okrećući se ka Milagrosi, kojoj su zapravo bile upućene te reči.

Fermin i Roke su bili toliko zadovoljni novcem koji im je dala Marija da je sutradan više muškaraca i žena prodefilovalo Milagrosinim stanom pokušavajući da postanu deo grupe. Starica ih je sve oterala. Htela je da to uradi i s jednom ženom iz familije Bermudes što se pojavila s malim detetom u naručju i dvoje gotovo nage dečice koja su se još držala za suknje, pocepane i izbledele kao kod svih Ciganki što su se vratile iz Malage, no pre toga je okrenula glavu unutra: Milagros je i dalje ležala i krila se ispod pokrivača. Tako je provela ceo dan, s vremena na vreme jecajući. Karidad je sedela u ćošku pored svog zavežljaja i pušila jednu od četiri cigare kojima je starica odlučila da je nagradi kad je konačno mogla da ode i kupi šta im treba: hranu i sveću. Pričalo se da su te cigare izrađene od kubanskog duvana i verovatno jeste bilo tako, sudeći po Karidadinom zadovoljstvu dok je ispuštala velike oblake dima, ne mareći ni za šta što se zbivalo oko nje. Marija je stisnula usne, razmislila nekoliko časaka, neprimetno klimnula sebi i opet se okrenula ka ženi Bermudesovih, zatičući je kako pokušava da natera Cigančice da ostanu mirni; viđala ju je, poznavala ju je.

– Rosa...? Sagrario? – pokušala je da se priseti.

– Sagrario – odgovorila je žena.

– Dođi opet predveče.

Ciganka je izrazila zahvalnost širokim osmehom.

– Ali... – Marija je pokazala na decu – sama.

– Ne brini. Familija će se pobrinuti za njih.

Ostatak dana protekao je isto onako bezvoljno kao što su odzvanjali čekići kovača, i dalje bez alatki. Karidad i starica su jele sedeći na podu.

– Ostavi je – rekla je Marija videvši da Karidad sve vreme baca poglede na obličje što je ležalo dva koraka od njih.

Šta da kaže devojci ako ustane i uzme da jede s njima? Sinoćnji povratak bio je mučaljiv; samo su Fermin i Roke dopustili sebi poneku smešnu pričicu u četiri oka. Umorne, sve tri su legle ne pominjući događaj u Bijenvenidovoj gostionici. Da li će moći da peva večeras? Mora da peva, ne smeju da zavise od Karidad; ona nije Ciganka, svako može da je dovede u iskušenje i ona će ih ostaviti na cedilu. Starica je pogledala crnkinju: jela je i pušila između zalogaja. Njene misli su... gde? Melčor? Da li misli na Melčora? Ranije je plakala zbog njega. Da li je moguće da postoji nešto između njih dvoje? Ali shvatila je zasigurno da će Karidad tim tempom ubrzo popušiti sve četiri cigare. Zatražila je dim.

– I dalje misliš na onog Ciganina? – upitala je.

Karidad je potvrdila. Nešto u toj starici nagonilo ju je da kaže istinu, da joj veruje.

– Ne znam da li bi mu se dopalo da me vidi da igram u gostionici – to je bio ceo njen odgovor.

Vidarka se zapiljila u nju. Ta devojka je zaljubljena, bez ikakve sumnje.

– Znaš šta, garavušo? Melčor bi znao da si to učinila zbog njegove unuke.

Crnkinja voli Milagros, pomislila je Marija ispustivši dim, ali nije Ciganka, i to je dovoljan razlog da joj ne veruje. Dvapat je snažno povukla i zavrtelo joj se u glavi. Da, mala će pevati i igrati večeras, kazala je sebi pružajući cigaru Karidadi, i iznenadiće svojim glasom i vrckanjem sve one pijance. Mora to da učini! I učiniće, radi toga je i primila Sagrario: Bermudesova je među najboljima kad se peva i igra. Marija ju je slušala i gledala na nekim veseljima, veoma čestim pre hapšenja.

Posle jela, Karidad i stara Ciganka su plandovale čekajući da padne večer, svraćajući povremeno pogled na Milagros, a Marija nije dozvoljavala crnkinji da priđe devojci i uteši je makar i svojim prisustvom. Više se nije čulo jecanje. Milagros je nepomično ležala ispod pokrivača i šatorskog platna dok u jednom trenutku nije naglo počela da se pomera ispod njih. Bili su to oštri trzaji, kao da

pokušava da privuče pažnju, nalik na nadurenu i hirovitu devojčicu, shvatila je starica, i osmehnula se naslućujući njenu želju da dozna šta se događa u tvrdokornoj tišini oko njenog skrovišta. Mora biti da je gladna i žedna, ali tvrdoglava je kao majka... i kao deda. Vega je i neće popustiti! Večeras ćeš to pokazati, obećala je Marija posmatrajući kako se cura ponovo mrda ispod pokrivača.

Sagrario i dvojica Cigana su došli zajedno. Marija ih je ostavila da čekaju ispred vrata.

– Hajdemo, Milagros!

Devojka je u odgovor silovito udarila nogom ispod pokrivača. Marija je imala mnogo vremena da smisli kako da se suoči s tom predvidljivom situacijom: jedino će je ranjeni ponos, strah od još veće sramote navesti da poslušati. Prišla je s namerom da je otkrije, ali Milagros je čvrsto držala pokrivač. Ipak, starica je delimično uspela.

– Pogledajte je! – kazala je Ciganima na vratima, još vukući pokrivač koji je devojka stezala. – Dete, hoćeš li da svi Cigani doznaju kolika si kukavica? To će stići i do ušiju tvoje majke!

– Ostavi moju majku na miru! – uzviknula je Milagros.

– Dete – ponovila je Marija čvrstim glasom; jednom rukom je zategla pokrivač prebačen preko devojke – nema nijednog Vege u Trijani. U ovim trenucima ja sam najstarija u porodici a ti si samo mlada Ciganka i ne zapoveda ti nijedan muškarac; moraš da me slušaš. Ako ne ustaneš, reći ću Ferminu i Rokeu da te ponesu na rukama, jesi li me razumela? I proneće te kroz sokak kao nevaspitanu devojčicu.

– Neće. Ja sam Karmo...!

Milagros nije stigla da završi rečenicu. Čuvši je, Marija je raširila ruku i ispustila pokrivač s prezirom koji devojka nije stigla da vidi, ali je osetila svu njegovu jačinu. Samo što se nije odrekla pripadnosti porodici Vega? Pre nego što se starica okrenula, Milagros je ustala.

I pevala je. Učinila je to uz pomoć Sagrario, koja se snažnim i radosnim glasom postarala da sakrije njene strahove i sramotu, i uz dodatnu pomoć čaše crnog vina koju je baba Marija naterala devojku da popije čim su ušle u gostionicu. I Karidad je opet plesala, i opet uzbudila publiku, nešto brojniju nego prethodne večeri. Proneo se glas o njima. Ali još više ljudi je bilo prisutno treće večeri kad se Sagrario, pošto je igrala s Milagros, izmakla iz kruga u kome su se kretale i predstavila devojku klanjajući se do zemlje. Takav je bio dogovor sa staricom.

Milagros se obrela sama, uz aplauze koji još nisu prestajali. Dahće, sija... i smeška se!, primetila je Marija strepeći. Devojka je podigla ruku, s koje je visilo nekoliko šarenih vrpca, kao i u kosi, i zamolila za tišinu. Vidarka je osetila kako jeza silazi niz njene utrnule udove. Koliko dugo nije osetila to zadovoljstvo? Fermin, s nogom na stolici i gitarom na levoj butini, razmenio je pobedonosan pogled sa staricom. Okupljeni nisu bili voljni da ćute; neko je zvecnuo nožem o čašu i s raznih strana se začulo „psst“.

Milagros je izdržala poglede uperene u nju.

– Hajde, lepotice! – bodrili su je s jednog stola.

– Pevaj, Ciganko!

– Pevaj, Milagros – ohrabрила ju je Karidad. – Pevaj kao što samo ti umeš.

I zapevala je bez pratnje, pre nego što je Fermin zasvirao na gitari.

„Hoću pesmom da vam ispričam priču o jednoj Ciganki“, njen glas, živ, nežan ali bogat i pun, ispunio je celu gostionicu; ciganska segidilja, prepoznali su istog časa Fermin i ostali, ali su je pustili da završi strofu bez pratnje, uživajući u pevanju, „u koju se zaljubio mladić plemenitog roda“.

Kad je htela da zapeva drugu strofu, ljudi su aplauzima i komplimentima upućenim devojci dočekali zvuke gitare i pljeskanje žena. Marija je pljeskala plačući, Karidad je snažno grizla jednu cigaru. Milagros je nastavila da peva, sigurna, nepokolebljiva, mlada, lepa, kao boginja koja uživa znajući da je obožavaju.

Sevilja: škola pevanja; univerzitet muzike; radionica u kojoj se stapaju stilovi pre nego što se ponude svetu. Karidad je mogla da uzbuđi muškarce svojim izazovnim igrama, Ciganke su to takođe postizale sarabandama, svetogrđnim po rečima bogomoljaca, ali niko od tih muškaraca ili žena, bludnica ili kriminalaca, pralja ili zanatlija, fratara ili sluškinja, nije mogao da odoli predivnim zvucima pesme što je dirala osećanja.

I nastalo je ludilo: skandiranje, klicanje i aplauzi. Bezbroy zakletvi Milagrosi na večnu ljubav pretvorilo se u vrhunac devojčinog nastupa.

20

Ona je Vega – prošaputao je Grof da ne bi probudio ostale članove porodice koji su spavali s njima.

Rafael Garsija i njegova žena su držali otvorene oči u mraku, ležeći potpuno obučeni na gomili slame i suvog granja što je zamenjivala dušek. Rejes se umotala u izlizani pokrivač. Bila je stara i bilo joj je hladno. Kovačnice su uvek grejale gornje spratove, ali Rafael još nije postigao konačan dogovor s kovačima pajima pa su i dalje radili s prenosivim ognjištima i rupama u podu.

– Mogli bismo da zaradimo mnogo novca – nije se predavala Trijanka.

– Ona je Galijotova unuka! – opet se suprotstavio Rafael, ovog puta povišenim glasom.

Šumovi tela koja se meškolje i poneka nerazumljiva reč izgovorena u snu odgovorili su na njegov uzvik. Rejes je sačekala da se glasno disanje smiri.

– Mesecima se ne zna ništa o Melčoru. Galijot je sigurno mrtav, neko bi znao nešto o njemu...

– Kopile – prekinuo ju je muž, opet šapatom. – Trebalo je ja da ga ubijem, odavno. Ipak, devojka je i dalje njegova unuka, Vega.

– Devojka je koka koja nosi zlatna jaja, Rafaele. – Rejes je pustila da prođe nekoliko trenutaka i othuknula ka plafonu s kog je otpao kreč; naredne reči su predstavljale užasan napor za nju: – Ona je najbolja pevačica koju sam ikad čula – nerado je priznala.

Milagrosin uspeh se prepričavao od usta do usta i Rejes je, kao i mnogi drugi Cigani, iz znatiželje otišla do gostionice da je čuje. Stala je kod samih vrata, skrivena iza publike koja je svake večeri bila sve brojnija. I mada je nije videla, čula ju je. Bože, i te kako ju je čula!

– U redu, lepo peva, pa šta? – upitao je Grof kao da želi da okonča razgovor. – I dalje je Vega i mrzi nas isto koliko i njeni deda i majka. Dabogda ostala bez glasa!

– Hajde da je udamo za Pedra – navalila je Trijanka, ponavljajući predlog zbog kog je rasprava i počela.

– Ti si poludela – opet je odgovorio Rafael.

– Nisam. Ta devojka je zaljubljena u našeg Pedra. Oduvek. Videla sam kako ga uhodi i progoni. Topi se u njegovom prisustvu. Poslušaj me. Znam o čemu pričam. Jedino ne znam da li će Pedro hteti...

– Pedro će učiniti kako mu se kaže!

Posle tog razmetanja autoritetom, Grof više nije progovarao. Rejes se opet osmehnula oljuštenom plafonu. Kako je lako upravljati muškarcem, ma koliko da je moćan... Dovoljno je dirnuti mu u ponos.

– Ako se uda za Pedra, moraće da sluša tebe – kazala je.

Rafael je to znao, ali mu je prijalo da čuje: on da naređuje jednoj Vegi!

Međutim, Rejes je opazila da se njegovo držanje promenilo, i da je daleko od besa kog su mu bila puna usta čim bi pomenuo familiju Vega. Rafael je već milovao novac. „A kako to da uredimo?“, možda će sad da pita. Ili, može biti: „Marija, vidarka, biće protiv.“ „Doći će na veće staraca ako bude potrebno.“ Svako od tih pitanja moglo je biti sledeće,

Starica. Ispostavilo se da pita za staricu.

– Jedna namćorasta baba? – samo to je izustila Rejes. – Devojka je u stvari Karmona. Pošto joj roditelji nisu tu, odlučivaće Inosensio, kao glavešina familije Karmona. Ne bi se usudio da su Galijot ili majka tu, ali bez njih...

– A crnkinja? – iznenadilo ju je Grofovo pitanje. – Ne odvaja se od te crnkinje.

Rejes se suzdržala da ne prasne u smeh.

– Ona je samo glupa robinja. Daj joj cigaru i uradiće šta god hoćeš.

– Ipak mi crnkinja deluje baksuzno – progundao je njen muž.

Jednog popodneva u sokaku, Pedro Garsija je izašao iz kovačnice svoje familije u susret Milagrosi i osmehnuo se. Mnogi su joj se osmehivali ili pokušavali da razgovaraju s njom otkako je počela da peva u gostionici, ali ne i Pedro. I njene drugarice su dotrčale da pokušaju da joj se dodvore laskanjem i postanu deo grupe. „Je li neka od njih učinila nešto za tebe kad ti je veće zabranilo da živiš u sokaku?“, presekla je razgovor baba Marija.

Tog popodneva, kad je došlo do susreta za koji je starica pogodila da je namešten, namrštila se kao kad je čula Milagrosinu zamisao da prošire repertoar tako što će i neka od njenih drugarica igrati u gostionici. Povukla je devojku, ali ona se nije pomerila, kao hipnotisana, stojeći dva koraka od mladog Garsije. Videla je da zamuckuje i da je uzbuđena kao... kao smešna i stidljiva

posramljena devojčica.

– Kako si...? – hteo je da upita Ciganin pre nego što je Marija frknula prema njemu.

– Dosad, dobro! – presekla ga je. – Ne misliš da se makneš odavde? Nemaš nikakva posla?

Mladić se nije obazirao na staricu i njenu viku. Osmehnuo se još šire i ukazali su se savršeno beli zubi ističući se na tamnom licu. Zatim, kao da je nateran da ode protiv svoje volje, pritvorio je oči i sklopio usne u nešto poput nagoveštaja poljupca.

– Videćemo se – pozdravio se.

– Ne prilazi joj – opomenula ga je Marija kad im je okretao leđa.

„Nije ona za tebe“, za dlaku je nedostajalo da doda, ali uznemirili su je i sprečili strahovito jaki otkucaji Milagrosinog srca koje je osetila držeći devojku za ruku.

– Hajdemo – naterala ju je opet je vukući. – Hajdemo, garavušo! – doviknula je Karidadi.

Trud koji je Marija morala da uloži da bi produžile dalje bio je potpuna suprotnost zadovoljstvu na Trijankinom licu. Skrivena iza prozorčića na gornjem spratu kovačnice, zadovoljno je klimnula glavom posmatrajući kako prelaze ulicu i kreću ka zgradi gde su živeli Karmone: vidarka je psovala koliko je grlo nosi, Milagros kao da je lebdela iznad zemlje, a crnkinja... crnkinja je hodala iza njih kao senka.

Pošle su do Inosensija. Ako je potreban novac za oslobađanje Milagrosinih roditelja, one su ga imale, i uzdale su se da će ga imati još, iako su bile prinuđene da podmićuju pozornike da bi im dozvolili da i dalje pevaju u gostionici i ne traže po arhivama da li su bile uhapšene u raciji i oslobođene u Malagi. Marija je opipala kesu s novcem; morale su da popuste samo u jednom.

– Crnkinja više ne sme da igra – upozorio ju je jedne noći Bijenvenido, takođe zadovoljan zaradom.

Ciganka je nešto procedila kroz zube.

– Zatvoriće mi gostionicu – nije odustajao. – Možemo da podmitimo službenike da dozvole devojci da peva, čak i da igra, ali već je nekoliko užasnutih fratara i sveštenika prijavilo da su Karidadine igre razvratne a protiv njih, Marija, ništa ne možemo da učinimo. Obećao sam pozorniku da crnkinja više neće plesati. Neće mi dati drugu šansu.

I ne bi je dali, priznala je starica sebi. Otkako je Sevilja izgubila monopol na

trgovinu s Indijama u korist Kadisa, novca je bilo manje, trgovci su osiromašili i produbile su se razlike između onih koji su živeli u najvećoj bedi, a to je bila velika većina, i manjine potkupljivih službenika, oholih plemića, vlasnika velikih površina zemlje i hiljada sveštenika, zaređenih ili svetovnih. Za njih je to bio povoljan trenutak da hrišćansko učenje o pomirenosti sa sudbinom prenose narodu propovedima, misama, kronicama i litijama. Nikada nije bilo toliko javnih propovedi u kojima se pretilo svakojakim kaznama i nesrećama zbog razuzdanog života vernika. A ono što se nije dogodilo u Madridu, u prestonici, s dva teatra i stalnim glumačkim trupama, pozorištu *Krst* i pozorištu *Princ*, postigao je seviljski nadbiskup za teritoriju svoje nadbiskupije: zabranu pozorišta, opere i pozorišnih komada.

„Dok se u Sevilji ne budu prikazivali pozorišni komadi, građani će biti pošteđeni kuge“, prorekao je još krajem prethodnog veka jedan gorljivi jezuitski redovnik. I grad koji je bio kolevka dramske umetnosti, u kome je izgrađeno prvo pokriveno pozorište u Španiji, doživeo je da njegovi žitelji moraju da se kriju i dolaze lica zastrtog krinkom da bi uživali u pesmi jedne mlade Ciganke, izvanredne pevačice. Ipak, Karidadini plesovi, grudi koje se njišu, spušten trbuh i kukovi što se ljuljaju, bili su telesni izazov koji je zasluživao osudu na večne muke.

– Ti više nećeš igrati – kazala je Marija Karidadi kad su ljudi zahtevali da zapleše.

Starica je pomno zagledala crnkinjino lice tražeći neku reakciju. Nije je našla; možda ju je ta vest i obradovala. Usred graje, dok su ljudi zviždali a pozornik sakriven među njima pokazivao očigledno zadovoljstvo, Karidad je dočekala njene reči naizgled sasvim ravnodušno.

A što se tiče Milagros... još je bila hipnotisana, s glupim osmehom na usnama. Tačno je da u Pedra Garsiju, morala je da prizna Marija, može da se zacopa svaka devojka: gord i ponosan Ciganin, crnpurast, duge crne kose, očiju iste boje i prodornog pogleda, zgodan i snažan uprkos gladi što je htela da ostavi posledice na njegovom telu od sedamnaest godina.

– Ti si Vega! – Marija je zastala na vratima Inosensiove kuće; prekora joj je izleteo iz usta pri samoj pomisli na devojčicu i onog... onog besramnika kako se ljube ili maze ili... – A on je Garsija! – vrisnula je. – Zaboravi tog momka!

Mladi Pedro Garsija je stajao u kovačnici, raskrečenih nogu i podbočenih ruku ispred dede i oca Elijasa, sva trojica podalje od ostalih članova porodice Garsija, koji su se borili s pokretnim ognjištima.

– Neću imati problema s tom malom – pohvalio se smeškajući se.

– Pedro, to nije još jedan u nizu flertova – upozorio ga je Grof, zabrinuto se prisećajući unukovih ljubavnih veza, svih sa ženama paja, srećom, u kojima je morao da mu pritekne u pomoć. U nekim slučajevima je bilo dovoljno zapretiti roditeljima ili prevarenim muževima, drugi put je morao malo da odreši kesu i dâ nešto novca koji je zatim, pred ostalim članovima familije, tobože nadoknađivao dodatnim poslom; mladić mu se dopadao i bio mu je omiljeni unuk. – Oženićeš se devojkom – presudio je. – Moraš poštovati ciganski zakon s njom: nećeš je dodirnuti dok se ne održi svadba.

Mladi Ciganin je uzvratio podrugljivom grimasom. Dedi i ocu je za to vreme lice otvrdlo, što je bio i više nego dovoljan znak Pedru da shvati koliko je važan plan koji se kuje.

– Moći ćeš... moraćeš da razgovaraš s njom, pa i da joj pokloniš ponešto, ali ništa više od toga. Zabranjeno je da izlazite zajedno iz sokaka bez pratnje odraslih članova porodica; ne želim pritužbe starice ili Karmona. Obećavam ti da nećeš morati da podnosiš dugo vereništvo. Je li jasno?

– Da – potvrdio je momak ozbiljno.

– Dobar Ciganin – pohvalio ga je deda tapšući ga po obrazu.

Grof se spremao da se okrene kad je primetio unukov izraz lica, upitan, s obrvama приметно podignutim iznad očiju.

– Šta je? – upitao je.

– A u međuvremenu? – hteo je da zna Pedro vrteći glavom levo-desno. – Večeras me čeka žena jednog seviljskog stolara...

Otac i deda su se nasmejali na sav glas.

– Zabavljaj se koliko hoćeš! – ohrabrio ga je Grof kroz smeh. – Kresni je i za moj račun. Tvoja baba više ne...

– Oče! – prebacio mu je Elijas.

– Hoćete li da pođete sa mnom, deda? – predložio je unuk. – Uveravam vas da ta žena ima za obojicu.

– Ne lupetaj koješta! – opet se oglasio mladićev otac.

– Vi je niste videli! – nije se predavao Pedro dok se Grof osmehivao. – Ima takvu zadnjicu i sise...

– Hteo sam da kažem...

Deda je odmahnuo rukom.

– Znamo šta si hteo da kažeš – prekinuo je sina. – U svakom slučaju, ti, Pedro, pazi da ne naljutiš malu Vegu; ako iole liči na dedu, sigurno je ponosna – dodao je a lice mu se namračilo pri pomisli na Galijota. – Devojka ne sme da sazna za tvoje izlete. – Rafael Garsija je iskoristio trenutak ozbiljnosti da opomene unuka: – Pedro, tvoja baba, ja, tvoj otac i cela naša porodica veoma smo zainteresovani da dođe do tog braka. Nemoj nas izneveriti.

– Starice!

Mnogi su je zvali „starice“, ali Marija je umela da prepozna kad su to koristili kao naziv od milja a kad sa željom da je uvrede. Tom prilikom nije nimalo sumnjala da je u pitanju ovo drugo. Nije se osvrnula začuvši uzvik iz kovačnice i nastavila je da korača kroz dvorište korala, sama. Milagros nije htela da pođe s njom u kupovinu i na Marijin očaj ostala je u stanu da šapuće s Karidad... O Pedru Garsiji, dabome.

Mladić ju je saletao danima, i bez ikakvog prikrivanja, ni pred Marijom ni pred nekim drugim ko bi bio prisutan, navodno slučajno izlazio u susret devojci u Sokaku San Migela. Kao da jedino Milagros to nije primećivala i neprestano se topila od miline u njegovom prisustvu, dok ga Marija ne bi oterala. Onda bi usledile svađe, a vidarka ih je prekraćivala pominjući reči Milagrosine majke: „Nikad ne zaboravi da si Vega.“ To se odnosilo na mržnju između dve porodice. Ali nije mogla da spreči da Milagros šapuće s Karidad, koja je uvek slušala šta devojka govori, ravnodušnog lica i s cigarom u ustima, i to je Mariju do te mere nerviralo da je pomislila da više ne kupuje duvan za crnkinju.

– Starice! – začulo se opet, ovog puta iz samog dvorišta.

Okrenula se i ugledala Inosensija na vratima kovačnice, iz koje se izlazilo u dvorište, gde su opet stajale gomile starog i zardalog gvožđa. Međutim, Cigani nisu mogli da ga obrađuju alatom koji su imali.

– Pazi kako se izražavaš, Inosensio! – napala ga je.

– Nisam rekao ništa što bi moglo da ti zasmeta – odvratio je starešina familije Karmona prilazeći.

– Ali hoćeš, ili se varam?

– Zavisiće od toga kako ti to primiš.

Inosensio je stigao do nje. I on je bio star, kao sve starešine. Možda ne kao Grof i ni blizu kao Marija, ali je bio: stari Ciganin, naviknut da naređuje i da ga slušaju.

– Kaži šta imaš – podstakla ga je.

– Prestani da se postavljaš između Milagros i mladog Garsije.

Starica je zastala. Nikad ne bi očekivala takvo upozorenje.

– Radiću kako nađem za shodno – s mukom je odgovorila. – Ona je Vega. Pod mojom je...

– Ona je Karmona.

– Od istih onih Karmona što ste je branili na veću staraca? – nasmejala se zajedljivo. – Isterali ste je iz sokaka i predali meni. Čak je i njen otac to dopustio. Devojka je pod mojom zaštitom.

– A zašto onda živi u sokaku? – odvratio je Inosensio. – Kazna je poništena, to znaš. Vargasi su joj oprostili. Ona je Karmona i ja joj zapovedam, kao i svima.

„Možda je u pravu“, pomislila je Marija; i nehotice se stresla kad je to pomislila.

– Zašto onda nisi ranije nametnuo svoj autoritet? Sad će mesec dana kako smo...

– Devojka se oseća kao Vega – priznao je Inosensio. – Ne zanima me njen novac a pogotovo ne sukob s familijom Vega, iako sad...

– Melčor će se vratiti – pokušala je da ga uplaši.

– Ne želim nikakvo zlo tom starom ludaku.

Zvučao je iskreno.

– Onda, zašto sad? Zašto želiš da podstakneš njenu vezu s Pedrom Garsijom? Zar ne bi mogao da nađeš drugog muškarca za Milagros? Nekoga ko nije Garsija, nekog drugog a ne tog raskalašnog stvora; svi znaju za njegove avanture. Naći ćeš mnoge prosce za devojku i sve familije će se složiti.

– Ne mogu.

Marija je zatražila objašnjenje pružajući ukočenu šaku ispred sebe.

– Zatražile ste od mene da oslobodim Anu i Hosea, a za to mi je potrebna pomoć Rafaela Garsije.

Staričina šaka, ispružena u visini njenih sasušanih grudi, počela je da se ukrućuje. Inosensio je to opazio.

– Da – izjavio je. – Grof je postavio kao uslov da se devojka uda za njegovog unuka.

Marija je snažno sklopila šaku i očajno je protresla. Prsti skupljeni u obliku kuke nisu joj dopustili da je stegne u pesnicu kojom bi želela da udari samog Inosensija. Imala je osećaj kao da joj kroz te iskrivljene prste izmiču razlozi.

– Zašto je potrebno da Rafael posreduje? – upitala je mada je znala odgovor.

– Jedino on može da postigne da parosi iz Crkve Svete Ane izdaju venčani list za

devojkine roditelje. Bez tog papira nema slobode. Uvek je on razgovarao s njima u ime veća staraca; mene ne bi ni primili. A to je njegov jedini uslov: Milagros i Pedro moraju da se venčaju.

– Ana Vega nikad neće dozvoliti da dobije natrag slobodu u zamenu za taj brak.

– Ana Vega će se povinovati onome što naredi njen muž – presekao je raspravu Inosensio – a Karmone nemaju ništa protiv Garsija.

– Dok se majka ne vrati, neću dozvoliti tu vezu – usprotivila se vidarka.

Pogledali su jedno drugo izazivački na jutarnjem svetlu što je ulazilo u dvorište i uvlačilo se među iskrivljeno i zarđalo gvožđe. Inosensio je odmahnuo glavom.

– Slušaj, starice: nemaš autoriteta. Uradićeš kako sam ti rekao; u suprotnom ćemo te proterati iz Trijane a ja ću preuzeti brigu o devojci, makar i silom. Ona želi da joj se vrate otac i majka... a razumeo sam i da nema ništa protiv veze s Rafaelovim unukom. Šta više možeš da tražiš? Hose Karmona pripada mojoj porodici: on je sin mog brata od strica i uradiću sve što je u mojoj moći da ga oslobodim, kao i sve koji još nisu tu. Neću dozvoliti da se Grof povuče zbog tvoje tvrdoglavosti. Pokušava da oslobodi jednu Vegu! Čerku Galijota, njegovog najljućeg neprijatelja! Hoćeš li da razgovaram s Milagros? – Marija je uzmakla jedan korak, kao da ju je Inosensio tom pretnjom gurnuo; njene bosc noge ogrebao je komad gvožđa. – Hoćeš li da joj kažem da dovodiš u opasnost oslobađanje njenih roditelja?

Starici je najednom pozlilo. Usta su joj se napunila pljuvačkom a oker boja starog gvožđa, što je prigušivala blesak sunčevih zraka, zaigrala joj je zbrkano pred očima iz svih uglova dvorišta. Inosensio je pošao da joj pomogne, ali odbila ga je nespretno odmahujući rukom. Šta će biti ako zaista bude razgovarao s Milagros? Devojkica je opčinjena mladim Garsijom. Izgubiće je. Osetila je da će se onesvestiti. Obrisi Inosensiovog tela rasplinuli su se pred njom. Snažno je pritisnula stopalom gvožđe koje je nagazila, dok nije osetila kako joj se jedna ivica zarila u meso i kako krv počinje da lipti po žuljevitom tabanu. Pravi, fizički bol, ohrabrio ju je da se suoči s Karmonom, koji je ćutke posmatrao kako oko staričinog stopala nastaje tamna barica i natapa zemlju.

Oboje su shvatili šta znači povreda koju je starica sebi nanela i za čije se bolne znake trudila da joj se ne vide na licu: predaju.

– Čuvaj krv... Marija. Stara si ti da bi je potcenjivala – posavetovao je starešina porodice Karmona, okrenuo joj leđa i vratio se u kovačnicu.

Nekoliko sati kasnije, starica se odmakla od Milagros čim joj je Pedro Garsija krenuo u susret. Učinila je to ćutke i hramljući, zavijenog stopala, trudeći se ipak

da drži glavu uzdignutu. Milagros je iznenadila ta neočekivana sloboda koju joj je nudila ista ona Marija koja se dotad neustrašivo borila da je spreči da razgovara s mladićem. I osim toga... nije mrmljala psovke! Osmeh i topao pogled kojim ju je Pedro pozvao da priđe i čavrlja s njim nagnali su je da potpuno zaboravi staricu i da čak zapovedno mahne rukom Karidadi da se i ona udalji. S obe strane sokaka, Trijanka na jednoj, Inosensio na drugoj, oboje u vidokrugu, kao svedoci koji hoće da potvrde ispunjenje pogodbe, pogledali su jedno drugo dajući pristanak kad se Marija povukla.

Uveče je i sama starica bila primorana da prizna da je glas kojim je Milagros opila posetioce u gostionici obojen osećanjem kakvo do tada nije postojalo. Dok je svirao gitaru, Fermin je okrenuo glavu prema njoj i pogledom upitao šta se dogodilo; isto su postupili Roke i Sagrario. Marija nije odgovorila nijednome od njih. Nije objasnila Milagrosi zašto je promenila ponašanje, nije želela, a ni devojka nije pitala, možda strepeći da će se, ako to učini, čarolija prekinuti.

Iste noći Grof je opet razgovarao sa ženom, dok su ležali na dušeku od slame i granja. Uspeo je da dobije venčani list i obećanje od sveštenika da će svedočiti za tajni dosije u korist Hosea Karmone i njegove žene Vege; imao je i podršku trijanskog pozornika. Rejes mu je čestitala.

– Nećeš se pokajati – dodala je.

– Nadam se – kazao je. – Koštalo je mnogo novca. Više nego što mi je Inosensio dao. Morao sam da potpišem dokumente obavezujući se da ću platiti taj dug

– Nadoknadićeš taj novac stotruko.

– Morao sam i da obećam sveštenicima da će se Karmona i Vega venčati u crkvi čim budu oslobođeni, da će se devojka krstiti i da će pevati u Crkvi Svete Ane za Božić. Čuli su za nju.

– Pevaće.

– Hoće da se uvere da se mi Cigani zaista približavamo crkvi, da naš trud bude javan, da ceo svet to vidi i opazi. Naterali su me da se ispovedim! Ne znam...

– Zar nije tako dogovoreno na poslednjem sastanku veća? Jesi li im pomenuo osnivanje bratstva?

– Smejali su se. Ali mislim da su u dubini duše bili zadovoljni. – Grof je nekoliko trenutaka ćutao. – A šta ako Vega odbije da se venča u crkvi?

– Ne budi naivan, Rafaele! Anu Vegu nikad neće pustiti na slobodu. Otkako je u Malagi, navukla je na sebe više kazni nego neki kriminalac. Zatvorena je s ostalim Cigankama samo zato što nije u zatvoru. Neće je osloboditi.

– Onda... neće moći da se venča.

– Tim bolje po tebe. Ana Vega to nikad ne bi uradila.

Rejes mu je okrenula leđa, stavljajući do znanja da je razgovor završen, ali Rafael je imao još toga da kaže.

– Obećao sam. Ako se ne venča...

– A šta ti možeš ako je ne oslobode? Imaš izgovor, a Pedro će dotad već biti oženjen devojkom – prekinula ga je. – Ako popovi toliko žele da se Vega uda, neka zamole kralja da je pomiluje.

Negde polovinom decembra, kad su dobili potvrdu da je tajni dosije dopunjen i poslat u Karaku i u Malagu, familije Garsija i Karmona su se okupile u dvorištu korala u kom je stanovala devojka, očišćenom od iskrivljenog i zarđalog gvožđa, kao što je prilika zasluživala; Inosensio je bio naredio da ga prenesu u kovačnicu. Nekoliko dana ranije, ponovo je prišao Mariji.

– Hoćeš li joj ti reći ili da joj kažem ja? – upitao je.

– Ti si starešina – odgovorila je starica ne razmišljajući. Ipak, pre nego što se Inosensio opet oglasio, ispravila se: – Ja ću.

Stan je bio prazan kao kad su se vratile u Trijanu; najveća promena otada bila je gomila uglja ispod niše u kojoj su se nalazili šporetić, stari kotao i kutlača, tri oguljene zdelice od trijanske majolike, sve različite, i nešto hrane u ručno napravljenom kredencu koji vojnici nisu mogli da ukradu.

– Sačekaj nas dole – naredila je Marija Karidadi.

Čim je Milagros čula da starica izbacuje Karidad izgovarajući strogo te tri reči, otišla je do prozora koji je gledao na sokak i nalaktila se na naslon. Nije želela da sluša pridike. Bila je svesna da danima izbegavaju razgovor o tome, ali to su joj bili najlepší dani u životu: Inosensio ju je uverio da će joj majka i otac biti oslobođeni, pevala je i divili su joj se zbog glasa gotovo isto kao zbog veze s Pedrom Garsijom. Ostale Ciganke, njene drugarice, zavide joj! Nagnula je gornji deo tela van prozora, kao da želi da pobegne od staričine kuknjave. Šta ona zna o ljubavi? Šta zna o čaroliji koja se rodi između nje i Pedra kad se sretnu? Časkali su i smejali se zbog svačega: zbog toga kako su ljudi odeveni, zbog običnog komada iskrivljenog gvožđa, zbog dečaćića što se sapleo... Smejali su se i smejali. I gledali se nežno. I ponekad bi okrnuli jedno drugo. A kad se to događalo, bilo je kao opekotina od trunke vrelog pepela što je iskočio iz ognjišta: kao ubod iglom. Milagros nikad nisu opekle varnice iz ognjišta, ali Pedro joj je rekao da je imao taj osećaj jednog dana kad su se približili jedno drugome više nego što je trebalo. Odmakao se pretvarajući se da mu je neprijatno. Milagros bi

volela da je taj trenutak potrajao ceo život. Oboje su se okrenuli prema sokaku da vide da li ih je neko spazio. „Da, kao trunka vrelog pepela!“, kazala je sebi, a noge su joj još drhtale. Mora da je to, nesumnjivo. Šta starica zna o trunkama pepela koje se zabadaju u telo kao igle? Ne! Ne želi da sluša Marijine propovedi. Ipak, starica je progovorila.

– Za nekoliko dana... – Milagros je pošla da zapuši uši – Inosensio će obećati tvoju ruku Grofovom unuku.

Nije ih zapušila. Da li je dobro čula? Okrenula se ka njoj poskočivši. Marija je zaboravila svoj govor videvši radost na devojčinom licu.

– Šta ste rekli? – gotovo je uzviknula. Stara vidarka se žacnula od njenog visokog tona.

– To što si čula.

– Ponovite.

Nije htela.

– Udaćeš se za njega – popustila je najzad.

Milagros je vrisnula još jednom, slabo i visokim tonom, i prinela ruke licu: odmah ih je spustila i pokazala starici, kao da je poziva da podeli radost s njom. Kad je videla da vidarka stoji u mestu, odustala je od pokušaja. Zaplakala je i počela da šetka tamo-amo stisnutih pesnica. Okrenula se oko svoje ose i ponovo vikala i jecala. Pomolila se na prozoru i pogledala u nebo. Onda se okrenula ka Mariji, nešto smirenija, ali suze su joj se slivale niz obraze.

– Možeš da odbiješ – usudila se da kaže vidarka.

– Ha!

– Ja bih ti pomogla, podržala bih te.

– Vi to ne razumete, Marija: volim ga.

– Ti si...

– Volim ga! Volim ga, volim ga, volim ga.

– Ti si Vega.

Devojka je odlučno stala ispred nje.

– Prošlo je mnogo godina od tih razmirica. Ja nemam nikakve veze...

– To je tvoja porodica! Kad bi te deda čuo...

– A gde je moj deda? – Uzvik se čuo i u sokaku. – Gde je? Nikad nije tu kad je potreban.

– Ne...

– A Vege, gde su te Vege kojih su vam puna usta? – prekinula ju je Milagros gnevno, bljujući reči. – Nema nijednog, nijednog! Svi su u zatvoru, a ako nisu, kao oni što smo ih sreli kod Fernandesesa, radije žive s drugom familijom nego da se vrate u Trijanu. O kom Vegi mi govorite, Marija?

Starica nije umela da odgovori.

– Taj mladić nije za tebe, dete – opredelila se da kaže, znajući da je to upozorenje uzaludno. Ali morala je to da joj predoči, i po cenu da devojka reaguje.

– Zašto? Zato što je Garsija i što nije kriv za ono što je uradio njegov deda? Zato što ste vi tako odlučili? Ili je možda odlučio moj deda, gde god da je?

„Zato što je nitkov, licemer i ženskaroš, što želi samo tvoj novac i što će te učiniti nesrećnom.“ Taj odgovor je prošao starici kroz glavu. Neće joj poverovati. „A osim toga je Garsija, jeste, unuk čoveka koji je tvog dedu poslao na galiju; unuk čoveka koji je tvoju babu poslao u smrt a majku u bedu.“

– Ne želiš da shvatiš – požalila se umesto toga.

Ostavila je devojku koja je zinula da odgovori. Okrenula se i napustila stan.

U dvorištu korala očišćenom od gvožđa, dok su familije Karmona i Garsija čestitale jedna drugoj i pile vino kupljeno novcem od njene poslednje večeri u gostionici, Milagrosi je nedostajala starica. Nije je videla odonda. Pet dana se neumorno raspitivala za nju. Čak se osmelila da se pojavi u ciganskoj mahali zajedno s Karidad, ali bez uspeha; zatim su špartale seviljskim ulicama, opet uzalud. Izuzev Pedra, koji je proveo nekoliko minuta s njom da bi se posle bacio na piće, pričao i smeja se s ostalim Ciganima, i osim Karidad, Milagros se osećala kao tuđinka među tim ljudima. Ponovo su počeli da se pojavljuju šarena odeća i ukrasi u kosi, raznobojne vrpce i cveće; Cigani su radije gladovali nego da se oblače kao paji. Poznavala ih je sve, jeste, ali... kakav će biti život s njima? Kako će joj proticati dan za danom kad pređe sokak i ode u zgradu gde stanuju Garsije? Pogledala je Trijanku, debelu i oholu, kako šeta među ljudima kao da je prava grofica, i želudac joj se zgrčio. Htela je da ode do Pedra i potraži podršku kad su dvojica starešina, Rafael i Inosensio, zatražili tišinu. I dok su se ljudi okupljali oko njih, Rafael je pozvao sina Elijasa i unuka Pedra da mu priđu, a Karmona nju.

– Inosensio – objavio je Elijas Garsija glasno i zvanično – ti si poglavar familije Karmona i želim da zatražim tvoju dozvolu da moj sin Pedro, ovde prisutan, uzme za ženu Milagros Karmonu, ćerku Hosea Karmone. Moj otac Rafael

Garsija, glava naše porodice, obećao je u svoje i u moje ime da ćemo isplatiti veliki novac da Milagrosini roditelji budu oslobođeni, i tom isplatom smatramo da smo ispunili ciganski zakon i platili cenu za devojkicu.

Pre nego što je Inosensio odgovorio, Milagros je nervozno pogledala Pedra. On joj se osmehnuo i ohrabrio je. Njegova stalozhenost ju je umirila.

– Elijase, Rafaele – čula je Inosensiov odgovor – mi Karmone smatramo da je dovoljna cena novac dat da se oslobodi jedan iz naše familije i njegova žena. Ja vam dajem Milagros Karmonu. Pedro Garsija – dodao je Inosensio obraćajući se mladiću – dobijaš najlepšu devojkicu u Trijani, najbolju pevačicu koju je do danas iznedrio naš narod. Ta žena će ti izroditi decicu, biće ti verna i pratiće te kud god da kreneš. Svadba će se održati odmah po Novoj godini. Budi srećan s njom.

Zatim su Inosensio i Rafael Garsija prišli i zapečatili pogodbu pred svima, licem u lice, žustro i dugo stežući jedan drugome ruku. U tom času Milagros je osetila snagu tog saveza kao da svaki starešina kida kleštima meso s njenog tela. A šta ako je Marija u pravu?, obuzela ju je sumnja. „Uvek imaj na umu da si Vega“, reči koje je njena majka želela da stignu do nje sevnule su joj u glavi kao munja. Ali nije imala vremena da razmišlja o tome.

– Da se niko nije drznuo da raskine ovu veridbu! – čula je kako uzvikuje Rafael Garsija.

– Proklet bio onaj ko se usudi! – nastavio je Inosensio. – Neka ne nađe smrt ni na nebu ni na zemlji!

I s tom ciganskom zakletvom dočekanom aplauzima, Milagros je shvatila da je njena sudbina odlučena.

Bilo je to prvo veselje otkako je otpočelo oslobađanje Cigana iz brodogradilišta i zatvora. Cigani iz Sokaka San Migela doneli su ono malo hrane i pića što su imali. Pojavile su se dve gitare i nekoliko kastanjeta i दौरа, sve polomljene i oštećene. No ipak, muškarci i žene su potražili njihovu dušu i isprobavali instrumente dok nisu izvukli iz njih muziku kakvu su nekad mogli da stvore. Milagros je pevala i igrala, dok su je svi pratili udarajući dlanom o dlan, raspoložena zbog vina, ošamućena zbog neprestanih saveta i čestitki koje je primala; pevala je i igrala s ostalim Cigankama i u više navrata s Pedrom, a on je, umesto da prati njen ritam, pravio kratke i osorne pokrete, ohole i gorde, kao da umesto da igra za Cigane što plješću, dovikuje svima njima da će ta žena biti njegova, samo njegova.

U suton je Trijanka zapevala deblu bez ikakve pratnje, i produžavala ju je i produžavala prepuklim glasom dok suze nisu navrle na lica Ciganki a muškarci

pokušali da ih sakriju prinoseći načas ruku očima. Milagros su takođe skolila bolna osećanja što su izašla na površinu kod svih njih i zadrhtala je kao ostali. Nekoliko puta joj se učinilo da je Pedrova baba izaziva. „Dosad je tvoj uspeh samo plod veselih i glupavih melodija koje pevaš u bednoj gostionici“, kao da ju je ismejavala. A šta je s bolom ciganskog naroda?, začikavala ju je, šta s kante hondom, pesmom o najdubljim osećanjima, onom što je mi Cigani čuvamo za sebe?

Milagros je prihvatila izazov.

Dug jauk istrgnut iz njene utrobe učutkao je ciganske aplauze što su odjeknuli čim je Trijankin glas prestao da vreba njihovu tugu, kao da im je doneo utehu kad je iznenada zamukao. Milagros je zapevala i ne stajući u sredinu kruga, s Karidad i drugim Cigankama pored sebe. Ona se nije osećala slobodno! Naprotiv, glas stare Rejes ju je preneo u predvečerje na obali reke, ispred Crkve Naše Gospe od Dobrog Vazduha, otvorene kapele seviljskih moreplovaca, i dede koji je klečao na kolenima. „Gde je deda?“, zapitala se dok joj se glas lomio u grlu i izlazio iz nje izmučen, kao jecaj iz dubine duše. „Pevaj dok ne osetiš u ustima ukus krvi“, bila joj je rekla Marija. A gde je starica? A njeni roditelji? Milagrosi se učinilo da oseća ukus te krvi upravo kad je Trijanka pognula glavu, pobeđena. Nije je videla, ali je znala, pošto su Cigani dugo ćutali kad je završila, čekajući da odjek njenog poslednjeg uzdaha iščezne iz sokaka. Zatim su joj klicali kao Seviljci u gostionici.

– Oдох ja – Pedro Garsija je iskoristio zaglušujuće odobravanje da pozove dedu u stranu i da mu to kaže.

– Kuda, Pedro?

Mladić mu je namignuo.

– Danas nije dan... – pokušao je Rafael da se usprotivi.

– Kažite da ste me poslali da nešto obavim.

– Ne, Pedro, to ne može biti danas.

– Zbog jedne Vege? – prebacio mu je mladić. Rafael Garsija se trgnuo a njegov unuk je ublažio izraz lica i osmehnuo se pre nego što je nastavio: – Vi ste bili isti kao ja, grešim li? Mi smo isti. – Prebacio mu je ruku preko ramena i nežno ga zagrlio. – Hoćete li da me sprečite da uživam da biste zadržali spoljašnji izgled pred jednom Vegom?

– Idi i zabavi se – popustio je starešina smesta.

– U crkvu. Recite da sam otišao da molim kronicu – podrugnuo se mladić, već

na putu da izađe iz sokaka.

Kad je Pedro stigao blizu Trga Spasitelja, pošto je prešao Most brodica i ušao u Sevilju, njegov deda nije imao drugog izbora nego da priđe Milagrosi: devojka je dosta dugo tražila verenika pogledom.

– Otišao je da razgovara s parohom iz Svete Ane o tvom krštenju – umirio ju je.

Ni Milagros ne bi progutala priču da se Pedro priključio nekoj od više od sto litija koje su prolazile ulicama Sevilje pevajući Zdravomarije ili moleći kronicu! No znala je da treba da bude krštena; to joj je pomenuo Inosensio kad je najavio i da će za Božić pevati u parohijskoj crkvi. Bio je to uslov da joj otac i majka budu oslobođeni. I tačno u trenutku kad je Pedro prešao preko Trga Spasitelja i stigao u Ulicu stolara, prihvatila je Grofov izgovor i pridružila se veselju.

Skriven na uglu Trga Spasitelja, Pedro je osmotrio ulicu gde su živeli stolari, od kojih su neki postali graditelji gitara, pre nego što je krenuo da je pređe i stigne do kuće gde ga je čekala žena zanatlije, bujnih oblina ali nezadovoljna. Sićušno parče žute tkanine ostavljene tobože slučajno iza rešetke prozora radionice govorilo mu je kad je sama. Srce mu je brže kucalo i to ne samo zbog želje: rizik da će se pojaviti muž, najčešće pijan, kao što se desilo jednom kad je morao da se sakrije dok žena nije uspela da ga uspava, pojačavao je i njegovo i njeno uživanje. Dozvolio je sebi da se osmehne u mraku kad se setio toga: „Sad će doći“, vrištala je nervozno dok ju je Pedro pomamno tucao, nogu dignutih uvis, obgrljujući svojim butinama njegove bokove, „otvoriće vrata i čućemo njegove korake“, smejala se dahćući, „zateći će nas na delu i...“ Reči su prešle u dug jecaj kad je dostigla orgazam. Te noći stolar se nije pojavio, setio se mladić opet se smeškajući kad se senka na koju je motrio izgubila iz Ulice kolevke a Ulica stolara ostala pusta. Žurno je ušao u nju.

Napustio je kuću posle sat vremena i rasejano krenuo niz ulicu. Čula su mu još bila puna ženinog dodira, ukusa, mirisa i jecaja dok nije došao do retabla Naše Gospe Zaštitnice Bepomoćnih, naslikanog na samoj ulici.

– Džukelo odvratna!

Iznenadio se začuvši tu uvredu. Pre toga je nije video: pogurena senka pored retabla. Baba Marija je nastavila:

– Čak ni na dan kad si se verio s devojčicom nisi sposoban da obuzdaš svoju... svoju pohotu.

Pedro Garsija je blenuo u staru, nadmenu vidarku, što je zahtevala poštovanje koje... Bila je sama u zabačenoj ulici u Sevilji, u pola noći! Kakvo poštovanje je mogla da očekuje, koliko god da je stara Ciganka?

– Zaklinjem se krvlju Vega da se Milagros neće udati za tebe! – zapretila je. – Ispričaću joj...

Ciganin je prestao da je sluša. Zadrhtao je od same pomisli da će deda i otac pobesneti ako devojka odbije da se venča s njim. Nije stao da dvaput razmisli. Uhvatio je vidarku za vrat i glas joj je prešao u nerazumljivo grgotanje.

– Glupa babo! – promrmljao je.

Stegao ju je samo jednom rukom. Marija je zinula i zarila sasušene prste, nalik na kuke, u napadačeve ruke. Pedro Garsija nije učinio ništa da ih skine sa sebe. Koliko je lako, otkrio je dok su sekunde prolazile a staričine oči pretile da će ispasti iz duplji. Stegao je još jače, dok nije čuo kako nešto krcka u staričinom vratu. Ispalo je jednostavno, brzo, nečujno, jezivo nečujno. Pustio ju je i Marija se srušila na zemlju, onako mala i izborana.

Bratstvo koje brine o retablu postaraće se za leš, pomislio je pre nego što ju je ostavio da leži tu, i obavestiće vlasti, i biće izložena, ili možda neće, negde u Sevilji za slučaj da je neko traži. Najverovatnije će je sahraniti u zajedničkoj raci plaćenju novcem milosrdnih parohijana.

Parohijska crkva Svete Ane u Trijani, u srcu predgrađa, imala je najveći broj „pričešćenih duša“ u Sevilji – više od deset hiljada – i u njoj su služila tri paroha, dvadeset tri prezvitera, jedan podđakon, pet nižih sveštenika i dvojica s prvom tonzurom. Ali uprkos tako velikom broju vernika i sveštenika, Milagros je uzdrhtala kad ju je ugledala. Bila je to masivna gotička građevina s pravougaonom osnovom i tri broda, od kojih je srednji bio širi i viši nego druga dva, a na polovini ju je prekidao hor. Podignuta je u trinaestom veku po naređenju kralja Alfonsa X kao izraz zahvalnosti majci Device Marije zato što mu je čudesno iscelila oko.

Milagrosi se učinila tamna i prepuna pozlaćenih retabala, kipova ili slika Hrista na mukama ili u ranama, svetaca, mučenika i devica što su je odmeravali pogledom i kao da su je ispitivali. Pokušala je da se otrese tog osećaja težine kad je primetila da njene bosc noge gaze po naboranoj površini; pogledala je u pod i odskočila u stranu savladavajući se da ne izusti psovku, i umesto toga je frknula: stajala je na jednoj od mnogih nadgrobnihc ploča ispod kojih su počivali zemni ostaci dobročinitelja crkve. Privila se uz Karidad i obe su stale kao ukopane. Jedan sveštenik se pojavio ispod luka Naše Gospe od Antigve, u brodu jevandjelja, iza kog se nalazila sakristija. Stvorio se tu ćutke, trudeći se da ne smeta vernicima, uglavnom ženama koje su se devet dana zaredom molile i preporučivale Svetoj Ani, da bi postigle željenu plodnost ili da bi zaštitile trudnoću, već vidljivu; u Trijani i u celoj Sevilji bilo je opštepoznato da se sveta matrona odvajkada zauzima da žene začnu.

Milagros je nekoliko koraka dalje od njih ugledala sveštenika i Rejes kako šapuću; sve vreme je pokazivala prema njoj, i sveštenik ju je gledao snishodljivo. Trijanka je gotovo zamenila baba Mariju u njenom životu. „Gde je ta tvrdoglava starica?“, zapitala se devojkca po hiljadu i prvi put tih dana. Nedostajala joj je. Mogle bi da oprostc jedna drugoj, što da ne? Pokušala je da izbacic staricu iz misli kad joj je sveštenik dao zapovedan znak da pođe za njim: Mariji se ne bi dopalo što je ona tu, što se predaje crkvi i priprema za krštenje; sigurno ne bi. Kad su prolazile pored Rejes, Trijanka je pokušala da zadrži Karidad.

– Ona je sa mnom – kazala je Milagros vukući drugaricu da ne bi zastala pored

Ciganke.

Posle baba Marijinog bekstva i dok joj se ne vrate roditelji, jedino joj je Kačita ostala od ljudi s kojima je živela, i devojka je tražila njeno društvo više nego ikad, čak i po cenu da se pokatkad ne vidi s Pedrom, mada je morala i da prizna da se ponašanje njenog mladog verenika promenilo, makar i neprimetno, otkako su dve porodice ugovorile brak: i dalje joj se smeškao, čavrljao s njom i obarao oči onim nežnim pokretom što ju je uzbuđivao, ali postojalo je nešto... nešto drugačije u njemu a ona nije bila u stanju da otkrije šta.

Sveštenik ju je čekao ispod luka Device Marije od Antigve.

– Ona je sa mnom – ponovila je Milagros kad je i on hteo da se suprotstavi da Karidad uđe.

Prekoran izraz kojim je božji čovek dočeka te reči pokazao je devojci da joj je ton možda bio preoštar, ali ipak je ušla u sakristiju s Karidad. Počinjalo je da je gnjavi da joj svi govore šta treba da radi; Marija to nije činila, samo je kukala i gundala, ali Rejes.... ona je prati kud god da pođe! U Bijenvidovoj gostionici joj čak zapisuje koje pesme da peva. Pokušala je da se suprotstavi, ali gitare su slušale Trijanku a Milagros nije imala drugog izbora nego da im se pokori. Fermin i Roke više nisu bili deo grupe, a ni Sagrario. Sve su ih zamenili članovi porodice Garsija, i samo su Garsije učestvovali. Trijanka je zabranila i da Karidad udara dlanom o dlan u ritmu pesama i igara. „Otkud crnkinja ume da pljeska uz fandango ili segidilje?“, odbrusila je Milagrosi. I za vreme trajanja predstave, Karidad je stajala kao kamen, kao da je prislonjena o zid kuhinje u gostionici, i nije imala čak ni lošu cigaru da je stavi u usta. Rejes je uzimala sav novac koji su dobijali i predavala ga Rafaelu, starešini, a za razliku od baba Marije, Grof kao da nije bio raspoložen da nagrađuje Karidad cigarama.

Milagros je uspevala da pobegne od Trijankine stege jedino noću, kad je spavala. Inosensio nije dopustio da ona provodi noć u koralu Garsija dok se ne održi svadba, i Karidad i ona su i dalje stanovale u starom i opustošenom stanu u kome je provela detinjstvo. Ipak, Trijanka im je utrpala jednu staru strinu-udovicu da pazi na Milagros. Žena se zvala Bartola...

– Koje su zapovesti Svete majke Crkve?

Pitanje je vratilo Milagros u stvarnost: njih dve su stajale u sakristiji, pred stolom od izrezbarenog drveta a sveštenik je sedeo za njim i ispitivao je strogog lica. Nije ih pozvao da sednu na stolice za posetioce. Devojka nije imala pojma o tim zapovestima. Htela je da prizna svoje neznanje ali se setila saveta koji joj je dao deda jednog dana, kad je bila mala: „Ti si Ciganka. Nikad ne govori istinu pajima.“ Osmehnula se.

– Znam ih... znam... – odgovorila je. – Navrh su mi jezika – dodala je dodirujući ružičasti vršak. Sveštenik je sačekao nekoliko trenutaka, držeći prekrštene ruke na stolu. – Ali nikako da izađu ti...

– A molitve? – prekinuo ju je pre nego što izgovori nešto neprilično. – Koje su ti molitve poznate?

– Sve – odgovorila je samouvereno.

– Kaži mi Očenaš.

– Oče, pitali ste me da li su mi poznate, a ne da li ih znam.

Sveštenikov izraz lica se nije promenio. Znao je kakvu narav imaju Cigani. U zao čas su mu poverili da se pozabavi tom bezobraznom Cigankom, ali prvi paroh kao da je veoma zainteresovan da je krsti i privuče cigansku zajednicu crkvi, a on je samo običan prezviter bez parohije i sa skromnim prihodima. Nedostatak sveštenikove reakcije okuražio je Milagros, koja je došla do sličnog zaključka: popovi žele da se ona krsti.

– Od koje se tri osobe sastoji Sveto Trojstvo? – opet je upitao.

– Melkior, Gašpar i Baltazar – uzviknula je Milagros suzdržavajući se da se ne zacereka. Čula je taj izraz od dede, u ciganskoj mahali, kad je hteo da nasamari čiča Tomasa. Svi su prasnuli u smeh.

Ali sad se trgla čak i Karidad, koja je stajala korak iza Milagros, u robovskoj odeći i sa slamnatim šeširom u rukama. Sveštenika je ta reakcija iznenadila.

– Ti znaš? – upitao je.

– Da... oče – odgovorila je Karidad.

Sveštenik je pokušao da je mimikom lica navede da ih nabroji, ali Karidad je već bila oborila pogled i zurila u pod.

– Ko su? – upitao je naposletku.

– Otac, Sin i Sveti duh – izdeklamovala je.

Milagros se okrenula prema drugarici i u tom položaju saslušala naredna pitanja, sva upućena Karidadi.

– Da li si krštena?

– Jesam, oče.

– Znaš li Simbol vere, ostale molitve i zapovesti?

– Da, oče.

– Pa nauči je onda! – eksplodirao je prezviter upirući rukom u Milagros. – Zar

nisi htela da imaš pratnju? Kao sveštenik, kad neka odrasla osoba... ili neko ko tako izgleda – dodao je s gnušanjem – želi da primi svetu tajnu krštenja, moja je obaveza da ga upoznam i posvedočim da se njegov život upravlja prema tri hrišćanske vrline: veri, nadi i milosrđu. Počuj: prva je ograničena na ono u šta treba da veruje svaki dobar hrišćanin, a to je sadržano u Simbolu vere. Druga se odnosi na to kako čovek treba da postupa, a za to je potrebno da zna božje i crkvene zapovesti, i na kraju, treća: šta može da očekuje od Boga, a to se nalazi u Očenašu i u ostalim molitvama. Ne vraćaj se ovamo dok sve to ne naučiš – dodao je napuštajući ideju da poduči Ciganku veronauci oca Eusebija. Biće zadovoljan ako ta bestidnica bude kadra da izrecituje Simbol vere!

Ne dajući joj priliku da odgovori, ustao je od stola i nekoliko puta zamahnuo nadlanicama obe ruke s ispruženim prstima, kao da tera dve dosadne životinjice, pokazujući im da izađu iz sakristije.

– Kako je bilo tamo unutra? – htela je da čuje Trijanka, koja ih je čekala na jednom prilazu crkvi, iskoristivši to da obazrivo traži milostinju, predskazujući plodnost svakoj mladoj parohijanki što je ulazila unutra.

– Već sam napola krštena – odgovorila je Milagros ozbiljno. – Istina je – ponovila je zapazivši sumnjičav izraz lica stare Ciganke – nedostaje još samo druga polovina.

Ali Rejes nije bila nikakva tupava paja i nije joj ostala dužna.

– E pa, čuvaj se, dete – odgovorila je upirući u nju prstom koji je klizio levo-desno kroz vazduh, u visini devojčinog struka – da te ne preseku napola da krste tu polovinu što nedostaje, i smisao za humor ti ispadne na jednu stranu.

Milagrosi nisu ulazile u glavu ni molitve ni te božje ili crkvene zapovesti koje je Karidad pokušavala da je nauči recitujući ih umornim glasom, kao nedeljom na misi u šećerani na Kubi. Stara Bartola, kojoj je bilo preko glave isprekidanih jutarnjih ponavljanja, sedeći na rasklimatanoj stolici što ju je dovukla sa sobom s drugog kraja sokaka kao da je najveće blago i namestila pored prozora u Milagrosinoj kući, rešila je problem jednim uzvikom.

– Pevaj ih, devojko! Ako ih budeš pevala, zapamtićeš ih.

Od tog dana bezvoljno zamuckivanje je zamenjeno pesmicama i Milagros je počela da uči molitve i zapovesti u ritmu fandanga, segidilja, sarabandi ili čakona.

Međutim upravo ta prirodna lakoća, taj dar što ga je posedovala da upije muziku i pesme, stvorio joj je najviše problema i neprilika kad je kucnuo čas da nauči božićne pesme koje je trebalo da peva u Svetoj Ani.

– Umeš li da čitaš partiture?

Pre nego što je Milagros odgovorila, i sam kapelmajstor je odmahnuo rukom shvativši koliko je njegovo pitanje smešno.

– Umem da čitam jedino linije na ruci – odvrtila je devojka – a bio mi je dovoljan samo tren oka da na vašoj pročitam mnogo nesreća.

Bila je napeta. Članovi muzičke kapele Svete Ane osuđivali su je svi do jednoga, i nije joj bilo teško da stvori predstavu šta misle o njoj dečaci iz hora, tenor, ostali pevači i orguljaš; osim dečaka iz hora, svi su bili profesionalni muzičari. Šta radi bosonoga i prljava Ciganka pevajući božićne pesme u njihovoj crkvi?, mogla je da pročita na njihovim licima.

A na licu maestra, ćelavog i trbušastog, mogla je da pročita slavodobitnu grimasu koja je naposljetku prešla u zaglušujuć uzvik.

– Da čitaš linije na ruci? Napolje odavde! – Pokazao joj je izlaz. – Crkva nije mesto za ciganske vradžbine! I vodi tu tvoju crnkinju! – dodao je zamahujući ka Karidadi, koja je stajala daleko od svih njih.

I sama Trijanka, koja ih je čekala opet proseći ispred crkve, ovog puta drsko, kao da joj to što će Milagros pevati božićne pesme daje nekakvu dozvolu, potrčala je da ispriča mužu da je devojka isterana iz crkve.

– Da je udata za Pedra, ošamarila bih tu ćudljivu devojčicu – kazala mu je naposljetku.

– Dobićeš priliku za to – obećao joj je muž, i pohitao u Svetu Anu pre nego što ga paroh zovne da položi račune.

Došao je kući smeten: morao je bezbroj puta da moli za izvinjenje i da se ponižava pred razjarenim sveštenikom. Stigavši u sokak, ugledao je Milagros kako zaneseno sluša Pedra kao da se ništa nije dogodilo tog blistavog zimskog dana. Odbacio je mogućnost da joj priđe u tom trenutku, obratio se za pomoć Inosensiju, i vratio se s njim do mesta gde je dvoje mladih Cigana razgovaralo.

Devojka nije ni videla da oni dolaze, ali Pedro jeste, i po dedinom hodu i brektanju predvideo je šta se sprema; odmakao se dva koraka.

– Neće ti osloboditi oca i majku – kazao je Grof Milagrosi s neba pa u rebra.

– Šta...? – promucala je.

– Neće ih osloboditi, Milagros – slagao je Inosensio priskaćući u pomoć Grofu, koji je obećao parohu da će se Milagros vratiti i lepo ponašati.

– Ali... zašto? Rekli ste da su dosijei poslani u Malagu i Karaku.

– Prosto će reći da se pojavio novi svedok i da on demantuje sve druge tajne informacije – odgovorio je Grof. – Nije neophodno samo biti venčan u crkvi, treba i posvedočiti da njih dvoje ne žive kao Cigani, a pošto je reč o Vegama, neće im biti teško da dokažu suprotno.

Milagros je prinela ruke licu. „Šta sam to uradila?“, upitala se očajno.

– Zar njima nije svejedno hoću li pevati u crkvi ili ne? – pokušala je da se odbrani.

– Ne razumeš, devojko. Za njih ne postoji ništa važnije nego da vrate zabludele ovčice pred božje lice. A zabludele ovčice danas, pošto su proterali Jevreje i Moriske,* to smo mi: Cigani. Godinama se u Svetoj Ani ne pevaju božićne pesme, a sveštenici su pristali da se vrate toj tradiciji i da ih peva Ciganka! To što ćeš ti pevati božićne pesme u crkvi značiće da javno pokazuju da su uspeli da nas privuku pod svoje okrilje. Čak je i seviljski nadbiskup bio upoznat s planom! Ali sad...

Dvojica glavešina su razmenila saučesnički pogled čim su uočili da je Milagrosina brada zadrhtala; devojka je bila na ivici suza. Obojica su se okrenula da pođu.

– Ne! – zaustavila ih je. – Pevaću! Kunem se! Šta može da se uradi? Šta mogu...?

– Ne znamo, dete – odgovorio je Inosensio.

– Možda ako odeš i zamoliš za izvinjenje... – istakao je Rafael kriveći usta da pokaže da i pored toga ima malo nade.

I izvinila se. Sveštenicima. Mastru. Svim članovima muzičke kapele, uključujući i dečake. Karidad ju je posmatrala: stajala je pognute glave, ponižena pred njima, ne znajući šta da radi s rukama naviknutim da veselo lepršaju okolo, izvlačeći iz sebe svaku reč od onih što joj je Inosensio posavetovao da kaže.

– Žao mi je. Oprostite. Nisam htela nikoga da uvredim a ponajmanje Isusa Hrista i Devicu Mariju u njihovoj sopstvenoj kući. Molim vas oprostite mi. Potruđiću se da pevam.

Trijanka je prestala da prati građane i da traži milostinju i ušla je u crkvu da uživa u devojčinom poniženju. „Dobićeš priliku“, obećao joj je muž, i zbog Boga će dobiti priliku da joj udari šamar koji zaslužuje.

Pošto je više dečaka iz hora i nekoliko starijih muzičara prihvatilo izvinjenje, jedan prezviter ju je naterao da klekne na pod ispred glavnog oltara i da se moli da bi okajala greh. Tu, ispred šesnaest ploča od kojih se sastojao retabl

prilagođen osmougaonom ograđenom prostoru pred oltarom, Milagros je duga dva sata, koliko su trajale probe muzičke kapele, mucala naučenu pesmicu. Bližio se Božić i trebalo je da sve bude spremno.

Uprkos izvinjenjima, naredni dani, kada je Rafael naredio da više ne peva u gostionici da bi se posvetila Svetoj Ani, predstavljali su pravo mučenje za devojku. Noseći slobodu roditelja na savesti, morala je da se ugrize za jezik kad je maestro vikao, a on je svaki čas prekidao probe da bi je okrivljavao i vređao, vapeći do neba što ga je snašla nesreća da mora da radi s neukom devojkom koja ništa ne zna o solfeđu i o pevanju, i nije kadra da zameni muziku dlanova i gitara orguljama.

– Ciganka! – urlao je na sav glas upirući prstom u nju. – Prljava prosjakinja, što je pevala jedino proste romanse za pijance i prostitutke! Kradljivica kao i sve njene sorte!

Izložena surovij poruzi pred svima, Milagros je trpela i ne skrivajući suze koje su joj se slivale niz obraze, a kad bi se muzika opet začula, trudila se i telom i dušom. Predosećala je... bila je sigurna da je cilj maestra i ostalih da je spreče da peva za Božić i da će uraditi sve što je u njihovoj moći da to postignu.

Njene sumnje su se potvrdile tri dana pred Božić. Maestro se pojavio na probi u pratnji sve trojice paroha iz Svete Ane; ostali prezviteri su zauzeli mesto pored sakristije. Tada je nije vređao, ali se neprestano žalio i prekidao je, i sve to bacajući očajne poglede ka parosima, pokušavajući da im na taj način kaže da to ne može izaći na dobro.

– I ne pokušavam – požalio se jednom – da tražim od nje da peva ariju u italijanskom stilu, mada bi ovaj veliki hram božji upravo to zasluživao. Odabrao sam špansku božićnu pesmu, klasičnu, s koplama i segidiljama, ali ne ide ni tako!

Milagros je videla da se sveštenici domunđavaju i prestrašeno se uverila da njihova uznemirenost, dok su gledali kako maestro prevrće očima i kezi se, prelazi u spoznaju da su napravili grešku. Neće pevati! Celo telo joj je zadrhtalo. Pogledala je ka Karidadi, koja se nije micala s mesta. Užasnuto je spazila da prvi paroh širi ruke, a taj pokret je bio nepogrešiv znak da odustaje.

Odlaze! Milagros je pomislila da će se onesvestiti. Maestro je sakrio osmeh savijajući se u lagani naklon dok su parosi prolazili. „Kurvin sin!“, promrmljala je devojka jedva čujno. Nesvestica je prešla u bes; džukela i kurvin sin!

– Kur...! – vrisnula je ali ju je prekinuo drugi krik.

– Maestro! – Onako debela, Rejes je trčala kroz crkvu. Stala je, nespretno savila

kolena i prekrstila se pred glavnim oltarom, ustala i nastavila da pravi znakove krsta na čelu i grudima dok nije došla do njih. – Velečasni oci – othuknula je šireći ruke da bi ih sprečila da produže dalje – znate li kako glasi izreka moga naroda?

Maestro je uzdahnuo, parosi su stajali ravnodušno, kao da joj ukazuju milost da to izgovori.

– Starom magarcu najveći teret i najgora oprema – izbrbljala je Trijanka.

Neko iz muzičke kapele se nasmejao, možda neki dečak iz hora.

– Znate li šta to znači?

Milagros je gledala čas nju čas njih ne verujući.

– Ispričaj nam – opet je dopustio prvi paroh dajući joj pogledom dozvolu.

– Da. Reći ću vam, velečasni oče: to znači da stari, oni – pokazala je prema pevačima, koji su svi piljili u nju – moraju da ponesu najveći teret i najgoru opremu. Ne devojčica. Nećete uspeti s njom – dodala je obraćajući se maestru – ona je samo obična Ciganka, kao što Vaša milost neumorno ponavlja, grešnica koja hoće da se krsti. Mi Cigani želimo da dođemo u ovu crkvu i čujemo kako peva jedna od naših da bismo slavili Isusa Mladenca na dan kad se rodio. Slušajte. Slušajte svi. Ona ih zna. Zna božićne pesme. Ućutite svi – odvažila se da naredi. Prepredena žena je primetila da je njen govor bio po volji sveštenicima, a sad... sad mora da im se dopadne Milagrosina pesma. – Pevaj, dete, pevaj kao što samo ti umeš.

Milagros je zapevala jednu božićnu pesmu, na svoj način, zanemarujući komplikovana uputstva koja joj je davao maestro. Njen glas se razlegao i odjeknuo u crkvi gde nije bilo vernika. Parosi su se okrenuli ka devojci. Iza njih, u sakristiji, jedan prezviter se naslonio na zid, sklopio oči i pustio da ga ponese pesma; drugi, stariji, mahao je rukom po taktu melodije. Nisu joj aplaudirali kao u gostionici, niko nije izvikivao prostakluge, ali čim je završila pesmu, znala je da ih je očarala.

– Jeste li je čuli? – suočila se Rejes s maestrom.

On je potvrdio skupljenih usta, ne usuđujući se da pogleda u sveštenike.

– E pa, odsad opteretite stare magarce!

Milagros se zapitala da li se neko od njih sad osmehuje, ali nije mogla da pomeri nijedan mišić da vidi.

– Neka se stari magarci prilagode devojčinom ritmu, njenom tonu, njenom solfeđu ili kako god da vi zovete sve te trice i kučine; ona je samo neuka

Ciganka, mlada magarica.

Nekoliko časaka i Rejesi i Milagrosi se činilo da čuju kako sveštenici razmišljaju.

– Neka bude tako – presudio je prvi paroh razmenivši pogled s ostalima. – Maestro, devojka će pevati na svoj način, kao maločas, i neka se ostali prilagode njoj.

I tu je stajala Milagros ujutro na dan Božića 1749. godine, odevena u crnu odoru pozajmljenu od sveštenika, od grubog sukna s rukavima, koja ju je prekrivala od glave do bosih peta. Juče je krštena pošto je dokazala da ume tiho da izgovara molitve i zapovesti. Nisu tražili od nje da zna nešto više, a pošto je bila odrasla, poprskali su je svetom vodicom umesto da je urone u bazen za krštenje u prisustvu kumova: Inosensija i Rejes. Sad je devojka krajičkom oka nervozno gledala svetinu što se malo-pomalo okupljala u Svetoj Ani, svi čisti, svi u najsvečanijoj odeći; muškarci isključivo u crnom, po španskoj modi, pošto se ono malo pofrancuženih što su se oblačili u vojničkom stilu moglo izbrojati na prste jedne ruke u predgrađu; žene, odevene jednostavno, prekrivene crnim ili belim mantiljama, držeći krunice od ćilibara i srebra, ponekad i od zlata, i beskonačno mnogo lepeza koje su lepršale dok su se ruke u rukavicama neprestano pomerale. Milagros je pokušala da zamisli da je u gostionici, gde je uz pomoć baba Marije i SAGRARIO obuzdala drhtanje ruku i tištanje u grudima od kog gotovo nije mogla da diše, ali atmosfera u crkvi nije nimalo ličila na zveckanje čaša s vinom ili rakijom raznošenih od stola do stola i ljude što su se bacali na bludnice. Cela Trijana se okupila u crkvi, cela Trijana je čekala da čuje božićne pesme koje će pevati Ciganka, obnavljajući tradiciju izgublenu pre mnogo godina.

Upravila je pogled ka kapelmajstoru, trbušastom i ćelavom. Na glavi je imao naočare koje nije viđala na njemu na probama i davale su mu ozbiljan izgled, u neskladu s mahnitom jurnjavom gore-dole da uredi i preuredi hor. Nije se udostojio da je pogleda kroz te nove naočare. Pored graje ljudi u očekivanju da počne misa i zvuka stotina lepeza i kuglica na krunicama što su udarale jedna o drugu, devojku je pored nervoze koju je već osećala uhvatio i strah da bi maestro mogao da joj napakosti. Poslednje probe, prilagođene njenom načinu pevanja, prošle su sjajno, kad je Ciganki to najmanje izgledalo tako, ali ko joj garantuje da se maestro, ranjenog ponosa, neće osvetiti baš na dan kad su oči cele Trijane uprte u nju? Sveštenici će se naljutiti i sloboda njenih roditelja opet će biti dovedena u pitanje.

No devojka nije znala da su još neki bili istog mišljenja nakon što je Rejes

ispričala o svom sukobu u crkvi s kapelmajstorom. Rafaelu i Inosensiju je bio dovoljan jedan pogled da se razumeju, i na samo božićno jutro, ranom zorom, trojica Cigana, dvojica Garsija i jedan Karmona, čekali su maestra na vratima njegove kuće. Bilo je potrebno samo nekoliko reči pa da dirigent shvati da taj dan treba da bude najveličanstveniji u njegovom životu.

Uto je počela misa, uz svečano sasluženje titularnih paroha Svete Ane, sve trojice u raskošnim misnicama izvezenim zlatnom srmom; ostali đakoni su pratili obred sa samog glavnog oltara ili iz hora, gotovo na kraju glavnog broda. Milagros je osmotrila redove vernika najbliže ograđenom prostoru pred oltarom, u kojima su se nalazile porodice najuglednijih ljudi u Trijani. Na jednom kraju prvog reda prepoznala je Rafaela i Inosensija sa ženama, skromno odevenim i skrušenog držanja, kao da su za tu priliku ostavile cigansku oholost kod kuće. Ostali, a s njima i Karidad, verovatno su stajali na kraju bogomolje, ako su uopšte uspeli da uđu, pošto Sveta Ana nije mogla da primi sve vernike.

Zasvirala je muzika i začule su se liturgijske pesme; muzika i pevanje u italijanskom stilu od dolaska Burbona na španski presto više su podsticale parohijane na uživanje nego što su u njima budili duhovnu strast kao što su do tada pokušavali kompozitori upotrebljavajući kontrapunkt; razum ili sluh, ta je rasprava bila u modi među kapelmajstorima velikih katedrala. Milagros je pronašla potreban mir u laganoj melodiji. Stajala je mirno pored muzičara, a oni kao da su govorili njoj više nego ikome drugome; note su stizale do nje jasno, bez šapata, šumova ili žamora. Zažmurila je, skrivena u crnoj odori što ju je prekrivala od glave do pete, i prepustila se čudesnom višeglasju dečjeg hora dok je nije opila muzika u kojoj, prvi put posle dužeg vremena, nije bila glavna junakinja.

Zatim se iznenada završila divna horska pesma koja je ispunjavala crkvu i ustupila mesto rečima sveštenika koji su služili. Milagros je odgovorila na prostu suprotnost tog hrapavog ali namerno umilnog glasa otvarajući oči, ispunjene suzama za koje nije ni primetila da teku. Obazrela se oko sebe zamagljenih očiju ničim ih ne brišući, kao da želi da produži upravo doživljeni trenutak. Tada je osetila njegovo prisustvo; osetila ga je isto kao što je nekoliko trenutaka ranije zatreperila uz zvuk violina. Koliko god da su joj oči pokazivale nejasnu mrlju između Rafaela i Inosensija, znala je da je to on. Na kraju ih je otrla rukom i očev osmeh je učinio nevažnim njegovo izmučeno lice, sasušenu ranu što mu je presecala obraz dosežući do čela, užasno natečeno i modro oko ili na brzinu nataknutu i glupu odeću koju su mu očigledno obukli za crkvu. Milagros je htela da potrči prema njemu, ali ju je on jednim pokretom sprečio u tome. „Pevaj“, micao je usnama oblikujući slogove. „A majka?“, upitala je ona na isti način

prelazeći pogledom preko prisutnih i ne nailazeći na nju. „Pevaj“, ponovio je kad su im se pogledi opet sreli. „A majka?“ Zaledila se od izraza kojim je otac dočekao novo pitanje. Najednom je primetila: maestro ju je gledao s nevericom, muzičari iz kapele takođe, pa i sveštenici ispred glavnog oltara; pevači... Cela crkva je čekala na nju! Propustila je trenutak kad je trebalo da zapeva. Zadrhtala je.

– Pevaj, devojčice moja – ohrabrio ju je otac pre nego što je sašaptavanje ljudi prekinulo tišinu.

Očarana neizmernom ljubavlju kojom su je obavile te tri reči, Milagros je kročila napred. Maestro je dao znak muzičarima da ponove uvod. Prva nota se izvila iz Cigankinog grla treperavo i bojažljivo. Druga je narasla pred suzama kojima je njen otac dočekao glas za koji je mislio da ga nikad više neće čuti. Pevala je tek rođenom detetu. Kad su dečaci iz hora zapevali refren, to joj je omogućilo da pređe pogledom preko vernika i prepozna da su joj se predali. Zatim, kad je hor zamukao, ispružila je ruke i uspravila se kao da želi da njen glas izađe iz samih rebara lukova zasvođenog stropa Svete Ane da bi nastavio da peva o čudu Isusovog rođenja.

Paroh je morao dvaput da se nakašlje pre nego što je nastavio da služi misu kad je Milagros otpevala do kraja božićnu pesmu, ali ona je imala oči jedino za oca, koji se trudio da zadrži suze i ostane gord.

U dnu crkve, stešnjena između dvojice muškaraca, tolika je bila gužva, dok joj se koža ježila, Karidad se pitala šta je bilo s baba Marijom i Melčorom. Bila je sigurna da bi voleli da čuju Milagros, makar i u crkvi.

Može da nestane tek tako, kao što je radio u Trijani. Ko je od njega ikad tražio objašnjenja? Mogao bi da pobegne istog časa kad Nikolasa bude u Habugu. Ona će se vratiti, naći će prazan kućerak i shvatiće da su pretnje konačno ostvarene. „Zar mi nisi rekao da nikad ne verujem Ciganinu?“, „Lažeš“, „Ostaćeš sa mnom“... Tako su glasili njeni odgovori, ponekad kao da je želela da umanjí značaj Melčorovih pretnji, a drugi put kao da se trudila da u njegovim očima otkrije kakve su mu prave namere. Kazao joj je da ga pusti da umre. Kazao joj je! Bio je spreman na to. Upozorio ju je da će je napustiti a ona je odlučila da ga ne sluša: prenela ga je u kućerak, na umoru, kako mu je ispričala čim se osvestio pošto je danima goreo u groznici i poigravao se sa smrću. Potražila je hirurga, i to mu je rekla, i potrošila na njega sav novac Debelog što je Melčoru ostao.

– Sav? – dreknuo je Melčor s madraca na kome je ležao. Bol zbog gubitka kese bio je jači od mučnog osećaja da mu se cepaju šavovi na rani.

– Hirurzi ne žele da leče Cigane – odgovorila je. – Na kraju krajeva, šta te briga? Da si umro, ne bi ga ni onda imao. Postupila sam kako sam smatrala da treba.

– Ali umro bih bogat, ženo – požalio se.

– I?

– Ko zna šta nas čeka posle smrti? Nas Cigane sigurno puštaju da se vratimo po ono što je naše da bismo platili đavolu.

Dva meseca kasnije, kad je Nikolasa mogla da ga odnese s madraca do stolice ispred ulaza u kućerak da bude na planinskom vazduhu a hirurg prestao da ga obilazi smatrajući da je izlečen, priznala je Melčoru da je morala da mu dâ i konja Debelog... i svoja dva zlatnika.

– Zapretio je da će prijaviti pozorniku da si tu.

Melčor se razbesneo i pošao da ustane sa stolice, ali nije ni pomerio noge i samo što se nije srušio na zemlju. Psi su zalajali pre nego što ga je Nikolasa izgrdila. Trebaće mu još dva meseca da bi ponovo hodao s određenom lakoćom.

– Sačekaj do proleća – posavetovala mu je kad je opet pokušao da pođe. – Još si veoma slab, zima je oštra a planina opasna. Vuci su gladni. Osim toga, možda su tvoji oslobođeni; sačekaj.

Nikolasa mu je prenosila kad čuje nešto u Habugu o sudbini Cigana; nosači i krijumčari su znali štošta. Najpre je bila primorana da potvrdi one reči Debelog što ga umalo nisu koštale života: jeste, svi Cigani u kraljevstvu uhapšeni su istovremeno; Sevilja, a s njom i Trijana, nije bila izuzetak. Melčor je nije pitao zašto mu to nije rekla onomad: znao je odgovor. Međutim, u novembru je dotrčala da mu ispriča dobru vest: oslobodiće ih!

– Sigurno – ponovila je. – Ljudi pričaju o družinama Cigana iz Kaseresa, Truhilja, Safre ili Viljanueva de la Serene, da su se vratili u svoja sela i ponovo krijumčare duvan. Videli su ih i razgovarali s njima.

„Sačekaj“, opet ga je zamolila tog dana.

Nikolasa je samo tražila vreme. „Radi čega?“, pitala se ne nalazeći odgovor. Melčor je doneo odluku; videla je to po njegovim očima, po naporima lenjog Ciganina, koji je ranije satima sedeo na vratima kućerka, da opet prohoda; u seti koja je mogla da se opipa kad mu se pogled gubio na obzorju. A ona? Ona se samo molila Bogu za sutrašnji dan... molila se da ga po povratku, kud god da ode, nađe tu. Potajno je zapovedila psima da ostanu s Melčorom, ali životinje, osetljive na njen nespokoj, nisu je slušale i majale su joj se oko nogu, kao da obećavaju da je one nikad neće izneveriti. Šta će njoj to vreme, pitala se, ako se zlopata kad je obuzme zloslutan predosećaj, trčeći od svinjca ili kolibe za usoljavanje da se krišom uveri da je još nije ostavio? Ali volela ga je; isplakala je zbog njega suze koje nije prolila zbog rođene dece kad je ko zna koliko dugih dana bdela pored kreveta dok su goreli u groznici i bunilu, hranila ga je kao ptičicu, prala mu telo i izlečila povredu i rane, bezbroj obećanja Hristu i svim svecima sišlo je s njenih usana ako ga ostave u životu! Vreme... dala bi da joj odseku ruku samo da provede još jedan dan pored njega!

– U redu – popustio je Melčor razmislivši još jednom. Osećao je da treba da krene i po cenu da trpi hladnoću i slabost. Instinkt mu je govorio da je vreme, ali Nikolasa... njeno musavo lice ga je ubedilo. – Poći ću na proleće – izjavio je, uveren da oko toga više neće biti rasprava.

– Ne obmanjuješ me?

– Ti ne želiš da shvatiš, ženo. Kako bi znala da te neću opet obmanuti kad bih ti obećao da neću?

Pre nego što je došlo proleće, ne usuđujući se da pogleda kroz prozor, Milagros

je slušala graju stotina Cigana u Sokaku San Migela što su došli na njenu svadbu. Uprkos lošim prilikama, poziv Garsija i Karmona rođacima na raznim stranama doveo je do masovnog dolaska Cigana iz svih delova Andaluzije a ponekih i iz još veće daljine; nekoliko njih je doputovalo čak iz Katalonije! Milagros je pogledala svoju jednostavnu haljinu: bela, kao kod mlada paja, ukrašena ponekom šarenom vrpcom i cvetovima; posle mise će obući drugu, zeleno-crvenu, poklon od oca.

Dve-tri suze su se skotrljale niz devojčine obraze. Otac joj je prišao i uhvatio je za ramena.

– Jesi li spremna?

Hose Karmona je potvrdio veridbu koju je ugovorio Inosensio; bio je svestan da svoju slobodu duguje toj svadbi i nije nameravao da pogazi reč koju je dao starešina.

– Volela bih da je sa mnom – odgovorila je Milagros.

Hose je stisnuo ćerkina ramena, kao da se ne usuđuje da joj priđe i uprlja belu haljinu. Kao što je Trijanka predskazala, Ana nije puštena na slobodu i Ciganin je primio tu vest skrivajući zadovoljstvo. Ana Vega ne bi dozvolila tu svadbu, i umnožili bi se svađe i problemi. S Anom u Malagi i u Melčorovom odsustvu, Hose je uživao u ćerki kao što nije pamtio da je uživao ikad u životu. Presrećna zbog veridbe s Pedrom Garsijom, Milagros je podelila tu sreću s ocem; otkako se vratio iz Karake, živeo je opijen ljubavlju koju mu je u svakom trenutku iskazivala ćerka. Zašto bi on hteo da mu oslobode ženu? Međutim, da bi umirio Milagros, oboje su otišli da mole vlasti, ali ti pokušaji su bili uzaludni. Kakve veze ima što je ta Ana Vega udata i što postoje svedoci koji tvrde da je živela poštujući zakone? Nemoguće! Lažu! Osudio ju je sud u Malagi i od tada je spisak prijava i kazni koje je nagomilala beskonačan.

– Dan pre nego što je korehidor Malage odgovorio na naš dopis – rekao im je jedan službenik dobijući prstom po papirima raširenim na stolu – tvoja žena je kidisala na jednog vojnika i odgrizla mu pola uva. Kako misliš da bude oslobođena takva životinja? Dobro pazi šta ćeš reći, devojko! – preduhitrio je Milagrosin pokušaj da odgovori. – Pazi da ne završiš u gradskom zatvoru a otac ti se vrati u Karaku.

Milagros je zamolila oca da odu u Malagu i pokušaju da vide Anu.

– Zabranjeno nam je da putujemo – usprotivio se. – Ubrzo ćeš se venčati, šta bi bilo kad bi te uhapsili?

Oborila je oči.

– Ali...

– Pokušavam da stignem do nje preko posrednika – slagao je Hose. – Svi radimo sve što se može, kćeri, ne sumnjaj u to.

Hose Karmona je bio jedan od poslednjih oslobođenih Cigana. Od 1750. godine pred Savetom su se nizale prijave da Cigani vrše pritisak da bi uticali na tajne dosijee, i vlasti su zauzele stav da za svakog ko pre meseca decembra nije prošao ispitivanje treba smatrati da je kriv... što je Ciganin. Hiljade njih, a tu je spadala i Ana Vega, od tada pa ubuduće čekalo je doživotno ropstvo.

– Tvoja majka će uvek biti s nama – nastavio je Hose razgovor na dan svadbe, trudeći se da zvuči ubedljivo. – Jednog dana će se vratiti. Sigurno!

Milagros je stisnula usne; želela je da veruje ocu. Hoseova tvrdnja je čudno odjeknula u stanu Karmona, gde se više nije čula larma u kojoj su dotle razgovarali. Otac i ćerka su se zgledali: u sokaku je vladala tišina.

– Dolaze – najavio je Hose.

Rejes i Bartola u ime Garsija; Rosario i još jedna starica, Felisa, ispred Karmona. Četiri Ciganke su išle sokakom svečanim korakom do kuće mladog oca. Ljudi su se sklanjali da prođu i razgovor je zamirao što su se više približavale zgradi. U trenutku kad su zamakle iza dvorišta na ulazu u koral, muškarci i žene su se ćutke sjatili ispod prozora Milagrosinog stana.

– Volim te, dete moje – oprostio se Hose Karmona čuvši korake Ciganki kod otvorenih vrata stana. Nije bilo potrebno da mu naredi. – Hajdemo, garavušo – pozvao je Karidad krećući niz stepenice.

Crnkinja se usiljeno osmehnula Milagrosi – znala je zašto su starice tu, devojka joj je ispričala – i pošla za Hoseom, koji je, saznajući da je pomogla njegovoj ćerki tokom hapšenja i bekstva, napokon prihvatio da živi s njima.

Trijanka ju je upitala bez uvijanja:

– Jesi li spremna, Milagros?

Nije smela da pogleda žene u oči. Koliko bi drugačije bilo da je među njima i baba Marija! Gundala bi, kukala bi, ali bi se na kraju ophodila prema njoj s nežnošću koju nije očekivala od tih žena. Zamolila je oca da je potraži, da se raspita šta je bilo s njom. I sama je nastavila da zapitkuje svakog novog Ciganina koji bi se pojavio u Trijani, za slučaj da je odlučila da ode negde drugde. Niko ništa nije znao; niko nije potvrdio da je ona u pravu.

– Jesi li spremna? – ponovo je upitala Trijanka prekidajući je iz misli.

– Da – oklevala je. Da li je spremna?

– Lezi na madrac i zadigni suknju – čula je naređenje.

Bolelo ju je kad ju je pipkao onaj mladi podlac iz Kamasa, kad je nitkov uvukao jedan svoj odvratni prst u njeno telo. Tada se osetila ukaljanom... i krivom! A sad ju je ponovo obuzeo strah.

– Milagros – Rosario Karmona joj se obratila nežno – mnogo ljudi čeka u sokaku. Da ih ne unervozimo i da ne pomisle da... Budi dobra i lezi.

A šta ako joj je klip an iz Kamasa oduzeo nevinost? Neće se udati za Pedra, neće biti svadbe.

Legla je na madrac i dok su joj očni kapci drhtali koliko ih je snažno držala zatvorene, zadigla je suknju i podsuknje i otkrila stidni predeo. Primetila je da je neko klekao pored nje. Nije smela da pogleda.

Prolazile su sekunde i niko ništa nije činio. Šta...?

– Raširi noge – prekinula ju je Trijanka iz misli. – Kako misliš...?

– Rejes! – ukorila ju je Rosario zbog oštrog tona. – Dete, raširi noge, molim te.

Milagros ih je stidljivo razmakla. Trijanka je podigla glavu i odmahnula u pravcu Rosario Karmone. „Šta sad da radim?“, upitala je nepristojno se kreveljeći. Nekoliko dana ranije Rosario je pokušala da razgovara s Milagros. „Znam šta je to“, odgovorila je devojka izbegavajući razgovor. Sve Ciganke znaju! Uostalom, baba Marija joj je ispričala od čega se sastoji, ali nikad je nije pripremila na to i nije ulazila u pojedinosti a sad, ležeći na madracu, obnažena od pojasa naniže, bestidno je pokazivala intimne delove tela ženama koje su joj u tom času delovale kao neznanke. Ni majka je nije videla takvu!

– Dete... – htela je da je zamoli Rosario.

Ali Trijanka ju je prekinula, uhvatila Milagrosine noge i raširila ih koliko je mogla.

– Sad skupi kolena – naredila je prateći svoje reči odlučnim pokretom ruke.

– Ne grizi usnu, devojko! – opomenula ju je jedna žena.

Milagros je poslušala i prestala da je grize upravo u trenutku kad su Trijankini prsti obmotani maramicom opipavali njenu stidnicu dok nisu pronašli otvor na ulazu u vaginu, gde ih je zarila tako snažno da se devojci učinilo da ju je neko ubo nožem: izvila je leđa, stisnutih pesnica i ruku opruženih pored bokova a suze su joj se mešale s hladnim znojem što joj je oblio lice. Osetivši kako joj prsti čeprkaju po vagini obuzdala se da ne jaukne od bola. Ipak, razjapila je usta kad je Trijanka počela da kopa po njoj.

– Ne viči! – zatražila je Rosario.

– Izdrži – zatražila je jedna druga žena.

Ubod oštricom. Prsti su napustili njenu utrobu.

Milagros je pustila da joj leđa tresnu na madrac. Glave četiri žene su zagledale maramicu a Milagros je punila pluća vazduhom kog nije imala od prvog trenutka. Nije otvarala oči i jeknula je okrećući glavu na madracu.

– Dobro je, Milagros! – čula je da kaže Rosario.

– Bravo, devojko! – čestitale su joj ostale.

I dok joj je Rosario nameštala suknju i podsuknje, Rejes Garsija je otišla do prozora i pobedonosnim pokretom pokazala maramicu umrljanu krvlju Ciganima koji su čekali dole. Odmah su se zaorili poklici.

Milagros ih je držala skrivene i dala ih crnkinji bez najave pre polaska u crkvu, kad su Trijanka i ostale tri Ciganke dozvolile da njen otac i Karidad opet uđu u stan; koralnu ogrlicu, tanku zlatnu narukvicu i crnu satensku mantilju sa šarenim cvetovima, koje je uspela da pozajmi za svadbu. Ciganka je raširila usta u osmeh kad je ušla u Crkvu Svete Ane i zapazila Karidad, u prvom redu, pokraj svog oca, kako pokušava da se drži uspravno kao Cigani oko nje u svojoj crvenoj odeći, s mantiljom na ramenima i nakitom oko vrata i na ručnom zglavku. Ali nije primetila da je Karidadin osmeh u odgovor na njen bio usiljen: predosećala je da će se s udajom njihovo prijateljstvo pokvariti.

– Hoćemo li ostati drugarice i posle svadbe? – usudila se Karidad da upita drhtavim glasom, posle dugog okolišanja, uz silno nakašljanje i oklevanje, nekoliko dana pre svadbe.

– Naravno da hoćemo! – dočekala je Milagros. – Pedro će mi biti muž, moj čovek, ali ti ćeš mi uvek biti najbolja drugarica. Kako bih mogla da zaboravim šta smo proživele zajedno?

Karidad je zadržala uzdah.

– Živećeš sa mnom – obećala je Milagros zatim.

Bujica zahvalnosti i ljubavi što je izvirala iz okica njene drugarice nije joj dala da prizna da nije ni pomenula tu mogućnost Pedru.

– Volim te, Kačita – šapnula je umesto toga.

Međutim, njih dve su se u stvari polako udaljile jedna od druge. Milagros više nije pevala u parohijskoj crkvi ni u gostionici posle božićnih pesama. S vremena na vreme Rafael Garsija je ugovarao za nju saraoe* po kućama seviljskih

plemića i uglednika, i od njih su dobijali veću zaradu nego od one bedne crkavice koju su im davali Bijenvenidovi gosti. Karidad je bila isključena iz tih zabava po Trijankinom naređenju. Tim novcem i s još toliko što su roditelji mladenaca morali da pozajme, mogli su da plate proslavu svadbe koja će trajati tri dana; nema te ciganske porodice u Španiji koja nije finansijski upropašćena kad dođe vreme da se proslavi venčanje.

Pogledi su im se susreli na tren i Milagros nije prepoznala izveštačenost u osmehu svoje drugarice: pažnja joj je bila usmerena na Pedra Garsiju, mladog Ciganina, odevenog u ljubičasti kaputić, bele čakšire, crvene čarape, cipele s četvrtastim vrhom i srebrnim šnalama i s kapom u ruci, a on kao da ju je svojim predivnim izgledom hrabrio da stane pored njega, ispred oltara. Da li je i ona tako lepa i elegantna?, zapitala se.

Pedro je pružio ruku i s tim ovlašnim dodiranjem iščezla je strepnja zbog izgleda i osetila je hiljadu uboda iglom, kao da su trunke pepela iz najveće kovačnice u Trijani eksplodirale oko nje. Ciganin joj je stegao ruku u trenutku kad su se okrenuli prema parohu a Milagros je zatvorila čula pred svime što nije bio dodir njegovih ruku, njegov miris, njegova blizina od koje je sva uzdrhtala; nije imala kad da oseti sve to u vrtlogu maločas održanog ciganskog obreda u kome je Pedrov deda prelomio hleb na dva dela da ih posole i daju jedno drugome, da bi se smatralo da su venčani prema romskom zakonu. Tu, u crkvi, smerna tišina je odudarala od vike i čestitanja što su joj još odzvanjali u ušima. Nije slušala propovedi i molitve, i za vreme mise se borila s protivrečnim osećanjima. Dok je stajala ispred oltara, spremna da se venča s jednim članom porodice Garsija, majka, deda i baba Marija napali su njenu volju; nijedno od njih ne bi dozvolilo taj brak. „Nikad ne zaboravi da si Vega“, odjeknulo joj je u glavi. Svaki put kad bi je obuzele sumnje, Milagros je nalazila utočište u Pedru; stezala mu je ruku i on je stezao njenu; čeka ih srećna budućnost, predosećala je, i gledala ga je da bi izbrisala iz svesti dedino nasekirano lice, kako je samo lep! „Rekla sam vam, majko, volim njega, šta mi prebacujete? Upozorila sam vas.“ „Volim ga, volim ga, volim ga.“

Zvona po završetku svetkovine označila su i kraj njene unutrašnje borbe. Pogledala je prsten na svom prstu; na njega ga je navukao Pedro, smeškajući joj se, milujući je pogledom, obećavajući joj sreću svojim prisustvom. To je njen čovek! Iz crkve su je gotovo na rukama odneli do sokaka. Nije imala priliku da se presvuče kao što je nameravala. Čim je stigla, žene su je dočekale s korpama prepunim kolača, kojima su Cigani naposljetku gađali jedni druge. Igrala je s mladićem koji joj je već postao muž u dvorištu porodice Garsija, na podlozi od slatkiša od žumanaca koje su gazili dok ih nisu pretvorili u smesu što im se

lepila za noge i prskala telo. Pedro ju je strasno poljubio i ona je zadrhtala od miline; opet ju je poljubio i pomislila je da će se istopiti. Zatim, na istom tom mestu, na slatkijima od žumanaca, igrala je s ostalim članovima obe familije, i nemajući vremena za razmišljanje, bila je prinuđena da izađe u sokak, prepun Cigana koji su pili, jeli, pevali i igrali. Tu, kao da će smak sveta, u pomamnom ritmu, prelazila je iz ruke u ruku do sumraka; nije više ni videla Karidad, i nije stigla opet da igra s Pedrom da bi se istopila od još jednog predivnog poljupca.

Zbog velike navale gostiju, sve kuće u sokaku bile su prepune. Mladencima su ipak ostavili jednu odaju u Grofovom stanu. Milagros više nije razaznavala bestidne opaske mladića koji su ih dopratili do samih vrata, čim ju je Pedro šćepao za ruku i povukao prekidajući naočigled svih još jednu igru gde je preko puta nje stajalo nepoznato lice. Bila je iscrpljena, ošamućena od vina, vike i bezbroj okreta u plesu celoga dana.

Pokušala je da negde sedne čim su njih dvoje ostali sami; plašila se da se ne sruši na zemlju, ali njen mladi muž nije imao nameru da joj to dozvoli.

– Skini se – zatražio je svlačeći košulju.

Milagros ga je pogledala, ali ga nije videla kroz gust oblak, dok joj se vrtelo u glavi.

Pedro je počeo da svlači čakšire.

– Hajde!

Čula je da je požuruje i pored zaglušujuće galame koju su pravili isti oni mladići što su ih pratili i sad stajali ispod prozora.

Od Pedrovog polnog uda, velikog i podignutog, trgla se i uzmakla jedan korak.

– Ne boj se – kazao je.

Milagros nije osetila nikakvu nežnost u njegovom glasu. Videla je da joj prilazi i da se upinje da joj skine haljinu. Njegov penis ju je dotakao nekoliko puta dok se borio s njenom odećom. Ponovo je bila gola, kao tog jutra s Trijankom, ali ovog puta celo telo joj je bilo nago. Stisnuo joj je grudi i grickao bradavice. Prešao je rukama preko njene zadnjice i međunožja. Soptao je. Polizao je nekoliko sasušenih ostataka zašćerenog žumanceta zalepljenog za njenu kožu poigravajući se prstima s usminama njene stidnice, tražeći... Jeza je sišla niz Milagrosino telo kad je stigao do klitorisa. Šta je to? Osetila je da joj se stidnica vlaži a disanje ubrzava. Umor zbog kog je bila uzdržana išćezao je i osmelila se da položi ruke na ramena svoga muža.

– Ne bojim se – šapnula je.

Ne razdvajajući tela, okliznuli su se i nasmejali dok nisu legli na krevet s uznožjem koji su Rafael i Inosensio pozajmili za tu priliku. Milagros je raširila noge, kao pred Rejes, i Pedro je prodro u nju. Bol koji je osetila izgubio se u isprekidanim izjavama ljubavi.

– Volim te... Pedro. Koliko... koliko sam dugo sanjala ovaj trenutak!

On nije odgovorio na obećanja što su sišla s Milagrosinih usana. Oslanjajući se rukama na krevet, torza uzdignutog iznad nje, gledao ju je crven u licu, trudeći se da što više dodiruje njen stidni predeo, rijući čvrsto po njoj, grabeći je da se sjedini s njom. Milagrosin bol je nestao polako, kao i njene reči. Dotad nepoznato blaženstvo, koje je bilo nemoguće zamisliti, prostrujalo joj je ispod donjeg dela stomaka i zaustavilo se u najskrovitijem kutku tela. Pedro je i dalje rio a Milagros je premirala od zadovoljstva koje joj je izgledalo strahovito... jer je bilo beskonačno. Soptala je i znojila se. Osetila je da su joj se bradavice ukrutile, kao da hoće da prsnu a ne mogu. Stisnula se uz njega i zarila nokte u njegove ruke, pokušavajući da se oslobodi osećanja koja su pretila da je raspamete. Kakvu svrhu može imati taj užitak što traži zadovoljenje, što zahteva da se dostigne njoj nepoznat vrhunac? Najednom, Pedro je eksplodirao u njenoj nutrini urlajući tokom poslednjeg nasrtaja a Milagrosina nezadrživa žudnja je nestala, ugasivši se zbog galame koja nije prestajala i koja je ispunila prostoriju da je podseti da je sve gotovo. Pedro se sručio na nju i obasuo joj vrat poljupcima.

– Da li ti se dopalo? – upitao je prislanjajući usne uz njeno uvo.

Da li joj se dopalo? Želi li još, ili ne? Šta treba da sačeka?

– Bilo je divno – odgovorila je šapatom.

Pedro je naprečac ustao, navukao čakšire, pomolio se obnaženog torza na prozoru i mahnuo odatle Ciganima koji su čekali ispod. Po drugi put istog dana neko se pred svima hvališe s prozora zbog nje, tužno je pomislila Milagros čuvši sve glasnije klicanje. Onda je prišao krevetu i nadlanicom je pomazio po obrazu.

– Najlepša Ciganka na svetu – polaskao joj je. – Spavaj i odmori se, lepotice, pred tobom su još dva dana slavlja.

Obukao se i sišao u sokak.

– Dođi da me zagreješ, garavušo – naredio je Hose Karmona.

Karidad je prestala da uvija cigaru. Radila je za Hosea gotovo od istog dana kad je, posle svadbenog veselja, Grof kategorično odbio da ona ostane pored Milagros i živi s Garsijama. Onda ju je Hose Karmona primio kod sebe, dirnut ćerkinim plačem, iako se Karidad naposletku zapitala da li drugarica lije suze zbog nje ili zbog šamara kojim je Trijanka učutkala njenu kuknjavu i jadikovke u novom domu. Zatim je Ciganin nabavio listove duvana da ih ona uvija i tako napuni njegovu do dna ispražnjenu kesu. Otada do dana kad ju je pozvao u postelju da ga zagreje nije prošlo ni nedelju dana.

– Nisi me čula, garavušo?

Karidadini spretni prsti su se ukočili nad listom od kog se sastojao omotač cigare. Omotači su bili najbolji, i na njih je kupac usredsređivao pažnju. Nikad nije učinila ništa slično: da upropasti dobar list duvana koji je tako brižljivo odabrala da pokrije uvijeni duvan, ali kao da su njeni prsti vodili sopstveni život, zapanjeno je gledala kako se list cepa dok se njeni nokti zarivaju u njega.

Ustala je od stola za kojim je radila i krenula do madraca na kome je ležao Hose Karmona. Znala je da će je Ciganin neko vreme pipati, kresaće je spreda ili otpozadi, opet se požaliti da je ravnodušna, „Bolje bi bilo da tucam mulu“, kazao je poslednji put, i naposletku će zahrkati čvrsto se držeći za nju.

Skinula je robovsku košulju stisnutih zuba i vlažnih očiju i legla pored Ciganina. Hose je spustio glavu na njene grudi i grizao joj bradavice. Njegovi ujedi su je boleli, a ipak nije učinila ništa da ga zaustavi; zaslužuje tu kaznu, ponavljala je sebi iz noći u noć. Promenila se. Ono što do tog trenutka u životu kod nje nije izazivalo nikakva osećanja – da prelazi iz ruke u ruku kao životinja, što su je naučili da bude na plantaži duvana – sad joj je bilo odvratno i gadilo joj se. Melčor! Izdaje ga. Hose Karmona je prevlačio rukama preko njenog tela. Karidad se i nehotice skupila, napeta. Ciganin to nije ni primetio. Šta li je bilo s Melčorom? Mnogi misle da je mrtav, i Milagros među njima. Glasine o borbi između krijumčara u koju je izgleda bio umešan stigle su do Trijane, ali niko nije bio u stanju da tvrdi ništa zasigurno. Svi su govorili o nečemu što su čuli od drugih, a oni su vest dobili od trećih. Međutim, ona je znala da nije, da Melčor nije mrtav. Hose joj nije dao da peva, govorio je da ga umaraju crnačke pesme, mada je odustao od zabrane da tiho pevuši te ritmove što su je, uz miris duvana, vraćali tamo odakle je potekla. I Karidad je pevušila dok je radila zamišljajući da je čovek koji leži iza nje Melčor. U tamnim noćima, kad je Hose spavao dubokim snom, dozivala je svoje bogove. Ošun, Oja... Elegva!, bog koji raspolaže ljudskim životima po svom ćefu, koji joj je dozvolio da živi kad ju je Melčor pronašao ispod drveta. Tada je pušila i pevala dok ne opije čula i

pripremi ih da prime prisustvo najvećeg među bogovima. Melčor je živ. Elegva joj je to potvrdio.

Hose Karmona se izvio iznad Karidadinog tela trudeći se da uđe u nju. Ona nije htela da raširi noge.

– Pomeri se, prokleta crnkinjo! – zatražio je Ciganin i te noći.

I pomerila se, dok joj je krivica pekla i poslednji krajičak svesti, ali šta je drugo mogla? Izgubila bi Milagros. Hose bi je izbacio. Rafael Garsija bi je isterao iz sokaka bez oklevanja. Tu je, s njegovima, s Ciganima, pored njegove unuke, i tu treba da sačeka Melčora. Zažmurila je predajući se ponovnom susretu uz nov i njoj nepoznat osećaj prema čoveku koji ju je obljubljavao: odvratnost.

– Garavušo!

Karidad je donekle otvorila oči. Prvo jutarnje svetlo još je ostavljalo u mraku najveći deo kuće. Bilo joj je teško da pojmi. Hose je hrkao grleći je. Pokušala je da razbistri oči. Žuta, razlivena mrlja, stajala je pored nje.

– Šta ti radiš ovde?

Karidad je đipila na noge prepoznavši glas.

– A moja ćerka? Gde je Ana?

Melčor! Karidad je najednom shvatila da sedi na madracu pred njim, golih grudi. Povukla je pokrivač da ih prekrije; talas zagušljive toplote pljusnuo joj je u lice. Hose je nešto progundao u snu.

Ciganin se i protiv svoje volje zablenuo u te crne grudi i velike areole oko bradavica. On ih je želeo... a sad...

– Zašto spavaš s tim... tim...? – Nije mogao da nađe reči; umesto toga je drhtavom rukom pokazao na Hosea.

Karidad nije progovarala, krijući pogled.

– Probudi tu hulju – naredio je.

Prodrimala je Hosea, a njemu je trebalo vremena da se osvesti.

– Melčore – javio se dubokim glasom ustajući raščupan i trudeći se da namesti košulju – bilo je krajnje vreme da se vratiš. Uvek si imao dar da nestaneš kad najmanje...

– A gde je moja ćerka? – prekinuo ga je deda, zajapurenog lica. – Šta radi garavuša u tvom krevetu? A moja unuka?

Karmona je prineo ruku bradi i protrljao je pre nego što je odgovorio.

– Milagros je dobro. Ana je i dalje u zatvoru u Malagi.

Okrenuo je leđa tastu i otišao do kredenca da sipa sebi čašu vode iz bokala koji je Karidad uvek držala pun.

– Nema izgleda da je puste – dodao je kad je stao licem u lice s njim, otpivši gutljaj – izgleda da krv Vega uvek izaziva nevolje. Garavuša? – dodao je klimajući prezrivo prema Karidadi. – Greje me noću, malo šta više može da se očekuje od nje.

Karidad se iznenadila osmatrajući pomno Melčora: bora što su mu izbrazdale lice kao da je bilo mnogo više, ali uprkos žutom mundiru koji mu je visio s ramena kao džak, nije izgubio cigansko uspravno držanje ni pogled kadar da prođe kroz kamenje. Melčor je primetio Karidadino zanimanje i okrenuo je glavu prema njoj, a ona nije izdržala njegov pogled i još više je podigla pokrivač prebačen preko grudi; izdala ga je, njegove oči su joj to prebacivale.

– Lepo peva – rekao je Melčor s užasnim prizvukom tuge u glasu od kog se Karidad naježila.

– Peva, kažeš? – nasmejao se Hose.

– Nemaš ti pojma! – promrmljao je Melčor otežući reči, još ne skidajući pogled s Karidad. Jednom ju je poželeo, ali odrekao se njenog tela da bi i dalje slušao one pesme što su odisale bolom, a sad je nalazi u Karmoninim rukama. Odmahnuo je glavom. – Šta si učinio da oslobodiš moju ćerku? – upitao je iznebuha, umornim glasom.

Čuvši to pitanje, Karidad je shvatila da više nije predmet Melčorove pažnje i digla je pogled da osmotri dvojicu Cigana na jutarnjem svetlu: deda, sama kost i koža, u žutom mundiru; kovač, snažnih prsa, vrata i ruku, gordo je stajao ispred starca.

– Moju ženu... – ispravio ga je Hose otežući reči – učinio sam za nju sve što se moglo. Ti si kriv, stari: tvoja nečista krv ju je odvušla u propast, kao i sve Vege. Samo bi je kraljevo pomilovanje izbavilo iz zatvora.

– Šta onda radiš ovde, tucajući moju crnkinju, umesto da si u prestonici nastojeći da dobiješ to pomilovanje?

Hose je samo odmahnuo glavom i stisnuo usne, kao da je to nemoguće.

– Gde mi je unuka? – upitao je deda.

Karidad je zadrhtala.

– Živi s mužem – odgovorio je Hose – kao što joj je dužnost.

Melčor je sačekao objašnjenje, no ono nije usledilo.

– Kojim mužem? – upitao je najzad.

Hose se ispravio preteći.

– Zar ne znaš?

– Hodao sam i danju i noću da stignem dovde. Ne, ne znam.

– Pedrom Garsijom, Grofovim unukom.

Melčor je pokušao nešto da kaže, ali umesto reči začulo se nerazgovetno zamuckivanje.

– Zaboravi Milagros. Ona nije tvoj problem – odbrusio mu je Hose.

Melčor je zinuo tražeći vazduh. Karidad je videla da prinosi ruku jednoj strani tela i previja se uz bolan grč.

– Omatorio si, Galijote.

Melčor nije čuo šta je još rekao njegov zet. „Omatorio si, Galijote“, iste te reči mu je sasuo u lice Debeli na putu iz Barankosa. Karidad u Karmoninim šakama, ćerka u zatvoru u Malagi, a Milagros, njegova devojčica, ono što najviše voli na tom prokletom svetu, živi s Rafaelom Garsijom, sluša Rafaela Garsiju, tuca se s unukom Rafaela Garsije! Od rane za koju je mislio da je zacelila samo što mu nije eksplodirao stomak. Odrekao se osvete Rafaelu Garsiji zbog Milagros, detenceta koje mu je Basilio stavio u ruke po povratku s Galije. Čemu je to poslužilo? Njegova krv, krv Vega, upravo krv te devojčice, pomešaće se s krvlju zlotvora što su ga izdali i ukrali mu deset godina života. Zgrčio se od bola. Želeo je da umre. Njegova devojčica! Posrnuo je. Pošao je da se uhvati za nešto. Karidad je skočila da mu pomogne. Hose je zakoračio prema njemu. Nijedno od njih dvoje nije stiglo. Pre toga bol je prešao u jarost i izbezumljeni Melčor, zaslepljen besom, izvukao je nož iz pojasa i poleteo na zeta rasklapajući ga.

– Izdajniče, kurvin sine! – zaurlao je zarivajući bodež u Karmonine grudi, pokraj srca.

Shvatio je svu veličinu onoga što je učinio tek kad se zagledao u iznenađene oči Hosea Karmone, koje su predosećale smrt. Upravo je ubio oca svoje unuke!

Karidad, bez ičega na sebi, zastala je na pola puta gledajući grčeve koji su prethodili Hoseovoj smrti dok je ležao na podu, u velikoj lokvi krvi što se stvarala oko njega. Melčor je pokušao da ustane, ali nije uspeo da se pridigne

sasvim, i prineo je okrvavljenu ruku u kojoj je držao nož rani što mu je zadao Debeli.

– Izdajniče – ponovio je, više Karidadi nego Karmoninom lešu. – Bio je džukela i izdajnik – pokušao je da se izvini gledajući prestrašeno crnkinjino lice. Na trenutak je razmislio. Preleteo je pogledom preko sobe. – Obuci se i idi po moju unuku – zapovedio je. – Kaži joj da je zove otac. Ne pominji me; niko ne sme da sazna da sam ovde.

Karidad je poslušala. Dok je prolazila sokakom i vraćala se s Milagros, zabrinutom zbog upornog ćutanja kojim je crnkinja odgovarala na sva njena pitanja, Melčor je teškom mukom odvuкао Hoseov leš i sakrio ga u susednoj sobi. Kako će Milagros reagovati? Otac joj je i voli ga, ali Karmona je to zaslužio... Nije imao vremena da obriše tragove krvi duž cele prostorije, ni veliku mrlju što je sijala vlažnim sjajem na sredini, ni sečivo noža, ni žuti mundir; Milagros je videla jedino njega i poletela mu u naručje.

– Deda! – uzviknula je. Reči su joj zastale u grlu, pomešane s radosnim jecajima.

Melčor je oklevao, ali napokon je i on zagrlio nju i zaljuljao je.

– Milagros – ponavljao je šapatom.

Karidad je stajala iza njih i nehotice ispratila pogledom trag krvi do sobe, pa onda opet pogledala unuku i dedu, pa ponovo krvavu mrlju nasred prostorije.

– Hajdemo, dete – pozvao ju je Melčor najednom.

– Ali tek ste stigli! – odgovorila je Milagros odvajajući se od njega sa širokim osmehom na usnama, još ga držeći rukama, s namerom da ga odmeri od glave do pete.

– Ne... – ispravio se Melčor. – Mislio sam da odemo odavde... iz Trijane.

Milagros je spazila da je dedin mundir umrljan. Namrštila se i videla da je i njena odeća natopljena krvlju.

– Šta...?

Pogledala je iza Melčora.

– Hajdemo, dete. Otići ćemo u Madrid, da molimo za slobodu...

– Kakva je to krv? – prekinula ga je.

Odvojila se od dede i izmakla da ne može da je zadrži. Uočila je trag. Karidad je videla da je devojka prvo zadrhtala a zatim se uhvatila za glavu. Nijedno od njih dvoje nije pošlo za njom u susednu sobu, odakle se ubrzo začuo jauk i pomešao s udarcima čekića kovača, čiji radni dan je već počeo. Kao da je drugaričin

potresan uzvik odguruje, Karidad je uzmicala dok nije leđima udarila u zid. Melčor je primakao jednu ruku licu i zažmurio.

– Šta ste učinili? – Milagros je izgovorila optužbu slomljenim glasom; pokušavala je da se osloni na gornju gredu u otvoru između soba. – Zašto...?

– Izdao nas je! – reagovao je Melčor dižući glas.

– Ubico. – Iz Milagros je kuljao bes. – Ubico – ponovila je otežući glasove.

– Izdao je Vege udajući te...

– Nije on!

Melčor je uspravio vrat i zaškiljio prema unuci.

– Ne, nije on, deda. Nego Inosensio. I to da bi oslobodio majku iz zatvora u Malagi.

– Ja... nisam znao... žao mi je... – jedva je izustio Melčor, potresen unukinim bolom. Ipak, smesta se ispravio: – Tvoja majka nikad ne bi prihvatila tu pogodbu – izjavio je. – Garsija! Udala si se za Garsiju! Ona bi odabrala zatvor. Tvoj otac je trebalo da učini isto!

– Porodice i prepirke! – zajecala je Milagros, kao da ne čuje dedine reči. – Bio mi je otac. Nije bio ni Vega, ni Garsija, čak ni Karmona... bio mi je otac, shvatate li? Moj otac!

– Pođi sa mnom. Napusti...

– Bio je sve što sam imala – zakukala je.

– Imaš mene, dete, i oslobodićemo tvoju...

Milagros je pljunula pred dedine noge pre nego što je završio rečenicu.

Poniženje sadržano u tom ispljuvku iz usta one koju je voleo najviše na svetu odrazilo se u obliku drhtaja na Melčorovom licu i na očnim kopcima. Čutao je čak i kad je video da ona viče i napada Karidad.

– A ti?

Karidad nije bila u stanju da se skloni; ne bi se pomerila ni milimetar, toliko se skamenila. Milagros je vrištala na nju.

– Šta si ti uradila? Šta si ti uradila? – neprestano je pitala.

– Garavuša nije uradila ništa – oglasio se Melčor da je odbrani.

– Tako je! – vrisnula je Milagros. – Pogledaj me – zatražila je. I pošto Karidad nije dizala pogled, ošamarila ju je. – Ustrana crna kurvo! Tako je: nikad ništa ne radiš! Nikad ništa nisi uradila! Dozvolila si da ga ubije!

Milagros je počela da je udara po grudima obema pesnicama, odozgo naniže. Karidad se nije branila. Nije progovarala. Nije mogla da pogleda Milagros.

– Nikad ništa ne radiš! – urlala je devojka sa svakim udarcem. A zbog svakog od njih iz Karidadinih očiju su lile suze. – Ti si ga ubila!

Prvi put u životu Karidad je osetila bol svom jačinom i shvatila da te rane, za razliku od onoga što se događalo kad su je nadzornik ili gospodar zlostavljali, nikad neće zarasti.

Jedna je tukla i vikala; druga je plakala.

– Ubico – jeknula je Milagros spuštajući ruke pored tela, nesposobna da udari makar još jednom.

Nekoliko časaka čuli su se samo udarci čekića iz kovačnica. Milagros se srušila na pod, pored Karidadinih nogu, a ona nije smela da se pomeri; nije ni Melčor.

– Garavušo – čula je kako joj govori – pokupi svoje stvari. Odlazimo.

Karidad je pogledala Ciganku, nadajući se, želeći da Milagros kaže bar jednu reč...

– Odlazi – pljunula je devojka. – Ne želim da te vidim nikad više.

– Pokupi svoje stvari – ponovio je Ciganin.

Karidad je otišla po zavežljaj, crvenu odeću i slamnati šešir. Dok je pakovala to malo svojih stvari, Melčor je, ne usuđujući se da pogleda unuku, procenio posledice svog postupka: ako ih budu uhvatili u Sokaku San Migela ili u Trijani, ubiće ih. A i kad pobegnu, veće staraca će izreći smrtnu presudu njemu a sasvim sigurno i crnkinji, i obavestiće o tome sve familije u kraljevstvu. Od Milagros je zavisilo da li će živi umaći iz Trijane.

Karidad se vratila sa svojim stvarima i poslednji put pogledala jedinu drugaricu koju je imala u životu. Oklevala je prolazeći pored nje, zgurena, u suzama, proklinjući između jecaja. Ona nije mogla da zaustavi Melčora. Seća se da je potrčala ka njemu, a sledeće što je videla bilo je Hoseovo teško povređeno telo.

Milagros joj je rekla da ne želi nikad više da je vidi. Pokušala je da ona njoj kaže da nije nimalo kriva, ali Melčor ju je u tom trenutku izgurao iz stana.

– Žao mi je zbog tebe, dete. Nadam se da će jednog dana tvoj bol uminuti – kazao je unuci pre odlaska.

Oboje su žurno izašli iz zgrade. Trebaće im vremena da pobegnu. Ako Milagros vikne i uzbuni ostale, neće stići do izlaza iz sokaka.

– KRAJ PRVOG DELA –

Fusnote

1. Standardna težina od pola funte (230 grama) koja se upotrebljavala za određivanje vrednosti zlata ili srebra. (Prim. prev.)
2. Španske kolonije u Americi. (Prim. prev.)
3. Korali za stanovanje su tipični za nekadašnju Sevilju, i sastojali su se od velikog unutrašnjeg dvorišta opkoljenog sobama koje su izlazile na njega, a građevine u kojima su se nalazile te sobe mogle su biti veoma raznovrsne. (Prim. prev.)
4. Šp.: *payo* – prezriv naziv za bele ljude, necigane. (Prim. prev.)
5. Čipkani ili svileni veo ili šal koji žene nose preko glave ili ramena. (Prim. prev.)
6. Drugi naziv za dominikanski red. (Prim. prev.)
7. Popularan naziv za Kartuzijanski samostan na istoimenom ostrvu u Sevilji. (Prim. prev.)
8. Drevni instrument sličan kastanjetama. (Prim. prev.)
9. Zajednička titula za kraljevski bračni par Izabelu I od Kastilje i Fernanda II od Aragona. (Prim. prev.)
10. Šp: *Santa Hermandad* ili Sveto bratstvo, grupa naoružanih ljudi plaćena od opštine da juri jeretike i kriminalce. (Prim. prev.)
11. Nekada, službenik kog je postavljao kralj sa širokim ovlašćenjima, nadzornik sudstva i finansija u određenim mestima. (Prim. prev.)
12. Šp: *clave* – vrsta jednostavnih udaraljki, par valjkastih štapića. (Prim. prev.)
13. Instrumenti u paru, od drvenih čaura ili velikih, šupljih voćnih plodova, u obliku malih polulopti, ispunjeni zrnima i učvršćeni na kratkoj drvenoj dršci. Pokreću se na razne načine i proizvode različite ritmove. (Prim. prev.)

14. Pestinjo je slatkiš tipičan za Andaluziju i ostale delove Španije. To je slatko testo prženo u ulju i preliveno medom. (Prim. prev.)

15. Još jedan tipičan andaluzijski slatkiš, slatka kaša. (Prim. prev.)

16. Stari španski novac od srebra. (Prim. prev.)

17. U katoličkim crkvama, vertikalni deo oltara iznad stola. U njegovu arhitektonsku strukturu uklopljeni su kipovi, slike i reljefi. Takođe označava skup naslikanih likova koji prikazuju neki događaj. (Prim. prev.)

18. Naprava za okivanje i mučenje ljudi. (Prim. prev.)

19. Naziv za vrstu jedrenjaka sa tri ili četiri jarbola razvijenu na Sredozemlju u 15. veku. (Prim. prev.)

20. U kubanskoj muzici *clave* je specifičan ritmički obrazac koji se izvodi na istoimenom instrumentu. (Prim. prev.)

21. Jednogodišnja biljka iz porodice trava, raste u Zapadnom Sredozemlju, a služi za izradu vlakana za užad. (Prim. prev.)

22. Pripadnici verskih bratstava, pokajnici koji na Strasnu nedelju nose odore, najčešće ljubičaste. (Prim. prev.)

23. Nekada najviši sudski organ u Španiji. (Prim. prev.)

24. Španski muslimani preobraćeni u hrišćanstvo. (Prim. prev.)

25. Večernja zabava ili skup s plesom i muzikom. (Prim. prev.)